

YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ANTROPOLOJİ ANABİLİM DALI

DİYARBAKIR'IN BİSMİL KIRSALINDA
KADINLAR ARASI KOMŞULUK VE AKRABALIK İLİŞKİLERİ

Sanem KULAK

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. AKİLE GÜRSOY

Antropoloji Bölümü Yüksek Lisans Derecesi İçin
Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne Sunulmuştur

İSTANBUL, 2008

**DİYARBAKIR'IN BİSMİL KIRSALINDA
KADINLAR ARASI KOMŞULUK VE AKRABALIK İLİŞKİLERİ**

Sanem KULAK

YÜKSEK LİSANS TEZ KURULU VE ONAYI

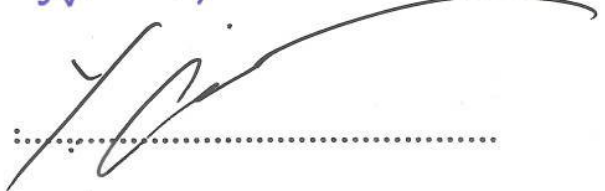
Prof. Dr. Akile GÜRSOY
(Tez Danışmanı)

.....

Prof. Dr. Nuran ELMACI

.....

Yrd. Doç. Dr. Yaprak CİVELEK

.....

Yüksek Lisans Tez Kurulu Tarafından Onay Tarihi: 11/05/2008

İÇİNDEKİLER

HARİTALAR.....	IV
TABLolar	V
TEŞEKKÜRLER	6
ÖNSÖZ	8
ÖZET.....	9
ABSTRACT.....	10
1 GİRİŞ.....	11
1.1 ARAŞTIRMANIN KONUSU	11
1.2 ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ	11
1.2.1 Kırsal Alan: Köy'ün Tanımı	16
1.2.1.1 Köy Çalışmalarına Bakış	19
1.2.2 Aile Kavramı	25
1.2.2.1 Aile Tipleri.....	27
1.2.3 Evlilik	29
1.2.3.1 Evlilik Türleri.....	31
1.2.4 Akrabalık ve Akraba Evliliği	35
1.2.4.1 Türkiye'de Akraba Evliliği	36
1.2.5 Komşuluk.....	40
1.2.6 Güneydoğu Anadolu Bölgesi.....	42
1.2.6.1 Coğrafi Özellikler	42
1.2.6.2 İklim ve Bitki Örtüsü	44
1.2.6.3 Ekonomi.....	44
1.2.6.4 Nüfus Özellikleri.....	46
1.2.6.5 Eğitim ve Sağlık.....	47
1.2.7 Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP).....	48
1.2.7.1 GAP: Master Planı	49
1.2.7.2 GAP: Sosyal Eylem Planı	53
1.2.8 Kadın ve Kalkınma	54
1.2.8.1 Kalkınmada Kadın	57
1.2.8.2 Cinsiyet Dengeli Kalkınma	58
1.2.8.3 GAP ve Kadın	58
1.2.9 Kadın İletişim Ağları ve Kadın Rollerini	61
2 ARAŞTIRMANIN AMACI	66
2.1 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	67
2.2 ARAŞTIRMANIN ODAK NOKTASI.....	68
2.3 ARAŞTIRMANIN ALANI.....	68
2.3.1 Araştırma Yapılan Köyün Seçilmesi	68
2.3.2 Araştırılan Bölgenin Özellikleri: Diyarbakır Yöresi	69

2.3.3	Bismil İlçesi.....	73
3	ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	75
3.1	ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER.....	75
3.2	ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	77
3.3	ARAŞTIRMANIN ETİK BOYUTU	78
4	BULGULAR.....	81
4.1	“KAPISIZ KÖYÜ”NÜN GENEL ÖZELLİKLERİ VE TARİHÇESİ	81
4.1.1	Ekonomi.....	83
4.1.2	Sosyal Yapı.....	84
4.1.2.1	Gelenek ve İnanışlar	84
4.1.2.2	Kadınlar Arası Günlük Yaşam.....	86
4.1.2.3	Misafirlik.....	87
4.2	“KAPISIZ KÖYÜ”NDE AKRABALIK İLİŞKİLERİ	89
4.2.1	Çok Çocukluluk.....	90
4.2.2	Evlilik	93
4.2.2.1	“Akraba Kızı” - “El Kızı”	95
4.2.3	Kadınlar Arası Akrabalık İlişkileri	96
4.2.3.1	Gelin - Kaynana	97
4.2.3.2	Görümce - Gelin	100
4.2.3.3	İlk Gelin - Kuma	101
4.3	“KAPISIZ KÖYÜ”NDE KOMŞULUK İLİŞKİLERİ	102
4.3.1	Kadının Konumu	103
4.3.1.1	Yeni Gelin - Gelin.....	103
4.3.1.2	Kaynana	105
4.3.2	Komşuluk Alanı: Yakın ve Uzak Haneler	106
4.3.3	Komşuluk ve Kavga	108
4.3.3.1	Dedikodu Kazanı	108
4.3.3.2	Çocuk Kavgaları	110
4.3.3.3	Arabulucular - Seyirciler.....	112
5	SONUÇ VE ÖNERİLER	114
	KAYNAKÇA.....	120
	EKLER.....	130
	EK 1- SORU FORMLARI	131
	EK 2- BİSMİL HARİTASI	144
	EK 3- “KAPISIZ KÖYÜ” GÖRÜNTÜLERİ	145
	EK 4- KADIN HİKAYELERİ.....	168
	EK 5- ATASÖZLERİ.....	177

EK 6- DİYARBAKIR YEMEKLERİ	180
EK 7- 2006 YILI DİYARBAKIR KONULU GAZETE KÜPÜRLERİNDEN SEÇMELER ..	186
DİZİN.....	191

HARİTALAR

HARİTA 1 GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGE HARİTASI.....	43
HARİTA 2 DİYARBAKIR BÖLGE HARİTASI.....	71

TABLÖLÄR

TABLO 1 1990-2000 YILLARI GENEL NÜFUS SAYIMINA GÖRE ŞEHİR VE KÖY NÜFUSU	18
TABLO 2 EVLİLİK TÜRLERİ	31
TABLO 3 PARALEL VE ÇAPRAZ KUZENLER ARASINDA EVLİLİK	33
TABLO 4 TÜRKİYE’DE AKRABA EVLİLİĞİ, 2006.....	37
TABLO 5 GAP İLLERİNDE AKRABA EVLİLİĞİ YÜZDELERİ, 2006.....	37
TABLO 6 AİLE FERTLERİ VE YAKIN AKRABALARLA İLİŞKİLER	39
TABLO 7 1990 – 2000 GAP İLLERİ NÜFUS SAYIMI.....	46
TABLO 8 GAP BÖLGESİNİN SEÇİLMİŞ GÖSTERGELERLE TÜRKİYE İLE KARŞILAŞTIRILMASI.....	51
TABLO 9 TÜRKİYE’DE İŞGÜCÜNÜN EKONOMİK SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI (%).....	57
TABLO 10 DİYARBAKIR İLİ GENEL DEMOGRAFİK BİLGİLERİ.....	69
TABLO 11 DİYARBAKIR KÖY VE MEZRA SAYILARI	72

TEŞEKKÜRLER

Alan araştırmamın konusuna ve bölgesine karar verdiğim andan itibaren araştırmam sırasında ve devamında, tez yazma aşamasında, yanımda olan herkese teşekkür ederim. Bu araştırmayı yapacak duruma gelene kadar aldığım eğitim sırasında bana antropolojiyi tekrar tekrar sevdiren ve tüm bu bilgi donanımım sağlayan Antropoloji Bölümündeki ailem olarak gördüğüm hocalarım ve çalışma arkadaşlarıma teşekkür ederim. Akademik kariyerime başlamamı sağlayan hem eğitim alanında hem de özel anlamda desteğini, tecrübesini, ilgisini ve sevgisini benden esirgemeyen Sayın Bölüm Başkanı ve tez danışmanım Prof. Dr. Akile Gürsoy'a, yolun başında olan genç bir antropolog olarak tekrar tekrar teşekkür etmek isterim. Alan araştırmam sırasında tanıştığım ve çalıştığım köye giden yolda bana yardımlarını esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Nuran Elmacı'ya deneyimlerini ve kahkahalarını benimle paylaştığı için teşekkür ederim. Tez konuma karar verme aşamasından itibaren bilgisinden yararlandığım Sayın Prof. Dr. Belkis Kümbetođlu'na beni alanda ve sonrasında tez yazarken desteklediği için teşekkür ederim. Her cümlesinden yararlandığım profesyonel anlamda bana hep destek olan eğitim danışmanım Doç. Dr. Feza Tansuđ'ya, kadın çalışmaları konusunda ufkumu ačan ve bu alanda çalışmalarına destek olan Doç. Dr. Hande Birkalan Gedik'e teşekkür ederim. Antropoloji ailesine katıldığı kısa dönem içinde dostluğunu her anlamda gösteren, profesyonel anlamda bana yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. Yaprak Civelek'e, onu tanıma şansına ulaştığım için; antropolojiyle tanıştığım ilk günden beri bana destek ve cesaret vererek hayatımda yol göstericilerimden biri olan sevgili oda arkadaşım Ebrar Akıncı'ya minnettarlığımı sunarım.

Antropoloji eğitimim sırasında onu tanıma şansına sahip olduğum dostum Günnur Yücekal'a o kocaman yüreğini benimle paylaştığı ve özel anlamda antropolojinin bana verdiği en büyük hediye olduğu için tekrar tekrar teşekkür ederim.

Alan araştırmam sırasında yaşadığım zorlukları benimle gün gün yaşayan, maddi manevi desteğini esirgemeyen aileme teşekkürü bir borç biliyorum. Zor bir bölge seçmeme rağmen korkularını bir kenara bırakarak benimle aynı heyecanı paylaşan, hayatımda yol göstericim ve idealim olan tanıdığım en güçlü kadın, sevgili anneme bana annelikten öte dost olduğu için teşekkür ederim. Ondan aldığım cesaretle ilerleyebildim. Hayatım boyunca her anlamda bana destek olan hayat görüşüyle bana

her gün yeni açılımlar sağlayan, benim ben olmamda en büyük katkısı olan dünyanın en harika babası canım babama içten teşekkür ederim. Benden yaşça küçük olmasına rağmen zaman zaman bana ablalık yapan bana hayatım boyunca en büyük gururları yaşatan, her gün ablalığıma, dostluğuma, kardeşliğime yeni anlamlar katan yüreğimde çok ayrı bir yeri olan kardeşime teşekkür ederim. Benimle geçirdiği uykusuz geceler olmasa bu çalışma asla bitemezdi.

Diyarbakır ve Kapısız Köy'ünde bana her türlü kolaylığı saylayan, evlerini ve yüreklerini açan Belediye Başkanı Faruk İpekyüz ve eşi Arzu İpekyüz ve ailelerine tekrar tekrar teşekkür ederim. Son olarak bana evlerinin kapılarını açmakla kalmayıp özel dünyalarını da açan tüm Kapısız Köy'ü kadınlarına sıcaklıkları için teşekkür ederim. Hayata bakış açıma farklı bir perspektif kattılar.

Bu tez tanıdığım ve ilham aldığım en güçlü kadın anneme ithaf edilmiştir.

ÖNSÖZ

Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Antropoloji Yüksek Lisans tezi olarak “Diyarbakır’ın Bismil Kırsalı’nda Kadınlar Arası Komşuluk ve Akrabalık İlişkileri” adı altında sunduğum bu çalışma Mayıs-Eylül 2006 tarihleri arasında yapmış olduğum beş aylık alan araştırmasının ürünüdür. Kadınların kırsal alanda sürdürdükleri sosyal ağları komşuluk ve akrabalık kavramları çerçevesinde inceleyen bu araştırma toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden bir bakışla yapılmış bir çalışmadır.

Alan araştırmasının konusunun kadınların özel ilişkilerini içermesi sebebiyle köyün coğrafi özellikleri ve sosyal yapısı belirtilmiş olsa da adı kullanılmamıştır. Bismil kırsalında bir köyde yapılan bu çalışmada köyün adı “Kapısız Köyü” olarak isimlendirilmiştir. Köyün adının “Kapısız” olarak konmasının en büyük sebebi alan çalışmasının yapıldığı dönemin yaz aylarına denk gelmesidir. Bölgenin iklim koşulları nedeniyle yaz aylarında yaşanan aşırı sıcaklar nedeniyle köy geleneği olarak köy halkı evlerinin kapılarını açık tutarak kapı yerine tül perdeler kullanmayı tercih etmektedirler. Araştırmanın komşuluk ilişkilerini de konu alması nedeniyle yapılan gözlemlerde farkettiğim bir diğer nokta da yoğun komşular arası iletişimidir. Günün her saati birbirlerinin evlerine ziyarette bulunun köy kadınları kapı çalmadan rahatlıkla birbirlerinin evine girebilmektedir. İşte bu saydam ilişkiler ağını vurgulamak için köyün adını “Kapısız” köy olarak ifadelendirmek istedim. Kadınlar arası yoğun ve sıcak ilişkilerin bir simgesi olarak algıladım.

Bu araştırma Diyarbakır ilinin Bismil ilçesine bağlı bir köyün kadınlar arası ağlarını sosyal özelliklerini anlatmaya hedeflemiş, antropolojik bir alan araştırmasıdır.

ÖZET

Bu araştırma, Diyarbakır'ın Bismil kırsalında yaşayan Kürt kadınların komşuluk ve akrabalık ilişkileriyle yarattıkları sosyal ağlar üzerine bir alan araştırmasıdır. Kadınların sosyal statülerini analiz ederek sosyal ağları anlamaya çalışan çalışmada kadınlar arası ilişkiler ön plana çıkarılmıştır. “Kapısız Köy” olarak isimlendirdiğim köyde aile tiplerinden geniş aile kavramı gözlemlendiği için ilişkiler birden fazla kadının aile içinde ve dışında aile terminojileri kullanılarak konumunu incelemiştir. Kadınların akrabalık ilişkilerinin dışında komşuluk ilişkileriyle oluşturdukları hane dışı sosyal ağlar araştırmanın diğer bir dalıdır. Tüm bu sosyal ağlar kadının köydeki konumunu tanımlamaya çalışmak amacıyla gözlemlenilmiş ve değerlendirilmiştir.

Mayıs-Eylül 2006 tarihleri arasında yapılan beş aylık alan araştırmasının sonucu olan çalışmada katılımlı gözlem yöntemi sürdürülerek kadın iletişim ağları toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden bir bakış açısıyla incelenmiştir. Alana çıkmadan önce hazırlanmış olan yapılandırılmış görüşme formları alanda bir ay süresince yapılan gözlem sonucunda tekrar düzenlenmiştir. Görüşmeler sırasında görüşmecilerin kayıt cihazı istememesi üzerine soruların cevapları not tutularak kaydedilmiştir. Toplam 124 kadınla yapılan görüşmelerde sadece beş adet ses kaydı yapılmıştır. Kadınların geçmiş ve günlük deneyimlerinin de kullanıldığı çalışmada, grup görüşmelerinden de faydalanılarak köy kadınlarının dünyasına bir ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Çalışma sonucu ortaya çıkan bulgular kadınların evlilik yoluyla katıldıkları ailede rollerinin belli aralıklarla değiştiği yolundadır. Genç bir kız evlenerek girdiği ailede önce gelin daha sonra çocuk doğurmasıyla birlikte geleceğin kaynanası konumuna geçmektedir. Belli bir kısır döngü içinde yer alan kadınlar gelin olarak hizmet eden, kaynana olarak hizmet edilen durumuna geçiş yaparak bu rollerinde hâkimiyet alanı olarak yeni bir alan açmaktadır. Bu statü geçişleri hem aile hem de hane dışında kadınların sosyal ilişkilerini etkilemekte ve sürekli olarak yeniden yapılandırmaktadır.

Tüm bu sosyal ağlar kadınların yeni deneyimleriyle tekrar tekrar yapılanmakta, sistem nesiller arası sürmektedir.

ABSTRACT

This fieldwork was carried out in the providence of Diyarbakır in the rural area of Bismil of May and September 2006. The research focuses on the social networks of Kurdish village women. The relation between the family members and the neighbors are analyzed from the women' point of view. The relations between the women in the family or outside the family are adducing the statue roles of each woman. The statuses of the women depend on the age, kinship, marital state, and the number and the sex of her children. All these factors and relations are not constant; thereby the roles of the women are changing throughout their lifetime affecting their status in their home and in public. This research tries to view the dynamics of these relations from a gender perspective.

The pseudonym given to the village is “Kapısız Köyü” which in Turkish literally means “Doorless Village”. The first reason for choosing this pseudonym is that the relations are so close that women can freely visit each other without invitation. Thus, the pseudonym has a metaphoric meaning. The other reason is that because of the hot climate villagers do not close their doors, but leave them open in the summer; with only a curtain at the door.

The questionnaire prepared was re-edited in the field. During the fieldwork, I interviewed 124 women, but only five of them let me use voice recorder. The daily observations, experiences, and memories were used, as the main sources of data collection to highlight and understand the village women's world.

The conclusion of the research connotes that through marriage a woman's role is changing throughout her life. A woman first becomes a bride, and then by giving birth she becomes a mother, and after years past becomes a mother-in-law. This can be described as a passage from being a servant to being the one who is served. All these life stages have different roles, responsibilities and imply status changes within and outside the family. Every new role is reconstructing the relations among women themselves.

1 GİRİŞ

1.1 Araştırmanın Konusu

Diyarbakır'ın Bismil Kırsalı'nda Kadınlar Arası Komşuluk ve Akrabalık İlişkileri başlıklı araştırma “Kapisiz Köyü” olarak adlandırılan Diyarbakır'a bağlı bir köyde dört ay süreyle katılımlı gözlem yapılarak, kadınların kırsal alanda sürdürdükleri sosyal ağları komşuluk ve akrabalık konuları altında, toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden bir bakışla yapılmış bir çalışmadır.

Araştırmada, aile tiplerinden geniş aile kavramı gözlemlendiği için ilişkiler, birden fazla kadının aile içinde ve dışında aile terminojileri kullanılarak konumu incelenmiştir. Kadınların akrabalık ilişkilerinin dışında, komşuluk ilişkileriyle oluşturdukları hane dışı sosyal ağları araştırmanın diğer bir dalıdır. Tüm bu sosyal ağlar, kadının köydeki konumunu tanımlamaya çalışmak amacıyla gözlemlenmiştir. Erdentuğ'unda belirttiği gibi, “köy kültürü araştırmacılarının (antropologlardan köy sosyal yapı ve ilişkileri üzerinde çalışanların) köy toplum hayatı ile ilgili olarak belirledikleri birçok özellikler ve davranışlar, köyde çeşitli konularda hizmet görececek ilgililerin çalışmalarına ışık tutacak ve yol gösterecek niteliktedir. Şöyle ki, köyde aile, akrabalık, toplum yapı ve ilişkilerini ve toplum hayatının ekonomik, politik ve diğer cephelerinin işleyişini yani topyekûn kültür kalıplarını (cultural patterns) bilen eğitimci, ekonomist, sosyal yardım uzmanı, sağlık memuru v.s, hizmetlilerin köye getirecekleri bilgiyi, yenilikleri, teknikleri kabul ettirmede ve köylüyü sevk etmede, kuracakları organizasyonların devamında ve başarısında en etkili yolları bulmayı ve seçmeyi bilecektir” (Erdentuğ, 1981:18).

1.2 Araştırmanın Kavramsal ve Kuramsal Çerçevesi

Araştırmanın kuramsal çerçevesi ve araştırma yapılırken ortaya çıkan bakış açısı iki farklı konuya değinmektedir. Birbirine geçişli olan feminist antropoloji ve toplumsal cinsiyet kuramları bu araştırmanın temel perspektifini oluşturmaktadır. İlk önce kadın odaklı bu araştırmanın iki kuramını biraz olsun açıklamak doğru bir yaklaşım olacaktır.

Feminizm, kısa tanımıyla “kadın ve erkeğe ve ikisi arasındaki ayrımları sürdüren sosyal, siyasal ve ekonomik yapılara ilişkin anlayışı sorgulayan bir düşünce sistemidir” (Emiroğlu, Aydın, 2003:304). Sosyal bilimlerde yapılmaya başlanan araştırmalar, zaman

içinde kadını görünür kılmıştır. Kadınların ekonomik, toplumsal ve siyasi yaşamdaki rollerinin sorgulanmaya başlanmasıyla, antropoloji gibi bilimlerde kadına yönelik araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Feministler zaman içinde toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet rollerindeki çeşitliliği kültürlerarası araştıran antropologların bilgilerinden yararlanmaya başlamışlardır. “... itici gücünü kadın hareketlerinden alan feminist antropolojinin gelişimi, antropolojik kuramın ve buna bağlı olarak antropolojinin “ne”liğiyle doğrudan ilişkilidir” (Özbudun ve Şafak, 2005:303).

Feminist Antropoloji çıkışı ve tarihsel süreci Kadın Hareketi’nin tarihsel süreciyle paralellik göstermektedir. Feminist antropolojiyi tarihsel süreçte dört ana başlık altında toplayabiliriz. I. Dönem olarak adlandırabileceğimiz 1850-1920 yılları arasında I. Dalga Feminizmin çıkış noktasında olan kadınların yasal hakları için mücadele ve görünmezliklerinin son bulması için süren çabaların bir benzeri antropolojide de ses getirmektedir. Bu dönemde antropoloji çalışmalarında temel bilgi kaynağı olarak erkeklerin dikkate alınması, kadınların ve deneyimlerinin yok sayılması tartışılmaya başlanmıştır. I. Dünya Savaşı sonrası döneme tekabül eden II. Dönem’de (1920-1960) kadınların etnografi çalışmalarında merkeze alınarak, kültürlerarası bakış açısına yönelinceye başlanmıştır. Bu dönemin öncü antropologları, Margaret Mead, Ruth Benedict’ dir.

Sex and Temperament’de kadın ile erkeğin cinsiyet rollerinin sadece biyolojik olarak açıklanamayacağını belirten Mead konuyu şöyle vurgulamıştır:

“İki cinsiyet arasındaki farklılıklar, insan kültürünün, insana saygı ve konum veren pek çok çeşidi üzerine inşa ettiğimiz önemli koşullardan birisidir. Bilinen her toplumda, insanlık biyolojik işbölümünü genellikle özgün ipuçları sağlayan özgün biyolojik farklılıklarla çok uzaktan ilişkili biçimler halinde geliştirmiştir. İnsanlar beden biçimi ve işlev tezadı üzerine güneş ile ay, gece ile gündüz, iyilik ve kötülük, güç ve sevecenlik, tutarlılık ve değişkenlik, dayanıklılık ve dayanıksızlık arasında analogiler inşa etmiştir. Bu niteliklerden biri kimi zaman bir cinsiyete, kimi zaman da diğerine yakınlaştırılmıştır. Kimi zaman erkek çocukların sonsuz ölçüde dayanıksız olduğu ve özel bakıma gereksinim duyduğu düşünülmüştür, kimi zamansa kızların. Bazı toplumlarda ebeveynler kızlar için çeyiz düzmeli ya da koca bulma büyüsü yaptırmalıdır, başkalarında ebeveynler erkek evlatların evlendirilmesindeki zorluklar konusunda kaygı çekerler... İster küçük konularla uğraşalım, isterse insanın evren

içindeki yerinin kutsallığıyla, iki cinsiyetin rollerinin örüntülendiriliş tarzlarında, çoğu birbiriyle taban tabana zıt büyük bir çeşitlilik görürüz” (Mead, 1955 aktaran Özbudun, 2005:306–307).

III. Dönem olarak bilinen (1960-1980) yıllarda cinsiyet ve toplumsal cinsiyet üzerine tartışmalar başlamıştır. II. Dalga Kadın Hareketi'nin “özel olan politiktir” söylemine yer verildiği dönemde kişisel deneyimler bu kez net bir feminist bakış açısıyla incelenmeye ve yorumlanmaya başlanır. Sally Slocum'un “Woman the Gatherer: Male Bias in Anthropology” (1975) başlıklı makalesinde değindiği kadınların evrensel ezilmişlikleri üzerine vurgu yapılır. Kadınların antropolojisi çalışmaları, öncelikle kadınların etnografik yaşam öykülerine ulaşmayı ve bu öyküleri belgelemeyi hedefler. Yine bu dönemde Sherry B. Ortner'in “Is Female to Male as Nature Is to Culture?” (1974) isimli makalesinde; doğa-kadın ve kültür-erkek eşleştirmelerinden bahsetmektedir. Fiziksel, psikolojik ve sosyolojik özelliklerinden ötürü doğa ile özdeşleştirilen kadın, karşısında aklın ve gücün sembolü, kültür ile özdeşleştirilen erkeği bulur. Doğaya yakın özellikleri ve diğer yandan kültürle kurduğu ilişki sebebi ile kültür ve doğa çıkmazı arasında ikincil bir pozisyonda konumlandırılan kadın, kültürün doğaya, dolayısıyla erkeğin kadına hükmettiği bir toplumsallaşma süreci içerisinde bulunmaktadır kendisini. Ortner, makalesinde tüm bu yaklaşımların kaynağını araştırmakta ve sonuç olarak da doğaya yakınlaştırılan kadının, doğal olmaktan ziyade kültürel bir üretim sürecinde şekillendiğini savunmaktadır (Günaydın, 2007:4).

IV. Dönem 1980-2000 yıllarında devam etmektedir. 80'lerle birlikte “kadınların antropolojisi”, “toplumsal cinsiyet antropoloji”sine doğru bir dönüşüm yaşar. Toplumsal cinsiyet antropolojisi, çalışmaların merkezine toplumsal cinsiyet ilişkilerini yerleştirir ve tüm sosyal yapıları toplumsal kimliklerin birbirleri ile olan ilişkisi üzerinden açıklamaya çalışır, bir yandan da evrensellik vurgusuna eleştiri yapmaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramının sorgulanmaya başlandığı bu dönemin en önemli isimlerinden biri Judith Butler'dır. Butler, 1990'da yayımlanan *Cinsiyet Belası* isimli kitabında cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları arasındaki farklılığı ortadan kaldırarak geçişken bir kimlik kavramı tanımlar. Beauvoir, 1949 yılında yayımlan *İkinci Cins* (1949) isimli kitabında, “kadın doğulmaz kadın olunur” söylemi üzerine Butler, kadınlık durumunun icra edildikçe tanımlanan etkin bir eylem olduğunu savunur. IV. Dönem'in önemli

isimlerinden Abu-Lughod, araştırılan öznenin sesinin araştırmaya dahil edilmesi üzerinde durur. Yine bu dönemde araştırmacı ve araştırılan arasındaki ilişki; çoklu kimlikler; ırk, sınıf, etnisite ve sosyal statü kavramları tartışmalara dahil olur. Tüm bu tartışmalarla beraber de “feminist antropoloji” kavramı doğar. Feminist antropolojinin farkı; toplumsal cinsiyet çalışmalarının, kadın ve erkek arasındaki ilişkilerin ve toplumsal cinsiyetin toplulukları, tarihleri, ideolojileri, ekonomik sistemleri ve politik yapıları nasıl şekillendirdiğini incelemesinde yatmaktadır. Ortaklıklarımız ve evrensellik üzerine yapılan vurgu, feminist antropoloji ile birlikte farklılıklarımıza kayar (Günaydın, 2007).

Feminist çalışmalarla antropolojinin arasındaki ilişkiyi betimleyen Britanyalı sosyal antropolog Strathern göre ise; feminist çalışmaların birçok disiplinle kesişiyor olması paralel olmadığı anlamına gelmektedir, bu da feminist çalışmaların diğer disiplinleri değiştireceği konusunda ki fikre ters düşmektedir. Antropoloji açısından daha farklı bir boyut kazanmaktadır; antropoloji ile feminizm arasında, diğer disiplinlerden çok daha fazla paralellikler vardır; ancak bu yakınlık antropologların daha keskin direniş göstermelerine de yol açabilmektedir” (Strathern, 1987:276–7 aktaran Özbudun ve Şafak, 2005:303).

Toplumsal cinsiyet kavramını biraz daha irdelersek; toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek cinsleri arasında doğanın belirlediği farklılıklar dışında, iki cins arasındaki toplumsal düzlemde oluşturulmuş ve yerleşmiş farklılıklar olarak tanımlanırken, aynı zamanda iki cins açısından belirlenmiş ve benimsenmiş toplumsal rollere işaret eder. Biyolojik cinsiyetin aksine, toplumsal cinsiyet farklılığı, sosyal yapılandırma sonucu oluşmaktadır ve değiştirilebilir. Pek çok toplumda kadın ve erkek farklı olarak görülmekte ve her birinin kendine ait imkânları, rolleri ve sorumlulukları olduğu kabul edilmektedir. Bunun en açık göstergesi kamusal alanda çalışma ve politika “doğal” olarak erkek; “ev işleri ve aile ile ilgili özel alanlar *doğal* olarak kadın işidir” görünüşünün birçok toplum tarafından benimsenmiş ve uygulanıyor olmasıdır.

Toplumdan topluma değişen cinsiyet rolleriyle, “kadınlık” ve “erkeklik” sosyal anlamda kültür tarafından belli öğretilerle şekillenmektedir. Günümüzde Türkiye örneğine baktığımızda, doğum itibarıyla bebekler renklerine göre simgelenen bir dünyaya gelirler. Kızlar için pembe renk ifadenirken, erkekler için mavi renk kullanılır. Daha küçük yaşlarda toplum tarafından bebek doğurma, ev işleri gibi toplumsal roller biçilen kız

çocuğunun oyuncakları bebekler ve evcilik takımlarıyla belirlenir. Erkek çocuklarında ise arabalar, mekanik özellik taşıyan robotlar, silahlar güç sembolleri olarak kullanılır.

Toplumsal cinsiyet kavramı konusunda esas olarak iki tür eleştiriye rastlanır. Cinsiyet-toplumsal cinsiyet ayrımına yönelik eleştirilerden birincisi, toplumsal düzeyin dışındaki anlamlarda biyolojik bir farklılık (cinsiyet) bulunduğunu reddeden, Foucaultcu eleştirel yaklaşımdır. Öte yandan, biyolojik farklılığın toplumsal-ötesi bir olgu olduğunu savunan ve bedenin gerçek anlamını sakladığını ileri süren bir toplumsal cinsiyet görüşüne karşı çıkan eleştiriler de vardır. Cinsiyet/toplumsal cinsiyet ayrımının, âdet, gebelikten korunma, üreme teknolojileri, kürtaj ya da çocuk doğurmakla ilgili biyolojik politikayla birlikte diğer feminist ilgi konularına fırsat bırakmayan özel türden bir feminist politikayla bağlantılı olduğu söylenmektedir. İkinci türdeki bir eleştiri, toplumsal cinsiyet kavramının kadınlar ile erkekler arasındaki, gücün (iktidarın) ve tahakkümün aleyhine işleyen farklılıklarda odaklanmasıyla bağıntılıdır. Bazı yazarlar, güç (iktidar) sorununu hem analitik hem de siyasal bakımdan ön planda tutma çabasında başlıca düzenleyici kavram olarak ataerkillik terimini kullanmayı tercih ederler. Ataerkilliğin çıkardığı bir sürü problem vardır; yalnız bizim burada not edecek kadar önemli gördüğümüz bir problem, biyolojik bir kategoriye toplumsal bir kategori gibi değerlendirerek cinsiyet ile toplumsal cinsiyeti aynı kefeye koymasındır. Bu çerçeveye göre, kadınlara ve erkeklere, ataerkilliğin açıklanmasına yardımcı olan önceden oluşturulmuş gruplar gözüyle bakılmaktadır; ayrıca ataerkilliğin açıklanmasında genellikle döllemenin biyolojisi kullanılmaktadır.

Bu problemlerin farkında olduğumuzda toplumsal cinsiyet teriminin verimli biçimde kullanılabileceğini söyleyebiliriz. Farklılığın gelişkin bir toplumsal düzeyde kuruluşu söz konusu olduğunda biyolojik farklılık ile güç (iktidar) yapılarını ele alma gerekliliğinin ortaya çıktığı kabul edilecek olursa, böyle bir durumda “toplumsal cinsiyet” kavramı, kadınlığın yanı sıra erkekliğin, kadınların toplumsal konumunun yanı sıra cinsiyetler arasındaki ilişkilerin incelenmesini özendirir, evrenselci bir analizden ziyade tarihsel ve kültürel çeşitliliği ve değişimi ön plana çıkararak büyük bir üstünlüğe sahip olacaktır (Marshall, 1999:98-100).

Yapılan araştırma tüm bu kuramlar ışığında şekillenerek kadınların köy hayatındaki akrabalık ve komşuluk sistemleri içindeki toplumsal cinsiyet rolleri üzerinde durmuştur.

1.2.1 Kırsal Alan: Köy'ün Tanımı

Araştırmada esas alınan yerleşim birimi köydür. Köy kentten farklı olarak “yerleşim yeri ve nüfusu küçük ancak kapsadığı alan olarak büyük arazileri sahip olan ve tarım yapılan kırsal alandaki yerleşim birimi” olarak açıklanabilir. Farsça “kuy” sözcüğünden dilimize giren ve biçim kazanan köy; kır yerleşmelerinin yaygın adı olmuştur (Nişanyan, 2002:593). Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, köy kanunu mevzuatının 1. maddesine göre köyün tanımı, “Nüfusu iki binden aşağı yurlara (köy) ve nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olanlara (kasaba) ve yirmi binden çok nüfusu olanlara (şehir) denir”, 2. madde ise şöyle devam eder; “Cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan ve toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar bağ ve bahçe ve tarlalarıyla birlikte bir köy teşkil ederler”¹ (Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Kurumsal Web Sitesi, Nisan 2007). Ozankaya ise köyü şöyle tanımlar, “Köy toplulukları genellikle tarımla uğraşan, içinde yer aldıkları geniş toplumda ortak çıkarları hem az hem de sınırlı ölçüde eşgüdölmüş buluna, birbirlerine karşısında güçlü bir özerklik eğilimi gösteren, yani toplumsal çevreden çok doğal çevreye yakın olan, birkaç düzine ile birkaç yüz arasında değişen sayıda hanelerden kurulu, belli ve özenle korunan sınırları olan topluluklardır” (Ozankaya, 1971:1). Köy kentle karşılaştırılarak da tanımlanabilir; “Şehirle köy birbirinden asıl, nüfus adedine göre değil, fonksiyonel farklara göre ayrılır. Köy geçimi, başlıca iktisadi kaynağı zirai istihsal olan topluluktur; şehrin geçimi, iktisadi temeli ise ziraattan gayri istihsal ve iktisadi faaliyetlerdir; bu (ziraattan gayri) faaliyetler, bilhassa ticaret ve sanayidir” (Boran, 1945:12 aktaran Çağlar, 1986:73). Köy ekonomik anlamda asla içine kapanık bir toplum değildir. Aksine ticari alışveriş merkezi ve yönetim açısından bağlı bulunduğu kent aracılığıyla, global toplumla oldukça yakın bağlarını sürdürür.

¹ <http://www.khgm.gov.tr/mevzuat/Kanun/koykanunu.htm>

“Köy, zaman boyutu içerisinde belli bir yerde yaşamakta olan, belli bir kültüre, sosyal kurumlara, kuvvetli bir dayanışma duygusuna sahip örgütlenmiş bir toplum olarak tanımlanmaktadır. Köy, tarihsel gelişimi içinde, belli bir mekânda yaşayan, diğer yerleşme birimleriyle uzak ve yakın ilişkileri bulunan, tek başına var olmayan ve ait olduğu bütünün fonksiyonel bir parçası olarak tanımlanmaktadır” (Emiroğlu, 1975:233).

Tütengil, *100 Soruda Kırsal Türkiye'nin Yapısı ve Sorunları* adlı kitabında köy halinde yerleşmeyi altı özelliği olduğunu belirtmiştir:

- 1) “Yerleşme konusunda genel bir kural yoksa da başlangıçta köy bir akrabalık zümresidir.
- 2) İlk köyler, her şeyden önce iktisadi üretim bakımından olduğu gibi, din ve sosyal ilişkiler bakımından da başlı başına bir sosyal birliktir.
- 3) İktisadi fonksiyonu ticaret değil, hayvancılık ve tarımcılıktır.
- 4) Uzun süren toprağa yerleşme süreci, on bin yıllık insan çabasını aldığı halde bugün de tamamlanmış değildir.
- 5) Bir dönümlük bir tarlanın, iyi bakıldığı zaman mera olarak kullanıldığından daha çok insan besleyebileceği gözden kaçmamıştır.
- 6) Köy yerinin seçilmesinde, duruma göre, kuyu ve kaynak, su baskınlarından koruma, savunma ihtiyacı ve özellikle de toprağın verimliliği etkili olmuştur” (Tütengil, 1975:10).

Tütengil, çalışmasının bazı bölümlerinde ise köyün bir sosyal birlik alanı olduğuna vurgu yapmıştır. Tütengil'e göre, “Köyler açısından dağınık yerleşmede geçim ve oturma görevleri birlikte yürütüldüğü halde, toplu yerleşmede köy topluluğunun oturma yeriyle bu topluluğun geçimini sağlayan iktisadi faaliyet sahası birbirinden açıkça ayrılır. Köylülerin oturma yeri iktisadi faaliyetlerine sahne olan geniş köy ülkesi dahilinde tek ve küçük bir nokta teşkil eder. İşte cemaati, ev topluluğu, bağ, bahçe, tarlaları, hayvanları ve köy halkının müştereken faydalandığı cami, okul, mezarlık, harman yeri, çeşme, kuyu, pınar, mera, yaylak, kışlak, otlak, koru, baltalık gibi köy orta malları ve nihayet bu yerleşme ünitesini diğer yerleşmelerden ayıran sınırları ile toplu kır yerleşmesi, toplu köy, kısacası asıl anlamında sosyal birlik olan köy budur” (Tütengil, 1975:13)

Köy, sosyal anlamda akrabalık ilişkilerinin yoğun olmasından kaynaklı kendi gelenek ve göreneklerine bağlı kendi sosyal ağlarını ve yaptırımlarına sahip kapalı bir

toplumdur. Güvenç'in de belirttiği gibi "Köylüler geleneklerine sıkı bir şekilde bağlı olmaları sebebiyle değişime karşı direnç gösterirler" (Güvenç, 2000). Bir başka deyişle, "Köyün sosyal kurumları, çift yüzlü Tanrı Janus gibidir. Bir yüzüyle politik ve geniş ekonomik düzenin gereklerine bakarken, öteki yüzü köy topluluğunun geleneksel beklentilerine dönüktür" (Diaz, 1967 aktaran Ünsal, 2006:47). Arslan ise, "Köy, iktisadi faaliyetleri ağırlıklı olarak tarım, hayvancılık ve el sanatları olan; mekanik iş bölümü, cemaat ruhu ve gelenekçi bir hayat anlayışının egemen olduğu; aile içinde geleneksel ilişkiler yaygın olan; nüfusu en fazla binlerle ifade edilebilen, coğrafi bir sınırı, kendine ait bir adı ve kendine özgü bir toplumsal örgütlenmesi bulunan; toplumsal değişme sürecinin görece olarak yavaş işlediği; kırsal bir mekânda varlığını sürdüren sosyal ve fiziki çevrelerin oluşturduğu, bütün bu yönleriyle de kentlerden farklılık gösteren toplumsal yerleşmelerdir. Köylü ise, köy olarak tanımlanan fiziki ve sosyal mekân içinde yaşayan ve ağırlıklı olarak tarım, hayvancılık, el sanatları gibi uğraşlarla varlıklarını sürdüren kişi ya da kişilerdir" (Arslan, 2004:55).

Köy tipleri fiziksel yerleşim alanlarına göre ikiye ayrılır. Birincisi fiziksel şartlar nedeniyle birbirine daha yakın evlerin kurulduğu yaşam alanı daha dar olan dağ köyleridir. Ova köyleri ise daha geniş alanlara sahip hanelerin daha yaygın konuşlandığı bahçelerin ve tarlaların bulunduğu köylerdir. Bu köylere devletin sağladığı imkânlar (yol, su, elektrik, sağlık ve eğitim vb.) daha kolay ulaşır.

TABLO 1 1990-2000 YILLARI GENEL NÜFUS SAYIMINA GÖRE ŞEHİR VE KÖY NÜFUSU

Bölgeler	1990 Nüfus Sayımı			2000 Nüfus Sayımı			Şehir Nüfus Oranı	Yüzölçümü	N. Yoğunluk
	Toplam	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy			
Marmara	13,296	10,350	2,946	17,366	13,731	3,635	26,69	28,69	21,00
Ege	8,939	5,496	3,443	13,18	12,49	14,47	61,48	89,134	100
Akdeniz	8,706	5,204	3,502	12,18	11,83	14,71	59,78	88,537	98
İç Anadolu	11,608	8,039	3,570	17,12	18,27	15,00	69,25	184,422	63
Karadeniz	8,439	4,137	4,302	12,45	9,40	18,08	49,03	115,761	73
Doğu Anadolu	6,137	3,256	2,882	9,05	7,40	12,11	53,05	144,443	42
Güneydoğu Anadolu	6,609	4,143	2,465	9,75	9,41	10,36	62,69	75,193	88

Kaynak: T.C. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü – 1990-2000 Nüfus Sayımı (<http://www.aile.gov.tr/tr/> -7 Temmuz 2007)

1.2.1.1 Köy Çalışmalarına Bakış

Cumhuriyet yönetimi müşterek bir standart eğitimle (tevhidi tedrisat) köy, kent demeden herkesi temel bir eğitimden geçirmeyi amaçlamaktaydı. Ancak toplumun bu farklı kesimlerinin koşulları ve ihtiyaçları aynı değildi. Türkoğlu'nun da belirttiği gibi “Kent okulları için yetişen öğretmenlerin köye yararlı olmadığı iyice anlaşılmıştı. Ayrıca, 32 bin olan küçük köylerin her birine birer öğretmen verilmesinin devlete büyük bir yük getireceği, klasik anlamda öğretmen yetiştirme ile bu isin 70 yıl süreceği, üstelik bunun maddi kaynağının hiçbir zaman bulunamayacağı muhtırada belirtilmiş, küçük köyler için daha gerçekçi ve akılcı önlemler önerilmişti” (Türkoğlu, 2000:125).

Köy Enstitüleri 17 Nisan 1940'da 3083 sayılı yasayla, Hasan Ali Yücel'in Bakanlığı İsmail Hakkı Tonguç'un önderliğinde kurulmuştur. Köy Enstitüleri'nin kuruluşunda, devletin köye ve köylüye yönelik ilgisi etkili olmuştur. Cumhuriyet Türkiye'sinin kuruluşunda, aydınlanma düşüncesinin yaygınlık kazanması için oluşturan Köy Enstitüleri, akılcı ve bilimsel bir eğitim yoluyla köyü canlandırma, köylerin kültürel ve sosyal hayatlarını geliştirmeye çalışmıştır. Klasik eğitim kurumlarının sahip olduğu işlevden fazlasına sahip olan Köy Enstitüleri, aynı zamanda köyü yakından tanıyan, köy kökenli yeni bir aydın sınıfının doğmasında da önemli bir rol oynamıştır.

Köy ve köylü konusu, Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında önemli bir yere sahiptir. “Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın başarıyla sonuçlanması ve Cumhuriyet'in ilanı Türk romanında radikal bir değişikliğe yol açmıştır. Bunun başlıca nedeni, Osmanlı reformlarının bir türlü gerçekleştiremediği laik ve ulusal bir devlet yapısının bu dönemde hayata kavuşturulmasıdır” (Timur, 2002:59). Toplumun mevcut kurum ya da kurumlarında meydana gelen yapısal değişikliklerin, diğerleri üzerindeki kaçınılmaz etkisi düşünüldüğünde, genelde kültür ürünlerinin, özelde ise edebiyatın bu değişimden uzak kalması düşünülemez.

Türk romancılığında, köyü ve köylüyü konu edinen ilk eserlere Tanzimat döneminde rastlanmaktadır. Ancak bu eserlerde köyün ele alınışı oldukça yüzeysel ve basittir. Ahmet Mithat'ın konuyla ilgili ilk örnekler olması dışında pek fazla bir değer taşımayan *Bir Gerçek Hikâye* (1876) ile *Bahtiyarlık* (1885) adlı hikâye boyutunu aşan geniş hacimli eserleri, köy romanı ve hikâyesinin olduğu kadar, köy edebiyatının da öncü

eserleri konumundadır. Cumhuriyet dönemindeki örneklerine gelinceye kadar, bu dönemin en karakteristik örneği (1890) *Karabibik*'tir (Kaplan, 2002:276). Osmanlı döneminde, köyde geçen ilk roman olma özelliğine sahip olan *Karabibik*; şiir, hikâye ve realist roman alanlarında eser vermiş olan Nabizade Nazım tarafından yazılmıştır. Aynı dönemde köyü konu alan bir başka eser, Mizancı Murat'ın *Turfanda mı Yoksa Turfa mı?* adlı eseridir. Bu eser de kalkınmanın kaynağı olarak köyü görmektedir (Enginün, 2002:281). Köyün bir kez daha romana girmesi için ise 20 yıl geçmesi gerekmiş, Ebubekir Hazım Tepeyran'ın *Küçük Paşa*'sı ile Ömer Seyfettin'in *Yalnız Efe*'si aynı tarihte, 1910'da yazılmışlardır (Türkeş, 2002:201). Bu dönemde adı geçen bir başka eser de Refik Halit Karay'ın *Memleket Hikâyeleri*' dir. (1919) *Memleket Hikâyeleri*; köy ve kasaba çevrelerinin hayatlarını başarıyla anlatması kadar (Kaplan, 2002:276), yukarıda adı geçen romanlara göre daha sade ve köy yaşantısını daha fazla kavramaya yöneliktir (Türkeş, 2001:201).

“Her ne kadar, Nabizade Nazım'ın 1890 tarihinde yazdığı “Karabibik” adlı uzun öyküsüyle başlatılsa da, köy romanları, Türkiye’de ayrı bir kategori olarak ortaya çıkışını 1950’li yıllara borçludur. Batı’da örneklerini çok önce vermeye başlayan köy romanları, Türk edebiyat tarihinde romanın bir tür olarak gecikmesine paralel olarak epey sonra çıkışa geçecektir” (Varol, Zaman Gazetesi Sitesi: 2008).

Cumhuriyet dönemi romancılarının pek çoğu, eserlerinde ya mevcut toplumsal sorunları ya da Doğu-Batı karşıtlığını işlemişler, köy ve köylü konusunun üzerinde pek fazla durmamışlardır. Edebiyat şehirdiydi ve ülke nüfusunun neredeyse tamamını oluşturan köylü bu alanda temsil edilmemekteydi. Bu çerçevede, halktan alıp halka gidecek, her türlü eylem ve düşüncesini halkıyla iç içe yaşayacak hayatın içinde olan aydın modeli devreye girmişti. Hem edebiyata hem de entelektüellere bu paydada önemli bir görev düşmekteydi: “Halka doğru gitmek”. Halk denilen ise çoğunlukla köylüydü. Cumhuriyet’in kurucu döneminin kanununa ait üç önemli roman, *Yaban* (Yakup Kadri Karaosmanoğlu), *Çalılıkusu* (Reşat Nuri Güntekin) ve *Vurun Kahpeye* (Halide Edip Adivar), hep aynı görüşü yansıtır: “Köye gidilmedikçe Türkiye değişmeyecektir” (Cantek, 2001:189).

Temsilcilerinin tamamı, köy çıkışlı öğretmenlerden oluşan bir yazarlar kuşağı eliyle kendine ayrı bir kanal açan köy romanlarının 1950’li yıllarda birdenbire dolaşıma

girmesinde hiç şüphesiz Cumhuriyet'in aydınlanma projesinin payı vardır. Bu aydınlanma projesinin en önemli ayaklarından birisinin Köy Enstitüleri olduğu kabul edilmektedir. Çoğunluğu köylerden seçilen çocuklar yoğun bir eğitim aldıktan sonra, köyelerine bir öğretmen olarak geri gönderilmişlerdir. Köyde doğup yaşamış, köy yaşantısı ve gerçeklerine bilen ama diğer yandan Cumhuriyet'in aydınlanma atılımının sıkı bir temsilcisi haline gelmiş, Batı klasiklerini özümsemiş bu kuşak edebiyat tarihinde yeni bir yönelimin de habercisi olmuşlardır. Bu yönelimin öncüsü de 1950 tarihinde yayımlanan *Bizim Köy* adlı kitabıyla Mahmut Makal'dır. Mahmut Makal, Aksaray'a bağlı Demirci köyünde doğup İvriz Köy Enstitüsü'nde öğrenim gördükten sonra doğduğu topraklara öğretmen olarak geri döner. 1948 yılında, daha 18 yaşında genç bir öğretmenken tuttuğu notları, *Bir Köy Öğretmeninin Notları* başlığıyla Varlık dergisinde yayımlar. Bu yazılarını 1950 yılında *Bizim Köy* adıyla bir araya getirir. Köy gerçeklerinin cesurca dile getirildiği, köydeki tezatlıklara yer yer sert bir ironiyle bakan bir kitaptır bu. Ancak, köy gerçeklerini yalın ve olduğu gibi aksettiren bu kitap dönemin tek parti yönetimi tarafından büyük bir tepkiyle karşılanır. Köy Enstitüleri aracılığıyla aydınlanma atılımına ivme kazandırmaya çalışan tek parti yönetimi, belli ki köy gerçeklerinin Mahmut Makal tarafından böylesine gerçekçi bir şekilde resmedilmesine tahammül edemez ve yazarı çeşitli baskılara maruz bırakır.

Mahmut Makal'ın ardından, kendisi gibi köy ve Köy Enstitüsü çıkışlı pek çok yazar eliyle bir köy romanı yönelimi başlar. Fakir Baykurt (*Kaplumbağalar, Yılanların Öcü, Irazcanın Dirliği*), Talip Apaydın (*Sarı Traktör, Tütün Yorgunu*), Samim Kocagöz (*Yılan Hikâyesi*) gibi romanlarında Makal'la benzer bir yönelim içindedir. Berna Moran, cahil ve yoksul köylü, onu sömüren ağa ve parti adamları gibi güçler ve bir de aydınlanma metaforu olarak öne çıkan öğretmen veya kaymakam gibi kurtarıcı tipler olarak sıralar bu benzerlikleri. Köy romanı, köy ve köylünün içinde bulunduğu şartları tüm gerçekliğiyle ele almış, bu anlamda sosyolojik bir olgunun da varlığına dikkatleri çekmiştir.

“Türk köy romanı başlığı altında doğan akım, Türkiye tarımındaki mülkiyet ilişkilerini yer yer köy kapsamını aşan sosyolojik boyutlar içinde ele almıştır. Bu romanlarda toplumbilimcilerimizin aynı dönemle ilgili çözümlerinden farklı ve bazen daha gerçekçi çözümler vardır” (Timur, 2002:103).

Neredeyse tamamı köy kökenli olan köy romanı temsilcileri Türk Köylüsü'nün durumunu benzersiz bir şekilde anlatmasına anlatır ve bunda büyük başarı da sağlar ama bir yanıyla doğduğu köye yabancılaşmış anlatıcılarla da karşılaşırız bu romanlarda. Anlatıcı, köylülerin durumunu çok iyi resmeder ve sıklıkla dikkati köyün yoksulluğuna çeker ama bir yanıyla da anlattığı köyde doğduğu halde, her eylemi ve bakışıyla onlardan olmadığını mutlak suretle belli eder.

Timur, Türk köy romanının, toplumsal gelişme düzenimizi yansıttığı ölçüde birçok sıradanlıkları içermekle beraber, çok önemli iki işlevi yerine getirdiğini belirtir. Bunlardan birincisi, sosyolojik bir yaklaşımla eğildiği yakın tarihimizi gerçekçi ve tutarlı bir biçimde eleştirmesi ve ikincisi de, Türk halk kültürünü değişik yönleriyle betimleyerek, geçen yüzyılın sonlarından beri gündemde bulunan “ulusal kimlik” sorunumuzu bütün boyutlarıyla ele alabilmemizi sağlayacak malzemeye önemli bir katkıda bulunmuş olmasıdır (Timur, 2002:402). Köyü konu edinen romanlar zaman zaman eleştiriye uğramış olsalar da, köyün tanınmasında ve sorunlarının anlaşılmasında önemli birer rol oynamışlardır. Nitelikleri ve eksiklikleri bir yana, köy romanı aracılığıyla pek çok kentli okur, köylünün içinde bulunduğu olumsuz yaşam koşullarını farkına varmış ve köyü tanımaya başlamıştır. Erdentuğ'un belirttiği gibi; “Nüfusunun büyük çoğunluğunu köylünün teşkil ettiği memleketimiz gibi az gelişmiş bir memlekette, kalkınmanın temelini köylüye dayandığı artık bilinen bir gerçektir. Diğer taraftan, Köy Sosyal Problemlerinin - sosyal yardımın her çeşidi dahil - çözülmesinde, köylümüzü maddi ve manevi dünyası içinde tanımak ve bilmek ve binaenaleyh Sosyal Bilimlerden faydalanmak gereği aşikârdır. Şu halde Sosyal Bilimlerden Sosyoloji, Etnoloji (diğer adı ile Kültürel veya Sosyal Antropoloji) gibi her çeşit toplumun, özellikle ilgili bulunduğumuz köy topluluklarının hüviyetlerini, yani davranışlarını tanıtan bilim kollarından göreceğimiz faydalar büyük olacaktır” (Erdentuğ, 1966:9).

Türkiye’de köy çalışmalarının ilk örnekleri arasında yurtdışından gelen akademisyenlerle zamanın hükümetlerinin yaptığı çalışmalarda vardır. Bunu ilk örnekleri 1933–1934 yıllarında kırsal sorunların incelenmesi için Princeton Üniversitesi öğretim üyelerinin oluşturduğu bir grup uzmanın “Amerikan Raporu” olarak bilinen çalışmalarında Türk Çiftçisi ve çiftçi köyü konularını ele almışlardır. 1949 yılında ise

Amerikalı iktisatçı Max Weston Thornburg ve ekibi *Türkiye Nasıl Yükselir? (Turkey: An Economic Appraisal)* adlı çalışmalarını yapmışlardır (Tütengil: 1983: 63–65).

Doğu ve Güneydoğu bölgeleri üzerine yürütülen çalışmalar Devlet Planlama Teşkilatı'nın (1967) kurulmasıyla hız kazanmıştır. DPT'nin bünyesinde bir yabancı uzman olarak incelemeler yürüten Frederick W. Frey, “tarımcıların kullandığı dokuz bölgeyi Türkiye sınıflandırmasına dayanarak, 1962’de 458 köyde yaşayan 6000’den fazla ve yaşları 14’ün üzerinde olan köylüleri bir taramaya tabi tutmuştur” (Türkdoğan, 2004:398). Frey’e göre, bu araştırmaların amacı:

- 1) Köy niteliklerindeki bölgesel farklılıklar,
- 2) Köylülerin niteliklerinde bölgesel farklılıklar,
- 3) Köylüler arasında bölgesel farklılıkların diğer tip farklılıklarla olan karşılaştırılmasının yapılabilmesidir.

Frey’in bu tespitleri, bölgeler arası farklılıkların gerçekte sert çizgiler halinde ortaya çıktığını bize göstermektedir. Özellikle, bugün GAP alanına giren Güneydoğu bölgemiz, Türkiye ortalamasından (1/3) oranında geridir (Türkdoğan, 2004:399). Yine Frey’in raporuna göre; Türkiye genelinde, Doğu ve Güneydoğu bölgesi karşılaştırıldığında beş temel unsur bölgenin kapalı yapısını açıklar:

- 1) Yoksulluk
- 2) Kırsal alandaki dış dünya ile bağlantılarının kısmen kesilmesi ve yalnızlık içine itilmiş olmaları
- 3) Hareketsizlik
- 4) Okur-yazarlık oranının azlığı
- 5) Tevekküle dayalı kaderci bir dünya görüşünün yaygınlık kazanması (Türkdoğan, 2004:399).

Frey’in bu beşli farklılaşma niteliklerinden yaklaşık 40 yıl geçmiş olmasına rağmen bu unsurlar hala geçerliliklerini korumaktadırlar. Nephin Saran’ında değindiği gibi, “Antropolojinin genişleyen ilgi alanı içinde özel bir önem taşıyan, kırsal bölgeler toplulukları, başka bir deyişle ziraatçı gruplardır. Dünyanın belirli yerlerinde şehirlerin ve endüstrinin gelişmiş ve şehir hayatının temel yaşama düzenli haline gelmiş olmasına rağmen, dünya nüfusunun gene de büyük bir kısmı kırsal bölgelerde yaşamakta, temel

uğraşları da tarım ve hayvancılık olarak tanımlanmaktadır. Bu büyük nüfus kitlesi geleneksel bir yaşama düzeni içinde olup geleneksel tarım metotları ve aletleri ile toprağı işlemektedirler. Nüfusunun büyük bir yüzdesini ziraatçı ve hayvancıların teşkil ettiği bu toplumlarda da toprağın kullanılışı bu grupların elinde olduğu gibi, toplumun temel kültür yapısı da bu grupların yaşama düzeninde aksettirilir. Ayrıca, bu tür toplumlarda diğer bütün sosyal gruplar gıdalanma ve bir kısım gelirleri yönünden ziraatçı ve hayvancı gruplara bağlıdır. Bütün bu nedenlerle kırsal bölgelerin yaşam düzeni modern antropolojinin ilgilendiğı bir konudur” (Saran,1984:6). Nüket Sirman ise; teorik açıdan bakıldığında, Türkiye’de köy çalışmalarını düzenleyen modernizasyon/Marksizm paradigmasının yapısalcı sonrası gelişen eleştirilerin ivmesiyle çekiciliğini kaybedip, artık kırsal kesimle ilgili sorunsal üretmemesi dikkat çeker (Sirman, 2001).

Türkiye’de köy çalışmalarının tarihsel sürecine baktığımızda 1940’larda Niyazi Berkes, Behice Boran, İbrahim Yasa gibi sosyologların öncülüğünde tarıma kapitalist ilişkilerin girişi ile köy toplumlarında oluşan değişim saptanmaya çalışıldı. 1950’li ve 1960’lı yıllarda araştırmaların daha çok köy kalkınması, köycülük ideolojisi çerçevesinde yapılmış monografiler oluşturdu.

Türkiye tarımında, basit meta üretiminin yerleşmesi yönündeki eğilimle birleşen 1980’li yıllarda nüfus dengelerinin kente kayması, tarımın ulusal ekonomi içindeki payının gerilemesi ve dönemin siyasal konjonktürü, Sirman’ın (1996) ifadesiyle, kırsal dönüşüme olan akademik ilgiyi de geniş oranda söndürdü. Sirman’ın (1988) antropolojik alan araştırması sonucu pamuk üreten aile işletmeleri ile ilgili bulguları, başka etkenlerin yanında, belli bir ürünün emek talebi ve hane halklarının ihtiyaç duyulan emeğe ulaşmada kullanabildikleri toplumsal kaynak ve stratejilerinin etkilerini örneklemek bakımından önemli içgörüler sağlamaktaydı. Öte yandan Stirling’in, (1965) daha önce yaptığı hane halkı hayat döngüsünün, işletmelerin büyüme eğilimleri üzerindeki etkisine ilişkin gözlemleri başka toplumsal etkenlerin de gözden uzak tutulamayacak derecede önemli olduğuna işaret etmekteydi.

1980’lerin sonrasında yapılan çalışmaların çoğu bir yandan göç olgusunu, diğer yandan yaygınlaşan kitle iletişim araçlarının yarattığı yeni kültürel ortamı irdelerken, bu olguların odak noktası haline gelen kentli toplumsal hareketlere büyük yer ayırdı (Sirman, 2001: 252). 1990’lara gelindiğinde ise sosyal bilim çalışmaları GAP ve etnik göç üzerine

yoğunlaştı. GAP yöresinde yapılmış olan bölgesel çalışma iktisadi sıkıntıların ve altyapı imkânsızlıklarının baskı altında hem büyük hem de küçük işletmelerin çözülmekte olduğuna işaret etmekteydi (Akşit, 1996). Buna karşılık Bağcı'nın (1998) aynı yörede bir ağa köyünde yaptığı çalışma, biçimsel olarak feodal görünümlü üretim ilişkilerinin kapitalist birikim amacına tabi kılındığını ve iktisadi tutum ve amaçların üretim sürecinde asli kapitalist ilişkilerin kurulmasında örgütleyici, yönlendirici bir işlev üstlenecek aşamaya geldikleri izlenimini vermekteydi (Sönmez, 2001: 76).

Son yıllarda “azgelişmiş” adıyla anılan ülkelerde yapılan bir dizi araştırma, popülizmden (Gupta, 1998) kültürel direniş biçimlerine (Taussing, 1980) kadar çeşitli konuları köylerde araştırmıştır. Bu çalışmaların odağı, modernliğin söz konusu ülkelerde nasıl kurulduğu, köylülük söyleminin yarattığı ulusçu söylemin aldığı çeşitli biçimler ve bunlara karşı gelişen yerel direniş biçimleri oldu. Bu çalışmalar, gelişmeyi bir amaç olarak almaktan çok, yarattığı yeni toplumsallık biçimlerini sorgulamayı amaçladı. Bu arada da Seattle ve Prag'da görülen ve kadın hareketlerinden çevreciliğe kadar birçok toplumsal hareketin dünyanın çeşitli bölgelerindeki kırsal alanda geliştiğini gözler önüne serdiler. Bu çalışmalar, yalnızca köy odaklı olmayıp, köy, kent, uluslararası kuruluşlar, ulusal ve küresel karar verme mekanizmaları, medya söylemlerinin analizi gibi birçok alanı birleştiren karmaşık araştırma stratejileri izliyorlar (Sirman, 2001: 252–3).

1.2.2 Aile Kavramı

Araştırmanın bir diğer başlığı ise aile ve aile içi ilişkilerdir. Aile sosyal anlamda en çok tanımı yapılan kavramlardan biridir. Toplumun en küçük birimi olarak basitçe yapılan tanımı biraz daha genişletirsek;

“Aile, biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün sürekliliğini sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal yönleri bulunan toplumsal bir birimdir” (Tezcan, 2003:13).

Lewis H. Morgan, Edward B. Tylor gibi antropologlar, herhangi bir topluluğu incelemeye başlarken, o topluluğu oluşturan temel birimleri ve bu temel birimlerin birbirleriyle olan ilişkisini göz önünde tuttular. Bu yüzden ilk olarak aile kurumunu

incelediler. İlkel toplulukların en önemli yönü olan yakınlar arasındaki cinsel ilişkilere ait tabular ile akrabalık gibi temel ve evrensel kurumlar da inceleme alanına giriyordu. Bu araştırmalar ile ilk insan toplumunun modeli kuruldu.

Lewis H. Morgan'ın 1877 yılında kaleme aldığı *Ancient Society (Eski Toplum)* adlı eserinde “tribü” ilkel bir topluluk formu olarak nitelendirdi. Bir kişinin bir topluluğun mülkiyetine ortak olması ve üründen bir pay alması için o kişinin tribü'ye ait olması gerekir. Bir diğer kavram da “kan bağının sınıflandırılması” olup yakın aile üyelerinin ve daha uzak akrabaların aynı adla çağrılması anlamına gelir ve tribü örgütlenmesinin temelini oluşturur (Morgan, 1877: 20-35). İnsan toplumunun kökenleri konusuna önemli katkılarda bulunan diğer bir antropolog Edward B. Tylor, “egzogami” denilen dışarıdan evlenme veya grup içi evlenme yasağının uygulamanın nedenlerini araştırmıştır. Tylor, dıştan evlenmenin daha geniş bir işbirliği ve yardımlaşma sağladığını iddia ediyordu. Böylece mutlaka kendi üyelerine ve kendi kaynaklarına dayanmak yerine, öteki yerel gruplarla kurulan evlilik bağları ve akrabalık aracılığı ile başkalarını yardıma çağırarak mümkün oluyordu (Tylor, 1889:245–269).

İlk antropologların kısa süre sonra yanlış olduğu ortaya çıkan görüşleri de vardı. Bunlardan birisi toplumsal evrim ile ilgiliydi. Buna göre ilkel insan, akıl yoluyla toplumsal kurallar ve gelenekler yaratır, böylece aile aşağıdan yukarıya veya basitten karmaşığa doğru en yüksek biçime doğru bir evrim geçirir. Yani toplumsal evrim, bir zihin süreci gibi açıklanmıştı. Oysa bugün biliyoruz ki aile kurumu klasik evrimcilerin iddia ettikleri şekilde bir evrimden geçmemiştir. Hatta tam tersi olmuş, eskiden aile tarafından yürütülen işlevler toplumun diğer kurumları tarafından devralınmış, aile daha da basit bir yapıya indirgenmiştir. Yazan'ın aile kavramının tanımıyla ilgili yorumları şu yöndedir, “... bütün tanımlar aileyi sosyal hayatın ana şekillerinden biri olarak kabul etmekle beraber onu sosyal bir grup, sosyal bir birlik, sosyal bir örgüt, sosyal bir kurum ve sosyal bir yapı şekli olarak ayrı kalıplar içinde değerlendirmiştir (Merter 1990:22). Aile tanımlarındaki bu çeşitlilik ailenin toplumdan topluma, aynı toplumun farklı zamanlarda değişik yapı ve özellikler göstermesinin bir sonucudur. Tarihten gelen bir kurum olarak bölgelere, sosyal sınıflara, topyekûn bir toplumdaki alt gruplara göre değişen çok sayıda aile tipi mevcuttur (Yazan, 1990:456 aktaran Ökten, 2006: 24).

Aile kavramından ayrı olarak inceleyemeyeceğimiz evliliğin evrensel bir insan kurumu olduğu her toplumda söylene gelmektedir. Evlilik kurumunun biçimi değişse bile işlevleri bakımından, en basit topluluklardan en karmaşık toplumlara kadar her yerde pek az farklılık göze çarpar. Pek iyi bilinmeyen çok eski insan toplulukları hariç, bilinen bütün toplumlarda aile içi evlilik tabusu ve cinsel ilişki yasağı (tabu) geçerlidir. Toplamların değişme süreci içinde, klan veya aşiret topluluklarından, yerleşik tarım toplumuna, ondan da ticaret ve sanayi toplumuna gelinceye kadar aile yapısı açısından denebilir ki, aile kavramı önem korumaktadır. Saran ise aile tanımını şöyle yapmıştır, “Aile, toplumsal bir grup, bir birlik olup, ortak ikametgâh, ekonomik iş bölümü ve üreme süreci ile karakterize edilir. Her iki cins de içinde bulundurur ve grup içinde en az bir çift arasında toplumda kabul gören cinsel ilişki vardır. Aralarında bu tür bir ilişkide bulunanların ya kendi ya da edinilmiş bir veya daha fazla çocukları bulunur. Aile ile “evlenme” aynı şey değildir. Evlilik (evlenme) toplumsal kabul gören cinsel ilişkinin saptanmasıyla ilgili normlar ve kaidelerdir. Yani kurumlardır” (Saran, 1989:301). Köy içi aile ilişkileri ve köyde ailenin nasıl algılandığıyla ilgili Gürsoy’un *Muradoba Köyündeki Dinsel İnançlar Üzerine Bir Çalışma* (1976) adlı bildirisinde değinilmektedir. “Köyde ise aile bireyden daha güçlüdür. Köy topluluğu aileden ve doğa hepsinden birey, aile eve köyden daha güçlüdür. Doğaya bağlı olarak köy topluluğunda yaşayan insana ancak aile ve köy vasıtasıyla doğayla başa çıkabilmektedir” (Gürsoy, 1976:129)

Günümüz aile tiplerine gelince belirgin iki farklı aile tipi göze çarpmaktadır. Çekirdek aile ve geniş aile.

1.2.2.1 Aile Tipleri

Dünya literatüründe farklı toplumlara ait birçok aile tipolojisi görülse de Türkiye’de çekirdek ve geniş aile olarak iki tür aile modeli mevcuttur.

A. Çekirdek Aile Modeli: Sanayileşmenin tamamlanmış batı toplumlarının hemen hepsinde görülen bağımsız çekirdek aileyi, aynı çatı altında bir arada yaşayan eşler (anne-baba) ve çocukları şeklinde açıklayabiliriz. Aile, yardım için akrabalarına güvenemez. Akrabalar da aileden yardım beklemez. Aile ve akrabaları birbirleri yönünden karşılıklı haklara pek sahip değillerdir. Aile ve akrabaların birbirleri üzerindeki değer ve ahlak denetimi çok azdır. Akrabalar ailenin konut ve yerleşme yerini seçmezler. Böylece ailenin

konut yeri akrabaların oturduğu yerle bağımlı değildir. Bu ise akrabalarla toplumsal etkileşimin derecesini azaltarak ailenin bağımsızlığını destekler. Eşler, birbirlerini akrabaların haklarına ya da çıkarlarına bağlı olmadan sadece kendi kararlarıyla seçerler. Evliliğe uyum ise, yalnızca karı-koca arasında yapılır (Duben, 2002: 1005-8).

B. Geniş Aile Modeli: Geniş aile genellikle köy veya geleneksel toplumlara özgü bir aile yapısıdır. Aile aynı zamanda ekonomik bir birimdir. Büyük aile olarak da nitelendirilen bu aile kırsal alanda yaşayan, tarımla geçimini sağlayan, akrabalık bağları kuvvetli, aile adının önem kazandığı, erkeklerin karar almada ön planda olduğu, yaşlı erkeğin ya da erkeklerin aile sorumluluğunu üstlendiği, geleneklere bağlı bir aile tipidir (Doğan, 2005:18-19).

“Geleneksel tür yaşamda aile, geniş aile tipindedir: Aynı tarlada üretir, aynı çatı altında veya aynı avluya açılan evlerde tek kazanda tüketirler ve birden fazla evli çift, evlenmemiş ergenler, çocuklar, torunlar bir arada yaşarlar” (Balaban, 1994: 140).

Ataerkil geniş ailenin hane hayat döngüsü içinde ortaya çıkması ve büyük toprak sahipliğine yol açması, Timur tarafından Türkiye çapında doğrulanmıştır (Timur, 1972:56–59). Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün 1968 araştırması verilerini kullanan Timur, sahip olunan toprak bütünlüğü ile ataerkil geniş aile yaygınlığı arasında ilişki bulmuştur. Sahip olunan toprak büyüklüğü arttıkça ataerkil geniş aile yüzdesi de artmaktadır. Yüz dekardan fazla toprağı olan ailelerin %58'i ataerkil geniş aile iken, 1–10 dekar toprağı olan ailelerin sadece %23'ü ataerkil geniş ailedir (Timur, 1972:57).

Fakat Stirling, bu korelasyonun bir adım ötesine gitmiş ve toplumsal, demografik ve kültürel bir süreç olan hane hayat döngüsünün önce toprak büyümesine ve sonra da toprak parçalanmasına yol açacağına göstermiştir. Böyle bir dinamik toprak büyümesi ile köy topraklarının sınırlarına varıldığında artık söz konusu değildir. Böyle bir durumda zaten ataerkil geniş aile ortaya çıkmamakta ve hane daha baba ölmeden bölünmekte ve sürekli göçe ve mevsimlik göçe eğilimli olan hareketli çekirdek aileler ortaya çıkmaktadır. Bu hem ekonomik ve maddi temeli olan bir değişimdir hem de toplumsal ve kültürel norm ve değer değişimleri ile birlikte gitmektedir (Stirling, 1974).

“Türkiye'deki sosyal bilimcilerin (antropologlar dahil olmak üzere), bizdeki geniş aile tipi için çeşitli ifadeler kullandıkları dikkati çekmektedir; “ataerkil geniş aile”; “geniş aile”;

“geleneksel aile”; “geleneksel geniş aile”; “köy ailesi”; “büyük aile” gibi terimler bunların en yaygın olarak kullanılanlarıdır” (Ertentuğ, 1985:206).

Gürsoy’un, Göçkent araştırmasında geleneksel geniş aile içinde doğan çocukların ölme riskinin daha yüksek olduğunu bulmuştur. Bu tür ailelerde müşterek toprak mülkiyeti ile hanedeki tüketim maddeleri daha fazla olmakla beraber, bu zenginliğin çocuk sağlığına dönüşmediği anlaşılmaktadır (Gürsoy, 1992:131-49).

Geniş aile tanımlamasına ek olarak bir erkeğin aynı anda birden fazla kadınla evliliğine bağlı (poligami) olarak aynı çatı altında eşleriyle yaşaması da eklenebilir.

“Sosyal bilimciler ise sosyal yapıyı tanımak için aile ve akrabalık- evlilik biçimlerini- kurumunu inceler. Çünkü aile ve akrabalık kurumu yapısı ve yapıdaki değişimleri yansıtan en önemli sosyo kültürel yapı değişkenlerinden biridir” (Elmacı ve Ceylan, 2005).

1.2.3 Evlilik

Karı-koca olarak birlikte olma, bir araya gelme davranışına “ evlenme” ve kurulan bu ilişkiye de, “evlilik” adını vermişlerdir. Doğada olmayan, insanın kurduğu bir kültür kurumu olan evlilik, her kültür olayı gibi zamanla değişen, yeni biçimler alabilen, kadın ile erkeğin birlikteliği ile gerçekleşen en küçük toplum birimidir. Bütün zorluklarına karşın devam etmesi toplum sağlığı bakımından gerekli olan ve çağın değişimiyle, değişebileceği kabul edilen temel toplum birimidir.

Tarihsel sürecine baktığımızda ise, 10. Yüzyılda Roma’ya dayanan evlilik, evlenme işlerinde yasama ve yargılama yetkileri devlete ait olması kuralıyla belirlenir. Bununla birlikte, hristiyan kilisesi, kuruluşundan itibaren, kendi mensuplarının evlenmelerinde uyulması gerekli bazı özel emirler ve yasaklar getirmişti; bunlara karşı gelen dini cezalara çarptırılır, en önemlisi de aforoz edilirdi. Batı Roma İmparatorluğu’nun yıkılışından sonra siyasi otoritesinin ortadan kalkması, kilisenin bu yasama ve yargılama yetkilerini yavaş yavaş benimsemesine yol açtı. 10. yüzyıldan itibaren de onun bu yetkilerine karşı çıkan olmadı. Fakat yeniden güçlenen krallık, öteki işlerde olduğu gibi evlenme konusunda da kilisenin yetkilerine sahip çıkmaya kalkıştı. Bu çaba Batı’da 16. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar sürdü ve evlenme akitlerinin belediyelere bırakılmasıyla son buldu. O tarihten itibaren birçok ülkede, hukuki evlenme şekli olan

medeni evlenmenin yanı sıra isteğe bağlı olarak ve ancak medeni evlenmeden sonra yapılabilme şartıyla dini evlenme şekline de yer verilmeye başlandı. Evlenmenin hukuki ve dini esasları zamanla çok değişmiştir: kan akrabalığıyla ilgili yasaklar her yerde geçerli olmadığı gibi bazı halkların egzogamik (aile veya kabile dışından evlenme) kanunları son derece karmaşıktır; bir kural haline gelen tek kişiyle evliliğin, çok kişiyle evliliği ortadan kaldırması uzun sürdü. Bazı toplumlarda nişanlı, karısını, anne-babasından, dayısından veya ağabeyinden satın alır, bazı yerlerde ise kocaya bir hediye veya drahoma verilir. Nişanlı, damat olarak kabulünden önce müstakbel kayınpeder ve kayınvalidesinin evinde bir süre hizmet etmek zorunda kalabilir. Çoğu yerde evlenme ilk çocuk doğmadıkça geçerli olmaz (<http://tr.wikipedia.org>, 2008).

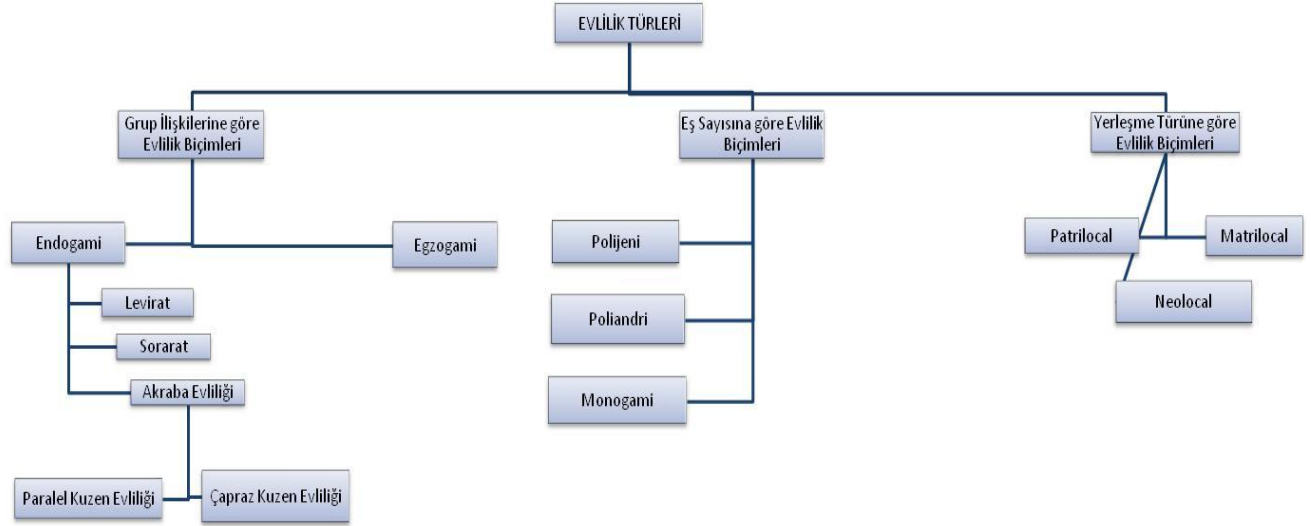
Türk toplumunda ise, Türk boyların, obaların, yaşama kurallarına, ahlak anlayışlarına, gelenek ve göreneklerine ve yaşanan ortamın kültür durumuna göre az çok değişen evlenme törenleri vardı. Bu törenler, yapı ve nitelikleri bakımından ilden ile bazen köyden köye göre de değişiklik gösterebilir. Eski çağlardan kalma gelenek ve inançlar farklı tutumlarla bu törenlerde yaşar. Bu yüzden, Türk evlenme törenlerini tek bir ölçüye göre açıklamak yeterli sayılmamalıdır. Karadeniz, Doğu Anadolu, Ege bölgeleri, Güney Anadolu ve Rumeli yörelerinde değişik şekilde evlenme törenleri yapılır. Evlenmeyi sağlayacak ön işlemler de birbirine benzemez. Birbirine benzeyen tek nokta evlenen kimselerin belli törenlerden sonra ayrı ev kurlmaları, belli kurallara uyarak yuvalarını sürdürmeleridir (Balaban, 2002: 27-33).

Orta Asya Türklerinde, bilinen en eski evlenmeler, toplumun bağlı olduğu din inançlarına göre yapılırdı. Boyun, obanın dini önderi olan kam veya şaman, evlilik kurumunun gerçekleşmesinde en önemli görevi yerine getirir: evlenmeye kararlı çiftleri törenle birleştirir, bölgenin durumuna göre ev veya çadır sahibi yapardı (Turinay, 1996: 24-28).

Antropolojik olarak incelendiğinde ise, Kottak'a göre evlilik, "kadının doğurduğu çocuklar karı ve kocanın evlatları olarak kabul edilmesi bakımından toplumsal olarak tanınan bir erkek (koca) ve toplumsal olarak tanınan bir dişi (karı) arasında toplumsal olarak onaylanan bir ilişkidir. Koca, çocukların gerçek biyolojik babası (genitor) veya sadece toplumsal olarak tanınan babası (pater) olabilir" (Kottak, 2002:397). Saran'ın tanımıyla, "Toplum aile birliği ile özel şekilde ilgilenmiş, bu birliğin teşekkülünü ve

devamını sağlayan örf adet ve nihayet kanunlar geliştirilmiştir ki biz buna evlilik diyoruz”
(Saran, 1979: 21)

TABLO 2 EVLİLİK TÜRLERİ

Kaynak: Balaban, Ali Rıza (1985) *Evlilik, Akrabalık Türleri Sosyal Antropolojik Yaklaşımlar*; Saran, Nephan (1989) *Antropoloji*, (1979) *Hayat ve Toplum* kaynaklarından yararlanılarak Sanem Kulak tarafından düzenlenmiştir.

1.2.3.1 Evlilik Türleri

Evlilik türleri biçimlerine göre farklılık göstermektedir. Birçok araştırmacı bunları belli kategorilere ayırarak incelemektedir. Bu çalışmada bölgede gözlemlenen evlilik biçimleri dikkate alınmış, diğer biçimlerinden kısaca bahsedilmiştir.

1.2.3.1.1 Grup İlişkilerine Göre Evlilik Biçimleri

İki tip evlilik türü vardır. Bunlardan ilki “endogami” olarak adlandırılan belirli bir grup ya da kategori içerisinde gerçekleşen evlilik, diğeri ise “egzogami” yani dış evliliğidir.

A. Endogami

a. *Levirat (Kayınbiraderle Evlilik)*: Dul kadının, ölen kocasının kardeşiyle evlenmesi şeklinde olan bu evliliklerde genellikle karar organları aile büyükleri olmaktadır. Bu tür

evliliklerin temelinde; özellikle çocukların ve yengenin bakımını üstlenme, çocukların ve gelinin yaban ellere gitmesine engel olma gibi psikolojik etkenler ve yeni bir gelin için ödenecek başlık ve düğün masraflarından kurtulmayı amaçlayan ekonomik etkenler ve toplumsal etkenler yer almaktadır. Son yıllarda azalmakta birlikte hala rastlanan bu tür evlilikler, erkeğin veya kadının eğitilmiş olması ve ekonomik özgürlüklerinin bulunması durumunda gerçekleşmemektedir (Tezcan, 2000:54).

b. Sorarat (Baldızla Evlilik): Erkeğin, karısı öldükten sonra karısının kız kardeşiyle evlenmesi durumudur. Bu tür evlilikler özellikle kızın ailesinin damadından memnun olduğu ve çocukların bulunduğu durumlarda gerçekleşmektedir. Çünkü kızın ailesi, ölen kızlarının hazır düzenine yabancı birisinin gelip oturmasına tahammül edememekte ve özellikle de çocukları üvey anne eline bırakmak istememektedir. Bu nedenle baldızın bulunmadığı durumlarda kızın yakın akrabalarından birisi de tercih edilebilmektedir (Tezcan, 2000:52-3).

Ülkemizin kimi yörelerinde yasaklanmış bir evlilik türü olarak karşımıza çıkmasına karşın (Erdentuğ, 1959:27, baldıza gerçek bacı gözüyle bakıldığı saptanmıştır), birçok yörede yaygınlığını sürdürmektedir (Balaman, 1982: 50).

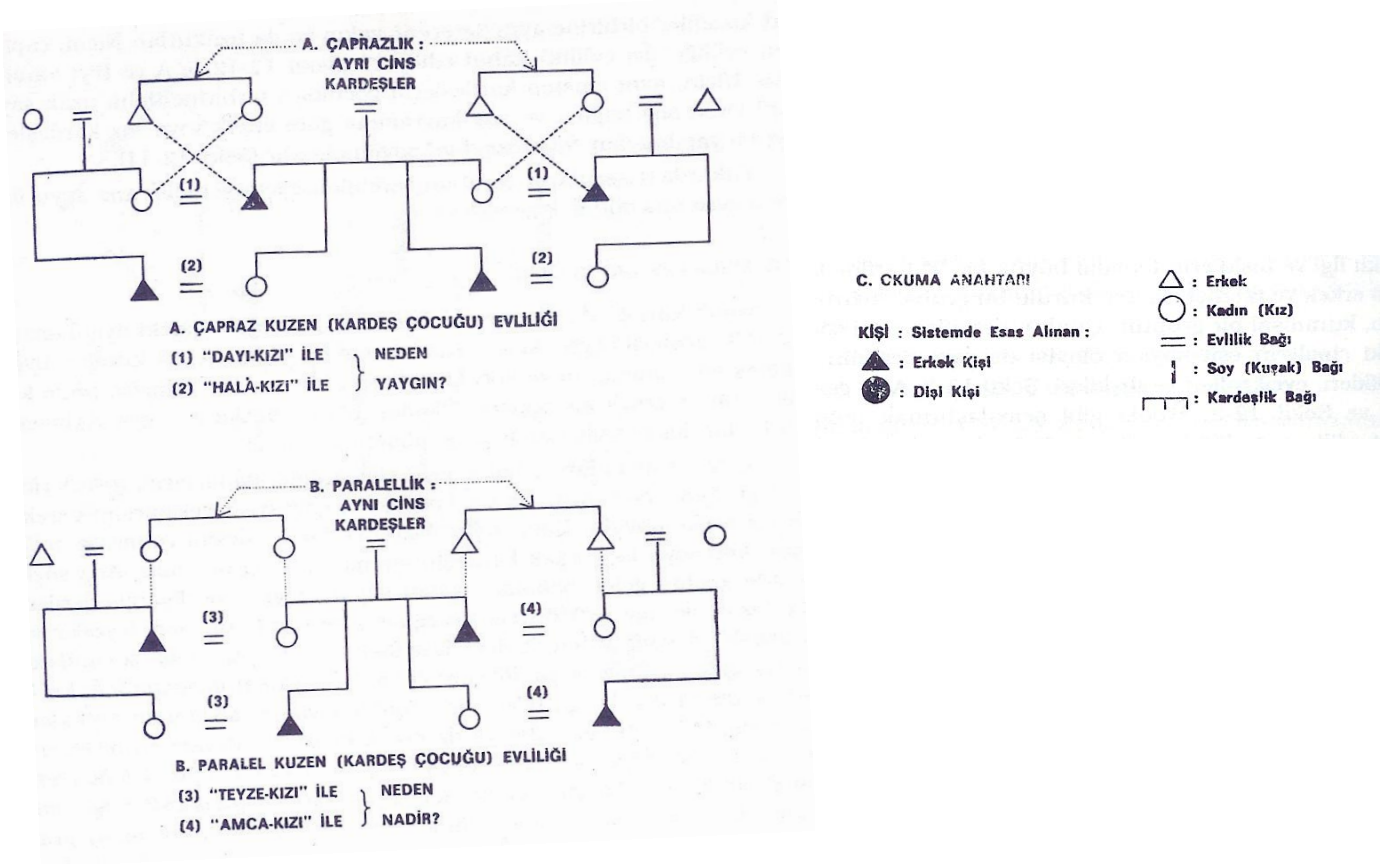
c. Akraba Evliliği: Bölgede feodal bir yapının ve aşiretlerin varlığını sürdürmesi, akrabalar arası evliliklerin yoğun bir şekilde görülmesine sebep olmaktadır. Erkek egemen bir toplum olması nedeniyle baba soyundan evliliklere (patrilineal sistem) öncelik verilmektedir.¹

- Paralel kuzen evliliği: Amca ve teyze çocukları gibi aynı cinsten kardeşlerin çocukların evlenmesiyle oluşur.
- Çapraz kuzen evliliği: Hala ve dayı çocukları gibi ayrı cinsten kardeşlerin çocuklarıyla yapılan evlilik türüdür (Güvenç, 2000: 257).

Bazı toplumlarda paralel kuzen evliliğinde kan bağı derecesi aynı kabul edildiği için iç evlilik, çapraz kuzen evliliği de dış evlilik olarak değerlendirilir. Araştırma her iki tür evlilikte akraba evliliği tanımı altında iç evlilik olarak değerlendirilmektedir.

¹ Bu konuya ileriki bölümlerde daha detaylı olarak değinilecektir.

TABLO 3 PARALEL VE ÇAPRAZ KUZENLER ARASINDA EVLİLİK

Kaynak: Güvenç, 2000: 246–257

B. Egzogami

Dış evlilik türü olarak adlandırılan egzogami farklı tanımlamaları içermektedir. Herhangi bir akrabalık bağı olmayan iki kişinin evliliği olarak nitelendirilse de aynı zamanda farklı bölgelerde oturan iki kişinin evliliği olarak görülebilir. Örneğin, köy içi evlilik akrabalık olmasa bile iç evlilik kabul edilirken farklı köylerden kişilerin yaptığı evlilik dış evlilik olarak tanımlanabilir.

Evlilik ile yapılan sosyal anlaşma yanında birçok açılımı da beraberinde getirir. Evlilik ile tanımlanan karı-kocalık sıfatlarının yanına çocukların olmasıyla anne-baba tanımları eklenir. Çocuk sayı çoğalıp 2–3 kuşak evlilikler yapıldığında ise akraba

tanımlamaları yapılmaya başlanır. “... evlilik ve akrabalık kurumları, daha geniş olan “akrabalık sistemi”nin birer parçası ve görüntüsüdür” (Güvenç, 2003:241).

1.2.3.1.2 Eş Sayısına Göre Evlilik Biçimleri

A. Polijeni (Çok Karınlık): Bir erkeğin birden fazla kadınla aynı anda evliliğidir. Bu evlilik biçimi yasalar önünde geçersiz sayıldığı için Türkiye’de imam nikâhı altında devam etmektedir. Bölgede çok kadınla evlilik daha çok maddi durumu elverişli, ağalık ve şeyhlik statüsüne sahip bireylerde güç ve varlık simgesi olarak görülmektedir. Bunun dışında hiç çocuğu olmayan veya erkek çocuğu olmayan kişilerde, kadının sürekli bir hastalığının olduğu durumlarda ve ilk evliliğini istemeyerek gerçekleştirmiş bireylerde polijini görülmektedir (Tezcan,2000).

B. Poliandri (Çok Kocalık): Evlilik biçimleri terminolojisinde bir tanım olarak yer alsa da Türkiye’de geçerli olmayan bir evlilik türüdür. Buna göre bir kadının aynı anda birden fazla evli olma durumudur.

Güvenç’e göre, bir doğa yasası olarak toplumlar içinde doğumlar kız ve erkek olarak aşağı yukarı yüz kıza düşen erkek sayısı 101,4’den 109’a kadar değişen bir oran göstermektedir. Çok karılık ve çok kocalık bir yaşam biçimi durumuna geldiğinde bu doğal dengenin bozulması gerekecektir. Buradan giderek çok eşli evlilik, kimi nedenlerle zaten bozuk olan dengenin düzeltilerek sağlanması olayı mı, yoksa mevcut düzgün dengenin egemenler çıkarına kasıtlı bozulması olayı mıdır? (Balaman, 2002: 36).

C. Monogami (Tek Eşlilik): Bir erkek ve bir kadının evliliği olarak tanımlanan monogami yasalar çerçevesinde kabul edilen tek evlilik türüdür. Tek eşlilik çekirdek ailenin de temelini oluşturmaktadır. “Türkiye’de evlenme monogamiktir; yani tek kadın ve tek erkek evlenmesidir. Medeni kanun çeşitli maddeleriyle bu hukuki akdin nasıl yapılacağını, şeklini ve şartlarını belirlemiştir” (Saran, 1979:21).

1.2.3.1.3 Yerleşme Yerine Göre Evlilik Biçimleri

Evlenen karı-kocanın yerleşme biçimlerine göre evlilik türleri ikiye ayrılır.

A. Patrilocal (Baba Yerleşimi): Kadının ana-baba evini bırakarak erkeğin ailesine katılması hali yani gelinin erkeğin anne-babasının oturduğu haneye ya da yanı başındaki ayrı bir haneye yerleşmesi şekliyle yapılan evlilik biçimidir. Ataerkil toplumlarda oldukça

sık rastlanan durum ailelerin ekonomik olarak bölünmesini engeller. Bir hane içinde yaşam sürdürülür. Çalışma sırasında sıklıkla bu tür yerleşme gözlemlenmiştir.

B. Matriloccal (Anne Yerleşimi): Türkiye’de çok sık rastlanmayan bu evlilik yerleşim türü gelinin ailesinin yanına taşınmasıyla gerçekleşir. Halk dilinde “iç güveysi” şeklinde tabir edildiği de gözlemlenmektedir.

C. Neolocal: Özellikle sanayileşmiş toplumlarda görülen neolocal yani ayrı yerleşme evlilik türü anne-baba ailelerinden ayrı, onlardan bağımsız, hatta uzak bir yere yerleşmeleri halidir. Kapısız Köyü’nde patriloccal olarak başlayan evlilik türleri zaman içinde neolocal bir hal almıştır.

1.2.4 Akrabalık ve Akraba Evliliği

Akraba tanımlamaları antropolojinin araştırma konularında belki de en önemlisidir. İlk toplumlar araştırılırken toplumun ilişkiler ağının kavranması için öncelik aile ve akrabalık tanımlarına ve içeriğine verilmiştir. Her toplumda farklılık gösteren bu terimlerin içeriği bulunduğu topluma göre yeniden sınıflandırma gerektirebilir. Örneğin; Lewis H. Morgan’ın Kızılderili toplumu İrokuva’larda yaptığı araştırmada anne, baba ve kardeş tanımlarının batılı anlamda anne, baba ve kardeş dışında başka kimseler içinde kullanıldığı görülmüştür.

“... Ondokuzuncu yüzyılda akrabalık ilişkilerini sistematik olarak ilk kez inceleyen ve bu konunun antropolojinin merkezine oturmasını sağlayan kuramcı Morgan’ı izleyen birçok antropolog, “tüm akrabalık sistemlerinin soyun sürdürülmesini sağlayan kan birliği üzerinde kurulmuş olduğu varsaymıştır” (Delaney, 2001:177).

Akrabalık “soy ve evlilik yoluyla kültürel olarak kabul edilmiş toplumsal ilişkiler sistemi” olarak kısaca tanımlanabilir (Emiroğlu-Aydın, 2003: 23). Erdentuğ’da akrabalık kavramına ve buna bağlı olan ilişkiler zincirine vurgu yapmıştır.

“Toplumda sosyal düzeni sağlamada akrabalık terimlerinin oldukça önemli bir işlevi vardır. Bu işlev, özellikle basit teknolojiye sahip göçer boylarda ve köy topluluklarında daha belirgindir. Bu durum, nüfusumuzun yarısı kadarını oluşturan köy topluluklarımız için de geçerlidir. Bu gibi topluluklarda, sosyal ilişkilerin temelinde akrabalık ilişkisi türleri yatar. Bireyin, bir

diğer kişi ile mutlaka, kan akrabalığı ya da hısım sonucu bir yakınlığı olması gerekir. Ayrıca, türleri ve oluş biçimleri bir topluluktan diğerine değışebilen, “tasavvufi akrabalık” kanalıyla da bireyler arası bir yakınlık oluşur. Bu üç “akraba” kategorisi dışında kalanlar “yabancı” kabul edilerek, davranışları kuşku ile izlenir” (Erdentuğ, 1992:485).

Prof. Dr. Özer Ozankaya'nın 1971 yılın Kuzey-Doğu Anadolu köylerinde yaptığı araştırmada değındiğı gibi; “Akrabalık çevresi özellikle kol gücünün üretimde önemli yer tuttuğı ve tarım dışı çalışma olanaklarının sınırlı olduğı topluluklarda otorite ve itibarın önemli bir kaynağıdır” (Ozankaya, 1971:64).

Türk toplumunda akraba terimleri farklılık göstermektedir. Anne, baba ve kardeş tanımları dışında ikinci kuşak akraba sayılan amca, hala, teyze, dayı çocukları sonraki nesillere geçtikçe genellenmekte amcakızı, dayıoğlu vb olarak sınıflandırılmaktadır. Bir kişi “büyük büyük amcamın oğlu” demek yerine “amcaoğlu” olarak akrabalık derecesini betimlemektedir.

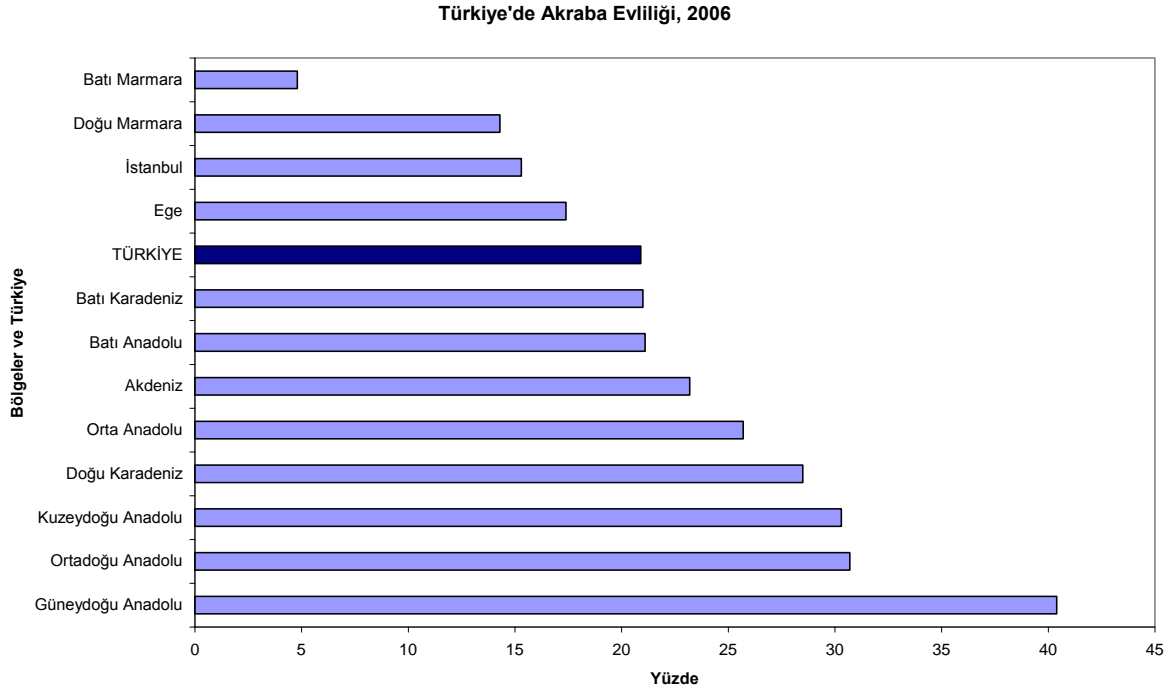
Akrabalık olgusu genelde üç başlık altında toplanabilir.

- 1) Ailenin üreme etkinliği sonucu kana dayalı ortaya çıkan akrabalık bağları ki bu bağ temel olmak üzere, baba ana ya da her ikisinin yanını (soyunu) izleyerek akrabalıkları ortaya çıkarır.
- 2) Evlilik bağıyla kurulan akrabalık bağları, aynı ya da ayrı soydan iki cinsi birbirine bağlar. Bu bağ, yaşama biçimlerine göre artan ya da azalan evlilik yoluyla kazanılan bir küme akrabalıklar sağlar.
- 3) Sonradan kazanılan düzmece akrabalıklarla, Batı toplumlarında - vaftiz babalığı sağdıçlık - şekliyle varlığını gösterirken, Türkiye’de sütkardeşliği, kan kardeşliği, ahret kardeşliği, yengelik, kına analığı, ad babalığı, kirvelik adlarıyla anılmaktadır.

1.2.4.1 Türkiye’de Akraba Evliliğı

Özellikle Anadolu’da görünen en belirgin evlilik türü akraba evliliğıdir. Akraba evliliklerinde duygusal bağ ve romantizmin yerini, çıkar ilişkileri, soy devamı, dirlik, uyum ve mevcut uyumun sürdürülmesi alır.

TABLO 4 TÜRKİYE’DE AKRABA EVLİLİĞİ, 2006

Kaynak: Aile Yapısı Araştırması 2006 (T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü - 2006)

2006 yılında TÜİK tarafından gerçekleştirilen araştırmaya göre; Türkiye genelinde 18 ve üzeri yaşta evli bireyler içinde akraba evliliği yapanların oranı %20,9’dur. Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki evli bireylerin %40,4’ü akraba evliliği yaptığını belirtmiştir. Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki illerde yapılan akraba evliliği ise Tablo 6’da belirtilmiştir. Tablo 6’da görüldüğü gibi akraba evliliği en çok %54,6’lık oran ile Urfa’da görülürken ikinci olarak %49,4 ile Diyarbakır’da gözlemleniyor.

TABLO 5 GAP İLLERİNDE AKRABA EVLİLİĞİ YÜZDELERİ, 2006

İli	%
Şanlıurfa	54.6
Diyarbakır	49.4
Mardin	44.5
Adıyaman	44.0
Batman	43.2
Gaziantep	37.7
Şırnak	37.5
Siirt	37.1
Kilis	14.3
GAP BÖLGESİ	44.3

Kaynak: Ceylan, 2002:27

Bu konuyla ilgili 1972 yılında Serim Timur tarafından yürütülen araştırmaya göre, Türkiye’de evli çiftlerin yaklaşık olarak üçte birinin (%29,2) birbirleriyle akraba oldukları belirtilmektedir. GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası’yla Muzaffer Sencer’in ortak yaptıkları *GAP Bölgesinde Toplumsal Değişme Eğilimleri* başlıklı araştırmaya göre, bölge genelinde, hane halkı ve eşleri arasında (%38’i akrabalık ve %9’u da hısımlık olmak üzere) hısımlık ve akrabalık lehinde olmak üzere %53’e yükselmektedir (Sencer,1993:282). Aynı bölgede araştırma yapmış olan Baran’da (1998:21), akraba evliliği hane halklarının büyük bir bölümü tarafından (%43) önemli-gerekli olarak görmüştür. Safa Kaçmaz’ın 1978 yılında Elazığ’ın Işıktepe köyünde yaptığı araştırmada akraba evlilikleriyle ilgili veriler bulunmaktadır. Araştırmaya göre; “Akraba evlilikleri Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu yörelerinde diğer yörelerimizden daha yaygındır. Maraş, Urfa, Sivas gibi illerimizde eğer birisi bir kızını istemeye giderse, önceden o kızın yakın akrabaları varsa onlardan müsaade istemesi gerekir. Çünkü bu yörelerde yakın akrabalara evlenme açısından öncelik verilir. Bu yörelerde “Amca Oğlu Hakkı” vardır. Bir kız evlenememiş olsa, “evde kalan kızın günahı amcasının oğlunun boynunadır” denir. Amca çocuğu yeğenini almıyorsa, kızın bir eksikliği söz konusudur. Kızın başka bir şansı yoktur. Evlenecek olan kişiye “elden aramaması” söylenerek yakın akraba kızları, özellikle yeğenler anımsatılır. “Kendi kötü elin iyisinden yeğdir” deyimini birçok yörelerde çok yaygındır. Bunu destekler nitelikteki atasözü ise; “Evde kalan kızın sorumlusu amcasının oğludur” (Kaçmaz,1978).

“Akraba ilişkileri boyutunu Khuri (1970) incelemiştir. Khuri’ye göre amcakızı evliliğinin, halakızı, teyzekızı evliliklerinde olmayan özelliği, yeni akrabalık ilişkilerinin kurulmaması, eski ilişkilerin ve rollerin devam etmemesidir. Dolayısıyla ona göre, amcakızı evliliği uyumlu aile ilişkilerine katkıda bulunmaktadır” (Altuntek, 1993: 21).

Daha sonraki bölümler de değinileceği gibi ataerkil sistemde erkek soyu kadın soyuna göre akraba evliliklerinde önem kazanmaktadır. Özellikle amca çocuğu evliliklerinde soyadının değişmemsiyle beraber soyun devamı sağlanmış olmaktadır.

Türkiye’de akraba ilişkilerindeki yakınlığa bakıldığında ise, Türkiye genelinde 18 ve üzeri yaştaki bireylerin %51,4’ü çocuklarıyla ilişkilerini çok iyi olarak

değerlendirmektedir. Erkeklerin %48,3'ü eşleriyle ilişkilerinin çok iyi olduğunu belirtirken, kadınların %46,2'si anneleriyle ilişkilerinin çok iyi olduğunu belirtmiştir.

TABLO 6 AİLE FERTLERİ VE YAKIN AKRABALARLA İLİŞKİLER

	Çok iyi	İyi	Orta	Kötü	Çok kötü
Eşinin diğer akrabaları	18.4	69.7	9.8	1.6	0.5
Diğer akrabalar	22.4	67.0	9.4	1.0	0.3
Eşin kardeşleri	22.5	67.3	7.2	2.3	0.6
Eşin babası	28.1	62.4	6.2	2.4	0.9
Eşin annesi	28.4	62.0	6.7	2.1	0.9
Kardeşler	34.9	57.9	5.4	1.4	0.4
Baba	42.5	51.4	4.3	1.2	0.6
Anne	45.9	50.7	2.6	0.7	0.2
Eş	45.8	47.2	6.2	0.5	0.4
Çocuklar	51.4	46.1	2.1	0.3	0.1
Erkek					
Eşinin diğer akrabaları	18.2	69.3	10.5	1.6	0.4
Diğer akrabalar	20.9	66.4	11.1	1.2	0.4
Eşin kardeşleri	23.3	67.9	6.6	1.8	0.4
Eşin babası	28.3	63.3	5.6	2.1	0.8
Eşin annesi	28.9	63.3	5.3	1.6	0.8
Kardeşler	32.8	58.3	6.7	1.8	0.4
Baba	42.6	50.5	5.1	1.2	0.6
Anne	45.7	50.5	2.9	0.8	0.2
Eş	48.3	46.4	4.8	0.3	0.3
Çocuklar	51.2	46.1	2.3	0.4	0.1
Kadın					
Eşinin diğer akrabaları	18.7	70.0	9.2	1.6	0.6
Eşin kardeşleri	21.8	66.8	7.7	2.8	0.8
Diğer akrabalar	23.8	67.5	7.6	0.9	0.2
Eşin annesi	27.7	60.5	8.2	2.7	1.0
Eşin babası	27.9	61.5	7.0	2.8	1.0
Kardeşler	37.0	57.5	4.2	1.0	0.3
Baba	42.4	52.2	3.5	1.2	0.7
Eş	43.2	48.0	7.5	0.8	0.5
Anne	46.2	50.8	2.2	0.6	0.2

Kaynak: Aile Yapısı Araştırması 2006 (T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü - 2006)

Diyarbakır bölgesinde yapılan diğer araştırmalara bakıldığında akraba evliliğinin yöre halkı tarafından daha güvenli olduğunu düşündükleri gözlemlenmektedir (Elmacı, Budak). Elmacı, Diyarbakır'da yaptığı araştırmasında “göçmen” gruplar hariç, bu yörede akraba evliliğinin tercihli olarak yapıldığı saptanmıştır. Bu evliliklerin çiftlere emniyet verici ve güven sağlayıcı bir fonksiyon” olduğu belirtmektedir (1974:42–3). Budak ve diğerleri (1985), *Kan Yakınlığı Evliliklerinde Diyarbakır Toplumundaki Sıklığı ve Bazı Etkileri Üzerine Araştırmalar* adlı çalışmasında; “mal bölünmesin, başlık ödenmesin gibi ekonomik nedenlere dayalı düşüncelerin yanı sıra, toplumun sosyolojik yapısı nedeni ile amca çocuklarının en rahat diyalog kurulabilen dolayısıyla yakınlaşma sağlanabilen,

tanıdık, bildik kişi olmasının da rollü vardır” (1985:156). Bozkurt Güvenç’in akraba sistemleriyle ilgili düşünceleri ise; “toplumun evrimini ailenin evrimine bağlayan evrim teorilerinin bugün geçerliliğini tümüyle yitirmiş olduğu, akrabalık sistemlerinin modern toplumlar içerisindeki yeri ve önemi üzerinde yapmış sosyolojik araştırmaların, belki de bu teorinin tersinin daha da doğru olabileceğini gösterdiğini belirtir. Buradan giderek ailenin topluma değil, toplumun aileye ve akrabalık sistemlerine biçim verdiği söylenebilir. Yine aynı şekilde toplum akraba evliliklerinin de yapılıp yapılmamasında etkilidir” (Şen:1998:52).

1.2.5 Komşuluk

Komşu; ev, işyeri, arazi, köy, kent ve ülke bakımından birbirine yakın olanların aldıkları addır. Aileden sonra en yakın sosyal çevreyi komşular meydana getirir. Toplumsal ilişkiler ağı iyi veya kötü günlerde en yakın çevre ile temas halinde bulunmayı gerektirir. Darlık zamanda yardımlaşma, normal zamanlarda ziyaretleşme, sır sayılabilen halleri gizleme, birbirinin halinden etkilenme, hatta komşunun mülkünü satın almada öncelik hakkına sahip olma komşulukla ilgili bir dizi hak ve sorumlulukların kaynağını teşkil etmiştir.

Köy yaşamında aile ve buna bağlı olan akrabalık ilişkilerinden sonra en önemli ilişkiler ağı hane dışı sayılan komşuluktur. Komşuluk ilişkileri her ne kadar akrabalık ilişkileri kadar devamlılık zorunluluğu getirmese de gündelik yaşam içinde vazgeçilmez bir yere sahiptir. Bu ağ sayesinde köy içindeki ilişkiler belli bir düzen içinde devam eder.

Komşuluk; haneler arasındaki mekânsal yakınlıktan doğan ilişkiler olarak tanımlanabilir. Komşuluk görünüşte tercihli bir ilişki olarak görünse de köy gibi kapalı toplumlarda ciddi yükümlülük ve zorunlulukları beraberinde getirir. Mekânsal yakınlıktan dolayı hane için ilk ulaşılabilecek ve yardım alınacak kişi komşudur. Türk kültüründe de komşuluğu destekleyen birçok atasözü vardır: “Komşu komşunun külüne muhtaçtır”, “Komşusu aç yatan bizden değil” gibi. Buna benzer söylemler kişilerin komşuluk ilişkilerinde kimi zaman akrabadan yakın olabileceğini destekler niteliktedir (Bkz. Ek- 5-2). Haneler arasındaki bağ ne kadar iyi olursa toplum tarafından da o kadar hoş karşılanır. Dolayısıyla komşuluk sadece fiziksel bağlarla değil sosyal bağlarla da birbirine bağlanır. Delaney komşuluğu şöyle tanımlar, “Aileden sonra en samimi toplumsal ilişki komşularla

girilen ilişkidir. Gündelik iletişim komşulukla kurulur. Gündelik yaşamın bütün ufak tefek konularında yardım ve dayanışma için komşulara başvurulur. Sokak erkeklerin meşru mekânlarıysa, evler kadınlarıdır. Kadın komşular birbirlerinin evlerine rahatça girip çıkarlar, oysa erke ziyaretçi geldiğini haber verir, sormadan içeri giremez. Komşuluk kadınlar arasındaki karşılıklı ilişkiler sayesinde oluşturulup sürdürülür” (Delaney, 2001:223).

Kent yaşamında yok olmaya yüz tutmuş bu ilişki köy gibi küçük yerleşim yerlerinde gücünü hala korumaktadır. Komşuluk ilişkilerini iyi tutmak bir kadının sosyal hayattaki gücünü pekiştiren önemli bir etkidir. Delaney kendi araştırmasındaki komşuluk ilişkilerini şöyle özetler,

“Yakın komşular seslenip içeri girerler, nadiren kapı çalınır. Komşulara birbirlerine açık olmalıdır. Biri gelince yapılan iş bırakılmaz, isterse o da işe katılır, ya da sadece izler. Samimi komşuluk ilişkileri kurmuş kadınlar arasında sınırlar belirsizdir; bahçe kapıları, evlerin kapıları, eşikler açıktır. Giriş çıkışlarda kurallar yoktur, onun evi senin, senin evin onundur. İyi komşular açık bir dünya da yakınlık kurarak birbirlerini kuşatırlar” (Delaney, 2001:224).

Ancak bu mahrem paylaşımı bir takım sorunları da beraberinde getirir. Kimim kimin özelini ne kadar bildiği ve dışarıda başka komşularla ne paylaşacağı bu ilişkileri olumsuz etkileyebilir. Bir hane yan hanesiyle anlaşamıyorsa bu zorunlu mekânsal yakınlık sıkıntı yaratabilir. Komşuluk ilişkilerinde yaşanan problemi destek nitelikteki “Komşudan al haberi” gibi atasözleri mahremelerin yakın olmasından kaynaklanan bilginin başkalarıyla nasıl kötü olarak paylaşılacağına bir örnektir. “... İnsanlar sürekli izlenir; evler birbirine o kadar yakındır ki, komşu evde neler olup bittiği duyulur; gözlemeden bu işleri yapmak için ne ayrı odalar ne de özel yerler vardır” (Delaney, 2001:217).

Prof. Dr. Nermin Erdentuğ’un 1971 yılında Sün Köyü’nde yaptığı çalışmada köydeki komşuluk ilişkileriyle ilgili analizinde şunları dile getirmiştir.

“... Komşuluklara akraba gözü ile bakılır: kavurma v.s. gibi kış hazırlıklarında bir miktar komşuya da gider. Keza komşuya hediye de yollanır. Komşu hatırı çok sayılır. Mesela kavgalarda aracılık yapan ve tarafları uzlaştıran komşudur. Sün’de uzuna müddet küsülü kalan komşu hemen hemen yoktur. Bilhassa bir düğün, sünnet düğünü gibi merasimlerde ve hele bayramlarda, küsülü

komşular muhakkak barışlılar. Komşular, yetimlerin ve hali vakti olmayanların evlenmelerinde, bulgur, un, ufak para, davar, koyun, gibi şeyler vererek yardımda buldukları gibi, parasız evlenecek genç komşulara da borç para vermek suretiyle yardım ederler” (Erdentuğ, 1971:36).

Komşuluk ilişkileri genel olarak kadınlar tarafından kurulan ilişkiler ağının bir ürünüdür. Kadınların günün çoğunu geçirdikleri evler arasındaki iletişim bu sayede sağlanır. Çoğu zaman yemek yaparken istenilen bir kaç küçük mutfak malzemesi zamanla daha büyük yardımlaşmalara dönüşür. Kadınların mahremi olarak kabul edilen evler arasında kadınlar mahremlerini birbirleriyle paylaşmaya başlarlar. Köy gibi kadınlar için uzun mekânsal değişimlerin kabul görmediği kapalı toplumlarda evden eve geçişler kadınların özgür alanı sayılır.

1.2.6 Güneydoğu Anadolu Bölgesi

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak İllerinin kapsadığı alan “GAP Bölgesi” olarak tanımlanmaktadır. Güneyde Suriye, Güneydoğuda ise Irak'la sınırı bulunan bu bölgenin yüzölçümü 75.358 kilometrekare olup ülkemizin toplam yüzölçümünün %9,7'sini oluşturmaktadır. Türkiye'de sulanabilir 8,5 milyon hektar arazinin %20'si, Aşağı Fırat ve Dicle Havzaları'ndaki geniş ovalardan oluşan GAP Bölgesi'nde yer almaktadır (Erkan, 2005: 41–48).

1.2.6.1 Coğrafi Özellikler

Bölgede hâkim olan topografik özellikler, düz ve ovalık oluşudur. Harran, Urfa, Ceylanpınar, Mardin, Nusaybin, Cizre, Silopi, Kızıltepe, Viranşehir, Besni, Kahta, Keysun ovaları bölgenin kayda değer ovalarıdır.

HARİTA 1 GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGE HARİTASI

Kaynak: GAP Resmi Sitesi (www.gap.gov.tr - Mart, 2006)

Bu ovalık coğrafyaya uymayan en önemli yapı, Urfa ve Diyarbakır il sınırları arasında yer alan Karacadağ'dır (1724m). Karacadağ volkanik bir karaktere sahip olup, tarihi süreçte püskürme sonucu meydana gelen jeolojik oluşumlarla etrafı taşlık bir araziyle kaplanmıştır (GAP ve Diyarbakır Resmi Sitesi, 2006).

Bölgenin önemli diğer özelliği ise, Türkiye'nin en büyük iki nehri olan Fırat ve Dicle'nin buradan akıyor olmalarıdır. Fırat, Karacadağ'ın batısından geçerek önce Suriye, ardından Irak'a akmaktadır. Dicle ise Karacadağ'ın doğusundan akarak doğrudan Irak'a geçmekte, Basra Körfezi'nde Fırat ile birleşmektedir. İki nehrin körfezde birleştiği noktaya Şattularap, aralarında kalan bölgeye ise Mezopotamya denmektedir. Mezopotamya'nın diğer bir adı da *Verimli Hilal*'dir. Bu ismin verilmesinin nedeni iki nehrin arasında kalan toprakların çok verimli ve yarım ay şeklinde olmasıdır. Bugünkü bilgimize göre, tarihteki en büyük uygarlıklar bu coğrafyada yaşanmıştır (Erkan, 2005: 41–48).

Göçebe toplumu hayat tarzından yerleşik köy toplumuna oradan da kentsel hayat ve işlevlere geçişler gibi insanlık tarihinde çok önemli olan süreçler bundan aşağı yukarı

9000 yıl önce Verimli Hilal'in aşağı kısmında gerçekleşmiştir. İlk Şehir de M.Ö. 3500 yıllarında bu bÖlgede ortaya çıkmıştır (GAP ve Diyarbakır Resmi Sitesi, 2006). Verimli Hilal'in TÖrkiye'de kalan kısmına da *Verimli Hilalin Üst Kısmı* adı verilmektedir. GAP projesi "Verimli Hilal" in üst kısmında gerçekleşmektedir.

1.2.6.2 İklim ve Bitki Örtüsü

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde iki tip iklim türü gözlemlenmektedir. Akdeniz ikliminin görÖldüğu Orta Fırat bölümü ve karasal iklimin görÖldüğu Dicle bölümü, iklimlere bağlı olarak farklı bitki örtülerine de sahiptir.

Orta Fırat Bölümü: Bu bölümde Akdeniz iklimi görÖlÖr. Bölgenin ilerine doğru iklim karasallaşır. Kış sıcaklık ortalaması, Dicle Bölümü'ne göre daha yüksektir. Bölümün kış sıcaklık ortalaması sıfır derecenin altına pek düşmez. Yağış en fazla kış mevsiminde görÖlÖr. Yıllık yağış tutarı 700 mm.dir. Yaz aylarında yağışların azalması ve sıcaklığın yüksek olması kuraklığı arttırmıştır. Bölümde yaygın olarak görÖlen bitki örtüsü bozkırdır. Bölümün yüksek kesimlerinde yağışın artmasına bağlı olarak meşe ormanları görÖlÖr (Özer, 1998:70).

Dicle Bölümü: Bu bölümde karasal iklim etkilidir. Bölümde yazlar çok sıcak ve kurak, kışlar ise soğuktur. Bölümün yüksek kesimlerinde kar yağışları görÖlÖr. Kış mevsiminde sıcaklık sıfır derecenin altına düşer. Karakteristik bitki örtüsü bozkırdır. Bölgenin batısında bozulmuş Akdeniz iklimi görÖlÖrken, iç kesimlerde karasal iklim özellikleri görÖlÖr. En çok yağış kış aylarında düşerken yazlar sıcak ve kuraktır. Yıllık yağış miktarı 500–600 mm. civarındadır (Çetiner,2005:13-23).

Enlem, deniz etkisine kapanıklık ve güneyden gelen sıcak hava kütlelerine açık olduğu için yaz sıcaklığı en yüksek olan bölgedir. Buharlaşma şiddetinin fazlalığı kuraklığın çok fazla olmasına sebep olmuştur. Bu yüzden tarımda da en fazla sulamaya ihtiyaç duyulan bölgedir (Özer, 1998:71–73).

1.2.6.3 Ekonomi

Bölgenin temel ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Bölge illerinden Gaziantep kısmen sanayide gelişmiştir. Diğer illerde ise tarım dışı sektör yatırımları oldukça azdır. alışan nüfusun yaklaşık %60'ı tarım kesiminde istihdam edilmektedir.

Bölgede ortalama hane halkı geliri ve kişi başına düşen gelir Türkiye ortalamasının altındadır.

GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin 1989 Master Planı 2005 yılı itibarıyla GSBH'nin %22,9'unu tarım, %23,7'si sanayi ve %53,4'ünün hizmetler sektöründen kaynaklanmasını öngörmüştür. Fakat 1998'de cari fiyatlarla GSBH'nin %30,1'i tarımdan, %15,1'i sanayiden ve %4,8'i ise hizmetlerden kaynaklanmıştır. Bu durum, az gelişmiş ülkelerde tarım sektöründen hizmet sektörüne direkt bir geçişin söz konusu olduğunu göstermektedir. Ekonomik olarak çarpık olan bu durum (yani sanayiye atlayarak tarımdan hizmet sektörüne geçiş) toplumsal alanda da bazı bunalımlara yol açabilir (Özer, 1998:37).

Bölge ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanır. Geniş düzlüklerin olması bölgede tarım için büyük bir avantaj iken, yaz kuraklığının şiddetli olması üretimi olumsuz etkiler. Tarımda sulamaya en çok ihtiyaç duyan bölge *lös* adı verilen bölgelerdir. Bu tip bölgelerde çok verimli topraklar bulunur ve sulama iyi yapıp arttıkça ürün çeşidi de artmaktadır (Çakmak; Akder, 2004:82-88). Türkiye'de en çok kırmızı mercimek ve antep fıstığı bu bölgede yetişir. Ayrıca buğday, pamuk, keten, susam, nohut, üzüm, batısında zeytin, incir, sulanabilen alanlarda yaz sebzeleri ile vadilerde pirinç yetiştirilmektedir. Bölgede ağırlıklı olarak küçükbaş hayvancılık yapılır. Çok az miktarda sığır da vardır. Canlı hayvan ticaretinin gelişmiş olduğu bölgede hayvansal ürünler önemli gelir kaynağıdır (Gök, 2004:75-80).

Bölge yeraltı kaynakları bakımından oldukça zengin sayılabilir. Fosfat ve linyitin yanında bölgede petrol de çıkarılır. Batman, Diyarbakır ve Adıyaman'da Türkiye'nin önemli petrol yatakları bulunur ve Batman rafinerisinin işlediği petrol bölgeden sağlanır. Sanayi en çok batı bölümde gelişmiştir. Gaziantep en büyük sanayi merkezidir. Dokuma, iplik, giyim, halı, kilim, battaniye, un, unlu gıdalar, tarım makineleri, içki, zeytinyağı, sabun, deterjan, çimento ve rafineri başlıca sanayi kollarıdır. Bölgede madenî eşya yapımı da gelişmiştir (Saraçoğlu, 2004: 103-139).

Bölge, Anadolu'nun en eski kültürel yerleşim merkezidir. Kısıtlı oranda yapılan turizm faaliyetleri daha çok tarihî kalıntılar ve inanç turizmi ile olmaktadır. Adıyaman ilinde Nemrut Dağı Milli Parkı, Diyarbakır kent surları ve özellikle de Peygamberler Şehri olarak adlandırılan Şanlıurfa başlıca turizm merkezleridir.

1.2.6.4 Nüfus Özellikleri

2000 yılı Genel Nüfus Sayımı geçici sonuçlarına göre; 67.844.903 kişi olan ülke toplam nüfusunun %9,7'sine denk gelen GAP Bölgesi nüfusu 6.604.205 kişi olup, bu nüfusun %63'ü kentlerde %37'si kırsal alanlarda yaşamaktadır. 1990–2000 döneminde yıllık nüfus artış hızı Bölge'de %2,5, ülke genelinde ise %1,8 olarak gerçekleşmiştir (DİE, 2005).

Ülke ve Bölge düzeyinde kentsel ve kırsal alanlardaki nüfus artış hızlarına bakıldığında, 1990–2000 döneminde Bölge'de kentsel nüfus artış hızının yıllık %3,7 olduğu görülmektedir. Bu değer, ülke genelinde kentsel nüfus artış hızı olan %2,7'nin oldukça üzerindedir. Kırsal alandaki nüfus artış hızında ise bölge için %0,7 iken, ülke için %0,4'tür. 1990 yılı itibariyle bölge toplam nüfusu içinde %56'lık paya sahip olan kent nüfusu 2000 yılında %63'e çıkarken, kırsal alan nüfusu %44'ten %37'ye düşmektedir (Erkan, 2005:46–56).

GAP Bölgesi'nde kentsel nüfustaki bu yüksek artış hızının sadece mevcut ve yetersiz düzeydeki kentsel altyapı hizmetlerinin daha da yetersiz hale getirmesi yanında, aynı zamanda gerekli önlemler alınmadığı takdirde giderek artan oranlarda istihdam sorununu da beraberinde getireceği kaçınılmazdır.

TABLO 7 1990 – 2000 GAP İLLERİ NÜFUS SAYIMI

İLLER	1990 Nüfus sayımı			2000 Nüfus Sayımı		
	Toplam	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy
Adıyaman	510.827	222.102	288.725	623.811	338.939	284.872
Diyarbakır	1.096.447	595.440	501.007	1.362.708	817.692	545.016
Gaziantep	1.010.396	738.245	272.151	1.285.349	1.009.126	276.123
Mardin	558.275	249.032	309.243	705.098	391.249	313.849
Siirt	243.435	110.221	133.214	263.676	153.522	110.154
Urfa	1.001.455	551.614	449.841	1.443.422	842.129	601.293
Batman	344.121	194.664	149.457	456.734	304.166	152.568
Şırnak	262.006	125.264	136.742	353.197	211.328	141.869
Kilis	130.198	87.219	42.979	114.724	74.985	39.739

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü (www.die.gov.tr- 2006)

1.2.6.5 Eğitim ve Sağlık

2000 yılı itibariyle Türkiye genelinde okur-yazarlık oranı 85,6 iken, bu oran bölgede %68,8'e düşmektedir. Okur-yazarlık oranının cinsiyetler arasındaki dağılımında da bölge, Türkiye ortalamasının gerisindedir. Türkiye'de erkeklerin %92,4'ü, kadınların %78,7'si okur-yazarken, bölgede erkeklerin %81,8'i, kadınların %55,6'sı okuryazardır. Bir başka deyişle bölge kadınının yarıya yakını okuma yazma bilmemektedir (DİE, 2006).

Ülke genelinde %9,8 olan okul öncesi eğitim oranı, bölgede %2,1'e düşmektedir. İlköğretimde okullaşma oranı ülke genelinde %97,6 iken, bölgede %82,4'tür. Türkiye'de ortalama olarak 31 öğrenciye bir öğretmen, ortalama 42 öğrenciye bir derslik düşmekteyken, bölgede 43 öğrenciye bir öğretmen, 58 öğrenciye bir derslik düşmektedir. İlköğretimde cinsiyete göre okullaşma oranında bölge, ülke ortalamasının gerisindedir. Türkiye'de kız çocuklarının ilköğretimde okullaşma oranı ortalama %92,3 iken, Bölge'de ortalama %75,2'dir (GAP Resmi Sitesi, 2006). Genel ortaöğretim kademesinde ülke genelinde %36,6 olan okullaşma oranı, bölgede 18,4'tür. 2000 yılı itibariyle Türkiye genelinde ortalama 18 öğrenciye bir öğretmen, ortalama 31 öğrenciye bir derslik düşmekteyken, bölgede ortalama 25 öğrenciye bir öğretmen, ortalama 40 öğrenciye bir derslik düşmektedir. Mesleki ve teknik ortaöğretimde ülke genelinde %22,8 olan okullaşma oranı, Bölge'de %6,8'e düşmektedir. Türkiye'deki resmi mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarının sadece %5,6'sı bölgededir. Okullaşma oranları eğitim basamağı yükseldikçe düşmektedir. Fakülte ve dengi okul mezunlarının toplam kadın okur-yazar içindeki oranı 1990'ların ortalarındaki bir tespite göre, %18,33 iken, Bölgede sadece %2,15'dir (Erkan, 2005: 284-5).

Bölgede sağlık sektörü göstergeleri ülke ortalamalarının altındadır. Bebek ve anne ölüm oranları, bazı hastalıkların sıklığı, sağlık tesislerinin durumu, sağlık personeline düşen nüfus, sağlık hizmetlerine ulaşılabilirlik gibi verilere bakıldığında; bölgedeki göstergelerin ülke ortalamasından farklılıklar gösterdiği gözlemlenmektedir. 2000 yılı itibariyle Türkiye'de bir hekime düşen nüfus 920, bir uzman hekime düşen nüfus 2098, bir pratisyen hekime düşen nüfus 1640 olmasına karşılık; aynı oranlar bölge için sırasıyla; 2154, 5822 ve 3418'dir. Türkiye'de 10 bin kişiye düşen yatak sayısı 24,3 iken Bölge'de 13,1'dir (Sağlık Bakanlığı Resmi Sitesi, 2007). Kadın ve çocuklara yönelik ana-çocuk sağlığı ve aile planlaması hizmetleri Bölge'nin pek çok yerleşiminde yetersizdir. Bebek

ölüm hızı Türkiye ortalaması %3.53, GAP Bölge'sinde ise %6'dır. Kırsal kesim yerleşim birimlerinin dağılımı ve Bölge'ye özgü doğa koşulları da sağlık hizmetlerindeki yetersizliği artıran etmenlerdendir. Temel sağlık hizmetlerinin sunumunda çok önemli bir işlevi bulunan özellikle kırsal kesim sağlık ocakları ve sağlık evlerinin büyük bölümü hizmet dışıdır. Bölge'de kırsal alan yerleşmelerinin %28'i susuz, %12'si ise yetersiz içme suyuna sahiptir (DIE, 2005).

Görülüyor ki, bölge hem Türkiye genelinin gerisinde kalmakta hem de kendine özgü alt yapı sorunları taşımaktadır.

1.2.7 Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)

Köy Kalkınması, “Feodal, yarı-feodal ya da kapitalizm öncesi ilişkilerin yaygın olduğu, genel olarak yalnızca tüketim amacıyla üretim yapılabildiği yahut yine tüketim nesnelere sağlama amacıyla çok sınırlı düzeylerde artığın elde edilebildiği, yüzeysel ve az çeşitli örgütlenmelerin olduğu kapalı bir ekonomik, toplumsal ve kültürel yapılanmaya geçiş” olarak anlaşılabilir. Böyle bir tanımlama temel alındığında, Köy Kalkınması olgusunun esnek koşullarının kavranması da kolaylaşır. Köy Kalkınması; “toprağın sahiplenilme ve kullanılması” biçimlerine ilişkin geri, “gelişmeyi önleyici”, “çağdışı” ilişkilerin aşılması dışında, “temel uğraşının tarımsal üretim olması” özelliğini koruyarak, bu yerleşme yerlerinin Köy sayılmasına yol açan özelliklerinin hemen hemen tümünün değişmesini bir anlamda da “kentleşmesini” öngörmektedir (Çağlar, 1986:114). Nicelik bakımından olduğu kadar nitelik bakımından da köy ve köylünün toplumumuzun temelini teşkil etmekte oluşu, köy kalkınmasının bazı ilkeleri üzerinde durmayı zorunlu kılmaktadır. Bu ilkeler şöyle sıralanabilir:

- 1) Köyü (kırsal yerleşimleri) tanımak gereği
- 2) Tek yönlü kalkınma çabalarının yetersizliği
- 3) Kırsal yerleşmeleri başlı başına bir birim olarak ele almanın yanıltıcılığı
- 4) Köy kalkınmasının köy-kent ilişkileri bakımından ele alınması gereği
- 5) Köyün kalkındırılmasında bütün etkenlerin birlikte ele alınması gereği
- 6) Bölgesel özelliklerin gerekli kıldığı önceliklerin saptanması
- 7) Kırsal yöreleri kalkındırma felsefesi (Tütengil, 1975: 59–61)

Tugaç'a göre, "Kalkınma planlaması, toplumun daha üstün ve daha iyi yaşama düzeylerine ulaşmasında ulusal çabaların bilimsel teknikratik yaklaşımlarla bütünleştirilmesi ve bu amaç için kesin kararların verilmesini sağlayarak sürekli çalışmaların yapılmasıdır" (Tugaç, 1970:15). Erdentuğ ise bu konuda, "Kalkınma süreci sosyal bir oluşum, diğer bir deyişle, soyo-kültürel bir değişimdir; bu, bireylerin davranışlarındaki rol kalıplarını, kalkınmanın gereklerine uygun bir biçimde yürütmeleri ile mümkündür. Hızlı kalkınma zorunluluğunda olan ve sosyo-kültürel bir değişim içinde buluna ülkemizde bu husus özellikle önem taşımaktadır" (Erdentuğ, 1980:1) şeklinde görüşlerini belirtmektedir.

Türkiye'nin iki önemli akarsuyu, Fırat ve Dicle Nehirleri, GAP Bölgesi'nden geçmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi'nden kaynaklanan bu iki nehir, sularını Basra Körfezi'ne boşaltır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Türkiye'nin diğer bölgelerine göre daha az yağış almaktadır. Bu nedenle GAP'ın ortaya çıkış nedeni; bölgenin çok zengin su kaynaklarından olan Fırat ve Dicle Nehirleri sularının, sulama ve enerji üretimi amacıyla değerlendirilmesi ve bu arada düzensiz akışı olan bu iki nehrin sularının dizginlenmesiydi. 1977 yılında Dicle ve Fırat havza projesinin adı "Güneydoğu Anadolu Projesi" şeklinde belirlenmiştir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin entegre bölgesel planlama çerçevesinde ele alınması, yürütülmekte olan faaliyetlerin koordinasyonunun sağlanması ve yönlendirilmesi görevi, 1986 yılında Devlet Planlama Teşkilatına verilmiştir (Özer, 1998: 79–85).

GAP Resmi Sitesi'nde de belirtildiği gibi, "Kuruluş amacı Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamına giren yörelerin süratle kalkındırılması, yatırımların gerçekleştirilmesi için; plan, altyapı, ruhsat, konut, sanayi, maden, tarım, enerji, ulaştırma ve diğer hizmetleri yapmak veya yaptırmak, yöre halkının eğitim düzeyini yükseltmek için gerekli tedbirleri almak veya aldırarak, kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyonu sağlamak olan Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı, 1989'da kurulmuştur" (GAP Resmi Sitesi, 2007).

1.2.7.1 GAP: Master Planı

Güneydoğu Anadolu Projesi, ilk etapta, Türkiye'deki bölgesel eşitsizlikleri gidermeyi, bölgede ekonomik büyümesi ve sosyal istikrarı sağlamayı amaçlayan entegre bir bölge kalkınma girişimidir. Bu amaçla, çok yönlü müdahalelerle bölgedeki insan gücü

ve doğal kaynakların desteklenmesi, üretkenliğin artırılması, üretim ve gelir düzeylerinin yükseltilmesi, toplumsal refahın sağlanması ve genel olarak ulusal düzeyde sürdürülebilir bir kalkınma sürecine ulaşılması hedeflenmektedir (GAP Resmi Sitesi-Master Planı, 2007).

Başlangıçta su ve toprak kaynaklarını geliştirilme amaçlı olarak tasarlanan GAP, 1989 yılında tamamlanan GAP Master Planı ile çok sektörlü entegre bölgesel kalkınma projesine dönüştürülmüştür. Baraj, hidroelektrik santraller ve sulama yapılarının inşasına ek olarak, tarımsal kalkınma, kırsal ve kentsel altyapı, ulaşım, eğitim, sağlık alanlardaki gelişme birbiriyle ilişkili projeler grubu olarak ele alınmıştır (Özer, 1998: 85). Bölge kalkınmasının çerçevesini çizen GAP Master Planı, çeşitli devlet kuruluşlarının kalkınma çabalarının bütünleştirilmesi ve eşgüdümleştirilmesini kolaylaştıran bir rehber olarak GAP'ın yürütülmesine destek olmakta, ayrıca bölge gelişmesinin alması gereken seyir ve alt ölçeklerde üretilecek plan, program ve projeler için de bir rehber niteliği taşımaktadır. GAP Master Planı'nın kalkınma ilkesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesini, tarıma dayalı ihracat bölgesi haline getirmektir. GAP Master Planı birbirini tamamlayan ve kendi içinde bütünlük oluşturan dört temel strateji belirlemiştir:

- 1) Su ve arazi kaynaklarını gerek tarımsal sulama, gerekse kentsel ve endüstriyel kullanım amaçları için geliştirmek ve yönetmek,
- 2) Tarımsal işletmelerin yönetimlerinin iyileştirilmesi ve arazi kullanımını geliştirmek amacıyla, tarımsal pratikler yapmak,
- 3) Tarımla ilişkili ve bölgedeki kaynakların kullanımını sağlayacak üretime ağırlık vererek imalat sanayilerini teşvik etmek,
- 4) Yöre halkının ihtiyaçlarının daha iyi karşılanabilmesi için nitelikli işgücünün bölgeye gelmesini ve bölgede kalmasını sağlamak. Bunun için de bölgedeki sosyal hizmetleri ve kentsel altyapıyı iyileştirmek gerekir (GAP Resmi Sitesi, 2007).

TABLO 8 GAP BÖLGESİNİN SEÇİLMİŞ GÖSTERGELERLE TÜRKİYE İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Göstergeler	Birim	GAP	TÜRKİYE
Alan	Km ²	75.561	779.452
Nüfus (2000)	Kişi	6.339.427	67.844.903
Nüfus Yoğunluğu	Kişi/km ²	83	87
Nüfus Artış Oranı (1997–2000)	Binde	34	7.9
Kentleşme Oranı	Yüzde	64.1	65
Kişi başına GSYİH (1999) ⁽²⁾	Bin TL	990	1.830
Kişi başı GSYİH (1998) ⁽²⁾	Endeks değeri	54.1	10
GSBH ⁽³⁾ /GSYİH(1998) ⁽²⁾	Yüzde	5.3	-

(1) Kent nüfusu il ve ilçe merkezlerinde belediye merkezlerindeki nüfusu kapsamaktadır.

(2) 1987 fiyatlarıyla

(3) GSBH: Gayri Safi Bölge Hâsılası

Kaynak: DPT (2003) – Bölgesel Gelişme Stratejisi Hedef ve Operasyonel Programlar, s.96 (Ildırar, 2004:188)

1.2.7.1.1 Yerleşme ve Alt Yapı

Bölgede az nüfuslu çok sayıda birimden oluşmuş yaygın ve dağınık yerleşme düzeni hâkimdir. Bununla beraber, önemli bir kesim fiziksel ve toplumsal alt yapı ve hizmetlerden yoksundur. Bu sorunun çözümü için GAP fiziksel konumu elverişli ve gelişme potansiyeli olan kırsal ve kentsel yerleşim birimleri belirlemiş, öncelikle sulama, içme ve kullanma suyu, ulaşım, eğitim ve sağlık alt yapılarını geliştirmeye çalışmıştır.

Bölgede yaygın bir ekonomik etkinlik olan hayvancılığa bağlı olarak göçebe ve yarı göçebe bir yaşam biçimi etkinliğini korumaktadır. Hayvan sürüleri peşinde yaylak ve kışlakla arasında sürekli yer değiştiren göçebe topluluklar, ekonomik kayıplara uğradığı için, çağdaş yaşam koşullarından yoksunlardır. Bu toplulukların toprağa yerleşmesi için farklı iskân politikaları geliştirmişlerdir.

Ayrıca bölgede geniş ölçüde geleneksel yapılarını koruyan kentsel yerleşimlerin, öncelikle yol, su ve kanalizasyon gibi temel fiziksel alt yapı yetersizlikleri giderilirken, başta eğitim ve sağlık alanlarında olmak üzere sosyal alt yapı tesis ve personel gereksinmesi karşılanmaya çalışılmaktadır.

1.2.7.1.2 Nüfus

Bölge nüfusunun, başta gelen demografik özelliği, ülke ortalamasının üzerindeki artış hızıdır. Nüfus artış hızının yüksekliği, hane halklarının birey sayısını (büyüklüğünü) artırarak geçim koşullarını zorlarken, yarattığı ağır taleple kamu hizmetlerinin ve istihdam olanaklarının yetersiz kalmasına yol açmaktadır. Nüfus baskısı, bölgedeki düşük yaşam standardının başlıca sorumlusudur (Özer, 1998:58–9).

Hızlı nüfus artışını temel nedeni, yüksek doğurma oranıdır. Bu eğilim, geleneksel toplumun tüm töre ve değer yargılarıyla özendirilmekle birlikte, maddi koşul ve gereksinmelerden kaynaklanmaktadır. Geleneksel toplumda üretimin genelde aile düzeyinde örgütlenmiş olmasına ve teknolojinin geriliğine bağlı olarak işgücünün aile içinde karşılanması, olabildiğince çok sayıda çocuğa (erkek çocuğa) gereksinme yaratmıştır. Bu gereksinim, kadının doğurganlığının son sınırına kadar zorlanması amacıyla evlenme yaşının düşüklüğünden kadının statüsüne ve çok-karılığa kadar geniş bir yelpazede yansıma bularak gelenek ve törelerle desteklenmiştir.

Nüfus artışının frenlenmesi için öncelikle kırsal alanda insan gücüne duyulan ihtiyacın tarımı modernleştirerek (makineleştirerek) azaltılması yoluna gidilmiştir. Bir diğer uygulama ise ileriki bölümlerde daha detaylı değineceğim aile planlaması yönteminin uygulama konmasıyla olmuştur.

1.2.7.1.3 Toplumsal Yapı

Bölgenin kalkınma sürecinde ciddi engeller yaratan toplumsal yapı özellikleri iki temel başlık altında ele alınabilir.

A. Toplumsal içe dönüklülük ya da kapalılık:

Bölge topluluklarının kapalılığı, her şeyden önce bu toplulukların ekonomik olarak kendine yeterli, işletmelerin genelde geçimlik düzeyde olmasından kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle, içe dönüklüğün baş sorumlusu, üretim fazlasının sınırlılığı ve pazar ilişkilerinin dar boyutlu (temel gereksinmeleri karşılamaya yönelik) olmasıdır. Bu ekonomik kapalılık toplumsal ve kültürel içe dönüklüğe yol açmıştır. Kırsal ve önemli bir ölçüde kentsel topluluklar, geleneksel üretim sürecine göre biçimlenmiş bir toplumsal-kültürel yapıyı genel çizgileriyle sürdürme gelmiştir. Kuşaklar boyunca yinelenen bu yapının her katında gelenek ve töreler, kökleşmiş tutum ve davranış kalıpları etkinliğini korumuş ve ailenin yapısından işletmenin örgütlenmesine, toplumsal otorite ve hiyerarşiden bireysel ilişkilere, dünyayı kavrayıştan değişmeye karşı tutumlara kadar her alanda yansıma bulmuştur. Kısacası, bölgenin her kesiminde egemen olan geleneksel yapı, değişmeye karşı tepkici olmasa da korunaklı bir yapıdır (Özer, 1998: 113–188; Erkan, 2005: 26–9).

B. İççe girmiş kurumlara olan bağıllık (aşiret, şeyhlik, ağalık):

a. *Aşiret Bağıllığı* - Yüzyıllardır temel toplumsal örgütlenme olan aşirete bağıllık, geçmişteki koruma ve dayanışma işlevini günümüzde geniş ölçüde yitirmesine rağmen çok kesin kurallar ve yaptırımlarla içsel mekanizmasını korumaktadır.

b. *Şeyhlik (Dinsel Önderlik)* - Manevi bir yükümlülüğün ötesinde, bir toplumsal ve siyasal nüfuz kaynağı olan şeyhlik, halkın toplumsal ilişkilerinden siyasal seçmenlerine kadar geniş bir yelpazede temel başvurma çerçevelerinden biridir. Şeyh bağımlılığı, davranışların geleneksel değerlere göre belirmesine yol açmakla kalmayarak, bir dinsel gruplaşma olarak topluluk bütünlüğünü engelleyici bir rol oynayabilmektedir.

c. *Ağalık* - Daha çok ekonomik bir kurum olmakla birlikte, toprak mülkiyetinden kaynaklanan bir toplumsal ve siyasal güç odağıdır. Ağanın başta toprağındaki ortakçı köylüler olmak üzere mülkiyetini denetlediği köyler halkı üzerinde güçlü bir toplumsal otoritesi vardır (Özer, 1998: 113–188; Erkan, 2005: 26–9)

Bu nedenle, bölgenin gelişerek modernleşmesi yolunda ciddi engeller oluşturan bağımlılık ilişkilerini gidermenin yolu olarak çağdaş örgüt ve kurumlar geliştirilmiştir.

1.2.7.2 GAP: Sosyal Eylem Planı

Her kalkınma projesinde olduğu gibi, GAP'ın da Bölge'nin toplumsal yapısı üzerinde bir takım değişimler yaratacağı açıktır. Dolayısıyla projenin hedeflerine ulaşması açısından projenin hedeflediği toplumsal yapının tanınması gerekmektedir. Ancak bu durumda toplumca benimsenebilir, toplum katılımının sağlandığı ve sürdürülebilir kalkınma projeleri geliştirilebilir ve uygulanabilir. Bu gerçeklikten hareketle, GAP İdaresi tarafından, uygulamalarda yön göstermek, temel ilkeleri belirlemek, toplum katılımını harekete geçirmek ve farklı toplumsal grupları (kadınlar, göçerler, kent yoksulları, gençler, sokakta çalışan çocuklar, küçük çiftçiler ve topraksızlar vb.) kalkınma sürecine entegre ederek sosyo-ekonomik düzey farklılıklarının azaltmanın yollarının belirlemeye yönelik 1992–1994 yılları arasında bir dizi sosyal araştırmalar yaptırılmıştır. Bu araştırmalar bilimsel objektivite ilkesiyle ele alınmış olup, hükümet dışı kuruluşlar ve akademisyenler tarafından yürütülmüştür. Bu çalışmalar çerçevesinde toplumun farklı kesimlerinden (kadın, erkek, genç, kır, gecekondu ve kent vb.) yaklaşık 10.000 kişi ile yüz yüze ve odak grup görüşmeleri yapılmış ve soru kâğıtları uygulanmıştır. Bu araştırmaların bulguları ışığında GAP'ta sürdürülebilir, katılımcı,

eşitlikçi-adil bir sosyal gelişmeyi sağlamaya yönelik proje faaliyetlerine çerçeve oluşturacak olan GAP Sosyal Eylem Planı hazırlanmıştır.

1.2.8 Kadın ve Kalkınma

Ülkelerin kalkınmasında, kadınların toplumsal statülerinin yükseltilmesi ve kalkınmaya entegre edilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, kadınların eğitim, sağlık, istihdam, sosyal güvenlik ile ilgili göstergelerinin iyileştirilmesi ve yasal açıdan kadın-erkek eşitliğini ön plana çıkaran düzenlemelere ağırlık verilmesi gerekmektedir. Kırsal alandaki kadınların mevcut durumunun iyileştirilmesi aynı zamanda; Türkiye’de bölgeler ve cinsiyetler arası eşitsizliğin azaltılması, insan kaynaklarının geliştirilmesi ve sosyal kalkınmanın desteklenmesi anlamına da gelmektedir.

Bugün kalkınma literatüründe önemli bir yer tutan cinsiyet eşitlikçi yaklaşım, Cumhuriyetin kuruluş felsefesine başından itibaren entegre edilmiştir. “Bizim sosyal toplumumuzun başarısızlığının yegâne sebebi, kadınlarımıza karşı gösterdiğimiz ilgisizlikten ileri gelmektedir. Yaşamak demek faaliyet demektir. Bundan dolayı bir sosyal toplumun bir organı faaliyette bulunurken, diğer bir organı işlemezse o sosyal toplum felçlidir” (Mustafa Kemal Atatürk, 1923 aktaran Kocatürk, 1984:97). Kırsal kadınlar tüm dünyada sosyo-ekonomik sürekliliğin anahtarı ve kalkınma süreçlerinin hayati ve olmazsa olmaz unsurlarıdır. Gelişmekte olan birçok ülkede tarımsal işgücünün belkemiğini oluşturmakta, Gayri Safi Milli Hâsılının %35-45'ini, gelişen dünyanın gıda ihtiyacının %50'den fazlasını üretmektedir. Bununla birlikte dünyada 500 milyon kırsal kadın yoksul olup kaynaklara ve pazarlara erişebilirlikleri zayıftır (Çukurova Üniversitesi Tarımsal Yayım, Haberleşme Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2006).

Gerek dünyada gerekse Türkiye’de tarımsal üretimin ve kırsal hayatın sürekliliğinin sağlanmasında en önemli rolü kırsal kadınlar oynamaktadırlar. Kadınların sahip oldukları üretim, yeniden üretim ve toplumsal ilişkiler ya da ailenin sosyalizasyonu olarak özetlenebilen roller, kadına toplum içinde çok büyük bir sorumluluk vermektedir. Bununla birlikte gerek ekonomik gerekse sosyal açıdan kadınlar toplumda hak ettikleri sosyo-ekonomik konuma gelememektedirler. Bunun arkasındaki en önemli etmen, kadınların kırsal hayat içerisinde erkekler gibi üretici veya çiftçi olarak görülmemesidir. Üretim rolü açısından kadınlar, erkeklerin yardımcısı konumundadır ve kadınların da çoğunluğu kendisini çiftçi olarak görmemektedir. Bunun yanı sıra yeniden üretim olarak

adlandırdığımız gündelik ev işleri, çocuk bakımı, yakacak toplama vb. işler ile toplumsal ilişkilerin de kadının doğal görevi olarak görülmesi diğer etmenlerdir.

Özellikle kadının üretim rolü içerisinde çiftçi olarak görülmemesi kazanılan gelirin değerlendirilmesinde kadının söz sahipliğini (katılımını) azaltmaktadır. Yine aile içi alınan diğer sosyo-ekonomik kararlarda da kadının katılımının erkekler kadar olmaması, kadını toplumda ikinci plana itmekte ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği ortaya çıkmaktadır. Özellikle eğitimde öncelik her zaman erkek çocuklara tanınmaktadır. Kadınların çiftçi yerine ev hanımı olarak görülmesi, emeklerinin resmi istatistiklerde yer almamasına neden olmaktadır. Oysa dünyada tarımsal işgücünün %40'nı kadınlar oluşturmakta; Türkiye'de istihdam edilen kadınların %75'i ise kırsal kesimde yer almaktadır. Bununla birlikte kadınlar kırsal hayatta sahip oldukları vazgeçilmez önemin farkında değildirler. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede gıda üretimi, gıdaların muhafazası, pazarlanması tamamen kadınların sorumluluğundadır.

Kadınların tarımsal üretimde, kaynakların sürdürülebilir kullanımında, gıda üretiminde ve güvenliğinde sahip oldukları önemli konumdan hareketle 16 Ekim Dünya Gıda Günü'nden bir önceki gün olan 15 Ekim, "Dünya Çiftçi Kadınlar Günü" olarak ilan edilmiştir. Fikir, ilk olarak 1995 yılında Çin'in başkenti Pekin'de düzenlenen 4. Dünya Kadın Konferansında çıkmıştır. IFAP (Uluslararası Tarım Üreticileri Derneği), NARWA (Afrikalı Kırsal Kadınlar Derneği Çalışma Ağı) gibi kurumlar bu oluşumun temel unsurlarıdır. Türkiye'de bu gelişmeyle bağlantılı olarak 1997 yılında "Kırsal Kalkınmada Kadın Dairesi Başkanlığı" kurulmuş ve 2. TYUAP çerçevesinde "Kadın Çiftçiler Tarımsal Yayım Projesi" programa alınarak çiftçi kadınlara yönelik yayım ve eğitim faaliyetlerine ivme kazandırılmıştır (www.fao.org; www.zmo.org.tr, 2007).

Böyle bir günün ilan edilmesinin pratik yararı, çoğunluğu çiftçi ve küçük girişimci olan kırsal kadınların sahip oldukları birden fazla rolün tanınması ve desteklenmesini sağlamaktır. Kadınların en önemli özellikleri, kırsal ekonomilerin, ailenin ve özellikle gıda üretimi ve güvenliğinde anahtar role sahip olmalarıdır. Her yıl 15 Ekim'de kutlanan Dünya Çiftçi Kadınlar Günü'nde tüm dünyadaki kırsal kadınların yaşadığı güncel sorunlara bağlı olarak bir ana tema belirlenmekte ve bu tema ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır.

2006 yılı teması için kırsal kadınların liderlik sorunlarına dikkat çekilmiş, özellikle gelişmiş ülkelerde yönetimde bulunan erkeklerin yerinde kadınlar olsa dünyadaki gelişmelerin nasıl olacağı tartışmaya açılmıştır. Günümüzde kırsal kadınları tanınmayan liderler, temel gıda üreticileri, ailenin yapıtaşı ve sürdürülebilir kalkınma şampiyonudurlar. Bununla birlikte liderlik pozisyonlarına katılımları sınırlıdır. Zaman ve bilgiden yoksun, kıt kaynaklar ve önemli kültürel engellerle karşı karşıyadırlar. 2006 yılı Dünya Çiftçi Kadınlar Günü ana teması olan liderlik ile ilgili kırsal kadın gruplarına, hükümetlere ve çiftçi organizasyonlarına beş temel konuda kırsal kadınlara (engellerin üstesinden gelme ve layık oldukları statü ve tanınmaya erişebilmeleri için) yardımcı olmaları önerilmiştir. Bu konular kısaca,

- 1) Toplumsal ve bireysel kimlik oluşturma,
- 2) Diğer kırsal organizasyonlar ve kadınlarla etkileşim,
- 3) Temel konularda bilgi sahibi olma ve nasıl temin edileceğini öğrenme,
- 4) Ekonomik bağımsızlık
- 5) Yasal ve gönüllü olarak söz sahipliği şeklinde özetlenebilir.

Fazlıoğlu'nun belirttiği gibi, "1960'lardan bu yana uzunca bir süre, kalkınma insan faktöründen ve toplumsal ilişkilerden bağımsız teknik bir sorun olarak tanımlanmış ve dünyada gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde, özellikle yüksek teknoloji transferinin yapıldığı, toplumların özgül koşullarının dikkate alınmadığı, projeler geliştirilmiş ve bunun sonucunda dışarıdan teknoloji (üretim metotları, modern girdiler vb.) transfer edilerek üretimin ve verimliliğin artacağı, bunun aynı zamanda geliri de artıracığı ve artan gelirin kendiliğinden toplumun farklı kesimlerine (farklı sosyal tabakalar ve cinsler) zaman içinde adil bir biçimde dağılacığı ve giderek toplumsal refahın artacağı varsayılmıştır. Bu yaklaşımla az gelişmiş ülkelerde uygulanan kırsal kalkınma projelerinde belirli ölçülerde üretim artışları gerçekleştirilmiş ve bu olgu "yeşil devrim" olarak adlandırılmıştır" (Fazlıoğlu, 2003: 3).

Ancak bu süreçte, teknoloji, yayım ve eğitim hizmetleri sadece erkeklere sunulmuş, kadınlar ve çocuklar kalkınma projelerinin dışında bırakılmıştır. Bunun sonucu olarak yoksulluk ve yetersizliğin gerilemediği, üretim miktarının artmasına rağmen toplumun tamamına yansımadağı gözlemlenmiştir. Esas amacın toplumu bir bütün olarak kalkındırmak olduğu göz ardı edilmiştir. Kırsal alan kalkınmalarında insan esas alınmalı

cinsiyet farkı olmamalıdır. Yaşam kalitesi yükseltilmesi, ekonomik, sosyal ve çevresel iyileştirme ancak bu yolla mümkün olabilecektir.

Tüm bu söylemlere rağmen kalkınmanın nimetlerinden erkekler kadar yararlanamayan kadınlar, dünya yoksulluları arasında en yoksul dilimde bulunuyorlar.

TABLO 9 TÜRKİYE’DE İŞGÜCÜNÜN EKONOMİK SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI (%)

SEKTÖRLER	1980		1985		1990	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Tarım	42	85.9	40.4	84.8	34.3	74
Madencilik	1.1		1		1.3	
İmalat	13.6	4.4	13.3	4.3	15.4	6.7
Kamu Hizmetleri ¹	0.3		0.2		0.3	
İnşaat	6.2	0.1	5.3	0.1	6.9	0.2
Ticaret	8.4	0.7	9.3	1.1	14.2	2.2
Taşımacılık	4.1	0.4	4.2	0.4	5.5	0.5
Hizmet	18.6	6.3	19.4	7.1	18.2	9.1
Bilinmeyen	5.8	2.3	6.9	2.2	4	7.1
Toplam	100	100	100	100	100	100

Kaynak: 1965–1985, Yearbook of Labor Statistic (1990), ILO: for 1990, Household Labor Force Survey

Fazlıoğlu’nunda belirttiği gibi “Kadınların kalkınma sürecindeki konumuna ilk kez 1970’li yıllarda dikkat çekilmiş ve kalkınma projelerinin kadın ve erkeği farklı etkilediği Ester BOSERUP (Ekonomik Kalkınmada Kadının Rolü) tarafından gündeme getirilmiştir. Bunu takiben 1975’de Birleşmiş Milletler (BM) Birinci Dünya Kadın Konferansı ile birlikte aynı yıl Kadın Yılı Bildirgesi yayınlanmıştır. Böylece toplumsal cinsiyete olan duyarlılık proje ve planlamalar içinde kendini hissettirmeye başlamıştır” (Fazlıoğlu, 2003:6).

Bu çerçevede kadın ve kalkınma iki evrede değerlendirilmiştir.

1.2.8.1 Kalkınmada Kadın

Kadınların üretimdeki rollerini inceleyen bu yaklaşım, kadınları genel olarak güçlendirmeyi hedeflemeyip, kalkınmaya katılımlarıyla yetinmiştir. “*Women in*

¹ W.B.Turkey/Women in Development, s:25 Not: Kamu hizmeti olarak ifade edilen dilim sadece gaz su ve elektrik hizmetinde çalışanları içermektedir.

Development” (WID) yaklaşımı kalkınmaya kadının dâhil edilmesinde etkili olsa da kadın sosyal çevreden soyutlayarak düşünmüştür.

1.2.8.2 Cinsiyet Dengeli Kalkınma

Tüm insanlar için eşitlik ve insan haklarına saygı temelli toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarını göz önüne alan bir yaklaşımdır. “*Gender and Development*” (GAD) yaklaşımı farklı kültürlerle özgü toplumsal eşitlik ve iş bölümünü anlamaya çalışan bütüncül bir yaklaşımdır. Günümüzde her iki yaklaşım da beraber kullanılıyor.

Bugün yapılandırılan projeler geleneksel kalkınma projeleri gibi değildir. Esas yoğunlaşılan nokta kadının güçlenmesi, kadının üretim sürecindeki rolü ve işgücüne katılımı ve modern kurumlara ulaşabilme (yayım, eğitim, kredi, sağlık ve sosyal hizmetler vb.) yolları ve kendi emeği ve gündelik yaşam üzerindeki denetim gücünü artırabilmesi, erkeklerle eşit bir biçimde kalkınma sürecinde eşitlikle katılabilmesini sağlayıcı yaklaşımları içermektedir.

1.2.8.3 GAP ve Kadın

Kadının kadınlık rolü, kadın olma kimliği, farklı toplumlardaki statüsü gibi konular tarihsel süreç içerisinde farklılık göstermektedir. Tüm dünyadaki kadınların sadece kadın olma, çocuk doğurma, onların bakımını üstlenme, erkeğin eşi olmanın dışında farklı görevleri de vardır. Ancak, çoğu toplumda, bu alışlagelmiş kadın imajı ve modeli büyük ölçüde devam etmektedir.

Kadının toplum ve aile yaşamındaki konumunun, üstlendiği rol ve fonksiyonların belirlenmesinde iki temel faktörler dizininden söz edilebilir: Birincisi, toplumsal örgütlenme modelleri ve üretim şekillerini de içine alan sosyo-kültürel faktörler, diğeri ise durumdan duruma ya da belirli bir sosyal grup ve çevreye göre değişebilen “özgün” nedenlerdir. Sosyal ve kültürel öğelerin, geçmişten günümüze kadının aile ve toplum içerisindeki konumunun belirlenmesinde birinci derecede etkin rol oynamış olduğu öne sürülebilir.

Kadın, geçmişten günümüze dolaylı ve doğrudan mal ve hizmet üretimine katkıda buluna gelmiş olmasına rağmen, hiçbir zaman bağımsız bir ekonomik güç olarak düşünülmemiştir, söz konusu bu algılama biçimi bugün de devam etmektedir. Ev dışında

ve aile ortamında, kadın iş gücünden her zaman çeşitli biçimlerde yararlanmış, ancak bu durum onları yardımcı ekonomik güç olmaktan kurtaramamıştır. Yerine getirdiği hizmetler ve faaliyetler yönünden erkeğe nazaran çoğunlukla arka planda sayılan kadın, üzerinde söz sahibi olunan bir tür “meta” olarak algılanmış ve bu durum bugün de görece değişerek devam etmektedir. Sürekli olarak itaat etmesi beklenen konumunda bulunan kadın grup üyeleri, aynı zamanda erkeğe bağımlı ve muhtaç halde kalmış, bağımsız iş yapma arzusu ve öne çıkması engellenmiş, yaratıcılığı bastırılmış, zaman zaman töre ve namus adına susturulmuş ve sindirilmiştir.

Söz konusu alanlarda, erkek ve kadın grup arasındaki eşitsizliğe neden olan genel faktörler olduğu gibi, merkezden kırsal alanlara doğru gidildikçe eşitsizliği kadın aleyhine artıran ve derinleştiren unsurlar da bulunmaktadır. Bunların başında, erkek egemen ve yaşlı dominant kültürün merkezden çevreye doğru gidildikçe daha belirgin bir şekilde varlığını hissettirmesi; geleneksel değerlerin kırsal alanda merkeze nazaran görece daha yavaş değişime uğraması ve bunun bir tür tezahürü olarak eğitim olanaklarının kadın gruplara eş zamanlı olarak sunulmaması gösterilebilir.

“Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan sonraki dönemde kadına sağlanan olanaklar arttığı halde, günümüzde kadına sağlanan eğitim, kadının toplumsal konumunu geliştirecek ve üretim daha etkili bir biçimde katılması sağlanacak düzeyde değildir. Bu durumun temelinde, toplumumuza ait geleneklerin ve dinsel inancın belirlediği davranış kalıpları bulunmaktadır. Ataerkil düzenin ve tarihsel geleneklerin etkisiyle, kadınların toplum içinde ikinci planda kaldığı görülmektedir (Karapınar, 1998:26 aktaran Kaya, 2004:13).

Kırsal alanda kadının iş gücüne katılma oranı ülke genelindeki iş gücüne katılma oranına göre daha yüksektir. Kırsal alanda tarım kesiminde istihdam edilen kadınların çoğunluğu marjinal işlerde yoğunlaşmakta ve ücretsiz aile işçisi konumundadır.

“Tarım kesimindeki kadınların üretime katılım düzeyleri, ailenin sahip olduğu arazi ve hayvan varlığına, gelire ve ürün desenine göre değişmektedir. Ancak, tarımda mekanizasyon düzeyi arttıkça kadın tarımsal üretimden kopmakta ve çalışma potansiyeli ev kadınlığına yönelmektedir. Az topraklı ailelerde kadınlar mevsimlik işçilik başta olmak üzere bitkisel ve hayvansal üretimin her aşamasına katılmaktadır” (Gülçubuk, 1999:36).

Kırsal alanda kadın sadece tarımsal üretimde değil hane içinde de yoğun bir şekilde çalışmaktadır. Hane içi istihdam da ücretsiz aile işçisi konumunda olan kadın ağır bir iş yüküne sahiptir. Kadınlar, ev temizliği, yemek yapımı, çamaşır yıkama, sutaşıma, çocuk bakımı gibi günlük işlerin yanı sıra, tarla, bağ-bahçe işleri, odun taşıma, ekmek yapma, hayvan bakımı gibi yüksek efor gereken işlerde yapmakla sorumludur.

GAP Bölgesi özelinde toplumsal gelişmişlik göstergelerine bakıldığında; yöre kadınının modern bir toplumun standartlarının çok gerisinde olduğu görülmektedir. Kadınlar hem geleneksel sosyal katmanlaşmadan hem de rolleri/statüleri toplumsal olarak belirlenmiş cinsler arası eşitsizliklerden olumsuz yönde etkilenmektedirler. Bu durum özellikle kırsal alanda yaşayan kadın için daha da belirginleşmektedir. Öyle ki kadınlar erkelere göre yönetim ve karar alma süreçlerine daha az katılmakta, temel sağlık ve eğitim hizmetlerinden daha az yararlanmakta, gelir kaynaklarına ulaşmakta güçlük çekmekte ve teknolojiden daha az yararlanmaktadır. Bölgede kırsal alanda yüksek düzeydeki topraksızlığın, az topraklılığın ve küçük aile işletmelerinin yaygın olması ve çok çocuk kadının iş yükünü artırmaktadır. Kadınlar tarımsal uğraşların dışında kışlık yiyeceklerin hazırlanması, ekmek yapımı, su taşıma, (özellikle dağ köylerinde) çamaşır yıkama, yakacak temini ve çocuk bakımı gibi oldukça yoğun ev içi işleri de bulunmaktadır.

Bağış'ında belirttiği gibi, "Söz konusu olguyu GAP bölgesi örneğinde ele aldığımızda, toplumsal gelişmişlik göstergelerine baktığımızda, kadınların toplumsal gelişmenin nimetlerinden daha az yararlandığını, birtakım hizmetlere ulaşmakta güçlüklerle karşılaştıklarını ve modern bir toplumun üyesi olmanın standartlarını yakalayamadıklarını görmekteyiz. Bu durum hepimizin bildiği gibi kadını çevreleyen sosyo-kültürel yapının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Geleneksel toplumsal yapı ve kurumların henüz etkinliğini sürdürdüğü bölge ve yörede cinsiyet ayrımı açısından sorunları irdelemek, kadını aile ve topluluk dışında ve toplumdan soyutlayarak salt "kadına yönelik" tanımlamalar ve açıklamalar yaparak çözümler üretmek yeterli değildir. Çünkü Güneydoğu Anadolu gerçeğindeki kadının, kendine özgü ve bir bölümü tarihsel-kültürel nedenlere dayalı sorunları yaşadığı gerçeğini yadsımak olası değildir. Bu nedenle, nüfusun yarısını oluşturan kadınların içinde bulunduğu yoksulluk, sürdürülebilir kalkınmanın önündeki en önemli engellerden biridir" (Bağış, 2002: 481)

GAP Kadın Araştırması'na göre (1994), kadınlar için evlilik yaşı düşüktür. Kadınların %37'si 15 yaşın altında evlenmektedir. Erken evlenme çocuk sayısını artırıcı yönde bir etki yapmaktadır. Ortalama çocuk sayısı 5,1'dir. Kadınların kararlara katılım düzeyi çok sınırlıdır. Örneğin kendi isteği ile evlenmiş olanların oranı %12,4'tür. Kadınların içinde bulunduğu koşullar salt kadınların bireysel niteliklerden kaynaklanmayıp, onları çevreleyen sosyo-kültürel yapının bir sonucu olarak da ortaya çıkmaktadır (GAP Resmi Sitesi, 2006).

Erkek-kadın ilişkilerine bakıldığında ise; yalnızca kadın-erkek arasında değil kadınlar arasında da hiyerarşiden söz etmek mümkündür. Yalçın-Heckmann (2002) Hakkâri yöresine ilişkin gözlemlerinde kadınlar arasında da farklı statüler bulunduğundan söz eder. Heckmann göre, "Kadınların statüsü, medeni durumlarına, yaşlarına ve aileye katılım durumlarına göre değişir. Buna göre en yüksek statü, genç kadınların emeğini denetleyen yaşlı kadının statüsü olurken, en altta, aileye yeni katılan genç gelinler yer alırlar. Evin reisi erkek olmakla birlikte, hane içindeki yaşlı kadınlarında benzer bir statüsü vardır. Öte yandan kadın aile reisi (kebanî) ile erkek reisin statüleri ile iş yükleri aynı değildir. Kadın aile reisinin sorumluluk alanı, evin belli işlerinin idaresi ve daha da önemlisi, kadın emeğinin denetlenmesidir. Kadınların iş yükü, onların serbestçe dolaşmasına, toplumsal işlerle uğraşmasına imkân vermez. Evin kadınlar arasında işlerinin elverdiği ölçüde dışarı ile görelî olarak ilişki kuran kadın, kebanîdir. Gelinlerin ve genç kızların dışarı ile ilişkileri sıkı bir kontrol altındadır. Kadın ancak yaşlanınca, iş yükünü kızlarına ve gelinlerine devredebildiği oranda toplumsallaşmak için gereken zamana kavuşur" (Yalçın-Heckmann, 2002: 219).

1.2.9 Kadın İletişim Ağları ve Kadın Roller

Ağ terimi, bir veya daha fazla toplumsal ilişki ile birbirine bağlanmıştır. Dolayısıyla, toplumsal bir ağ oluşturan bireylere (daha ender durumlarda, ortaklık ve roller) gönderme yapmaktadır. Söz konusu ilişki bağlarının içinde akrabalık, iletişim, arkadaşlık ve otorite sayılabilir.

Köy gibi daha içine kapanık ve küçük nüfuslu yerleşim birimlerinde devlete bağlı çalışan köy idari mekanizması mevcuttur. Ancak, sosyal ağlar toplumsal yaşamın devamını sağlayan en önemli etkidir. Bu ağlar sayesinde soyun devamı, toplumsal düzen

sağlandığı gibi köy ekonomisi de düzenlenir. Tüm bu ağ sisteminde altta çalışan grup köy kadınları grubudur.

Bu iletişim ağları, gözle görülebilen bir sistem içinde devam etmez. Kadınlar arası bilgi akışının sağlanmasıyla bilinç dışı olarak organize olur. Köyde soyun devamını sağlayan evlilik ve beraberinde aile kurma olgusu kadınlar tarafından kurulan sosyal ağlarla sağlanır. Örneğin; bir kişi, oğluna ya da kızına eş arıyorsa, diğer kadınların bilgilerinden mutlaka faydalanır. Bu da, başka kadınların bekâr kızları ya da erkekleri tanımaları, onlar hakkında bilgi sahibi olmalarından kaynaklanmaktadır. Evlenilecek kişinin karakteri, davranış biçimleri ve ekonomik durumu aileye doğrudan sorulmadan etraftan bilgi toplanarak sağlanır.

Erkeklerle atfedilen ve köy ekonomisinin devamlılığını sağlayan alt mekanizma yine kadınlar tarafından sağlanır. Hasat zamanından sonra satılmaya başlanan malların birim fiyatları erkekler tarafından bilinse dahi, hangi hanenin ne kadar malı olduğunu ve kaçta sattığını yine kadınlar bilir. Örneğin, bir kadın eşinin malı kaç liradan sattığını yan evdeki kadınla paylaşabilir. Böyle bir durumda, yan evdeki kadın bunu kocasına söyleyerek erkeğin fiyat listesini yeniden değerlendirmesini sağlayabilir. Halk dilinde “dedikodu” olarak tabir edilen birçok bilgi, köyde haneden haneye ciddi veriler taşımakta bu sayede sosyal yapı da düzenlenmektedir. Bu iletişim ağları ataerkil sistemde yaşayan, kocası tarafından sağlanan bir saygınlığı yaşamayı sürdüren kadın için, kendini ispatlamaya çalıştığı, kendi yetenekleriyle oluşturduğu bir yerde onu özgür kılan alandır. Bu alanda hane içinde söz sahibi olmayan bir kadın, kendi yarattığı kadınlar arası ağlar sisteminde etkin bir rol oynayabilir. Sirman bu konudaki görüşlerini “kadınların kurduğu bilgi ve yardımlaşma ağları hem köy içindeki olaylarla ilgili özgül bilgileri hem de kadınlık/erkeklik gibi genel kavramlara ilişkin tanım ve değerlerle yargıları da taşırlar. Bu ilişkiler sayesinde kadın kocasınınkinden farklı bir dünya görüşünün parçacıklarını, kendi hayat deneyimi ile başka kadınlarınkini karşılaştırarak dile dökme fırsatını bulur. Kadın bilgi ağı, aynı zamanda kendi hanesini de etkileyebilecek somut bilgilere ulaşmanın bir yoludur” şeklinde dile getirmiştir (Sirman, 1995: 269).

Araştırmanın kapsamını belirleyen kadın bilgi ve yardımlaşma ağları, bir anlamda iletişim ağları, farklı boyutlardan kadın rollerini betimlemektedir. Kaynana, gelin, görümce gibi kadın rolleri akrabalık (hane içi, hane dışı), komşuluk gibi toplumsal ağlar

içinde yeniden yorumlanmaktadır. Kırsal alanda emeği görünmeyen işçilik, annelik, ev kadınlığı kısıtlı rollere sahip olan kadın kendi toplumunda daha farklı rollere sahiptir.

“Kadınlar arasındaki müzakere birimi esas olarak emektir. Kadınların örneğin başka kadınların düğün, nişan, doğum ya da diğer törenleri için yiyecek hazırlamaları, o kadınların bir karşılıklı destek ağına girmelerini sağlayan bir yiyecek armağanı değildir. Bu ağ, yiyecek, emek, bilgi gibi hayatın gerekliliklerinin yeniden dağıtılmasını ve çocukların birbiriyle evlendirilmelerini gerektirir. Yiyecek hazırlamak, ileride karşılıklı verilmesi gereken bir armağan değil, yaşamda kalabilme sürecinin altında yatan minnettarlık ağına girmenin pek çok aracından biridir” (White,1999:147).

Türkiye'deki aile yapısı, aile yaşamını düzenleyen günlük yapısal format anlamında oluşumu ve biçimi farklılıklar gösterse bile, Kandiyoti'nin klasik ataerkil aile olarak tanımladığı aile yapısıyla genel anlamda benzerlikler göstermektedir. Bu benzerlik kendini daha çok, ataerkil aile yapısında var olan egemenlik ve kontrol biçimlerinde bulmaktadır. Ataerkil geniş ailede yaşlı erkek, genç erkekleri de içerecek biçimde ailenin bütün üyeleri üzerinde bir otoriteye sahiptir. Genç gelin, başka bir erkeğin reis olduğu bir aileye ve kocasının yakın kadın akrabalarının (kocasının annesi, kız kardeşi, vb.) kendisi üzerinde önemli derecede bir güç uyguladığı bir aileye getirilir.

Bu sosyal yapı içinde, hem erkekler hem de kadınlar evliliğin gerekli olduğuna inanarak sosyalleşirler ve evlilik hem erkeğin hem de kadının toplumun bir üyesi olarak kimlik kazanmalarında önemli bir rol oynar. Evli bir kadın saygı duyulacak bir kadındır ve aynı zamanda fikirleri benzer durumdaki kişiler içinde belli bir önem taşımaktadır. Kontrollü ve kısıtlanmış bir şekilde de olsa evlilik kadına belli bir statü kazandırmaktadır. Delaney bu durumu şöyle vurgulamaktadır: “Evli olmayan kadın sosyal olarak tamamen görünmezdir” (Delaney, 1987:42). Karı ve koca arasındaki ilişki, daha çok görevler ve sorumluluklar temelinde kurulmakta, erkek evin ekmeğini kazanmakla ve ailesinin geçimini sağlamakla yükümlü iken, kadın annelik, bakım ve beslenme gibi temel ev içindeki faaliyetlerden sorumlu olmaktadır.

“Köy erkekleri genellikle kadınların çabuk inandıkları, çabuk kandıkları için kınar, kendilerini de dünya meselelerinde daha tecrübeli bulurlar. Erkekler, aile eve hatta akraba kadınlarından kendilerini sorumlu tutarlar. Onlara gelecek zarar doğrudan kendilerini ilgilendirir. Bu nedenle, kadınların hareketlerini,

faaliyetlerini, hatta düşünce ve inanışlarını kontrol etmek ihtiyacı duyarlar” (Gürsoy, 1979: 127).

İbrahim Yasa'nın *Yirmibeş Yıl sonra Hasanoğlu Köyü* adlı çalışmasında kadın-erkek ilişkileri şöyle betimlenmiştir; “Köyde otoriter kadınlar bulunmakla beraber, ev içinde kadına verilen değer ikinci derecede kalır” (Yasa, 1969:89). Kandiyoti ataerkil ailedeki egemen ilişkilerin kadının emeğine hem el koyduğunu, hem de kadının emeğini ve ailenin devamlılığı için yaptığı katkıları görünmez kıldığını ileri sürmektedir (Kandiyoti, 1988: 279). Kandiyoti, tartışmayı bir adım öteye taşıyarak böyle otoriter bir yapı içinde kadının konumunu ve gücünü değerlendirirken çok önemli bir vurgu yapmaktadır. Kadınların ataerkil ilişkiler ağı içinde sadece pasif ve boyun eğen kişilikler olmadığını; kadınların ataerkil pazarlık yapan bireyler olduğunu ve var olan toplumsal cinsiyet ideolojisi içinde belli anlamlarda güçlü olduklarını ve manevra alanları olduğunu belirtmektedir. Bu pazarlık aşaması, genelde kadının var olan sistemi içselleştirmesiyle sonuçlansa bile, Kandiyoti'nin sunduğu perspektifin, kadınların toplumsal çerçeve içinde aktif birer aktör olarak tanımlanması açısından önemli olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır. Yaşanan süreçte eve gelen gelin, erkek çocuk doğurmakla ev içinde hem statü kazanmakta hem de ekonomik olarak kendisini güvenceye almaktadırlar. Gençken yaşanan zorluklar, zaman içinde kayınvalidelerin gelinleri üzerinde kurdukları otorite ve kontrol ile bir şekilde hafifletilmektedir. Kadınların yaşam döngüsü içinde zamanla değişen güçlerinin doğasının incelenmesi bir kadının başka bir kadın üzerinde kurduğu egemenlik ilişkisini açığa çıkarmaktadır. Saran ise,

“Endüstri öncesi kırsal toplumlarda ise aile genellikle geniş aile yapısında olup bu birlikte otorite erkeğin elinde toplanmıştır ve aile içindeki fertler yaş ve cinsiyet statülerine göre farklılaşmışlar ve bu statüler hiyerarşik bir diziyle sıralanmıştır. Genellikle kadının statüsü bu değerlendirmede erkekten aşağıdır. Endüstri öncesi toplumlarda “erkek dünyası”dır ve bu hemen hemen tüm dünya için değişmez ve Türk toplumu da bunun bir istisnası değildir. Kadının sosyal ve legal hakları son derece kısıtlıdır. Çocukluğunda babasının, evlilikten sonra kocasının, duluşunda ise oğlunun hâkimiyeti altındadır” (Saran, 1979:6).

Kandiyoti, aile içinde kadının gücünün ve otoritesinin doğası ve kadınların erkeklere olan ekonomik bağımlılıkları düşünüldüğünde, klasik ataerkil yapı içinde kadınların güvenliklerini sağlamak için kocalarının ya da oğullarının sevgilerini manipüle ettiklerini öne sürmektedir. Bu durum, kadınları tutucu bir eğilim içine sokmakta ve var

olan eşitsizlik üzerine kurulu ilişkinin devamlılığına ve içselleştirilmesine yol açmaktadır (Kandiyoti, 1988: 280). Öte yandan White, bu durumu kadınla erkek arasında olan bir pazarlık sürecinden öteye taşıyarak şöyle ifade etmektedir: “bu pazarlık daha çok grupta kişi arasında olan bir pazarlık olarak görülebilir ve evlilik bağıyla oluşan aile bu toplumun bir parçasıdır. Anne, komşu ve eş olarak topluluğun moral ve emeğe ilişkin sorumluluklarını yerine getirmekle, kadın grup güvenliğinin ve devamlılığının dayandığı karşılıklı sorumluluklar ağı içinde olmak isteğini göstermektedir” (White, 1994: 61).

Toplumsal cinsiyet ilişkileri, kadın ve erkeğin sadece dişil ve eril olmadığı fakat aynı zamana anne ve baba, kız çocuk ve erkek çocuk, karı ve koca olduğu bir sosyal ilişkiler toplamını ifade etmektedir. White, kadınların bir dizi kompleks sömürü ilişkisinin içinde bulunduğunu belirtmektedir. Ancak bu ilişkiler, aynı zamanda akrabalık ve komşuluk etrafında gelişen karşılıklı güven ve dayanışma ilişkileridir. Topluluk içinde geliştirilen bu ilişkilerin, kadınlar için erkeklerin ve oğulların sevgisinin manipüle edilmesi kadar önem taşıdığı ve bireyin yaşamının devamı için önemli olduğu söylenmektedir. White'ın analizinde, toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesinde sadece kadın ve erkek arasındaki ilişki değil, akrabalık ve hemşerilik ilişkileri de önemli bir rol oynamaktadır.

2 ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu tezin amacı Türkiye'nin en büyük kalkınma projesi olan ve Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak illerini içine alan Güneydoğu Anadolu Projesi'nin (GAP) en önemli illerinden biri olan Diyarbakır'da kırsal alanda yaşamlarını sürdüren kadınların birbirleriyle olan ilişkilerini incelemektir. Diyarbakır'ın Kürtlerin yaşadığı bir köyünde; Kapısız'da, kadınların günlük yaşam içinde fiziksel donanımlarını ve sosyal ilişkilerini birlikte incelemeyi amaçlayan bu çalışma kadınlar arası ilişkileri kültürel bir oluşum ve bir farklılaşma unsuru sayarak antropolojik bir alan araştırması olarak planlanmıştır.

Köy kadınları, çeşitli sosyal ağlar oluşturarak köy içinde bilgi dolaşımını sağlayıp, tarımsal üretimdeki katkılarıyla, gündelik yaşamın sürdürülmesinde etkin rol oynamaktadırlar. Bunun yanı sıra; gündelik hayatlarında kendi aralarındaki iletişim, yaşamlarını iç içe ve karşılıklı olarak sürdürmelerine yardımcı olmaktadır. Kadınlar arası ağların dayanışma ilişkileri olarak, gündelik yaşamın sorunlarının çözümü, aileler arası ilişkilerin devamı ve güçlendirilmesi, bilgi aktarımı, bir başka deyişle genel sosyal ilişkilerin yanı sıra, kadınlara özel sorumluluklar ve bedeller getiren yanları da vardır. Kadınlar arası ağlara çok yönlü bir bakış yerine, sadece olumlu işlevleri olan bir ağ olarak yaklaşmak tek taraflı bir bakış olacaktır. Zaman zaman yaşanan pürüzler, anlaşmazlıklar sadece kır hayatının getirdiği problemler değildir. Bunlarda kurdukları ilişkilerin içinde var olan farklı yönlerdir. Çocuk bakımı, ev işlerinin paylaşımı, özel alanlarla ilgili bilgi ve fikir alışverişleri, tarla ya da hayvancılık yaparken birbirleriyle olan ilişkileri çok önemlidir. Araştırma, kadınlar arası iletişim ağının hem olumlu hem de olumsuz yönlerini ele alarak inceleyecektir. Bu farklı ilişkiler sistemi, kadınların aldıkları sıfatlara göre değişiklik göstereceği için araştırmada bu yönleri dikkate alarak alt başlıklar oluşturulacaktır. Örneğin hane içi ilişkiler ağı, evin gelini, evin kızı ve kaynana olmak üzere hem kendi dönemlerinde hem de kendi aralarında incelenecektir. Ayrıca hane dışından yaşanan akrabalık ve komşuluk ilişkileri de çok önemlidir. Akrabalık ve komşuluk ilişkileri mesafelere göre de farklılık gösterecektir. İşte tüm bu farklılıkları da göz önüne alarak kadınlar arası ağlar bu araştırmayla sorgulanmaya çalışılmıştır.

Birbirine geçişli kavramların kullanıldığı araştırmada; aile, evlilik, akrabalık gibi birbirine yakın terminolojiler incelenmiştir. Böyle bir konu ele alındığında, bu

kavramlardan birini dışarıda bırakmak eksik bilgilere sebep olacaktır. Güvenç'in *İnsan ve Kültür* kitabında da aynı sorunsalı tartışmaktadır. Güvenç'e göre, "Akrabalık sisteminin sosyal yapı ile ilişkisi kabul edilse bile, evlilik ve aile sistemlerinin akrabalıkla birleştirilmesi mümkün müdür? Böylesine geniş ve karmaşık konular bir arada incelenebilir mi? Cevap açık ve seçik olarak olumludur? Hatta bu birleşme, yalnız gerekli değil, zorunludur. Çünkü evlilik ve aile kurumları, daha geniş olan "akrabalık sistemi"nin birer parçası ve görüntüsüdür. Sistemin anahtarı, akrabalık sözcüklerinde saklıdır. Akrabalık sözcükleri bir yana bırakılarak evlilik ve aileyi incelemek, olanak dışı değilse de zordur. Buna karşılık, akrabalık sistemi, çözümlenince, evlilik ve aile sistemleri çok kolaylıkla açıklanabilmektedir" (Güvenç, 2003: 241).

Kadınların köyde kurdukları komşuluk ve akrabalık sosyal ağları içindeki konumlarını anlamayı amaçlamış olan araştırma, kadınların birbirleriyle olan ilişki ve hiyerarşilerini inceleyerek, geleneksel toplumun sınırlarını kadın bakış açısıyla çizmeye çalışmaktadır.

2.1 Araştırmanın Önemi

Toplumsal cinsiyet rollerinin analitik bir öge olarak kullanıldığı bu çalışmada, kadınlar arası ilişkilerin doğası, işlevi ve kadınların deneyimlerinden çıkarsanacakların önemi üzerinde durulmuştur. Tezin bakış açısı, bu çerçevede, kırsal kalkınma projelerinde cinsiyet dengeli kalkınma yaklaşımlarına da yer veren bir bakış açısıdır.

Literatür taramasında, kadınların akrabalık, evlilik ve aile içindeki rollerini belirten çalışmalar olsa da sadece bu konuya değinmiş bir çalışmaya rastlayamadım. Özellikle kırsal alanda yaşayan kadın olmanın tanımının yapıldığı araştırmalar, daha çok kadının erkekle olan ilişkilerine dikkat çekmektedir. Komşuluk ilişkilerine gelindiğinde ise bunun tam tanımını yapan bir çalışmaya ulaşmak mümkün olmadı. Bu nedenlere bağlı olarak, bu çalışmanın küçük bir bölgenin bir köyünde yapılan kısıtlı bir çalışma olmasına rağmen diğer araştırmalara örnek olmak; metodlarına, konularına ve amaçlarına yardımcı olmak gibi bir nitelik taşıyacağı açıktır.

Üzerinde çalışılan köyün, bölgede GAP kapsamı içinde yapımı süren Ilısu Barajı tamamlandıktan sonra topraklarının büyük bir bölümü sular altında kalacaktır. Buna bağlı olarak köy halkı birkaç yıl içinde bölgeden göç etmek zorunda kalacağı için köy ileriki

yıllarda yok olacaktır. Bu bağlamda bu araştırma bu köyde yapılacak son araştırma özelliğini taşımaktadır.

Daha sonraki evrelerde çalışmayı planladığım GAP ve kadın araştırmaları projelerinde, bölgeyi tanıma ve konuları kavrama açısından yaptığım bu alan araştırmasının katkıları da olacaktır.

2.2 Araştırmanın Odak Noktası

Araştırmanın odak noktasını köy kadınlarının komşuluk ve akrabalık ilişkilerinin anlamları, karmaşık yapısı ve açılımlarıdır. Farklı bir ifade ile kadınlar arası ilişkilerde komşuluk ve akrabalık ilişkileri de denilebilir. Bu sosyal ilişkiler ağı, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Kürtlerin yaşadığı köylerden biri olan Kapısız Köyü¹'nde incelenmiştir.

2.3 Araştırmanın Alanı

2.3.1 Araştırma Yapılan Köyün Seçilmesi

Araştırma yapılan köyün seçilmesinden ilk olarak Güneydoğu Anadolu üzerine kadın konulu bir araştırma yapmaya karar verdim. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan nüfusun çoğunluğunu Kürtlerin oluşturması nedeniyle, bir Kürt köyü genel örneklem seçiminde daha doğru bir yaklaşım olacaktı. Araştırma alanı olarak Diyarbakır'da çalışma seçimini yapmamda iki önemli unsura etkili olmuştur: Birinci unsur; medya kuruluşları tarafından sunulan Diyarbakır portresidir: Diyarbakır *Güneydoğu'nun Paris'i* olarak tasvir ediliyor ve sivil toplum örgütlerinin çalışmaları daha çok o bölgede dikkat çekiyordu. İkinci unsur ise; temelinin araştırmama başladığım sene atıldığı GAP'ın desteklediği Ilısu Barajı projesi oldu. İleriki yıllarda tercih ettiğim köyün baraj tamamlandıktan sonra sular altında kalacak olması ve buna bağlı olarak köyün göçe yönelmesi, daha sonra yapabileceğim bir başka araştırma için karşılaştırma olanağı doğuruyordu.

Bölgenin sıcak çatışmalı bir bölge olmasından dolayı çalışmak istediğim birçok köyden geri çevrilmek zorunda kaldım. Bazı köyler, köylerin “terör örgütü” destekçisi

¹ “Kapısız” köyün takma adıdır.

olduğu için beni içlerine almayacağı belirtilirken, bazı köyler de aşiret sistemi hakim olduğu için kadınların hemen hemen aynı cevapları verebileceği belirtildi. Bu düşünceler beni dağ köylerinden uzaklaştırarak ova köylerine yönlendirdi. Diyarbakır merkeze 70 km. uzakta olan bu köyü seçmemin en büyük nedeni; ova köylerine göre daha içerde kalması, şehirle arasında belli bir mesafenin olmasıydı. Çalışmayı düşündüğüm diğer iki köyde daha önce sivil toplum örgütlerince bazı çalışmalar yapılmıştı. Dolayısıyla diğerlerine göre seçtiğim köyün “el değmemiş” bir özellik taşıdığı ortadaydı.

2.3.2 Araştırılan Bölgenin Özellikleri: Diyarbakır Yöresi

TABLO 10 DİYARBAKIR İLİ GENEL DEMOGRAFİK BİLGİLERİ

İlin Yüz Ölçümü	15058 km ²
İlçe Sayısı	13
Büyükşehir Belediyesi	1
Alt Kademe Belediyesi	4
İlçe Belediyesi	13
Belde Sayısı	32
Toplam Köy Sayısı	750
Toplam Hane Sayısı	227.200
Toplam Nüfus (20065 ETF)	1.366.063
Erkek Nüfus	695.273
Kadın Nüfus	670.790
Km ² Düşen Ortalama Nüfus	91
Kent Nüfusu	894.199
Kır Nüfusu	471.864
Kent Nüfusunun Toplam Nüfusa Oranı	65.4
Kır Nüfusunun Toplam Nüfusa Oranı	34.6
Hane Başına Düşen Ortalama Nüfus	6
0–12 Ay Bebek Nüfusu	32.233
15–49 Kadın Nüfusu	352.618

Kaynak: Diyarbakır Sağlık Müdürlüğü Resmi Sitesi (www.dsm.gov.tr - 2008)

Mezopotamya'nın Kuzeyi'nde yer alan Diyarbakır; Malatya, Elazığ, Bingöl, Muş, Siirt, Mardin, Urfa, Batman ve Adıyaman illeriyle çevrelenmiştir. İle bağlı 13 ilçe merkezi bulunmaktadır. Diyarbakır kent merkezi 7500 yıllık bir geçmişe sahiptir.

Diyarbakır ve çevresi tarih öncesi dönemlerden itibaren her devirde önemini korumuş, Anadolu ve Mezopotamya, Avrupa ile Asya arasında doğal bir geçiş yolu, bir köprü görevi yapmış, bu nedenle de çeşitli uygarlıkların tarihi ve kültürel mirasının günümüze kadar taşımıştır. Tarih boyunca Amida, Amid, Kara-Amid, Diyar-Bekr, Diyarbekir ve son olarak Diyarbakır adlarını almıştır (Bağlı, 2005:101–106).

Diyarbakır'ın belki de en büyük özelliği kuşbakışı bir kalkan balığını andıran biçimiyle kenti baştanbaşa kuşatan surlardır. Diyarbakır surları uzunluk bakımından Çin Seddi'nden sonra dünyada ikinci, ama eskilik bakımından birinci kabul edilir. Tarihi süreçte, göçebe yaşam tarzından yerleşik düzene geçiş ve hayvanların evcilleştirilmesi gibi köklü dönüşümlerin meydana geldiği ve Kürtlerin çoğunlukta olduğu bölgede Süryaniler, Keldaniler, Ermeniler, Araplar ve Türkler yaşamaktadır.

Diyarbakır günümüze kadar bir takım önemli olaylara da tanıklık etmiştir. 1925 yılında Şeyh Sait ayaklamasının yayılmış olduğu bölge içerisinde olduğundan ayaklananlar 17 Mayıs ve 17 Haziran 1925 tarihinde Diyarbakır'da asılmıştır (Diyarbakır Resmi Sitesi, 2006). Bölgede 1980'li yılların ikinci yarısında başlayıp daha sonraki yıllarda yoğunlaşarak artan şiddet olaylarının kent merkezindeki en önemli sonuçlarından biri, göç olgusuna dayalı hızlı nüfus hareketleridir. 1950'li yıllarından itibaren yaşanan ve daha çok ekonomik motivasyona bağlı olarak gelişen ilk dönem göçün aksine, 1990'lı yıllarda giderek yükselme eğrisi çizen ikinci göç hareketi farklı sosyal dinamiklerden kaynaklanmış, ayrıca ani ve kitlesel bir şekilde gerçekleşmiştir (Bağlı, 2005:102–104).

Kitlesel boyutta yaşanmış olması nedeniyle, göç eden gruplar kent merkezindeki mevcut koşulları özümseyememiş, aksine kentsel alanlar hızla kırsal kimliğe bürünmeye (köyleşmeye) ve gettolaşmaya başlaması, yetersiz olan kentsel altyapı ve üstyapılar bütünüyle tıkanmıştır. Mitchell'inde bahsettiği gibi,

“Her ulusta kırsal ve kentsel farklı toplumsal sistemleri temsil etmektedir. Ne ki insanlar, ürünler ve mesajlar birinden diğerine doğru hareket ederken kültürel yayılma gerçekleşir. Göçmen kırsal uygulama ve inançları kente taşırken geriye kentsel örüntüleri götürürler. Kırsal kesimin deneyim ve toplumsal biçimleri kent yaşamına uyarlanmayı etkiler. Örneğin kabile örgütlenmesinin, soydan dahil ilkeleri, Afrika kentlerine gelen göçmenlere, Latin Amerikalı köylülerin yoksun olduğu baş etme mekanizmalarını sağlar. Kent halkı özgül kentsel gereksinimleri karşılamak için yeni kurumla da geliştirmektedir” (Mitchell, 1966 aktaran Kottak, 2002: 545).

Yaşanan yoğun göç sonrasında, kent merkezinde başta sağlık, eğitim, konut ve istihdam olmak üzere çok boyutlu sorunlar ortaya çıkmıştır. Kadın ve çocuklar arasında, erkekler gruplarla kıyaslandığında, sorunların çok daha farklı ve fazla olduğu görülmektedir. Fiziksel yer değiştirme yanında, sosyo-ekonomik çevrenin değişme, sosyal destek ağlarının zayıflaması veya ortadan kaldırılması, şehir kültürüne uyum sağlamaya

bağlı olarak kadınların ve çocukların sorunları giderek büyümüştür. Göç öncesinde tarım ve hayvancılıkla uğraşan, göçebe ve üretici bir konumda olan kadınlar, göç sonrasında tamamıyla üretimden kopmuştur. Kadınların büyük çoğunluğu, kent ortamında olmalarına rağmen, toplumdan soyutlanmış bir halde yaşadıkları gettolarında, dar mekânlardaki kalabalık aile ortamlarında, töresel ve kültürel baskıya katlanarak yaşamlarını sürdürmek zorunda bırakılmışlardır. Bölge halkının ifadesine göre, Diyarbakır'da küçük ve orta ölçekli işletmelerde, kayıt dışı ekonominin kendi kuralları çerçevesinde, çocuk işgücünün kullanıldığı görülmektedir. Göç, servet dengesizliklerini derinleştirmiş bu da asayişsizliğe uygun ortama zemin hazırlamıştır. Buna bağlı olarak kapkaç olayları her gün artmaktadır.

HARİTA 2 DIYARBAKIR BÖLGE HARİTASI

Kaynak: Diyarbakir Resmi Sitesi (<http://www.diyarbakir.gov.tr/dharita.asp>, 2007)

Diyarbakir ilinin coğrafi yapısı incelendiğinde; yüzey şekilleri oldukça sade olduğu görülmektedir. Çevresi yüksekliklerle kuşatılmıştır. Ortası çukur bir havza durumundadır. Diyarbakir Havzası denen bu çukur alanın eksenini batı-doğu doğrultulu geniş Dicle Vadisi oluşturur. Kuzeyden Güneydoğu Toroslar yayı ile kuşatılmıştır. Bu dağlar Doğu Anadolu Bölgesi'yle Güneydoğu Anadolu'ya birbirinden ayırır. Diyarbakir havzasının güneybatısında ise Karacadağ kütlesi yükselir. Urfa-Diyarbakir il sınırı üstündeki bu kütle, koyu renkli lavların yığılmasıyla oluşmuş eski bir volkan kütlesidir. Koni biçiminde olmadığından fazla heybetli görülmez. Yüksekliği, en yüksek noktası olan Kolubaba doruğunda 1.957 metreyi bulur. Karacadağ'ın lavları, doğu yönünde Dicle

Vadisi'ne kadar uzanır. Bu lavların yapısı çok geçirimli olduğundan, Karacadağ kütlesi üstünde akarsu aşınımı hemen hiç rol oynamamakta, dağın içine süzülen sular ancak eteklerde ve uzaklarda kaynaklar halinde yeryüzüne çıkmaktadır (Diyarbakır Resmi Sitesi, 2007).

TABLO 11 DİYARBAKIR KÖY VE MEZRA SAYILARI

İLÇELER	KÖY	MEZRA
MERKEZ	81	155
BİSMİL	110	75
ÇERMİK	77	42
ÇINAR	84	56
ÇÜNGÜŞ	37	38
DİCLE	38	48
EĞİL	24	24
ERGANİ	81	106
HANİ	19	41
HAZRO	24	41
KULP	52	90
KOCAKÖY	11	20
LİCE	56	115
SİLVAN	80	86
TOPLAM	774	937

Kaynak: Diyarbakır Resmi Sitesi (<http://www.diyarbakir.gov.tr> – 2007)

Diyarbakır, merkez ilçe dahil 14 ilçe, 15 belde, 826 köy ve 1100 mezra olmak üzere 2000'e yakın yerleşim biriminden oluşuyor. 1990 genel sayımına göre, kentin genel nüfusu 1.096.447 iken; 1997 genel nüfus sayımı geçici sonuçlarına göre yüzde 17'lik bir artış göstererek 1.285.382'ye ulaşmıştır. Türkiye ortalaması yıllık artış hızı binde 14,74 iken; Diyarbakır'ın yıllık artış hızı Bin'de 22,13'tür. 1997 sayımı geçici sonuçlarına göre, ilçe merkezlerinden yüksek nüfusa sahip olanlar sırasıyla, Silvan, Bismil ve Ergani gözükürken; en az nüfusa sahip olanlar Çüngüş, Eğil, Kocaköy ve Hazro ilçeleridir (Erkan, 2005:58–9).

Kentin sahip olduğu 15.355 km²'lik alanın 791.470 hektarını tarım alanı oluşturmakta ve bu toplam alanın %51,5'ini oluşturur. Küçük ve çok parçalı olan tarım alanlarında yaklaşık 53.000 aile tarımsal faaliyette bulunmaktadır. Tarımsal üretim açısından ana ürünleri pamuk, buğday, arpa ve kırmızı mercimek oluşturmaktadır. Özellikle sulu tarım yapılan arazilerin büyük kısmında pamuk ekimi yapılmakta, tütün, ayçiçeği, susam gibi ürünler de yetiştirilmektedir. 791.470 hektar tarım alanınının 29.474 hektarı devlet, 16.751 hektarı halk sulaması olmak üzere toplam 46.175 hektarında sulu tarım yapılmakta, geriye kalan alanda ise kuru tarım olarak adlandırılan yağmura dayalı

tarım gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. GAP Projesinin devreye girmesiyle Kralkızı-Dicle sulama projeleri, Batman Sağ Sahil Sulama Projesi ve Batman-Silvan Sulama projelerinin yanı sıra planlama aşamasındaki diğer projeler ile birlikte sulanan arazi 465.000 hektara çıkacak, halen %5'si sulanan tarım alanlarının %60'ı sulanabilir hale gelecektir (Erkan, 2005:98–9). GAP Kalkınma sitesinden alınan bilgilere göre, “Diyarbakır ülkenin batısını zengin eden sulu tarımın nimetleriyle henüz tanışmamış. Sulanabilir toprakların sadece yüzde 15'ine su ulaşıyor. O da toprak sahiplerinin gücü yeterse “GAP sulama kanalları Diyarbakır'da son 4 yılda bir metre ilerleyemedi” diye yakınıyor Ticaret Borsası Başkanı Fahrettin Akyıl. “Dicle'den tek boruyla su alıp 4 km ve kot farkı 100 metre olan bir tarlaya su basacaksınız Pamuk, 500 dönümden 150 ton ürün aldık diyelim. 800 bin liradan, yani toplam gelir 120 milyar lira olacak. Su basmak için hiç değilse 100 milyar elektrik faturası var. Sonra toplanan pamuğun yüzde onu işçiye gider, ilaç ve gübre de var. Yani başa baş gelsek şanslıyız” demektedir” (GAP Doğu Kalkınma Sitesi, 2008).

GAP projesinin devreye girmesiyle Diyarbakır ilinde toplam tarım alanının oranı yüzölçümünün %60'ına ulaşmıştır. Bunun %57'si sulanabilir arazidir. Tarım ürünleri içinde buğday, arpa, kırmızı mercimek ve pamuk ön plana çıkmaktadır. Sulu tarıma geçişle birlikte pamuk ekimi ağırlık kazanmıştır. Diyarbakır'da üretilen Golda türü pamuk Türkiye'nin en iyi pamuklarından biridir. Tahıl üretiminin %60'ını buğday ve arpa oluşturur. Diyarbakır karpuzu çok ünlüdür ancak üretimi düşmüştür. Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık gelişmiştir. Küçükbaş hayvanda Türkiye varlığının %4'ünü karşılamaktadır. Kentte 60 kütlü pamuk işleme, 10 pamuk yağı, 10 tuğla, 10 un fabrikası vardır (Diyarbakır Valiliği Sitesi, 2007).

2.3.3 Bismil İlçesi

1936 yılında ilçe olan Bismil, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Diyarbakır iline bağlı en büyük ilçedir. Kuruluşu yeni olmakla beraber son yıllarda yapılan arkeolojik kazılar neticesinde tarihinin çok eskilere dayandığı anlaşılmıştır. İlçenin merkezinde eski kalıntılara rastlanmakla beraber İlçe yakınlarında bulunan bazı köylerde çok eski yerleşim yerlere rastlamak mümkündür.

Günümüzde Diyarbakır İli'nin en büyük ilçesi sayılan Bismil'in nüfusu ilk olarak 1975'de 10.000'i aşmıştır. 1990'da 40.000 yaklaşan nüfus, bu tarihten sonraki 7 yıllık

dönemde 2,5 kat artarak 102.000 ulaşmıştır (1997 yılı nüfus sayımı). 2000 yılında ise 61.000'e kadar gerilemiştir. Toplam nüfusu ise 140.000 civarlarındadır (Bismil İli Resmi İnternet Sitesi, 2006).

M.Ö.2000'de Asurlular ile Huriler arasında Dicle ovasının paylaşımı ve Mezopotamya üzerinde egemenlik kurma nedeniyle sürekli savaşlar meydana gelmiştir. Asurlular şimdiki Üçtepe köyünde bulunan ve halen çok büyük bir kısmı tepe altında bulunan büyük bir saray yaparak burayı Huriler saldırıda ileri üs karakolu olarak kullanmışlardır. Bu Sarayın bulunması 1865 yılında İngiliz Taylor'ın Bismil'e gelerek Üçtepe höyüğü üzerinde yapmış olduğu kazıda Asurca yazılı iki Dikilitaş'ı bulmuş ve İngiltere'de *British Museum* götürmüş ve halen bu kitabeler orada sergilenmektedir. Daha sonra İstanbul Üniversitesi Arkeoloji Ana Bilim Dalı öğretim üyesi Prof. Dr. Veli Sevin'in başkanlık ettiği 12 kişilik kazı ekibiyle incelemelerine devam etmiştir (Bismil İli Resmi İnternet Sitesi, 2006).

Bismil'in adının nereden geldiği kesin olarak bilinmemekle beraber yörede anlatılan en bilinen rivayet Evliya Çelebi 1600'li yıllarda Seyahatnamesinde Diyarbakır hanlarında konaklayan Kervan sahiplerinin biri birine "Pis Mili" nasıl geçtiklerini sorduklarını, çünkü Dicle nehrinin oluşturduğu ve bataklık haline gelen alüvyonları (ki; bu yörede buna mil denildiği bilinmektedir) deve kervanlarının aşmakta zorlandıkları ve bu mevkiin "Pis Mil" olarak adlandırıldığı ve daha sonraki yıllarda "Pis Mil" adının Bismil olarak değiştirildiği rivayet edilmektedir (Bismil İli Resmi İnternet Sitesi, 2006).

İlçenin yerlilerinin Türkmen olup, Konya ve Musul tarafından geldikleri tahmin edilmektedir. Ancak daha sonra Bulgaristan'dan gelen göçle ilçenin kültürel yapısı değişmeye başlamıştır. Göçmenlerin şehirlere yerleşmesiyle yerlerini Kürtler almıştır (Yavuz, 2007: 443-46).

Daha önceden yapılan bölgesel tanımlarla beraber, köy hayatının sosyal yapısı da özellikle kadınlar arasındaki ilişkiler ağının kurulumuna dayalı olarak belirtilmeye çalışılmıştır. Güneydoğu Anadolu Projesi'nin "Sosyal Eylem Planı"na dayalı olarak ortaya çıkmaya başlayan köy kadının yenilenen ve/veya direnen rolleri incelenmeye değer bulunarak bu araştırmanın konusunu oluşturmuştur.

Araştırma sırasında kadınların hane içindeki evlilik bazında değişen rol ve statü farklarının yanı sıra, komşuluk ilişkilerinde farklı rolleri ve statüleri tartışılmıştır.

3 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1 Araştırmada Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Antropolojinin konusu Bozkurt Güvenç'in tanımıyla, "insan, toplum ve kültürüdür. Antropoloji, bu geniş çerçeveye giren her şeyle değil, belli sorunlarla ilgilenir ve onların cevaplarını araştırır. Bu sorular şunlardır: İnsanlar ve toplumlar neden birbirlerine benziyorlar? İnsan ve toplumlar neden birbirlerine benzemiyorlar? İnsan ve toplumlar neden ve nasıl değişiyorlar?" (Güvenç,2003:67). Tüm bu soruların cevapları farklı farklı yöntemlerle antropolojinin vazgeçilmezi olan alan araştırması sırasında verilmeye çalışılır. Alan araştırması sırasında araştırmacı bizzat alanda bulunarak gözlem yapar ve yerli halkın bakış açısını (emik yaklaşım) yakalamaya çalışarak araştırma konusunu açıklamaya çalışır.

Niteliksel araştırma yöntemi ile antropoloji bilimi sosyal olguları anlamaya çalışır. Birçok farklı alanlarda disiplinlerarası ilişki kuran antropoloji bilimi sosyal olguları araştırmada yansıtmaya çalışır.

"Niteliksel araştırma yöntemleri, insan ve toplum davranışlarını irdelememize yardımcı olurken, daha analitik ve sosyal meseleyi derinlemesine mülakat, sözlü tarih çalışmaları ve odak grup görüşmeleri tekniğiyle yürütülen araştırmada katılarak gözlem yapmak antropolojinin biricikliğini sağlamaktadır. Çünkü amaç, tüm resimleri bir araya getirerek, gerçekte olanı anlamaya çalışmaktır" (Kottak, 2002: 28).

Bu çalışma 30 Mayıs-5 Eylül 2006 tarihlerini kapsayan yaklaşık dört aylık bir alan araştırmasının ürünüdür. Alan araştırmasına başlamadan önce yaklaşık beş aylık bir ön çalışma yaparak gerekli alt yapı oluşturulmaya çalışıldı. Literatür taramasında kapsam hakkında yazılan kitapların yanı sıra özellikle etnografik araştırmaları incelemeye çalıştım. Benden önce yapılmış alan araştırmaları konunun kapsamını belirlemede yardımcı oldu. Bu araştırmalarda daha çok hangi bölümlerin eksik kaldığına bakarak kendi çalışmamda nelere dikkat etmem, hangi konuları atlamamam konusunda bilgi sahibi oldum. Çalıştığım bölge dinamikleri güncel olarak medyaya yansıdığı için çalışmam sırasında televizyon ve gazetelerden yararlandım. Alan araştırmamı sürdürdüğüm sırada Diyarbakır'da devam eden çatışmalar yüzünden basından bilgi almaya devam ettim.

Literatür çalışmalarım sırasında belirlediğim alt başlıklar hazırladığım açık uçlu soru kâğıdını oluşturmamda yardımcı oldu. Alana çıkmadan önce gittiğim bir haftalık ilk temas gezimde görüştüğüm kişilerden edindiğim bilgiler sayesinde soru kâğıdımın temelleri atıldı. Köy seçimimi bölge halkından tanıdıklarım ve yerel yöneticiler sayesinde belirledim. Alan araştırmamı yapacağım köye yerleşmeden önce gerekli otoriteler için Yeditepe Üniversitesi'nin hazırladığı izin belgemi ve araştırmamın konusunu kabaca anlatan bir dosya hazırlayarak Diyarbakır Valiliği'ne yolladım. Bölgenin konumu ve o dönemde yaşanan olaylar yüzünden bu izin belgelerini hazırlamam şarttı. Aynı belgelerinin kopyalarını yanımda taşıyarak gerekli durumlarda hazır bulundurdum. Köye geldiğim ilk gün köyde bulunan jandarma karakoluna çağırılarak araştırmam hakkında bilgi verdim.

İlk temasım sırasında belirlediğim köye gittiğimde Belediye Başkanı'nın yardımıyla kalacağım yeri belirledim. Köyde bulunan Sağlık Ocağı'na bağlı lojmanda bekar bir hemşirenin yanına yerleştim. Bu hemşire daha sonra köydeki kadınlarla tanışmamı sağlayacak kişi olacaktı. Kaldığım lojman elbette ki kentte bulunanlara hiç benzemiyordu. Bir köy evinden lojmana çevrilen evde kendime ait bir odam olması daha rahat çalışmama yardımcı oldu. Köydeki ilk görüşmelerim hemşire Melike'nin sık sık gittiği evlerde kadınlarla başladı. Kartopu örneklem türünü seçtiğim grup seçimim sayesinde alanda çalışacağım görüşmecileri belirledim. İlk görüşmecimi belirledikten sonra konumun komşuluk ilişkilerini de kapsamı nedeniyle mekânsal bir bütünlük sağlamak amacıyla yakın oturan kadın görüşmecileri tercih ettim. Aksi takdirde dağınık bir hane seçimi komşuluk ilişkileri konusunda yeterli bilgiye ulaşmama engel olacaktı. İlk bir ay kadınları tanımak, ilişkiler ağını çözebilmek için herhangi özel bir görüşme yapmamaya daha çok kadın toplantılarına katılmaya özen gösterdim. Ama bu sırada da elbette notlar almayı ihmal etmedim bu daha çok enformel sohbet tarzı görüşme yöntemiyle bilgi almamı sağladı. Bu görüşmeler sırasında kadınların da beni daha yakından tanımalarını sağlayarak daha sonra yapacağım mülakatlarda karşılıklı güven sayesinde, bilgilerimin doğruluk payını yükseltmeye çalıştım. Bu dönemde kadınların günlük işlerine yardım ederek onların yaşam koşullarını anlamaya çalıştım. Bu alan çalışmamın sonuna kadar aynı şekilde sürdü.

Yapılandırılmış görüşme formu kullandığım mülakatlarıma başlamadan bir ay süresince edindiğim bilgileri de ekleyerek formları yeniden düzenledim. Görüşmelerim

sırasında görüşmecilerimin kayıt cihazı istememesi üzerine sorularımın cevaplarını not olarak kaydettim. Toplam 124 kadınla yaptığım görüşmelerimde sadece beş adet ses kaydı yapabildim. Bazı görüşmecilerimin soru kâğıdından bile rahatsız olması yüzünden sorularımı kısalttığım küçük bir deftere not alabildim. Çalışılan konunun kadınlar arasındaki ilişkilere dayanması nedeniyle daha sonradan yaşabilecek herhangi bir gerginliğe sebep vermemek için köy kadınlarının adları takma isimlerle değiştirilmiştir. Ne köyün ne de görüşülen kadınların gerçek isimleri bu tezde yer almamaktadır.

3.2 Araştırmanın Sınırlılıkları

Diyarbakır'ın Kapısız Köyü'nde yaptığım araştırmam yaklaşık dört aylık bir zaman diliminde gerçekleşti. Kadın konulu alan araştırmam hemen hemen 1200 nüfuslu bir köyün sadece bir mahallesinde yaşayan kadınlar arasında gerçekleşti. Bunun ilk sebebi komşuluk ilişkilerinin incelendiği araştırmada, mekânsal yakınlığın konuya daha fazla hakim olmamı sağlamasıydı. İkinci nedenim ise zaman darlığım yüzünden grubu küçülterek onların hakkında daha derin bilgilere sahip olma isteğimdi.

Bu araştırma Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Diyarbakır ili Bismil ilçesine bağlı Kapısız Köyü'nde yaşayan kadınların tamamı için yapılan bir araştırma olmadığı için genel söylemler üzerinde durulmaması gerekmektedir. Sadece o kadın grubu üzerinde yapılmış bir çalışmadır. Araştırmam sırasında elbette dahil edilemeyen konular olmuştur. Kadınların komşuluk, akrabalık ilişkilerini incelerken mekânsal yakınlık ve birinci derece akrabalık kıstas alınmıştır. Örneğin; kuzen ilişkileri, teyzelik, halalık gibi ilişkiler konuya dahil edilmemiştir.

Bölgede araştırma yaptığım 2006 yılında, Irak'ı bombalayarak ele geçiren Amerika'nın Kürt grupları destekledikleri üstelik PKK'yı koruduğu biliniyordu. Araştırmayı yürüttüğüm bölge, sınır bölgesinde olup bu türden PKK terörist faaliyetlerin sürdüğü ve çatışmaların devam ettiği kritik bölgeydi. Araştırmaya başladığım dönemden kısa bir süre önce Diyarbakır merkezde 4 PKK'lının cenazesi sırasında çıkan olayların izleri hala sıcaklığını korumaktaydı (Bakınız Ek 7). Böyle siyasi bir altyapıya sahip bölgede ben sadece kadınların komşuluk ve akrabalık ilişkilerine günlük yaşam deneyimlerinden yararlanarak odaklanmayı tercih ettim. Erkeklerin daha çok siyasi görüşlerini dile getirmeleri sebebiyle bu tip bir konu bulgular bölümüne eklenmemiştir.

Konu başlığından da anlaşılacağı üzere sadece kadın odaklı olduğu için bu ilişkiler ağında erkek akrabalık ilişkilerine ve komşuluk bakımından erkek statüsüne bakılmamıştır. Tarım sektöründe çalışan köylü kadınların ekonomiye katkıları bu araştırmada odaklanılmamış, analiz edilmeye çalışılmamıştır.

Çalıştığım kadın gurubunun bölgede hâkim olan etnik köken kıstas alınarak seçilmiş olması örneklem açısından doğru bir yaklaşım olmasına rağmen, dil problemlerini ortaya çıkardı. Benim onların konuştuğu Kürtçeyi öğrenerek direkt diyalog kurma zamanım olmadı. Genç kuşak kadınların Türkçe bilmesi sayesinde bu problem onlarla yaşanmamıştır. Ancak kaynanaların bir bölümü ya hiç Türkçe bilmemekte ya da az konuşabilmekteydi. Araştırmanın ilk döneminde onlarla yakınları sayesinde konuşabildim. Daha sonra daha çok anlamaya başladığım Kürtçe sayesinde iletişimim biraz daha arttı. Ancak hiç Türkçe bilmeyen kadınlarla yaptığım görüşmelerde kızlarından yardım almak zorunda kaldım. Bunun sonucunda üçüncü şahısın oda da olmasından dolayı eksik bilgi alırken, çeviri sırasında bilgi ve ifade kaybına uğradım.

Özetle, bu çalışma bilindik söylemler yerine çalışıldığı grup için, yukarıda belirtilen sınırlılıkları olmakla birlikte özgün bulguları olan derinlemesine ve katılımlı bir araştırmadır.

3.3 Araştırmanın Etik Boyutu

Antropolojik alan çalışmaların belki de araştırmacıyı en çok zorlayan konu etik problemleridir. Ne alan sırasında ne de alan sonrası araştırmacı bu konuya şüphesiz ve kaygısız yaklaşabilir.

Alan araştırması sırasında araştırmacıdan beklenen karşılıklı dürüstlük ilkesine saygı duyarak görüşülen kişiye kendi hakkında doğru bilgi vermesidir. Zaten karşıdaki kişiden bilgi alabilmek için kendiniz hakkında da bilgi vermeniz gerekir. Bu karşılıklı güven duygusunu pekiştirir ve doğru bilgiye ulaşmada bir ilk adım olur. Alanda en çok dikkat etmeye çalıştığım şey bir antropolog olarak görüşmecilerime yukarıdan bakar bir havada yaklaşmamak oldu. İstanbullu, kentli olmamdan kaynaklanan bir ön yargıyı onların gözünde olabildiğince yok etmeye çalıştım. Yöresel empatiyi daha çok baba tarafımın Adanalı olmasından yararlanarak kurdum. Bizim Avrupa olarak tanımladığımız şehirlere karşı duyduğumuz sempati ya da beğenili önyargı köyde İstanbul için geçerliydi.

Ben köy hakkında bilgi almaya çalıştıkça onlarda benden İstanbul hakkında bilgi almaya çalıştı. Televizyonlarda gösterilen İstanbul imajının onlar için olumsuz bir örnek teşkil ettiğini farkettilim. Hemen hemen tüm eğitimli ve mali gücü olan insanların gece hayatında ahlak anlayışından uzak yaşadığı fikri kafalarında yerleşmişti. Yaşadıkları yokluk bölgesinden bakıldığında İstanbul gibi bir şehir onların unutulmuşluğunu tekrar tekrar hatırlamalarını sağlıyordu. Bunu araştırmamın ilk ayında farkettilikten sonra İstanbul'da yaşayan herkesin böyle bir ahlak anlayışının olmadığı vurgulamaya çalışarak kendimi İstanbullu yaşam biçimine sahip Adana geleneklerini bilen biri olarak vurguladım. Çünkü İstanbul dışında her yer onlar için Anadolu sayılıyordu. Mutfak kültürünün onların yemek kültürüne yakın olması sebebiyle kadınlarla iletişim kurmam daha kolaylaştı. Tüm bunları yaparken kendimi yanlış ifade ettiğim yönünde elbette şüphelere düştüm. Ama kadınlara ulaşabilmem, yakınlık ve empati kurabilmem için onlara kültürel anlamda (tabii yalan söylemeden) yakın durmaya çalıştım.

Konumun ilişkiler ağı üzerine olması ve çalıştığım grubun kadın olması nedeniyle sorduğum sorunlar kesinlikle üçüncü bir şahıs (özellikle kadın) tarafından duyulmaması gereken konulardı. Sorduğum sorular zaman zaman kadınlar tarafından dedikodu olarak algılandı. Araştırma yaptığım bilindiği ve yakın haneler arasında gidip geldiğim için bazı kadınlar tarafından diğer kadınların neler söylediğini öğrenilmek istendi. Ağzımdan herhangi bir bilgi kaçırmamaya özen gösterdim, aksi takdirde benimle paylaşılan bir takım sırlar tamir edilemez ilişki problemlerine sebep olabilir, benim köydeki güvenilirliğimi, konumumu zedeleyebilirdi. Konuşmaları yapmadan önce her defasında defalarca konuşmanın iki kişi arasında kalacağına dair sözler vermem gerekti. Örneğin; daha önceden kavga etmiş kadınlarla görüştüğümde onları onaylayan, taraflarını tutmamı ister konuşmalar beklediler benden. Ben bu tip durumlardan olabildiğince uzak durarak tartışmaların dışında kalmayı tercih ettilim.

Konuşulan konular özel alana girdiği için çoğu kadın ses kayıt cihazı kullanmamı istemedi, ben de buna saygı göstermek zorundaydım ama konuşmalar sırasında yakaladığım olguları küçük bir deftere kaydetmeye çalıştım. Bunu fark eden kadınlar kayıt altına alınmanın dikkatliliği içine büründüler. Bunun üzerine belli aralıklarla tuvalete gitmek suretiyle uzaklaşarak notlarımı almaya devam ettilim. Bu elbette ki görüşmecilerime eksik bilgi vermemi gerektirdi ancak başka türlü bilgileri aklımda tutmam imkânsızdı. Araştırmamın konusu itibariyle abartılara ve spekülasyonlara müsait

olması alanda benim her konuşmamda başka bir kadının bilgisini vermem konusunda titiz davranmaya itti. Alan araştırmamda kadınlara gsterdiğim zene rağmen bir zarar vermemiş olmayı umuyorum.

4 BULGULAR

4.1 “Kapısız Köyü”nün Genel Özellikleri ve Tarihçesi

“Kapısız Köyü” Bismil’in doğusunda ve Dicle Nehri’nin kuzeyinde yer alan Salat Çayı üzerinde ve Ilisu Baraj alanı içinde yer alır. Kapısız Köyü’nde yapılan ilk araştırmalar sırasında şu an eski cami mevki olarak adlandırılan yerde, Osmanlı döneminden kalma ve Ermenilere ait olan yerleşim birimlerinin olduğu saptanmıştır. Daha önceki dönemlerde Arapça olarak “Aşağı Kapısız Köyü” ve “Yukarı Kapısız Köyü” iki ayrı yerleşim birimi olarak adlandırılıyordu. Bu bilgilerin hepsi tapu kayıtlarıyla desteklenerek günümüze kadar ulaşmıştır.

Yukarı Kapısız Köyü yerleşim bölgesi Cumhuriyet dönemiyle köy karakolu olarak belirlenen yer ile başlamıştır. Karakolun biraz ilerisine muhtarlığın yerleştirilmesiyle köy merkezi belirlenmiştir. O dönemde, az sayıda hanenin yanında birçok mezranın bulunduğu bir köy olarak oluşumuna devam etmiştir. İşte bu mezralardan biri de Aşağı “Kapısız Köyü”dür. Bulgaristan ve Yugoslavya’dan gelen göçmenler, Türkiye’ye gelince bir bölümü Yukarı “Kapısız Köyü” denilen bölgeye Cumhuriyet’in ilk yıllarında gelenlerle beraber yerleştirilmişlerdir.

Aşağı Kapısız Köyü denilen yerleşim bölgesi ise Dicle Nehri’nin hemen yanında olan bölgedir. Nehre yakınlığından dolayı dönem dönem Dicle’nin taşması sonucu sel suları altında kalmasına rağmen, tam olarak asla boşalmamıştır. Aşağı Kapısız Köyü yine Dicle’ye yakınlığı nedeniyle yıllarca illegal ulaşım açısından bir köprü görevi görmüştür. O dönemde bir ticaret köprüsü olarak kullanılan Aşağı “Kapısız Köyü”, Batman’dan, Lice’den, Hazzan’dan gelen birçok insanın geceyi geçirdiği bir bölge olmuştur. Sonraki dönemlerde ise, bu insanların büyük sallarla yanlarında getirdikleri malları Dicle’yi kullanarak taşımalarını sağlamıştır. Bu durum uzun yıllar güvenli bir şekilde devam ettiği için Aşağı “Kapısız Köyü” stratejik bir istasyon, bir köprü görevi görmüştür.

O dönemde, Aşağı Kapısız Köyü’nün nüfusunu Kürtler, Yukarı Kapısız Köyü’nün nüfusunu ise Bulgaristan’dan göç eden Türkler oluşturmaktadır. Yukarı Kapısız Köyü ile Aşağı Kapısız Köyü’nün ilk iletişimiyle ilgili anlatılan rivayete göre; göçmenlerin bulunduğu köyde çobana ihtiyaç duyuluyor ancak aralarından kimse bu göreve talip olmuyormuş. Bunun üzerine Aşağı “Kapısız Köyü”nden diğer köylere göre daha yüksek

bir meblağla çoban tutulmuş. Birinci senenin sonunda çoban işten ayrılmak istemiş, buna anlam vermeyen köylü fiyatı yükseltmek istemiş, ancak çoban yine de onlarla çalışmak istememiş. Sonunda kimsenin Kürtçe bilmemesinden dolayı yalnızlık çektiği anlaşılmış.

İlerleyen yıllarda Aşağı Kapısız Köyü ile Yukarı Kapısız Köyü arasına demir yolu yapılmasıyla iletişim artmıştır. Daha sonra kirvelik yoluyla başlayan geleneksel akrabalık bağı karşılıklı alışverişlerle çoğalmıştır. Göçmenlerin el becerilerine yatkın oluşuyla birlikte (marangozluk ve diğer zanaatlar v.b.) Aşağı Kapısız Köyü ile ticari ilişkiler güçlenmiştir. Yukarı Kapısız Köyü'nde açılan bir kaç kıraathane sayesinde, sosyal ve kültürel ilişkiler ilerlemiştir. Dil sorunu ise göçmenlerin zamanla Kürtçe öğrenmeleriyle çözülmüştür.

1960'larda Aşağı Kapısız Köyü'nde Dicle'nin taşması sonucu sel felaketi yaşanmış ve birçok hane mağdur kalmıştır. Bunun üzerine devlet Yukarı Kapısız Köyü'ne afet evleri inşa etmiştir. Bu durumda Aşağı Kapısız Köyü zorunlu olarak taşınmaya başlamıştır. O dönemde Güneydoğu'da yaşanan yokluk, ikinci nesilde okumuş çocukların olması ve göçmenlerin akrabalarının çoğunun Bursa'da olması sonucu batıdaki bölgelere doğru göçü desteklenmiştir. Göçmenler evlerini ve tarlalarını Kürtlere satarak köyden uzaklaşmışlardır.

Bugün Yukarı ve Aşağı Kapısız Köyü diye bir ayrım mevcut değildir. Köyün adı sadece Kapısız köy olarak hem kayıtlarda ve hem de halk arasında bilinmektedir. Kapısız Köy'ünün tarihine bakıldığında çok uzun bir geçmişe sahip olmadığı görülmektedir. Köyde yaşan halkın büyük çoğunluğu 50-60 yıl önce Diyarbakır'ın başka köylerinden göç etmiş halktır. Kimi ağa zulmünden, kimi PKK'dan, kimi kan davasından kaçmak için farklı yerleşim alanlarından gelerek buraya yerleşmişlerdir. Göçle gelen ailelerin yerleşmesinin ardından, köye gelen daha sonraki kuşakların büyük bir kısmı akrabalarının yanına yerleşme amacıyla ya da evlilik yoluyla gelmiştir. Bu da köyün büyük kısmının ya birbiriyle akraba ya da en azından uzak akraba olduğunu göstermektedir. Köydeki genel tabirle hemen herkes "amcaoğlu" dur. 3-4 kuşak öncesinden mevcut bulunan akrabalık ilişkileri bile yakın akraba tabirleriyle "amca, dayı, hala" olarak sıfatlandırılmaktadır.

4.1.1 Ekonomi

Kapısız köyü zaman içinde fakirleşmiş bir köydür. Hemen hemen her ailenin kendilerinin ekip biçtiği tarlaları bulunmaktadır. Ancak bu topraklar fazla geniş olmadığı için köylünün eline fazla kazanç geçmemektedir. Araziler küçük olduğu için her aile kendi işini kendi halletmektedir. Günümüzde ne mevsimlik işçi almakta ne de göndermektedirler.

Köylünün ana geçim kaynağı çiftçiliktir. Hayvancılık ailenin kendini geçindirebileceği kadar yapılmaktadır. Ancak büyük düğünlerde kesilmesi için birbirlerine hayvan satmaktadırlar. 1980'lerde çok yoğun şekilde tütün ekilirken köylü iyi paralar kazanmaktadır. Ancak 1990'ların ortasında devlet tarafından kota konulunca tütün ekimi yasaklanmıştır (TEKEL). Tütünün yerini pamuk ekimi almıştır. Pamuk ekimiyle insan gücüne ihtiyaç çoğalmıştır. Çapalama, toplama için köye mevsimlik işçiler gelmeye başlamıştır. İşçilerle anlaşma, gündelik yevmiye üzerinden değil mal satıldıktan sonra kazanılan paradan pay ödenmesi şeklinde bir ödemeyi kapsamaktadır. Ancak Türkiye'deki tarım etkinliğini yitirmeye başlayınca, kazanç azalmış ve ekim alanları küçülmüştür. Köyde tarlası olmayanlar pamuk işçisi olarak başka bölgelerde çalışmaya gitmişler ya da başkalarından tarla kiralayarak ekim yapmışlardır. Fakat bu yöntem oldukça az görülen bir geçim kaynağıdır.

Köylüler, ürünü tarladan topladıktan sonra kamyonlara yükleyerek, Bismil'e satmaya götürmüşler ve kilo başına fiyat olarak satış yapmaya başlamışlardır. Ancak ürünü taşıma masrafları da (kamyon kiralama, mazot gibi) onlara ait olduğu için kazançları çok azdır. Sulama sistemleri genelde nehirden su motoruyla çekilen suyla yapılmıştır. Tarla için kullanılan aletler ise köylüler birbirlerinden ödünç olarak kullanılmıştır. Böyle durumlarda sadece mazot, tarla sahibi tarafından karşılanmıştır.

Köy içinde ürün değiş tokuşu yapılarak alışveriş yapılmaktadır. Örneğin bir ev karpuz vererek karşılığında salatalık almaktadır. Köyde ekim, toplama ve sulama yapılırken, erkekler zaman zaman birbirlerine yardım etmektedirler. Ancak kadınlar için böyle bir durum geçerli değildir. Her kadın kendi ailesinin tarlasında çalışmaktadır. Bu da genellikle toplama zamanı gerçekleşmektedir. Yörenin sıcak olması nedeniyle, tarlada sabah çok erken saatlerde ve akşamüstü güneş batmaya başladıktan sonra çalışılmaktadır.

Kadınlar tarladan döndükten sonra hayvanların bakımı ve gündelik ev işleriyle ilgilenmeye devam ederken, erkek çoğunlukla kahvede vakit geçirmektedirler.

4.1.2 Sosyal Yapı

4.1.2.1 Gelenek ve İnanışlar

Kapısız Köyü'nde bölgenin geleneksel özelliklerinin tipik örnekleriyle karşılaşmaktadır. Düğün buna bağlı olarak çeyiz, kına gibi geleneklerin yanı sıra doğum, çocuk törenleri ve bunlara bağlı inanışlar diğer köylerde gözlemlenen adetlerle aynıdır. Kadınların yoğun olarak yer aldığı bu törenler, kadın dayanışmasının en belirgin olduğu alanlardır. Köyün genel özellikleri tasvir edilirken kısaca değindiğim bu adetlerin ilerleyen bölümlerde kadınlar arası ilişkilerde nasıl etkin hale geldikleri betimlenecektir.

A. Kına: Türk toplumunda görülen kına geleneği bu köyde de düğünlerden önce yapılan bir törendir. Bilinenin aksine bu köyde erkeğe de kına yapılmaktadır. Geleneksel kına töreni şöyle yapılmaktadır:

Kına, bekâr kız tarafından “kısmeti açılır” inancıyla yoğrulur. Düğün alanına getirilen kına burada geline sürülür, bu tören damadında bulunduğu bir törendir. Ancak damat başka bir köydense tören ayrı yapılır. Meydanda toplanan köy halkının ortasına gelin ve damat oturtulur. Bekâr kız meydanda kınayı yoğurduktan sonra küçük tabaklar üzerine toplar halinde üzerlerinde birer mum konularak servis yapılır.

Halay çekilirken gelinin iki eline, erkeğin bir eline kına sürülür. Bu tören sırasında gelinin eline süs olarak sürülen kına esas gece yatmadan önce elleri sarılarak sürülür. Az da olsa kına sürülmesinin sebebi gelinin elini açması için ellerine erkek tarafından altın konulmasıdır. Gelin, üstüne kına kıyafeti olarak tarif edilen kırmızı ağırlıklı içinde eldiven ve başörtüsünün olduğu bir kıyafet giyer (Bkz. Fotoğraf 36).

B. Çeyiz: Bir gelinin evlenmeden önce en çok gurur duyduğu ve zenginliğini, becerisini gösteren şey ise elbette ki çeyizidir. Çeyiz, kız tarafı tarafından hazırlanır. Genelde 50 tülbent, 50 yazma, 20 çorap, 50 patik (doğacak çocuk için), peçetelik ve çimen örtüsü (masa örtüsü) olarak belirlenen çeyizi gelinin kendi ve ailes fertleri örer. Eğer öyle bir becerisi yoksa köydeki birkaç kadın para karşılığında diktirilir. Eğer gelin

kendi örebiliyorsa bu erkek tarafı ve çevresi tarafından takdirle karşılanır. Hem gelin hem de annesi övgülerle ödüllendirilir.

C. Düğün: Köyde düğün Cuma günü öğleden sonra başlayıp Pazar günü güneş batana kadar devam eder. Genelde köy meydanına toplanan davetliler orta alan boş kalacak şekilde meydanı çevreleyen sandalyelere otururlar. Düğüne bütün köy davetlidir ancak anlaşılamayan aileler varsa onlar gelmezler. Gelin ve damat için ortaya bir masa yerleştirilir. Arkada davul ve zurnacının olduğu bir müzik gurubu devamlı olarak müzik çalar ve hoparlörler sayesinde tüm alanda müzik duyulabilir durumdadır. Süsleme olarak ışıklandırma yapılır ve etraflarına süsler asılır. Düğün boyunca genç erkekler misafirlere çay ikramında bulunurlar (Bkz. Fotoğraf 33).

Gelin, alana evi yakın bile olsa arabayla getirilir ve ortadaki masaya oturtulur. Bir süre sonra gelin ve damat halay katılarak alanda bir tur atarlar, bu bir gelenektir. Gelin masaya oturduktan sonra aileye yakın bir kadın gelerek geline takılan takıların ne olduğunu ve kimin tarafından veriliğini bağırarak anons eder (Bkz. Fotoğraf 34-35).

Cuma günü daha çok davetlilerinin eğlendiği düğünde Cumartesi gecesi takı ve kına merasimi yapılır. Pazar günü ise gelin ve damadın etkin şekilde katıldığı düğün yapılır. İmam nikâhı genelde Cuma günü resmi nikâh ise Pazar günü yapılır. Gelin ve damat Pazar gecesi aynı eve girerler.

D. Gerdek: Gelin ve damat Pazar gecesi üç günlük düğünün ardından gerdeğe girerler. Yaşayacakları ev, erkek evi olduğu için ev halkı üç gün boyunca gelin ve damadı yalnız bırakmak için akraba ve komşularının yanında kalırlar. Gerdeğin ertesi günü iki ailenin kadınları eve ziyarete gelirler. Kız ve erkek tarafından birer kadın gelin çarşafını kontrol ederler. Böylece gelininin bakire olup olmadığı kontrol edilmiş olur. Meraklısı olur diye özel bir bohçaya konur ve kadınlardan biri yanına alır.

Geline bir süre loğusaymış gibi hassas ve nazik davranılır. Ayaklarına çorap giydirilir ve iş yaptırılmaz. Özellikle suyla yapılan işler yaptırılmaz, yer yıkamak ya da çaya gitmek gibi. Bunun sebebi tam olarak belli olmasa bile genç kadının üşütmemesi ve gebeliğini engelleyecek bir durumda kalmaması için yapıldığını tahmin ediyorum.

E. Doğum: Köyde sağlık ocağı olmasına rağmen kadınlar doğumu evde yaparlar. Sağlık ocağından ebeler evlere giderek doğumu gerçekleştirirler. Kadınların sağlık

ocağına gitmek istememelerinin sebebi ise köyden birilerinin sağlık ocağına geldiğinde, onların doğum yaptıklarını anlamalarından çekinmeleri ve bundan utanıyor olmalarıdır.

Doğumla ilgili en büyük inanış; doğum anında gebe kadının ettiği duanın tuttuğuna inanılıyor olmasıdır. Doğumdan sonra çocuk hemen kundaklanır ve yanağına gamze olsun diye üç kez bastırılır. Gözleri açıldıktan sonra ise sürmeli olsun diye sürme çekilir. Çocuk eğer çok ağlıyorsa üstüne muska takılır. Yeni anneye güç kazansın ve sütü bol olsun diye loğusa şerbeti yerine *kuymak* adı verilen bir yiyecek yapılır. Su, un ve şeker karıştırıldıktan sonra üzerine tereyağı dökülerek hazırlanan yemek doğum yapmış anneye yedirilir.

F. Diş Hediği: Diş hediği çocukların çıkan ilk dişlerini kutlamak için kadınlar arasında düzenlenen bir törendir. Dişi çıkan çocuk beyaz bir örtünün üstünde oturtularak etrafına birtakım eşyalar konur. Bu eşyaların hepsi farklı anlamlar ifade eder ve çocuğun eline aldığı ilk şey gelecekte ne olacağını ya da ne de başarılı olacağını göstermektedir.

Bugüne özel yapılan yemekten önce bir tasın içine kuru nohut, para ve şeker konur ve dişleri güzel olan birinden çocuğun başından dökülmesi istenir, bu işlem sırasında çocuk etrafındaki eşyalardan neyi seçerse gelecekte neyle ilgileneceği belli olmuş olur. Çocuğun etrafına makas, para, tarak, ayna, kalem, Kuran-ı Kerim, altın gibi eşyalar konur. Makas terzi olacağını, Kuran-ı Kerim dindar biri olacağını, ayna süsüne düşkün, güzel olacağını, kalem okumuş olacağını, tarak kuaför olacağını, altın bolluk içinde olacağını, para ticaretle ilgileneceğini gösterir. Bu törenden sonra nohut ve buğdayın pişirildiği sulu bir yemek yapılır ve tüm misafirlere ikram edilir (Bkz. Fotoğraf 37-38).

4.1.2.2 Kadınlar Arası Günlük Yaşam

Köy kadınlarının günlük işleri sabah çok erken saatlerde başlar ve gece yatma saatine kadar devam eder. Kadınlar sabah beş gibi kalkarak tarlaya gitmeden önce sabah kahvaltısını hazırlarlar. Kahvaltılık malzemeyi kendileri yapan kadınlar, masaya daha önceden yaptıkları peynir ve tandırın yanında salatalık ve domates de koyarlar. Kahvaltıdan sonra eğer evde yeni gelin varsa tarlaya çalışmaya götürülmez ve yatakların, kahvaltının toplanması için evde bırakılır. Evdeki diğer küçük çocukların bakımı da ona bırakılır. Kadınlar tarlaya daha çok hasat zamanında ürün toplamak için giderler. Daha

önceden erkekler tarafından kazılan tarla, kadınlar tarafından ekilir ve toplanır. Sulamada erkekler tarafından yapıldığı için kadınların her gün tarlaya gitmesi gerekmez.

Öğlen sıcağı bastırmadan tarladan dönen kadın, erkek ve çocuklar kendi vakitleri geçirmek için ayrılırlar. Çocuklar ve kadınlar “Çay” olarak adlandırılan köprü altına hayvanlarını yemlemeye ve sağmaya götürürler. Her ailenin birkaç koyunu ve keçisi vardır ve bunlara bir ya da iki inek eklenebilir (Bkz. Fotoğraf 23-24). Kümes hayvanları genelde bahçelerde beslendiği için dışarı çıkartılmazlar. Kadınlar, hayvan bakımından ellerinde 1–2 kova sütle dönerler. Bu sütün bir bölümü kaynatılarak süt olarak kullanılırken geri kalanı tereyağı ve peynir yapmak için ayrılır. Gün içinde 1–2 ailenin ortak kullanım alanı olan tandırlarda bir kaç günlük ekmek yapılır. Öğle saatlerinde evin erkekleri kahvehaneden gelerek öğle yemeklerini yerler. Sonrada eğer ev müsait ise arka odalardan birine geçerek uzanırlar. Kadınlar bu arada bir yandan akşam yemeğini hazırlarken bir yandan da evin temizliğini yaparlar.

Gün içinde misafir kabul etmeye devam eden kadınlar gündelik işlerini de rahatlıkla yerine getirebilmektedirler. Dolmalık biber hazırlama, salça için domates soyma, pirinç ayıklama, akşam yemekleri için hazırlık, el işlemelerine yardım gibi işlerini yardımlaşarak halletmektedirler.

4.1.2.3 Misafirlik

Köyde misafirligi ikiye ayırmak mümkündür. İlki gündüzleri kadınların birbirlerinin evine gidip gelmeleri olarak betimlenebilir. Bu tip misafirlikler günlük olarak kabul edildiği için kadınlar haberli ya da habersiz günün her saati birbirlerine gidip gelebilirler.

Bu tip durumlar için ocakta çay devamlı bekletilir ve yanında da hemen her evde köyün bakkalından alınmış ya da 15 günde bir köye gelen gıda toptancısından alınmış küçük gofretler veya bisküviler ikram edilir. Ev sahibinin vakti olmuşsa sabahtan yaptığı poğaçalar da servis yapılanlar arasında yer alır. Misafir geldiğinde bir tepsinin içine bardaklar ve tabaklar (üst üste) dizili bir şekilde ikram için ortaya getirilir. Yerler taş olduğu için çaydanlık yere konularak servis yapılır (Bkz. Fotoğraf 18). Bisküvi kimi zaman birkaç kişinin paylaşması için birkaç tabağa bölünür, kimi zamanda her kişi ayrı

tabakta ikram yapılır. Komşuluk ilişkileri içinde misafirlik olağan günlük iş olarak kabul edildiğinden ev sahibi misafir evdeyken de ev işlerini rahatlıkla yapar. Hatta zaman zaman dışarı çıkıp misafiri yalnız bile bırakabilir (Çamaşır asmak, hayvanlara su vermek gibi). Gündüzleri çok sıcak olduğu için misafir evin içinde ağırlanır. Ancak akşamüstü gelen misafir bahçede oturabilir. Bu ikramların yanına bu saatte çekirdek ya da salatalık eklenir (Bkz. Fotoğraf 44). Komşu kadınlar misafir geldikleri evde yapılacak iş varsa ev sahibine yardım eder. Örneğin; yemek için fasulye ayıklamak gibi. Misafir kadınlar da çoğu zaman evlerindeki işleri yanlarında taşıyarak misafirlikte iş yapmaya devam ederler. Kimi el işini, kimi pratik yemek malzemelerini yanında getirir. Bu tip iş yapma yakınlığı elbette ki kadınlar samimiyetine göre değişir. Kimi misafirliklerde misafir diğerlerine göre daha özenli ve hazırlıklı ağırlanır.

Zaman zaman misafirlik bir evden diğerine kalabalıklaşarak devam eder. Örneğin, Ayşe önce Nimet'e uğrar, orada bir saat kadar oturduktan sonra Nurcan'ın evine beraber geçilir. Evde misafirlere hizmeti gelin varsa gelin yoksa evin genç kızı yapar. Hizmet eden kişi genelde kapıya yakın oturarak mutfaka gitmek gerekirse kimsenin önünden geçmeden hareket edebilir. Kadınlar günlük misafirliği evin kocası ya da babası gelene kadar sürdürürler. Böyle bir durumda selam verildikten sonra herkes kendi evine geçer.

Akşam misafirliği ise; eğer yemekli ise daha önceden haber verilerek gerçekleştirilir. Misafirin hanımı ya da çocuğu gündüz vakti ev sahibine uğrayarak haber verir. Genelde akşam yemeğinde aynı tip yemekler ikram edilir. Yere serilen masa örtüsünün üstüne herkese ait birer tabak konduktan sonra birkaç kişinin paylaşacağı tabaklara pilav, salata, cacık, tavuk (dışarıdan satın alınır) tandır (tanûr) ekmeği konulur (Bkz. Fotoğraf 43). Eğer misafir önem verilen biriye masaya et ya da etli türlü konulur. Kadınlı erkekli misafirlikte genç kızlar ya da gelinler kapıya yakın otururken, erkekler birbirlerine yakın daha içerde oturur. Kimi zaman gelinler evin erkeği ya da misafir erkekle aynı masada oturmadan yemekten sonra içerde (mutfakta) yemek yerler.

Yemekten sonra hazırlanan çay, genellikle bahçede ikram edilir. Çayın yanında şeker ve küçük küçük kesilmiş limonlar ayrı tabaklarda getirilir. Bu köyde de yörede hâkim olan kaçak çay normal çayla karıştırılarak demlenir. Şekerler de "kıtlama şeker" olarak tarif edilen büyük şekerlerdir ancak kıtlama yapılmadan çaya konur. Çay ikramı,

ev sahibi tarafından içilip içilmediği sorulmadan servis edilir. Eğer kişi daha fazla çay içmek istemiyorsa bunu genellikle kaşığına bardağının üstüne ters çevirerek belirtir.

4.2 “Kapısız Köyü”nde Akrabalık İlişkileri

Akrabalık ilişkileri “Kapısız Köyü”nün en büyük ve en önemli ilişkiler ağı olarak görülebilir. Genel olarak erkeğin kan bağının önemli olduğu akrabalık ilişkilerinde devamlılığı sağlamak kadının vazifesidir. Akraba ilişkilerini kuvvetlendiren, aradaki sorunları çözen hep kadındır. *Erkeğin kanından* gelen, erkek akrabalar dışında kadın akrabalarla ilişkileri düzenleyen genellikle erkeğin eşidir. Bu eş, önce *yeni gelin*, sonra *gelin* ve son olarak da *kaynana* statüsüne geçerek ilişkiler ağının sağlamlaşmasını sağlar.

Geniş aile tanımlamasına uyan köy yapısı, çok çocukluluk ve akraba evlilikleriyle sürekli genişler. Bu daha çok akrabayı ve ona bağlı olarak karışık akrabalık ilişkilerini beraberinde getirir. Kadınlar arasındaki akrabalık ilişkileri, kadının özellikle evlilik döneminde en güvende olduğu alanlardan biridir. Evlilik yaşı gelmiş bir kız, ilk önce kendi akrabalarından biriyle evlenmeyi otomatik olarak garantilemiş demektir. Bölgede kullanılan tabiriyle *evde kalmış kız* yakıştırmasından kurtulması daha kolaydır. Çünkü onu alacak bir “amcaoğlu”, “dayıoğlu”, “halaoğlu” muhakkak bulunur. Zaten bölgede yaygın olan akraba evlilikleri için bu hiç de yadırganacak bir durum değildir.

Ayrıca akrabalık ilişkileri sayesinde kadın evdeki konumunu da güçlendirir. Akrabalarıyla ne kadar iyi geçiniyorsa etrafında o kadar çok onu seven ve sayan kadınlar var demektir. Gelecekte kız beğenmede ya da kızının beğenilmesinde bu tip ağ örüntüleri işine yarayacaktır. Akrabalık ilişkilerinde iyi olan kadın sadece kadınlar tarafından takdir edilmez, kadının eşi de buna bağlı olarak ona daha fazla saygı gösterir. Bu durum toplumda karısının iyi meziyetleriyle övünmesine sebep olur. Sanki karısını o eğitmiş gibi kendine pay çıkartır, seçimini doğru yapmış olmanın gururunu yaşar. Görüşme yaptığım kişilerden Nebiye'nin eşi konuşmalarımız sırasında görüncesi ve kaynanasıyla iyi anlaşan eşi için şöyle demiştir:

“Benim karım huysuz değildir diğerleri gibi, kavga etmez, ses çıkarmaz, ailede huzursuzluk yapmaz. Kendime karı diye alırken anama da yardımcı diye aldım. Şükür beni gürültüyle yormuyolar. Ben akşam eve geldim mi diğer arkadaşlar gibi kahveye kaçmak

gelmiyor içimden. Huyludur diye duydum zaten zamanında...”
(Nebiye, 27 yaşında, 5 Haziran 2006)

Nebiye'nin¹ eşinden sonra, Nebiye ve diğer bir kaç kadınla konuştuğumda ailede huzursuz çıkarmadığı için Nebiye'nin kocası tarafından daha az tartaklanmakta (dövülmekte) olduğunu farkettim. Bu kocası için bir saygı göstergesi olarak nitelendirilebilir.

4.2.1 Çok Çocukluluk

Çok çocukluluk eğilimi geleneksel toplumun değerleriyle özendirilmekle birlikte, maddi koşullar ve gereksinimler de büyük oranda etkilidir. Üretimin genelde aile düzeyinde örgütlenmiş olması ve teknolojinin geriliğine bağlı olarak üretimin yoğun emeğe dayanması ve işgücünün de aile içinden karşılanması, çok çocukluluğu teşvik eden bir unsurdur. Köyde hanehalkı sayılarına bakıldığı zaman, hanelerin en az yedi-sekiz kişiden oluştuğunu göstermektedir. Bu kapsama çekirdek aile denilen en küçük yapı birimi; anne-baba ve çocuk dahildir. Bir başka deyişle, geniş aile tipolojisine uyan köy aile yapısı birden çok çekirdek ailenin bir arada yaşamasıyla meydana gelmektedir.

Bölgenin genel özelliğine uygun olarak, bu köyde de erkek çocuğa düşkünlük son derece fazladır. Ancak düşünülenin aksine çocuk sayısı erkek çocuk olana kadar doğum mantığından uzaktır. Her aile sadece erkek çocuk olana kadar çocuk sahibi olmamakta, bunu ileri götürerek elverdiği ölçüde kız ya da erkek çocuk gözetmeksizin çocuk sahibi olmaktadır. Örneğin; köyde yaşayan kadınlardan Ayşe'nin ilk beş çocuğu erkek olmasına rağmen üzerine dört tane çocuk daha doğurmuştur. Kendisine niye bu kadar çok sayıda doğum yaptığını sorduğumda aldığım cevap “*tarlada artacak olan işçi sayısı*”na katkıdır. Yine altı çocuğu olan Fatma'ya sorduğumda ise herhangi bir korunma yönetimi uygulamadığını dolayısıyla doğurmaktan başka çaresi olmadığıdır. Bir diğer örnek ise Emine olarak adlandırdığım kaynak kişinin anlattıklarıdır. Emine, çocuk doğurmasının nedeninin kaynanasının isteği olduğunu belirtmiştir. Emine'nin ifadesi şöyledir:

¹ Bulgular kısmında kaynak kişi olarak belirtilen tüm kadınların tekma isimleri kullanılmıştır.

*“... kim ister bu kadar, yorgunluk açlıktan başka değil...
kaynanam istedi hep evin bereketi dedi, günah dedi yoksam ben
gidiyodum Bismil’e”¹ (Emine 19 yaşında, 21 Temmuz 2006)*

Köyde bir Sağlık Ocağı olmasına rağmen hemşirelerle yaptığım görüşmelerde doğum ve korunma yöntemleri için kadınların sağlık ocağına gelmedikleri yönündedir. Sağlık Ocağı'nın altı tane ebesi, bir doktoru ve doğum ünitesi mevcut olmasına rağmen doğum zamanı geldiğinde, kadınlar evde doğurmayı tercih etmektedirler (Bakz. Fotoğraf 39).

Araştırmam süresince katılımlı olarak gözlemlediğim dört doğumdan ancak biri benim ısrarım üzerine sağlık ocağında gerçekleşti (Bakz. Fotoğraf 40). Kadınların bunu tercih etmemelerinin nedeni doğum ünitesini bir mahrem alan olarak görmemeleridir. Ayrıca sağlık ocağına doğum kontrolü için ilaç ya da kondom almak için gelmekten utanırlar. Küçük bir köyde bir kişinin dahi, özellikle de bir kadının sağlık ocağına gittiği hemen duyulmaktadır. Kadınlar yanlarında genelde ya evin en yaşlı kadını ya da kocalarıyla gelirler. Onların yanında böyle bir şey almak imkansızdır. Bu yüzden, kocaları bu yöntemleri desteklese bile, görünce ya da kaynanaları bu yöntemlere karşı oldukları için gereken tıbbi desteği alamazlar. Sağlık ocağına bağlı yaklaşık altı tane köy bulunmaktadır.

Zaman zaman devlet destekli kampanyalarla köylü kadınlara doğum kontrol yöntemleri tanıtılmaktadır. Sağlık ekipleri hane hane gezerek kadınların sağlık hikayelerini anketler yaparak sorgulamaktadırlar. Bir hemşireden dinlediğim bir hikayeye göre; hanelerden birine gittiğinde soru formunu doldurmak için gelinle konuşmak istemiş ancak kaynanası, gelininin “ondan gizlisi saklısı olmadığı için” odadan ayrılmak istememiş. Hemşirenin ısrarı üzerine odadan çıkınca, gelin daha doğru cevaplar vermeye başlamış. Korunmak istediğini belirten gelin hemşireden kondom almak istemiş ancak kaynananın odaya girmesiyle hemşire kondomu verememiş. Bunun üzerine hemşire kondomu tuvalete gizlice koymuş ve evden çıkarken geline söylemiş. Elbette ki yaşanan bu durum tek bir örnektir, fakat genel kanı olarak sağlık personeli evin ileri gelen kadınlarının bu tip olayları günah olarak karşıladığı ve engellediği yönündedir.

¹ Burada Bismil'den kastedilen Bismil'deki devlet hastanesidir.

Alan araştırmam sırasında gözlemediğim bir diğer bulgu ise o dönemde devletin başlatmış olduğu aşı kampanyasına kadınlar tarafından gösterilen tepkidir. Sağlık ocağı kendisine bağlı bulunan köyleri gezerek tetanos açısı yapmaya çalışmaktadır. Kimi zaman muhtara duyuru yaptırmakta, kimi zamanda köyün camisinden anonsla halkı bilgilendirmektedir. Ancak kadınlar arasında bu aşıyı yaptırmak isteyen çok azdır. Nedenini sorduğumda bu aşının kısırlık açısı olduğunu, devletin çocuk doğurmasınlar diye onları kısırlaştırdığını iddia etmektedirler. Bunu özellikle Kürt kadınlara yaptıkları gibi bir iddia da ortaya atanlar vardır. Aşı yaptıranların arasında nerdeyse hiç genç kız yoktur çünkü onlar kısır kalmaktan daha çok korkmaktadırlar. Bu korkunun yersiz olduğunu vurgulamak amacıyla eşlik ettiğim hemşire kendisinin de bir genç kız olduğunu ve yaptırdığını söylese de kadınları ikna edememiştir. Kampanya sırasında konuştuğum bir erkek, bana bu devletin PKK'ya çocuk yapmamaları için onlara kısırlık iğnesi yapıldığını iddia etti. Devletin böylece Kürt nüfusunun azalacağını düşündüğünü belirtti.

Çocuklar arasında cinsiyet ayrımının zaman zaman en belirgin olduğu yer aileye kaç çocuklarının olduğu sorulduğunda ortaya çıkmaktadır. Genel olarak alınan cevap da kız çocuklarının sayılmadığını, sadece erkek çocukların sayıldığı yönündedir. Araştırmaya ilk başladığım dönemlerde kadınlara sahip oldukları çocuk sayısını sorduğumda aldığım cevaplar 2-3 yönünde idi. Ancak hane içine girdiğimde bana söylenen sayı ile çocuk sayısı farklılık gösteriyordu. Bu soruyu tekrar yönelttiğimde bana sadece erkek çocukları saydıklarının belirttiler. Bu yaklaşımın neden böyle olduğuna dair yönelttiğim sorulara aldığım cevaplar genel olarak kızın evlilik yoluyla aileden uzaklaşarak hem başka soyadı alacağı hem de diğer haneye taşınarak evde yaşamayı bırakacağı şeklindeydi. Aynı zamanda bu cevaplar, kızın aksine erkek çocuğu, soyadı ile hem aile adının devamını hem de evlendiği zaman eşini de eve getirerek ve buna bağlı olarak çocuklar doğurarak soyun devamını sağlayacağı için erkek çocuğunun önemine yapılan vurgular içermekteydi.

Erkek çocuğa sahip olma olgusu araştırmanın başında bana oldukça ilginç bir konu olarak geldi çünkü kız çocuğunu hiçe sayan bu sistemin en büyük savunucuları kadınlardı. Bundan rahatsız olmadıklarını belirten kadınlar için de anne-babalarının evi bir şey ifade etmiyor, evlilik yoluyla geldikleri evi daha önemli sayılıyordu. Dolayısıyla kendi haneleri içinde kız çocuğu iken sayılmamak onları rahatsız etmiyordu. Hayatlarının 15 ile 20

yılıının anne-babalarıyla geçirirken geri kalan ömürlerini bu hanede geçirdiklerini belirtiyorlardı. Erkek çocuk kavramının ayrıca kadının statüsü özellikle de saygınlığı açısından büyük önemi vardır. Kadın ancak erkek çocuk doğurduğu zaman hem ailesinin - özellikle eşinin- hem de çevrenin gözünde kıymetlenir. Bunu bilen kadın için erkek çocuk sahibi olmak en büyük amaç haline gelir. Erkek çocuk sahibi olmak ailenin ekonomik gücüne katkı ve soyadın devamı anlamına geldiği için bu sistemi yaratan kadın en güçlü konumda yer alır. Çünkü ilerde çocuklarının evleri onun kontrol edebileceği bir alan, eşleri ise onun kolları altında ona yardım edecek kadınlar haline gelmektedir. Kaynana olmak, bir anlamda hizmetçilikten çıkıp “hanım” olmaktır. Bugün ona yapıldığı gibi gelecekte de onun hükmedebileceği alan anlamına gelmektedir. Bu da kadının az iş yaparak daha fazla özgürleşmesi anlamına gelmektedir. İşte bunları düşünerek kadın da tıpkı erkek gibi erkek çocuk için uğraşır. Kandiyoti'nin “patriyarki ile pazarlık” olarak nitelendirdiği bu sisteme göre, kadınların oğullarıyla kurduğu güçlü bağlar sayesinde kadın gençliğinde çektiği eziyeti yaşlılığında gelin sayesinde erişeceği refahlık olarak düşünür. Bu mantık aynı zamanda kaynana mantığını da beraberinde getirir. Erkek çocuk özgürlüğün anahtarı olduğu için anne oğlunun üstündeki bu hakimiyeti kaybetmek ya da paylaşmak istemez. Ancak oğlunun evliliği hem onun için rahatlık demek olsa da aynı zamanda tehlike anlamına da gelir. Çünkü “dişli” bir gelin sayesinde bu evdeki ve oğlunun üstündeki hakimiyeti kaybetme olasılığı doğar. İşte bu yüzden bildik gelin-kaynana çekişmelerinin en çok yaşandığı alanlardan biride bu köydür. Çünkü oğlan evlendirildikten sonra da baba evinden ayrılmadığı için bu iktidar mücadelesi daha yakın ve iç içe bir şekilde devam eder.

4.2.2 Evlilik

Köyde yaygın olarak görülen evlilik şekli geleneksel yöntemlerle ailenin çocuklarının kiminle evleneceğine karar vermesiyle oluşur. Erkek çocuk için daha rahat bir karar verme mekanizması işlese de kız çocuğun evlilik kararında otorite sahibi ailedir. Genel olarak da kız çocuk için en uygun eş özellikle ailenin akrabaları arasından seçilir. Bu endogami olarak kabul edilen grup içi evlilik türüdür. Erkek çocuk ise kendi beğendiğini alma hakkına daha çok sahiptir. Evliliklerde tercih edilen olgu “bilindik biriyle evlenme”dir. Böyle çocuğun hangi soya bağlanacağı ya da huylarının iyi olup kötü

olacağı daha belirginleşir. Ekonomik gücü kısıtlı olan bu toplumda evlilik aynı zamanda ekonomiye de katkı sağlamakta, mal paylaşımında topraklar bölünmemiş olur.

Geleneksel toplumların bir özelliği olarak sosyal, ekonomik ve diğer ihtiyaçların karşılanması ve karşılaşılan sorunların aşılmasında birincil ilişkilerin bağlamı olan hısım-akraba çevresinin başta gelmesi durumu bölge için de geçerlidir. Akralar arası evlilikler, bu köyleri bir tür akrabalık birliği/birliklerine çevirmiştir. Toplumun kendine özgün yapısı, hane halklarını kuşatan bir bağlaşma çerçevesi olan akrabalık ilişkileri, aynı zamanda temel dayanışma ve yardımlaşma bağlamı görevi de görmektedir.

Alan araştırmam sırasında görüşmecilere sorduğum sorulardan biri de eşiyile akraba olup olmadığı yönündeydi. Bu soruyu yönelttiğim 28 kadından sadece üçü akrabasıyla evlenmemişti. Akrala evliliği yapan 25 kadının 16'si ataerkil paralel kuzen evliliği olarak tanımlanan baba soyu evliliği yapmıştır. Diğer dokuz kadın ise anaerkil karşılıklı kuzen evliliği yani anne soy evliliği yapmıştır.

Kuzen evliliği yapan iki grup arasında evlilikleriyle övünme açısından farklılıklar vardır. Görüştüğüm kişilerden Elif, baba tarafından yapılan evliliklerin daha makbul olduğu ifade etmektedir. Böylece kendi soyadının devamını sağladığı için mutlu olduğunu belirtmektedir. Bu kendi babasını da gururlandıran bir durumdur. Anne soylu evlilik yapan Nimet de bu konuyu destekler niteliktedir. Eltisi baba soyundan geldiği için erkek tarafından daha fazla güç aldığı annenin çok sayılmadı için evdeki otoritede eltisinin daha fazla söz hakkı olduğunu belirtmektedir.

Araştırmam sırasında görüştüğüm kişilere yönelttiğim diğer bir soru da “Resmi nikahlı olup olmadıkları?” yönündeydi. Bu sorunun cevabı sonucunda çıkan görüntü yeni kuşakların resmi nikahı bir zorunluluk olarak görerek yaptırıyor, bir önceki kuşağın ise erkek karar vermesine bağlı olarak resmi nikah yaptırıyor olmasıydı. Devlet tarafından çeşitli kampanyaların desteği sayesinde herhangi bir evrak ücreti ödemedi nikah işlemlerini yaptırmak mümkün oluyor. Kumalık sisteminin devam ettiği hanelerde imam nikahı her iki kadın için de devam eden bir nikah türüydü. Kumalığın olduğu sadece iki evde nikahlı birer eş bulunuyordu. Bu konuyu bir sonraki bölümde daha detaylı inceleyeceğim.

4.2.2.1 “Akraba Kızı” - “El Kızı”

“İyi kızı akrabası alır, kötü kız ele kalır”

“Akraba ile ye iç, alışveriş yapma”

Yapılan akraba evliliklerine bakıldığında sanılanın aksine yakın akraba olan gelinler akraba olmanın rahatlığından çok zorluklarını yaşıyorlar. Genel fikir akraba olduğu için geline daha yumuşak ve iyi davranıldığıdır. Ancak “Kapısız Köy”de akraba gelinler aile içi sayıldığı için “gitmez, katlanır, çeker” edasıyla dışarıdan gelen geline göre daha kötü davranışla karşı karşıya kalmaktadırlar. Aile için “bilinen biri” olarak tabir edilen gelin daha güvenilir bir alan olarak kabul edilmektedir. Köyde boşanma ile evliliği sonlandırma gibi bir yaklaşım olmadığı için akraba evlilikleri bu olgunun içinde boşanmayla bitebilecek en imkansız evlilik türü olarak görülür. Çünkü kadın kendi ailesine de saygısızlık yapmış sayılır. Bundan cesaret alan aileler akraba gelinlerini daha garanti görererek ona karşı daha çekincesiz ve rahat davranırlar.

“Elkızı” olarak kabul edilen egzogami (grup dışı evliliği) sonucu gelen gelinlere akraba olan gelinden daha farklı davranıldığına araştırmam sırasında gözlemledim. “Elkızı” olarak düşünülen diğer gelinin baba evine dönme ve aile içi sırları dışarıyla paylaşma ihtimali daha fazla olduğu için ona daha fazla özen gösterilmektedir. Her iki durumda da geline gereken saygı gösterilmese de “elkızı”na isyan etmesi sağlanacak kadar yüklenilmemektedir.

Görüştüğüm kişilerden Münevver, amcasının oğlu ile evlenmiş, eltisini ise başka bir köyden gelin olarak almışlar. Kendisi kaynanasına “yenge” olarak hitap ederken eltisi Şükran “anne” demektedir. İkisi ile yaptığım ayrı görüşmelerde kaynanalarının onlara nasıl davrandığını sordum. Münevver evlilik töreninde bile farklılıklar olduğunu belirtti. İçerden gelin aldıkları için düğün masraflarında da kısıntıya gidildiğini söyledi. Annesinin gelin kıyafetine gibi konulara karışmadığı kaynanasının karar verdiğini belirtti. Bu sıkıntılarını annesine söylediğinde ise annesi “aynı cepten” yiyoruz gibi bir tabir kullanarak konuyu kapatmış. Aynı aile içinde evlendiği için amcasının kendi ailesine gösteriş yapmasına gerek olmadığını o yüzden daha sıradan bir düğün yapıldığını belirtiyor. Ancak Şükran dışarıdan bir gelin olduğu için eve alınacak ve gelinlik gibi konularda annesinin daha baskın olduğunu, istedikleri şeylerin öncelikli olarak yerine

getirildiğini hatta biraz naz yaptıklarını belirtti. Münevver, Şükran'ın düğünü için kayınbabasının (amcasının) dışarıdan borç aldığını hatta kendisine verilen bir kaç altının satıldığını da ekledi. Şükran kocasıyla tartıştığı zaman” baba evine gitmekle” daha çok tehdit ettiğini, Münevver ise böyle bir durumda kendi babasının daha çok kızarak onu ağabeyinin önünde küçük düşürdüğünü ifade edeceğini söyledi.

Münevver başka köyden biriyle evlenen kız kardeşinin de kendisinden daha iyi davranıldığını söyledi. Evlenirken erkek tarafının kızın çeyizi için gerekli olan her şeyi diktiğini ancak kendisinin ve annesinin yengesinin dikmesi gerekenlere yardım ettiğini belirtti. Münevver, görücü geldiğinde bile eşiyile bir araya gelmediğini onların zaten birbirlerini tanıdıkları için böyle bir şeye gerek duyulmadığı söylerken; Şükran eşinin onu ikna etmek için yoluna çıktığını belirtti. Bunu oldukça romantik bulduğunu görüşme sırasında konuşmalardan algılamak mümkün.

Elkızı ve akraba kızı arasında başka farklar da var. Ekonomik beklentinin ve soyun devamının daha baskın çıktığı bu evlilik türlerinde de kadının statüsü değişkenlik göstermektedir. Her iki evlilik türünde de aileler son kararı verse de dışarıdan yapılan evliliklerde duygusal kaygı biraz daha yüksektir. Ancak akraba kızı olarak alınan gelin daha önceden tanındığı için evlilikteki davranışları önceden tahmin edilebilirdir. Aynı aileye bağlı soydan geldiği için gelin geldiği haneyi daha iyi sahiplenir ve orada yaptığı bir hatanın kendine de dokunacağını iyi bilir. Kaynana öldükten sonra aynı soydan gelmenin avantajlarını daha iyi kullanan akraba kızı ailede elkızından da yüksek otoriteye sahip olur. Şimdilerde kaynana olan ve daha önce elkızı için tanımlanan “dışarıklık” (*derveyi*) yakıştırmasını kullanan Asya, zamanında aynı zorlukları çektiği ancak kaynanası öldükten sonra aynı aileden geldiği için herkesi daha iyi tanıdığını, eltisi gibi “dışarıklık” olmadığı için söz sahibi olmanın onun hakkı olduğunu iddia etmiştir.

4.2.3 Kadınlar Arası Akrabalık İlişkileri

Kapısız Köy’de akrabalık ilişkileri soyun devamı için erkek tarafından kurulurken bunun düzgün bir şekilde devamını sağlayan ağlar sistemi ağırlıklı olarak kadın tarafından devam ettirilir. Özellikle evlilikle kurulan bu ilişkiler ağında kadınların üstlendikleri

kaynanalık ve gelinlik görevi çok önemlidir. Çünkü bu ilişkiler; evliliğin devamlılığı, ailenin dışarıya gösterdiği yüzü, kadının özel alanında var olması gibi birçok farklı alana açılır.

4.2.3.1 Gelin - Kaynana

Kapısız Köyü'nde bir genç kız başka aileye girdikten sonra geleceğin kaynanası olarak yerini sağlamlaştırmak ister. Bunu da ancak çocuğun, özellikle erkek çocuğun doğrulmasıyla olacağını çok iyi bilir. Çünkü kız çocuk evlendiği zaman başka bir haneye geçer. Ancak erkek çocuk yanında eşleriyle onun hakim olabileceği bir topluluğu oluşturur. Soyun devamını sağlamakla da haklı gururunu pekiştirir.

Gelin her ne kadar kaynanasından düşük statüde de kalsa kendi işlerini yapabileceği bazı noktalarda söz sahibi olabileceği ve soyun devamını sağlayarak saygı duyulabileceği bir alana sahip olur. Diğer evlenmemiş kızlara göre evlenilmeyi tercih edildiği için statü olarak yükselir. Bir genç kız için en çirkin yakıştırma olan “evde kalmışlık” statüsünden böylelikle kurtulur. Ayrıldığı ailesi içinde de artık bir kadın olarak kabul gördüğü için farklı sosyal gruplara katılmaya hak kazanır. Ayrıca kocasının istediği bir eş olmayı umarak kocasını hükmedebileceğine inanan genç kadın bu sayede ailede daha yetkin bir rolle sahip olabilmek için uğraşır. 2,5 senelik bir gelin olan Aysel kocasıyla çok iyi anlaştığını, kocasına iyi hizmet ederek kaynanası istemediği halde yeni şilte aldırıldığını söyledi. Kaynanasıyla gerginliğin arttığını ancak kocasına istediğini yaptırabildiğini de ispatladığını ifade etti. Diğer görüşmeci Alagül kaynanasıyla ne zaman tartışsa kocasının hep onu tuttuğunu hatta annesine bağırdığını söyledi. Diğer taraftan 11 senelik evli olan Gonca kaynanasının “zulmünden” (zilim) şikayet ederek en ağır işleri yapmakla kalmayıp bazen dayak yediğini ve kocasının asla ona destek olmadığını belirtti.

Kaynana için ise yeni gelin artık hizmet etmekten ayrılacağı ona hizmet edileceği bir statüye yükselmesi anlamına gelir. Yıllarca kocası tarafından herhangi bir konuda söz sahibi olmasına izin verilmeyen kadın, gelini sayesinde söz sahibi olacağı bir alana sahip olmuş olur. Gelin sahibi olacak duruma gelen kadının doğurganlığı, artık dikkate alınmadığından cinsiyet rollerinden uzaklaşarak ailenin kadınlar arasındaki otoritesi

haline gelir. Gelin bir yere gideceği zaman onu koruması için kaynana yanında eşlik edebilir. Birden çok gelini olan kaynananın ise birden çok hane üzerinde söz hakkı olur. Dolayısıyla erkek çocuğun daha çok olması söz alanının daha geniş olması anlamına gelir. Bütün gelinlerini iyi eğiten, dirliği sağlayan kaynana hane içindeki erkekler de daha saygılı davranırlar. Sözü dinleten ve erkeklere huzursuzluk yansıtmayan kaynana çevresindeki diğer haneler tarafından da saygıyla karşılanır. Görüşmecilerimden Nermin, oğluna kız bakarken neye dikkat ettiğini sorduğumda bana verdiği cevap itaatkar, uslu, söz dinleyen biri olup olmadığına dikkat ettiğini belirtti. Bunun oğlu ve kendi için çok önemli olduğunu da ekledi. Kaynana Halime'ye, gelinine kızdığına neler yaptığını sorduğumda zaman zaman anlasın diye dövdüğünü itiraf etti. Zamanında kendisinin de dayak yediğini ama o zamanlar cahil olduğu için bazı şeyleri ancak böyle öğrendiğini belirtti ve şunları ekledi:

“... bizde yedik çok kaynana dayağı ama anadır olacak, ölmedikte ama bak şimdi herbişi biliyom. Bende anlasın diye yapıyom... öğrensın saygı” (Halime, 68 yaşında, 2 Ağustos 2006)

Ancak elbette kaynana için gelin statü yükselme sembolü de olsa kadımsal içgüdülerle evde yeni bir alan yaratan bir dişi sembolüdür aynı zamanda. Oğlunun üstündeki hükmünü alıp istediğini yaptırabilecek gelin tehlikesi de mevcuttur (Aysel örneğinde olduğu gibi).

Gelin ve kaynana arasındaki ilişkiler ağı erkek çocuk sahibi olmakla belirlenir. Erkek çocuk bir alttan gelecek olan nesildeki kadın için ezme hakkına kavuşurken, erkeğin altında ezilmiş bir kadın başka bir erkeğin gücünü kullanarak bir kadını ezer. Bu garip kısır döngü Kapısız Köyü'nde olduğu gibi geleneksel toplumun bir yansımasıdır.

Kaynana, gelinin üstünde hem ev içinde hem de özel anlamda her türlü hakka sahip olduğuna inanır. Ev ve tarladaki işler dışında sosyal alanda da onun nasıl oturup kalkacağına, kimlerle görüşebileceğine kadar her alanda kontrol sahibi olmak ister. Gelinlerle yaptığım görüşmelerde, genelde karşılaştığım durum kaynananın da konuşmalarda yanımızda olmak istemesiydi. Bana *“benden ne gizleyecek”* gibi birçok tepki geldi. Gelinlerde böyle durumlarda yorumsuz kalmayı tercih etti. Ancak elbette ki

kaynana odayı terk ettikten sonra yapılan görüşmeler çok farklı oldu. Gelin yine de konuşmaları dinlenir diye düşük sesli konuşmayı tercih etti. Menkıbe isimli görüşmecim benimle konuşursa kaynanasının kızacağı söyleyerek beni reddederken Halime benimle ancak kaynanası ve görümceleri tarlaya gittikten sonra gizlice konuşabildi.

Özel bir alan olarak nitelendirebileceğim karı-koca ilişkilerinde de yine otoritesini korumaya çalışan kaynanalarla karşılaştım. Özellikle yeni kuşak evliler az çocuk sahibi olmak isterken kaynanalar buna karşı çıkmaktadır. Günlük olağan görüşmelerimi yapmak için gittiğim bir hanede bir çocuk sahibi gelin ve kaynanası da bulunuyordu. Kadınlarla konuşurken çok çocukluk hakkında ne düşündüklerini sordum. Kıymet (gelin) bana iki çocuğun yeterli olduğunu ifade ederken kaynanası lafa karışarak sinirli bir şekilde geline evin bereketini kısacağını, oğlunun “*çok şükür*” kuvvetli olduğunu ve daha çok çocuk sahibi olabileceğini belirtti. Daha sonraları Kıymet’le yaptığım özel konuşmada bu olayı hatırlatarak değerlendirmesini istedim. O da kocasının onunla aynı fikirde olduğunu ancak hamile kaldığı takdirde aldırmanın günah olduğunu olursa “*Allah’tan*” olduğunu ifade etti. Ayrıca kaynanasının buna asla razı gelmeyeceğini ifade etti.

Bir diğer öykü ise köyde tarla dışında çalışarak para kazanan tek kadın olan terzi Nazmiye’dir. Nazmiye kadınların aldığı kumaşlardan kıyafet dikerek, çeyizler için örtü dikerek geçimini sağlamaktadır. Kocasının çok küçük bir tarlası olduğu için ev halkının geçimindeki önemli pay daha çok Nazmiye’ye aittir. Çekirdek aile tabir edebileceğimiz bir hane nüfusuna sahip olan evde kaynanasının, kendisinin ve kocasının beraber yaşadıklarını ve Nazmiye’nin çocuğu olmadığını öğrendim. Seneler önce doktora gittiğini ve kusurun kendisinde olduğunu ifade etti. Böyle bir durumda yörede yapılan ilk şey kocanın başka bir eş alarak çocuk sahibi olmasıdır. Ancak Nazmiye kumaya karşıdır. Kaynanası böyle bir konuda söz sahibi olamadığı için Nazmiye ile arası bozuk, ancak Nazmiye evin geçimini sağladığı için ne kocası ne de kaynanası ona karşı gelebilmektedir. Batılı toplumlarda ekonomik özgürlüğü olan her kadınının söz hakkı olabildiği gibi bu geleneksel toplumda da Nazmiye para kazabildiği için o hakkı elinde tutmaktadır.

Ancak Dilek, Nazmiye kadar şanslı değil. Dilek'te yaklaşık sekiz senedir evli ve o da çocuk sahibi olamıyor. Bu yüzden kaynanası eve bir kuma getirmiş. Dilek görücüye beraber gittiklerini kızı beraber beğendiklerini ifade etti. Kendisinin çocuğu olmadığı için bunu kocasının en doğal hakkı görüyor. Sadece eski gelin olmasına rağmen çocuk veren geline daha ilgili davranıldığından şikayet ediyor.

4.2.3.2 Görümce - Gelin

Görümce gelin ilişkileri, gelin-kaynana ilişkileri kadar güç dengelerine sahip olmasa da statü farkları ortaya çıkartmaktadır. Öncelikle bu ilişkiler ağı kaynana gelin kadar uzun bir zamana dayalı değildir. Çünkü görümce de bir zaman sonra evlenerek evden ayrılır. Dolayısıyla bu ilişkiler ağı eğer ortada bir huzursuzluk varsa daha katlanılabilir bir hükme sahiptir. Görümce erkeğin direk kanından olduğu için daha fazla söz hakkına sahiptir. Gelinin gelmesiyle evde genç kız olan görümcenin de işleri biraz olsun hafifler. Annesinden aldığı güçle zaman zaman gelini ezebilir. Örneğin Fatma “evde kalmış kız” olarak sınıflandırılan yaşı geçmiş ve evlenmemiş kız olarak hala baba evinde yaşıyor. Fatma, 30’lu yaşlarını sürmekte yeni gelen gelin ise henüz 17 yaşındadır. Bu durumda bu ilişki Fatma evlenene kadar sürecek. Ancak gelin Nimet “... *bu daha yaşına kadar alan olmadı şimdi kim ne yapsın...*” diyerek Fatma’nın asla evlenemeyeceğini ifade etti. Aralarında çıkan kavgada Nimet’in ilk söylediği Fatma’yı kimsenin beğenmemiş olması böyle bir durumda Fatma’da fiziksel olarak geline saldırdı. Bu kavgalardan birine ben de şahit oldum. Fatma geline yatakları hala toplamadığı için bağırımaya başladı ve sertleşen ağız dalaşı sonunda, gelin ve görümce birbirlerine girdiler. Onları ayıran ise kaynana oldu. Geline çıkışarak *biz almasaydık sende evde kalmıştın* dedi.

Gelin görümce her zaman böyle çatışmalara girmiyorlar. Nermin, Dilay’ın görümcesi ve oldukça iyi anlaşmaktadırlar. İkisi de 16 yaşında olduğu için arkadaşlık kurabilmişler. Dilay genelde Nermin’e evlilik hakkında bilgiler verebilmektedir. Nasıl davranması, neler yapmasıyla ilgili konular geçti aralarında. Ancak kaynanası fazla gülmeye başladıklarında Dilay’a evli bir kadın olduğunu ve genç kıza uymaması gerektiğini hatırlattı.

4.2.3.3 İlk Gelin - Kuma

Kumalık polijini türü evliliklerle ortaya çıkan bir kavramdır. “Kuma” (*hewi*) genellikle ilk eşin üzerine alınan ikinci kadın için kullanılır. Nikah türü olarak hukuksal sistemde var olmadığı için kimi zaman bir eş resmi nikahlıyken diğeri imam nikahlı kimi zamanda iki eş de imam nikahlı olabilir.

İki eşli evliliklerde beklenen ilk eşin nikah hakkının olmasıdır ancak bu durumlara göre farklılık gösterebilir. Örneğin; Dilek çocuk sahibi olamadığı için eşinin kararıyla üstüne kuma gelmiştir. Resmi nikah sahibi olması gereken Dilek iken eşi çocuklarının annesi olan Gülden’e nikah yapmıştır. Dilek’e bu konu hakkında ne düşündüğünü sorduğumda uygun olanın çocuklara sahip çıkılmak adına anne olan eşe yapılması gerektiği yönündeki inancıdır. Bunun zaten çocuk doğurmadığı için hakkı olmadığını savunan Dilek, kocasının onu baba evine yollamadığı için memnun olduğunu belirtmektedir. Dilek’in kuması olan Gülden’le kısa görüşmemde Gülden de Dilek’i destek nitelikte ifadeler kullanmıştır. Konuşmalar sırasında aldığım izlenime göre; Dilek, Gülden’i çocuk sahibi olamadığı için üstü kapalı aşağılamakta, O’nu bir kadından çok çocuklarına bakan bir hizmetçi olarak algılamaktadır. Gülden bu ezilmişliğin altında kocasının hakkı olarak gördüğü şeyi savunsa da ifadelerinde bir hüznü farkedilmektedir.

Diğer bir kuma hikayesi de Gülcan’la Ayşe’ye ait. Gülcan dört çocuk annesidir. 19 senedir resmi nikahla evli bir kadın olarak yaşının ilerlemesiyle ortaya çıkan eklem romatizması yüzünden işlerini gerekli şekilde yerine getirememektedir. Dört sene önce eşine bir kadın daha alarak ona yardım edebilecek bir kuma istediğini belirtmiştir. Daha sonra kendi etraftan araştırarak Ayşe’yi yan köyde istemeye gitmişlerdir. Bu sayede dört senedir kuma hayatı sürmektedirler. Yaptığım görüşmeler sırasında, iki kadının da kendine göre nedenleri olduğunu ve bu yüzden bu evliliği kabul ettiklerini farkettim. Gülcan, artık kendini iş yapamayacak kadar hasta hissettiği için çocuklarına ve eşine gerekli bakımı sağlayamamaktan yakınıyordu. Bir süre sonra ölecek eşini bakımsız bırakacağından korktuğu için şimdiden bir kadın alarak onu çocuk bakımı ve eş bakımı konusunda eğitmek istediğini belirtti, böylece ev sahipsiz kalmayacaktı. Çocukları henüz

evlenecek yaşta olmadığı için bir gelin sahibi olamayacağından nikah adı altında kendine bir yardımcı istediğini belirtti. Kendisine kocasını kıskanıp kıskanmadığını sorduğumda zaten hastalığı nedeniyle özel ilişkilerinin olmadığı, bunu yerine getirecek genç bir kadının daha doğru olacağını söyledi.

Ayşe ise bir erkeğe ikinci eş olarak gitmenin daha avantajlı olduğunu düşündüğünü ifade etti. Etrafında gördüğü kadarıyla erkeklerin genç eşlerine daha çok ilgi gösterdiklerini, daha fazla el üstünde tutuklarını ifade etti. Ayrıca kendisi ilk eş durumunda daha sonra belki kocasının ona kuma getirmesi mümkünken şimdi evde genç olanın o olduğunu ima etti. Her iki kadında birlerini kumadan çok abla-kardeş olarak gördüklerini ifade ettiler. Ayşe görüşmenin yapıldığı sırada hamileydi ve Gülcan'ın ona çocuk bakımı hakkında neler yapması gerektiğini öğrettiğini söylüyordu.

4.3 “Kapısız Köyü”nde Komşuluk İlişkileri

Köyde ileri gelen ilişkiler ağının bir diğer parçası kadın tarafından pekiştirilmesi beklenen ve neredeyse kadına atfedilen komşuluk ilişkileridir. Kan bağıyla kurulan ilişkiler ağının genelde erkek tarafından daha kabul gördüğü bu toplumda komşuluk ilişkileri de kadına yüklenmiştir. Bu ilişkiler ağı kadının esas alanıdır.

Komşuluk ilişkisi burada şehirdeki komşuluk ilişkilerinden daha farklı bakış açısına sahiptir. Kentte komşuluk ilişkileri, kadının tercihine göre şekil alır. Kentli kadın başka bir arkadaş çevresine sahipken komşularıyla görüşmek zorunda değildir. Ancak köyde arkadaşlık ilişkisi kadınlar arasında hakim bir ilişkiler ağı olmadığı için biraz zorunlu ancak tercihli komşuluk ilişkileri tercih edilir. Bu ilişkiler kadının özgür alanı, kendi hakimiyetinde yarattığı bir dünyadır. Kadının toplum tarafından kabulünü ya da dışlanmasını sağlayan komşuluk ilişkileri aile içinde ve dışında statüsünü ve saygınlığı belirlemektedir. Dolayısıyla kadın için belli stratejik planlar gerektirmekte, üzerinde özenle çalışılması gereken bir hal almaktadır. Çünkü kurduğu tüm bu ilişkiler ağı gelecekte ailesinin dışarıda tanınması, kurulacak akrabalık ilişkileri gibi birçok farklı alanlara katkıda bulunacaktır.

Bir kadının çevresiyle kurduğu ilişki ailedeki konumuna göre bazı farklılıklar gösterir. Bu konumlamadaki en önem farkı kadının kaynana mı yoksa gelin mi olduğuyla ilişkilidir.

4.3.1 Kadının Konumu

4.3.1.1 Yeni Gelin - Gelin

Gelinin (*bk*) komşularıyla ilişkisi hem kendi tavrına hem de kaynanasının komşuları tarafından nasıl algılandığıyla bağlantılıdır. Burada aynı zamanda gelinin akraba mı yoksa dışarıdan mı geldiği de ayrıca önem taşır. Öncelikle gelin yabancı bir yere girmektedir ve burada kurduğu her ilişki ailesini özellikle kaynanasını etkilemektedir. Gelinin genelde ilk ilişki kurduğu kişiler kaynanasının sık sık görüştüğü komşular olmaktadır. Zamanla bu ilişkiler ağı ziyaretlerle genişleyecek ve gelin kaynanasının çemberinden kurtularak kendi grubunu oluşturacaktır. Gelin bir süre kaynanasının gittiği yerlere eşlik eder. Bu onun çevreye tanıtılması anlamına da gelir dolayısıyla bunlar ilk izlenim turlarıdır. Gelin ne kadar iş sever, maharetli ve saygılı olduğunu burada olabildiğince belli etmeye çalışır. Çünkü bu hem kendinin hem de kaynanasının diğer kadınlar tarafından takdir edilmesini sağlayacaktır. Daha sonraki aylarda bu gelip gitmeler sayesinde tanıştığı ve kendince yakınlık kurduğu kişilerle daha sık görüşmeye başlar. Bu grupta genelde kendi gibi yeni gelin olmuş kadınları tercih eder. Çünkü tıpkı onlarda kendi gibi yabancıdır ve konuştuğu Şeylerin yayılma olasılığı daha azdır. Ayrıca yeni gelinleri paylaştıkları konuların ortaklığı daha fazladır. Kaynanalarıyla, kocalarıyla hatta grmceleriyle olan ilişkileri benzer özellikler taşıdığı için bu tip ilişkiler özel olanın daha rahat konuşulduğu alanlardır. Evli kadınların ilk yardımlaşma ağı bu yolla kurulmuş olur. Ancak bu yardımlaşma ağı zamanla tersine dönebilir. Örneğin; yeni gelinlerden birinin eşyaları ya da çeyizi diğerlerine göre daha kalabalık ya da pahalı ise diğer gelinler tarafından kıskanılığa sebep olabilir. Gsterişin fazla olduğu bu dönemde yeni gelinin dikkat etmesi gereken en büyük husus okları fazla üstüne çekmeden farklılığını belli etmektir. Aksi takdirde, grupta bölünmeler olur bu da zamanla

dedikodunun artmasına sebep olur. Böyle bir durum yeni gelin için çok zararlı bir hal alabilir. Gelecekte kuracağı ilişkiler bu ince noktalar dikkat etmesine bağlıdır.

Görüşme yaptığım, hemen aynı zamanlarda evlenen Neriman, Zozan, Hasibe ve Nuran henüz yeni yeni birbirlerine gidip gelmeye başlamışlar. Dışarıdan bakıldığında iyi anlaşan bu grup özel görüşmelerde sıkıntılarını daha iyi ifade etmektedirler. Neriman henüz 15 yaşında amcasının oğluluyla evlenmiş. Küçüklükten beri birbirlerini sevdiklerini söyleyen Neriman babasının onu amcaoğluna vermesiyle evlenebilmiştir. Kocasının ekonomik durumu diğerlerine göre daha iyi olduğu için ne isteniyorsa alınmış olduğu için bunun diğer kızlar arasında kıskançlığa yol açtığını ifade ediyor. Hasibe'nin yeni yastıklarına bir kere "bilerek" çay döktüğünü de örnek olarak anlatıyor. Zozan ve Hasibe ile yaptığım konuşmada bana evliliklerinin Neriman'ın anlattığı gibi olmadığı aslında ailenin onu zorla aldığını söylüyorlar. Hasibe, Neriman'ın "oynaştığını" (*geletekkirin*) ve bildiği kadarıyla evlenmeden önce "şaptılar" diyerek olayı tanımlıyor ve ekliyor "...babası duyunca aile almak zorunda kaldı yoksa kızı öldürüler ama aile içini olunca evlendiler." Zozan'da Hasibe'ye katılıyor ve ev eşyalarının aslında kendi babası tarafından alındığını vurguluyor.

Yeni gelinlerde zamanla grup içinde statü kazanarak yükselirler. Bunda evli oldukları sürenin önemi büyüktür. Arkalarından gelen yeni gelinlere söz geçirme halinde bilgelik konusunda yükselişe geçebilirler. Bu genç kızlar kurdukları ilişkilerle de kuvvetlenir. Örneğin; yeni gelin, bir genç kız için konuşulması en rahat kişidir. Yaşça ona yakın olduğu ve deneyimler henüz başından geçtiği için annesinden çok onun söylediklerini önemser. Bu da yeni gelinin toplum tarafından saygınlığının artmasına neden olur. Daha önce kaynanasının kolları altında katıldığı toplantılara zamanla kendi bünyesindeki kadınlarla katılmaya başlar. Görüşmelerim sırasında soru yönelttiğim Hatice daha çok geçen sene gelin olmuş komşusundan bilgi aldığını belirtti. Kaynanasıyla konuşmaya utandığı birçok konuyu onunla daha rahat konuştuğunu ifade etti. Özellikle kocasıyla cinsel ilişkisinde yardım aldığını ifade etti. Deneyimin ve saygının arttığı diğer bir durumsa kadının çocuk doğurmasıdır, hele bu bir de erkek çocuk olursa gelin artık sağlam bir yere oturtulur. Kaynanası tarafından daha fazla yere götürülmeye başlanır bu

da aslında çevreye bir tür gösteriştir. Bundan hem kaynananın hem de gelinin kazancı büyüktür. Gelin diğer gelinler arasında ayrı bir yere konulurken kaynanada oğlunun ve soyadının gururuyla hareket eder. Kaynananın takındığı tavır bebeğin daha çok ona atfedilmesini sağlamak amaçlıdır. Çünkü oğlunun gururu ona mal olacaktır.

4.3.1.2 Kaynana

Kaynana (*Xesû*) komşuluk ilişkilerinde en yüksek statüye sahip kişidir. Bir kadın kaynana olduğu zaman sadece kadınlar arasında değil erkekler arasında da saygınlık kazanır. Çünkü kaynana demek artık kadınlığından sıyrılmış hiyerarşinin en tepesine oturmuş kişi demektir. Hem kendi hanesini hem de oğluna bağlı olan haneyi yönetecek duruma geçmiştir. Kaynananın henüz gelinken kurduğu ilişkiler bu dönemde oturmuş bir hal alır. Zamanla kendi kazandığı sıfatları gelininin de arttırarak devam ettirmesini bekler. Kaynananın, gelinin aileyle olan yakınlığıyla artı bir takdir kazanma ihtimali vardır. Örneğin; gelin aldığı kişi akraba hele bir de kendi tarafından akraba ise geline söylenecek herhangi bir söz direk olarak ailesini bağlamaktadır. Gelinin aldığı her takdir hem kaynana olarak, onu seçtiği için hem de akrabası olduğu için onaylanacaktır. Ancak bu takdir tam tersi de olabilir böyle durumlarda adı iki kat kirlenecektir. Örneğin; gelini diğer kadınlar tarafından beğenilmiyorsa “elkızı” geçiştirmeleriyle kendini koruyamayacaktır. Bu yüzden akraba olması durumunda ilk etki için gelini daha çok uyarır ve dikkat etmesini sağlamaya çalışır.

Görüşmelerimde bir tanesini de Leyla ile yaptım. Kaynanasının onun iyi meziyetlerinden kendine pay çıkarmasından bıktığını ima etti. Aslında kendisinin hep böyle olduğu, gezmede olmadıkları zaman kaynanasının ona kötü davrandığını ama dışarıda çok iyi geçiniyorlarmış gibi davrandığını dile getirdi.

Köyde genel olarak erkeğe kız bakma işini kadınlar yaptığı için gelinin iyiliği ya da kötülüğü kaynananın iyi ya da kötü seçimi olarak algılanır. Gelin, kaynanaya saygınlık kazandıran ya da saygınlık kaybettiren bir kişidir aynı zamanda.

Bu ilişkilerin kurulması ve zamanla yapılanmasının ardından ilk başlarda yapılmayan gelin dedikodusu zaman geçtikçe yapılır hale gelir. Gelin herkes tarafından

tanındıktan ve zaman geçtikten sonra kaynanadan bağımsız bir hal alır. Bu durumda kaynananın gelini hakkında konuşmasına imkan sağlar. Böylece gelin eğer kötü bir davranış sergiliyorsa bunu kaynana tarafından da bilindiği beyan edilmiş olunur. Bu sayede gelinin yaptığı kötü davranışlar kaynananın adını daha az etkilemektedir.

Araştırmam sırasında günlük ev ziyaretlerinde bir gelin ve kaynananın birbirleri için aynı şikayetlerde bulunduğuna tanık oldum. Farklı zamanlarda bir araya geldiğim kaynana Meryem, gelini Behiye'nin yapması gereken işleri yapmadığını, çocukların bakımını ona yıktığını, nedeninin tembel olmasının olduğunu anlatırken, Meryem de kaynanasının pis ve dağınık olduğunu, çocuklarına bakmak konusunda hiç yardımcı olmadığı, nedeninin onun tembelliği olduğunu vurguladı. Her iki kadını tanıyan diğer kadınlar kişilikleri hakkında fikir sahibi oldukları için kimin daha doğru söylediğini bildikleri belliydi. Ama gelinler daha çok kaynanayı suçlarken, kaynanalar da gelini suçluyorlardı. Bu bir yerde statü gruplarının birleşmesi olarak da algılanabilir.

Her iki durumda da hem gelin hem kaynana için komşuluk ilişkileri önemlidir. Çünkü ailenin çevre tarafından nasıl bilindiği bu ilişkiler aracılığıyla belirlenir. Kadının hamarat, iş bilir olması gelecekte kızı için artı puan getirecektir. Bir kimse kızını araştırmak için etrafa sorduğunda komşuluk ilişkilerinin önemi artmaktadır. Yine aynı şekilde bir anne oğlunu evlendirmek istediğinde yine bu ilişkiler sayesinde çevresindeki kızlar hakkında bilgi alacaktır.

4.3.2 Komşuluk Alanı: Yakın ve Uzak Haneler

Komşuluk ilişkilerinde bir diğer önemli husus mekansal yakınlıktır. Mekansal yakınlık kadınlar arası ilişkilerin kurulmasında büyük önem taşır.

Yakın hanelerde kurulan komşuluk ilişkisini biraz zorunlu olarak tanımlayabiliriz. Çünkü köyde yakın haneyle ilişkilerin iyi olması doğaldır. Bu yakın haneler birçok farklı bakış açısına sahiptir. Öncelikle eğer ilişkiler iyi şekilde devam ediyorsa yan komşu kadının en kolay ulaşabileceği ve yardım alacağı kişidir. Bir yere gidilmesi durumunda çocuklara göz kulak olacak kişi ya da acil mutfak ihtiyaçlarının sağlanacağı kişi demektir. Ancak aynı zamanda evin içinde olan her şeyinde tanıdığı demektir. Aile içinde kalması

gereken kavga- gürültü gibi olayların en yakın tanığı olan yan komşu dedikodunun en güvenilir tanığı demektir. Bundan dolayı yan komşuyla arayı iyi tutmak herkesin işine gelir. Çünkü evlerin hemen hemen hepsi birbirine ya bitişik duvardır ya da karşı karşıyadır. Dolayısıyla herkes birbirine komşudur. Bu kadar yakınlık ne yazık ki zaman zaman bu ilişkileri tehlikeye atabilir. Örneğin komşunun hayvanlarından birinin yan bahçeye zarar vermesi ya da paylaşılan tandır yüzünden çıkabilecek herhangi bir olay iki evi birbirine düşman edebilir. Böyle bir durum da evde olan bitenin diğer evlere taşınması anlamına gelir. Görüşmecilerimden Aynur ile Pakize yaklaşık on senedir komşular. İkisi de birbirine her konuda destek olduklarını ifade ettiler. Zamanında aynı sorunları yaşadıkları için (kaynana zulmü gibi) birbirlerinden güç bulduklarını da eklediler. İkisi de birbirlerinin doğumlarına ve doğum sonrası ihtiyaçlarına destek olmuşlar. Aynur kocasından dayak yediğinde her seferinde Pakize'ye kaçmış.

Bu olaya ters bir örnek ise Kevser ile Selma'nın komşuluk ilişkisi. Bir duvarları bitişik olan bu komşuların kavgası Kevser'in bahçeyi sularken Selma'nın yeni yıkadığı çamaşırları ıslatmasıyla başlamış. Selma'ya göre Kevser özür dileyeceği yerde Selma'ya çamaşırları oraya koyduğu için bağırılmış. Selma, Kevser'in pis bir kadın olduğu için daha çamaşırları nereye asması gerektiğini bilmediğini ifade etti ve ekledi "... *kaynatasıda habire bundan şikayet eder zate*". Kevser ise bilerek yapmadığı bir şey yüzünden Selma'nın avaz avaz bağırdığı bütün köyün onun ne kadar "...*cazgır (cazgir) bir karı*" olduğunu bildiğini ifade etti.

Bu iki farklı örneği göz önüne aldığımızda yakın hane komşuluk ilişkilerinin ince birer çizgide gidip geldiğini görebiliriz. Her kadın komşuluk ilişkilerinde dikkatli olmaya özen gösterir.

Uzak haneler diye tanımlayabileceğim komşuluk ilişkilerinden kastedilen aynı mahalle içinde 4-5 ev birbirine uzak süren komşuluk ilişkileridir. Bu tip komşuluk ilişkileri diğerinin aksine biraz daha seçiciliği ve arkadaşlığı getirir. Çünkü burada yüz yüze bakmanın selamlaşmasından çok seçilerek kadının tercihine kalmış bir ilişki mevcuttur. Bu ilişkiler öyle çok da hassas dengelere bağlı değildir. Kadının kendi tercihine kaldığı için fazla kavga olmaz. Bu tip komşuluk ilişkileri diğerlerine göre daha

formel özellik taşıır. Örneğin yakın hanelerde olan duvardan bakarak yan eve geçmek yerine daha önceden haber vererek misafirliğe gidilir. Bu elbette ki şehirdeki kadar formel değildir. Kadın önceden çocuğunu yollayıp ev sahibinin evde olup olmadığını baktırabilir ya da kapısının önünden geçerek kontrol edebilir. Bu yan komşulukta direk eve girerek ya da seslenerek gerçekleşir. Bu tip ilişkiler kişinin kendi seçimi olduğu için paylaşılan konuların boyutu da tercihe bağlıdır. Örneğin, bu ilişki komşuluktan çıkıp arkadaşlığa dönüşmüşse sırlar paylaşılmaya, çok özel konularda fikir alışverişi yapılmaya başlanır.

Her iki durumda da gün boyunca kadınların halk dilinde “*lak lak*” edip boş işlerle uğraşıldığı zannedilse de komşuluk ilişkileri köyün sosyal iletişim ağını elinde tutar. Erkeklerin kendi aralarında konuşmadığı birçok konu kadınlar sayesinde evden eve taşınır. Hasat zamanı malların kaçta satıldığı bilgisi kadın komşuluk ilişkileri sayesinde öğrenilir. Komşuluk ilişkileri sosyal ağlar arasında köy toplumunun en iyi bilgilenme yoludur.

4.3.3 Komşuluk ve Kavga

4.3.3.1 Dedikodu Kazanı

Kadınlar genel olarak birbiriyle iyi anlaşılıyor gibi görünürler. Bunun en büyük belirtisi günün hemen hemen her saati birbirlerine uğramalarıdır. Ancak genel olarak gelen kişi evi terk ettiği zaman geride kalanlar bir anda dedikoduya başlarlar. Çok ağır ithamlar olmamakla beraber birbirleri hakkında konuşurlar. Bu kişiler arasındaki ilişkinin yakınlık derecesine bağlı olarak değişir. Örneğin, üstüne giydiği kıyafet ya da elindeki işlemenin güzelliği ya da çirkinliğidir ki bu kadının becerisini de gösterir; tarlada çalışıp çalışmaması gibi daha çok kadının çalışkan, temiz olmasına yönelik yorumlar yapılır. Bu grubun içine zaman zaman kaynana da katılır ve eğer sevdiği geliniyse zaten yanında konuşulmaz şayet sevmediği ise grubun başını çeken genelde o olur. Gelin hakkında yaptığı yorumlar gelinden çok gelinin annesini kötüler nitelikte olur.

Dedikodu herkes için yapılabilir ve bu herkes tarafından da bilinir. Bir tür dedikodu çemberi oluşur dolayısıyla bir kadının hakkındaki herhangi bir dedikodu sonunda kadına ulaşır ve ne yazık ki genelde bir kişi bundan sorumlu tutulur. İşte

kadınların köyde en çok kavga ettikleri konu budur. Bu tip kavgalar sözlü sataşmadan ileri gitmez ancak iki tarafın uzun süreden beri arasında bir husumet varsa bu ciddi fiziksel bir kavgaya dönüşebilir. Bu tip kavgalar genelde iki kişi arasında kalmaz ve taraf tutanlarda bir zaman sonra kavgaya dahil olabilirler. Kavgalarda ilginç bir hiyerarşi olur. Kimse kendinden yaşça küçük olana ya da güçsüz olana sataşmaz. Ailelerde birden fazla yaş grubuna mensup kadın olduğu için hemen hemen herkes kendi dengini bulur (Bkz. Fotoğraf 41).

Kavgaların şiddeti genelde arkadan söylenen sözün etkinliğine bağlı olarak değişir. Örneğin; kadının beceriksizliğe ya da iş yapmamasına söylenilmiş ise kavga fazla büyümmez ancak kıskançlığına, fesatlığına, çocuklarına ya da daha da ileri giderek namusuna söylenmiş ise kavga kontrolden çıkabilir. Zaman zaman kavgaya ailenin erkekleri de dahil olabilir. Ama böyle bir durum kavganın son noktasına gelinmeden gerçekleşmez. Çünkü erkeklerin karşı karşıya gelmesi hem köylü tarafından ayıp karşılanır (taraf haklı olsa bile) hem de istenmeyen sonuçlara yol açabileceğinden olabildiğince önlenir. Zaten kadınların kavgalarına alışık olan erkekler “namus” gibi ciddi konular yoksa kavgalara dahil olmazlar. Zaman zaman erkekler, kendi ailelerini hırpalayarak işlerin daha fazla büyümesine engel olmaya çalışırlar. Ancak bir kadınla kavga ettiği için ortalık yerde kocası tarafından hırpalanan hatta dayak yiyen kadın karşı tarafı suçlar. Giderek bu durum kine dönüşebilir. İşte böyle durumlarda uzun süreli sürtüşmeler meydana gelir.

Bu tip kavgalarda genelde iki tip kadın ön plana çıkar: Kavgacı olan ve dedikoducu olan. Bu iki tip kadın, köy kadınları tarafından damgalanmış olurlar. Kavgacı kadınlar sık aralıklarla kavga eden ya da hemen her kavgada bulunan kadınlara denir. Arada bir kavga edenler bu gruba dahil olmazlar. Bunlar kadınlar tarafından “şirret” olarak sıfatlandırılır ve kavgaları alışılmış bir hal aldığı için genelde tarafları tutulmaz, sadece izlemekle yetinilir. Bu tip kadınlar kiminle kavga ederse etsin hep diğer köylü kadınlar tarafından suçlanırlar. Bu kadınlar çay toplantılarından ve misafirlikte aranan isimler olmadıkları gibi “üstlerine sıçratmaktan korktuklarını” belirten ifadelerle uzak durulurlar.

Diğer kadın tipi ise dedikoducu olanlardır. Bu kadınlar köylülerin yanlarında hemen hemen hiç istemedikleri ve ağır ithamlarla suçladıkları kadınlardır. Yanlarında olabildiğince dedikodu yapılmaz ya da özel konular konuşulmaz. Herhangi bir topluluğa girdikleri zaman diğer kadınlar birbirlerini uyarma ihtiyacı duyar ve bu kişilerin dedikodusu köyde daha fazla yapılır. Her konuşmada ya dedikoducu ya da kavgacı kadınlara gönderme yapılır.

Kavgaların şiddeti zaman zaman çok yükselebilir ve fiziksel zarara kadar gidebilir. Karşı tarafa atılan bir taş ya da terlik her kavgadan sonra yerde görülen saçlar kavgaların olmazsa olmazı haline gelmiştir (Bkz. Fotoğraf 42).

Kavgaların en büyük ortak özelliği aynı bölgede oturan kadınlar arasında çıkıyor olmasıdır. Çünkü genelde bir kadın köyde yakın akrabası olmadığı sürece uzak mesafe bir yere gitmez bu da köy içinde uzak mesafelerde kadınların birbirine sık sık ziyaret etmesini engeller. Komşuluk ilişkileri hem yakın paylaşımları hem de ciddi kavgaları beraberinde getirir. Evlerin hepsi birbirine baktığı için dedikodu edilecek malzemeyi izleme şansı yüksektir. Oysa köyün diğer ucundaki ev hakkında fazla bilgi olmadığı için konuşulacak konular kısıtlı olur ya da konuşan kişi çok kolay tespit edilir. Kadınlar arası iletişim ağları büyük alana yayıldıkça azalmasa da şiddetini kaybeder. Örneğin; gelinini ziyarete giden bir kaynana kendi çevresindeki olayları ya da kişileri anlatsa da gelin kendi mahallesinde bahsedilen kişileri tanımadığı için olay fazla büyümez. Oysa aynı mahalle içinde konuşulan bir kişi herkes tarafından bilindiği için bir anda konu büyüyebilir.

4.3.3.2 Çocuk Kavgaları

Kadınların en çok anlamadıkları konu ise çocuk kavgalarıdır. Köy kadınları genel olarak şehirdeki kadınlara oranla çocuklarıyla daha az ilgilenirler. Her evde yaklaşık 5–6 tane 12 yaş altı çocuk vardır. Çocukların çokluğu ve kadınların eğitilmiş olmaması çocuk bakımında temel ihtiyaçlar dışında çocukların iyi eğitilememesinin nedenidir. Çocukların yedirilip içirilmesi bir annesinin en önemli vazifesiyken korunması o kadar da büyük önem taşınmaz. Örneğin; bir anne kapısının önünde 4–5 yaşlarındaki çocuğu rahatlıkla bırakarak başka bir yere gidebilir ya da çocuğun ateşinin

yükselmesinden ancak 1–2 gün sonra sağlık ocağına gidebilir. Ancak her ne kadar kendi çocuğuyla ilgilenmese de başka birinin çocuğuna verdiği zarar affedilemez bir hataya donüşür. Genelde kavgalar iki çocuğun birbirine dalaşmasıyla başlar. Yarım saat sonra barışabilecek bu çocuklar annelerin olaya girmesiyle büyük bir kavganın ortasında kalırlar.

Bu kavgalara kadınlar iki farklı şekilde karışırlar. İlkinde çocuklardan biri diğerine eğer fiziksel bir zarar vermişse, dayak yiyen ya da hırpalanan çocuk, dayak atan çocuğu annesine şikayet eder ve anne direk olarak diğer kadının çocuğuna çıkışır. Bu da diğer annenin olaya “sen benim çocuğuma nasıl bağırırsın”la başlayan cümlesiyle girmesiyle başlar. Diğer bir örnekte ise anne direk olarak diğer anneyle muhatap olur. Bu tip kavgalar biraz daha sakin geçer çünkü annelerden herhangi biri çocuklara zarar vermemiştir. Bu tip kavgalarda genelde çocuklara soylenen söz karşı tarafın anneliğine hakaret olarak algılanır. Anneliğin en önemli konum kabul edildiği bu bölgede bir kadının anneliğine hakaret etmek en az namus kavramı kadar önem taşır kadınlar arasında.

Bu tip kavgaların en şaşırtıcı yanı ne kadar şiddetli geçerse geçsin eninde sonunda barış sağlanmasıdır. Çünkü çocuklar 1–2 saat sonra tekrar eski hallerine dönerler ve bu süre bir zaman sonra anneleri de etkiler. Bir iki gün içinde bu olay hiç yaşanmamış gibi kadınlar gündelik hayatlarına devam ederler.

Vuslat ile Zehra’nın hemen hemen aynı yaşta olan çocukları beraber oynarlar. Vuslat’ın oğlunun Zehra’nın oğlunu kafasına taş fırlatmasıyla işler bir anda karışır. Zehra’nın oğlu hemen eve şikayete gider o sırada korkudan eve kaçmaya alışan Vuslat’ın oğlu kapının önünden geçerken Zehra’ya yakalanır. Zehra çocuğu azarlamaya başlar sesi duyan Vuslat dışarı çıkar o sırada Zehra, çocuğun poposuna vurur. Bunu gören Vuslat Zehra’ya doğru koşar ve çocuğunu kenara eker. Artık ses yükselmeleriyle başlayan tartışma kavgaya donüşmüştür. Etrafta toplanmaya başlayan kalabalık izlemekle yetinir. O sırada Zehra’nın misafirleri dışarı koşar ve kavgayı ayırmaya çalışır. Zehra, Vuslat’ı çocuklarına iyi terbiye vermemekle suçlar ve daha önceki çocuk kavgalarından örnek verir. Vuslat ise Zehra’nın “arsız” (*kanc*) çocuğundan şikayetçidir. Hiddetlenen kavga daha sonra “sa saa baş başa” tabir edilen bir tekme tokat kavgaya donüşür. Bu

durumda artık izleyiciler araya girerek kavgayı ayırırlar. Birbirinden uzaklaşan iki kadın birbirlerine terlik atmak suretiyle ve bağırışlarla kavgaya devam ederler (Bkz. Fotoğraf 41–42). Evlere doğru çekiştirilen kadınlar kendi yanlarındaki kadınlara birbirlerini şikayet etmeye devam ederler. Daha sonra kalabalık yavaş yavaş dağılmaya başlar ve konu kapanır.

Araştırma sırasında başka bir haneye giderken şans eseri tanık olduğum bu kavgadan bir hafta sonra çocukları birbirleriyle oynarken gördüm. Yaklaşık bir ay sonra Zehra'yı ziyarete gittiğimde Vuslat'a ordaydı ve hiç bir şey olmamış gibi konuşmaya devam ediyorlardı.

4.3.3.3 Arabulucular - Seyirciler

Kavgaların en büyük özelliği birden fazla farklı kadın karakterlerin içinde barındırıyor olmasıdır. Kavgalarda sadece kavga eden iki taraf olmaz. Bunların etrafında ya da içinde olan kadınlar da bulunur.

Bunlardan ilki ve önemli misyona sahip olan arabulucu kadınlardır. Kadınlar hemen hemen herkes tarafından sevilen köyde sözü geçen orta yaşlı ya da yaşça daha ileri olan *görmüş geçirmiş* kadınlar olarak köyde saygı duyulan kişilerdir. Yaşlı kadınlar genelde köyün hemen hepsiyle görüştükleri için kavgadaki her iki tarafı da tanırlar, dolayısıyla iki taraf tarafından da sözü dinlenen kadınlardır. Genelde bilindik lafları kullanarak tarafları barıştırmaya çalışırlar. Her ne kadar bir tarafa daha yakın bile olsalar bu tip durumlarda bunu asla belli etmemeye özen gösterirler çünkü aksi durumda taraf tutanlar grubuna dahil olabileceklerini bilirler. Köyde bir kadının barışmayan ya da kavgayı uzatan taraf olması bir süre sonra ayıplanan bir hal alır bu da kadının ileri zamanlarda dedikodusunun daha çok yapılacağı anlamına gelir. Dolayısıyla kadınların çoğu sürtüşmenin fazla uzaması durumunda toplumdaki saygınlıklarını kaybedeceklerini bilirler. Ancak kavgada haksız bile olsalar başları eğik karşı taraftan özür dilemeyi de kendilerine yediremezler. İşte bu durumda arabulucu kadınlar kurtarıcı haline gelirler. Kimse birbirinden özür dilemeden barışma sağlanmış olur. Kavgaya karışanlar *hatır*,

gönülle bir araya geldiğini belirterek özür dilemenin ezikliğinden kurtulurken konuyu da fazla uzatmamış olurlar.

Arabulucu kadın için ise bu işten en büyük kazanç sağlayandır. O da diğer kadınlara sözünün bir kez daha dinlendiğini kanıtlamış olarak saygınlığının tartışılmaz bir hal almasını sağlar. Herhangi bir şekilde kavgaya karıştığında kendisinin barışçı taraf olduğunu hatırlanmasını bekleyerek karşı tarafı suçlu hale getirir.

Kavgaların bir diğer elemanı ise, kavganın çevresini saran seyirci grubudur. Bu kadınlar tarafsız grubuna dahil olan sadece kavgayı izleyen ve diğer kadınlar arasında bir diğer toplantıda anlatacak bir hikayeleri olmasını sağlayan kadınlardır. İki tarafı da tutmadıkları için genelde bu kadınlar hikayenin özünü kavrayan ve daha sonrada anlatıcı durumuna geçen olurlar. Kavgalar köyde iletişimin en kolay sağlandığı alandır ve bu işi genelde bu seyirci grubu yapar. Eğer herhangi bir yerde kavga çıkarsa köye yayılması genelde 5–10 dakikayı geçmez. Günlük hayatlarının en büyük eğlencesi haline gelen bu kavgalar kadınlar için bulunmaz bir nimet halini alır. Birbirlerine bitişik ancak kavgaya mesafeli duran bu kadınlar, kavgayı izlerken aynı anda olayın kritiğini de yaparlar. Kavga bittikten sonra taraflardan birine doğru yayılarak kaçырdıkları ya da anlayamadıkları noktaları o tarafı tutar edasıyla öğrenirler. Arkasından da bu konuya kendi yorumlarını ve abartılarını da katarak diğerlerine *ballandıra ballandıra* anlatırlar. Bu kavgalar onların ağzından her çıkanını dinleyen kalabalık bir dinleyici grubuna sahip olmalarını sağlar. Bu kişiler aynı zamanda tanık görevi de gördükleri için doğrulanma gerektiği durumlarda başvurulan kişiler haline gelirler.

5 SONUÇ VE ÖNERİLER

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde gerçekleştirilen GAP (Güneydoğu Anadolu Projesi) ilk önce Master Planı adı altında sulama ile üretimi arttırmak amacıyla 1986 Devlet Planlama Teşkilatı tarafından tasarlanmıştı. Ancak zaman gösterdi ki bu kalkınma projesi sadece bölgede yaşayan insanların iş gücünü arttırmaya yönelik, tabanda sosyal kalkınmayı desteklemeyen bir projeydi. Esas amaç, önce toplumun sosyal bağlamda refah seviyesini yükselterek üretime katılımını sağlamaktı. Sağlık ve eğitim güvencesi sağlanmadan hiç bir toplum ilerleyemez, sadece üretim alanında mekanik işçilere dönüşür. Günümüzde de devam eden Sosyal Eylem Planı projeleriyle toplumsal alt yapının kalkınması sağlanılmaya çalışılıyor. Okulların ve devlet hastanelerinin ve sağlık ocaklarının çoğaltılması ve bunlara ulaşılacak yolların yapılmasıyla kırsal kesimde yaşayan halk bunlara daha kolaylıkla ulaşabiliyor. Ancak devletin kaynak sorunu, bölgede süren terör sorunu gibi uzun vadeli ve karmaşık nedenler yüzünden bölge kalkınması istenilen boyuta henüz ulaşılabilmemiş değil.

Bu projelerden en çok yararlanması gereken elbette ki kırsal kesimde yaşayan kadınlar. Çünkü onlar yoksulunda yoksulu eğitimsizinde eğitimsizi. Bu projeler desteklenirken esas amaç sosyal alt yapıya ulaşamayan kadınlar olmalı. Ataerkil sistemin altında ezilen geleneksel toplum kurallarıyla yaşamak zorunda bırakılan bu unutulmuş kadınlar toplumun aslında temel yapısını oluşturuyorlar. İşte bu düşünceyle yola çıkan birçok sivil toplum örgütü bölgede hala çalışmakta. ÇATOM (Çok Amaçlı toplum Merkezleri), Ka-Mer (Kadın Merkezi) gibi örgütler kadınlara bu imkanların ulaşmasında öncü gruplar. Eğitim alanında okuma yazma kurslarıyla sağladıkları destek, sağlık hizmetlerini de nasıl kullanmaları gerektiği yönünde bilgiler veriyor. Örneğin, doğum kontrol yöntemleri, anne-bebek bakımı için kurslar açıyorlar. Özellikle tarım sektöründe emeği görünmeyen kadınlar için başka alanlarda imkanlar sağlamaya çalışıyorlar. Dikiş kurslarında yapılan ürünler satışa sunulurken kadınların ekonomik gücüne katkı sağlamaya amaçlıyor.

Bunlar ne yazık ki daha çok kentlerde yaşayan kadınların ulaşabileceği imkanlarla sınırlı. Ama her geçen gün artan imkanlarıyla kırsal bölgelerdeki kadınlara da ulaşmayı hedefliyorlar.

Kadınların köyde kurdukları komşuluk ve akrabalık sosyal ağları içindeki konumlarını anlamayı amaçlamış olan araştırma, kadınların birbirleriyle olan ilişki ve hiyerarşilerini inceleyerek geleneksel toplumun sınırlarını kadın bakış açısıyla çizmeye çalıştı.

Araştırma sonunda farkedilen şudur ki; birçok araştırmada atlanan kadın rol ve statülerinin sadece emeğe bağlı olmadığı yönündedir. Bu ancak kadınların evde kocaları tarafından saygınlık kazanmasını sağlamaktadır. Ancak kadınların görünmeyen sosyal ağlarında bir kadın için farklı roller, farklı anlamlar ifade etmekte ve bu kadınlar için üretim dışında saygınlık kazandıkları bir alana dönüşmektedir. Tüm bu ilişkiler, kadınlar arasında son derece politik bir alt yapıya sahiptir. İlişki dinamikleri yeni eklenen statü rolleri, yükümlülüklerle yeniden yapılanmakta ve yeni ilişkiler ağları yaratmaktadır.

Köydeki evlilik sistemi incelendiğinde; geleneksel toplumlarda görülen akrabalık evliliği türü köyde oldukça yaygındır. Akrabalık evliliğinde soy durumuna göre ikiye ayrılmaktadır. Baba soyundan gelen gelin ile anne soyundan gelen gelin farklı algılanmaktadır. Ataerkil toplumlarda baba soyluluğu daha üstün sayılır. Baba soyundan yapılan bir kuzen evliliğinde yine aynı şekilde desteklenir. Öncelikle aynı soyadın devamlılığı bakımından önemlidir. Gelin aileden hiç çıkmamış gibi düşünerek soyuna daha bağlı kalmıştır. Her ne kadar genetik bakımdan daha sakıncalı olarak kabul edilse de baba tarafından yapılan evlilik kadınlar arasında da takdir edilmektedir. Anne soyundan yapılan evliliklerde yine geleneksel toplumda sayılmayan kadınların soyu da diğeri kadar önemsenmemektedir. Buna bağlı olarak anne soyundan yapılan akraba evliliği ile erkek soyundan yapılan evliliklerde geline yapılan muamele farklıdır.

Akraba evliliği köyde iç evlilik, akraba evliliği olmayan evlilik türü de dış evlilik olarak sayılmaktadır. Bu evlilik türleriyle evlenen kadınlar arasında da farklılıklar vardır. Akraba evliliği *bilinen kişiyle*, ayrılması zor olarak düşünülerek kadını güvence altına alsa da bu önlemler aynı zamanda kadının ezilmesine de neden olmaktadır. Köyde *el kızı* olarak tabir edilen gelinler baba evine dönebilir ya da kız ailesi daha çok sahiplenir düşüncesiyle daha özenli davranışlarla karşılaşmaktadır.

Kadınlar arasındaki ilişkilerde kadının yaşı, konumu hiyerarşik bağlamda önemli olgudur. Kaynanalar iş gücü olarak diğer kadınlara göre daha az yüke sahiptirler. Onların amacı altında yaşayan gelin ve kızlarının kontrolünü sağlamaktır. Kaynana, erkek çocuğu sayesinde ailesine eklenen yeni kadınlarla statüsünü yükselterek yıllar içindeki ezilmişliğini bir nebze olsun sonlandırmaya çalışmaktadır. Gelin-kaynana ilişkisinin dinamikleri Carol Delaney'in köy çalışmasında şöyle ifadelendirilmiştir, “Aile içinde ele alınması gereken diğer

ilişkiler, kaynana ile gelin ve kardeşler arasındaki ilişkilere dir. Gelin-kaynana ilişkisi öncelikle çok hassastır, sorunlara en açık olanıdır. Ailenin devamı, bireylerin geçiminin sağlanması ve oğulların üretilmesi için gelin ile kaynananın anlaşmaları çok önemlidir. Anne ve oğul arasındaki güçlü bağ nedeniyle genç gelinin gelişi, anneye duyulan ilginin bir ölçüde yer değiştirmesine yol açacağından kıskançlık ve kavga kaynağı olabilmektedir. Aynı zamanda, gelinin gelmesi kaynananın uzun süredir beklediği rolü oynamasının habercisidir de; yaşlılığın nimetleri iş yükünün hafiflemesi, gezmeye ve oturmaya daha çok vakit olmasıdır” (Delaney, 2001: 219).

Gelin-kaynana arasında statü çatışmaları ve bunun çözülmesi için erkek çocuğa yüklenen anlamlara yapılan vurgu farklı köy çalışmalarında da gözlemlenmektedir. Ali Arslan’ın bir Ankara köyü olan Kavaközü’nde yaptığı gözlemlerden elde ettiği sonuçlar bu alandaki diğer örneklerden biridir. Arslan’a göre, “Evliliğin ilerleyen yıllarında ve özellikle de genç kadın erkek evlat sahibi olduğunda, kendisini güçlü ve kocasının ailesiyle bütünleşmiş olarak görmektedir. Bu süreç içinde, koca tarafından akrabaların, genç kadına karşı sergiledikleri tutum ve davranışlar da olumlu yönde değişmektedir. Sonuçta erkek evlat annesine, aile içinde saygınlık kazandırıcı bir görev yerine getirmiş olmaktadır. Hem genç kadın, hem de kocasının ailesi durumu bu şekilde algılamaktadır. Kırsalda gelinlerin, aile içinde herkesten daha çok, erkek evlat sahibi olmayı arzulamasının altında yatan önemli etkenlerden bir tanesi de bu realite olsa gerek: Kocasını ailesi içinde hoş olmayan tutum ve davranışlar maruz kalan ve özellikle de, kaynanası ve görümceleri (kocasının kız kardeşleri) tarafından horlanan kadın; oğlunun büyüyüp evleneceği, kendisini kaynana olmakla şereflendireceği günleri sabırsızlıkla beklemektedir. Kaynanasına olan hıncını ise, kendisi kaynana olduğunda oğlunun eşinden alacaktır. Görümcelerine olan hıncını da, erkek kardeşinin hanımına karşı sergileyeceği görümcelik rollerinde yansıtabilir” (Arslan; 2004:66).

Evlilik yoluyla haneye katılan yeni gelin önce eşini daha sonrada kaynanasına karşı yükümlülüklerini yerine getirmek zorundadır. İlk başlarda ailenin en alt statüsünde olduğu için ağır işlerin hepsini onun yapması beklenir. Hayvanların sağılması, tarlada çalışmak, evin temizlenmesi ve yemek yapımında öncelik ona verilir. Deniz Kandiyoti’de *Cariyerler Bacılar Yurtlaş* adlı kitabında geline yüklenen ağır işlerin alt yapısını şöyle açıklamaya çalışıyor, “her erkek aile reisinin iddia edeceği gibi, kızlar oğullardan daha az önemlidir, çünkü genç yaşta bir başka aileye gelin giderler: bununla birlikte tam da değersiz sayıldıkları için küçük yaşta aileleri tarafından itaatkâr olmaya koşullandırılan, bu nedenle çok değerli ve ekonomik bir

işgücü oluşturan bu gelinler aile içinde (büyük ölçüde hayatı kolaylaştırıcı) en ağır işleri yapmakla yükümlüdürler” (Caldwell, 1978 aktaran Kandiyoti, 1997:53). Bu iş bilirliliğini ve ev işlerindeki hakimiyetini desteklerken kocası tarafından takdir edilmesini sağlar. Bu benzer düzen Kandiyoti’nin çalışmalarında da gözlenmektedir. Kandiyoti’ye göre, “köylü kadının toplumdaki konumunu aile-içi statülerine göre tanımlamış, yaşam çizgilerini genç kızlık ve gelinlik devrelerindeki “hizmetkar” konumundan kaynana olarak “ezen kadın” a doğru evirilen bir düz çizgi modeliyle açıklamaya çalışmışlardır” (Kandiyoti, 1988 aktaran Sirman 1989: 250).

Kendi kurduğu komşuluk ilişkilerinde de bunlara vurgu yapan gelin toplum içinde saygınlık kazanmayı umar. Bu durum elbette ki kaynananın da işine gelmektedir. Hem hizmet edilen olarak iş yükünden kurtulacak hem de gelinin üstündeki kontrolü takdir edilecektir. Gelinin aile içindeki statüsünü en belirgin şekilde arttıran olgu erkek çocuk doğurmasıdır. Bu soyun devamlılığının ön planda olduğu geleneksel yapıda tarlada çalışacak yeni güçte demektir. Kadın içinde yıllar sonra yöneteceği ailelerin anahtarı. Carol Delaney’ın Doğu Anadolu’da yaptığı köy çalışmasında da erkek çocuğa vurgu yapılmaktadır. Delaney, “Çocuklar süt hakkı olduğu için annelerine karşı çok saygılıdır. Anne, çocuklarını sütüyle besleyip baktığı için çocuklar annelerini sever, saygı gösterirler. Anne ve çocuk arasındaki ilişki baba ve çocuk arasındakinden genellikle daha yakın ve mahremdir. Ana –oğul ilişkisi sıcak ve yakındır, çünkü hem oğul sayesinde kocasının evinde kadının yeri pekişir, hem de kadın yaşlandığında oğul ona destek olacaktır. Bunun her zaman böyle olmaması, bu beklentiyi, bir oğul sahibi olma isteğini azaltmaz. Çocukluklarından itibaren erkeklere hoşgörülü davranılır. Erkek çocuğun normal olarak annesiyle birlikte oturması ve ileride yardım etmesi için ona bir gelin getirmesi beklenir” (Delaney, 2001: 208).

Belediye ve devletin destekleri sayesinde her geçen gün sadece imam nikahıyla evlilik anlayışı azalsa da köyde bu daha çok yeni nesil evlilerde görülmektedir. Şimdilerde orta yaşlarında olan kadınlar hala hiç bir güvencesi olamayan imam nikahıyla evliliklerini sürdürmektedir. Çok eşliliğin görüldüğü köyde eşler arasında evlilik anlaşmaları farklılık göstermektedir. Kimi zaman ilk eş kimi zamanda ikinci eşe resmi nikah yapılmakta diğer eş ise imam nikahıyla devam etmektedir. Kadınların kendilerini kusurlu (çocuk sahibi olamamak, hasta olmak gibi) gördükleri noktada kumalığı onayladıkları gözlemlenmektedir. Kuma olarak gelen kadın ise ikinci eş olarak kocası tarafından daha iyi bakıldığını düşünmektedir. Serpil Altuntek’in Van yöresinde yaptığı köy çalışmasında kumalık ilişkileri için benzer söylemler de bulunmaktadır. Altuntek’e göre, “Kumalar arası ilişkide, ilk eş,

üstüne kumanın gelmesini hiç bir zaman istemediğinden, kendisine rakip olarak gelen kadına karşı baştan olumsuz tutum ve davranış içine girmektedir; birinci eş olmanın verdiği öncelikle/ üstünlükle, evin idaresinin sadece kendisine ait olduğunu gösteren otoriter bir tutumla kumasını da idare etmek istemektedir. Kuma ise, daha genç olmanın verdiği avantajı kocasına karşı kullanmaktadır. Kumalar arasında bu ilişki boyutu, birinci eşin çocuk doğurmaması nedeniyle kumanın gelmesi durumunda görülmemektedir. Çocuk doğuramadığı için birinci eşin “başı eğik”tir. Ve kumayla rekabet edebilecek gücü yoktur” (Altuntek, 1993: 55–6).

Güneydoğu’da gözlemlenen başlık parası geleneği bu köyde uygulanmamaktadır. Köyün ekonomik gücü düşük olduğu için elde bulunan para düğün ve altın olarak kullanılmakta başlık parası olarak verilmemektedir. Başlık parası ancak kaçırma olaylarında verilmektedir. Köyde kaçırılarak evlenen iki kadınında ailesine, erkek tarafı barışmak için para vermiş arkasından da düğün yapmıştır.

Köyde düğünler Cuma akşamüstünden Pazar öğlene kadar sürmektedir. Burada en büyük iş kadınlara düşmektedir. Bütün köye açık olan düğünlerde arada husumet olmadığı sürece herkes katılmaktadır. Bu üç gün içinde birbirine yakın olan kadınlar (komşulular ya da akrabalar) yemek pişirerek birbirlerine yardım etmektedirler. Düğün öncesinde de kız için hazırlanan çeyize özellikle yakın komşular patik, el bezi, tül bent dikerek katkıda bulunmaktadırlar. Bu yardımlaşma kadınlar arasında “yardımsever”, “marifetli” gibi sıfatlarla takdir edilmektedir. Bu sayede yardım eden kadın başka bir durumda yardım edilen olacağı için elinden geleni yapmaya çalışmaktadır.

Kadınların evlilik yoluyla kazandıkları roller (kaynanalık veya gelinlik) gibi hane dışında da kurdukları gruplara etki etmektedir. Örneğin, gelinler daha çok gelinlerle, kaynanalar daha çok kaynanalarla vakit geçirmektedir. Bu sosyal ağlarda kadınların yıllar içinde edindikleri deneyim ve roller etkili olarak grup için hiyerarşik bir ayrıma yol açmaktadır. Örneğin erkek çocuk sahibi bir gelin diğer gelinler arasında daha fazla saygı kazanır. Ailesinin otoritesini elinde tutan, iyi meziyetlere sahip bir kaynana da diğerleri arasında saygınlık kazanır.

Kadınlar arasında çıkan husumetler genel olarak uzun bir geçmişe dayanmaz. Ağır ithamların ya da kıskançlıkların olduğu durumlarda yıllarca birbirine selam vermeyen kadınlar vardır. Ancak günlük kavgalar daha çok çocukların sürtüşmesiyle ortaya çıkar. Bu durumlar yeni roller üstlenmiş kadınların ortaya çıkmasına sebep olur. Örneğin, arabulucu

olarak kabul edilen barış yanlısı kadınlar, “kadınlar arasında sözü dinlenen kadın” olarak takdir edilirken, dedikoducu ve kavgacı kadınlar mimlenerek uzak durulmaya çalışılır.

Araştırma sonuçlarından gözlemlendiği gibi kadınların aynı grup içinde bile farklı farklı rolleri mevcuttur ve bunlar saygınlıklarını arttırır ya da kaybetmelerini sağlar. Geleneksel toplumun bir getirisi olan toplumsal cinsiyet rolleri henüz tam anlamıyla değişiklik göstermeye başlamamıştır.

Antropoloji biliminin ilk örneklerinde dahi gözlemlenen akrabalık, evlilik ve aile ilişkileri üzerine yapılan araştırmaların küçük bir devamı sayılabilecek bu araştırma, toplumsal değişimin gözlemlenebileceği ilk birimdir. Toplumun en küçük birimi kabul edilen aile de alt birim olarak kadınlar arası ilişkiler gözlemlenilmeye çalışılmıştır. Antropolojinin gözlem tekniklerinden biri olan katılımlı gözlem sayesinde bilgi kaybı olmadan doğru bilgiye toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden bir bakışla ulaşılmaya çalışılmıştır.

Bu araştırma elbette ki Diyarbakır’ın tamamı kapsayan bir araştırma değildir. Bölge hakim olan ilişkiler ağı burada da gözlemlenerek genel bir fikir oluşturulmaya çalışılmıştır. Kadınların kırsal alandaki konumunu tanımlamak için yapılan araştırmalar da kadınlar arası komşuluk ve akrabalık ilişkileri detaylı olarak incelenmemiş daha çok üretime katkıları, erkek ile olan ilişkileri dikkate alınmıştır. Bu araştırma ise sadece bu iki konuya yönelmiştir. Bölgede süre gelen terör olaylarının yansımaları elbette ki kadınları etkilemektedir. Erkekler kadar yorum yapmayan kadınlardan en çok evlatları için yaşadıkları endişe gözlemlenmektedir. Kadınlar belki de kocalarında korktukları için bu konu hakkında fazla yorum yapmaktan kaçınmaktadırlar.

Bu araştırma yapılan araştırmalar için bir alt başlık oluşturmada katkı sağlayabilir. GAP kadın araştırmaları için yapılan araştırmalara destek niteliği taşıyacağını umduğum bu çalışma kalkınma projelerinin işe yarayıp yaramadığını kadınlar arası rollerdeki değişimlerden gözlemlenebileceğini anlatmaya çalışmaktadır. Bu değişimin sağlanması için sivil toplum örgütlerine destek arttırılarak köylerdeki kadınlara ulaşılmaya çalışılmalıdır. Erkek bilincinde yükseltilerek kadınlara ulaşmaya çalışan projeler engeller ortadan kaldırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abadan Unat, Nermin. (1981) *Women in Turkish Society*, Leiden
- Abadan Unat, Nermin. (1963) *Social Change and Turkish Women*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi
- Abu-Lughod, Lila. (2004) *Peçeli Duygular*. Çev. Suat Ertüzün. İstanbul: Epsilon Yayınevi
- Akgökçe, Necla ve Çakır, Serpil. (1995) *Kadın Araştırmalarında Yöntem*, İstanbul: Sel Yayıncılık
- Akşit, Bahattin. (1987) “Kırsal Dönüşüm ve Köy Araştırmaları: 1960-1980”, *Onbirinci Tez Kitap Dizisi: Türkiye’de Tarım Sorunu* içinde, ss: 11-29, İstanbul: Uluslararası Yayıncılık
- Altındal, Aytunç. (2004) *Türkiye’de Kadın*, İstanbul: Alfa Yayınları
- Altuntek, N. Serpil. (1993) *Van Yöresinde Akrabalık Evliliği*, Ankara: Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü
- Altuntek, N. Serpil. (1989) “Van Yöresinde Amca Kızı-Amca Oğlu Evliliği Yapısal-İşlevsel İnceleme”, Hacettepe Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi
- Arat, Necla. (1995) *Türkiye’de Kadın Olgusu*, İstanbul: Say Yayınları
- Arı, Oğuz. (1977) *Köy Sosyolojisi Okuma Kitabı*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları
- Arık, Remzi Oğuz. (1967) *Köy Kadını Memleket Parçaları*, İstanbul: Hareket Yayınları
- Arslan, Ali. (2004) “Bir Ankara Köyü (Kavaközü)’ün Sosyolojik İncelemesi”, *Soyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (Sayı:17) içinde, ss: 53-70, Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi
- Aydın, Suavi ve Emiroğlu, Kudret. (2003) *Antropoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilimadamı Yayınları
- Bağış, Ali İhsan. (2001) *GAP 2. Urfa-Harran Kalkınma Sempozyumu Şanlıurfa 21-24 Ekim 1998*, Ankara: Eda Matbbası
- Bağlı, Mazhar.- Binici, Abdulkadir. (2005) *Kentleşme Tarihi ve Diyarbakır Kentsel Gelişimi*, Ankara: Bilimadamı Yayınları
- Balaman, Ali Rıza. (1994) “Türkiye’de Geleneksel Yaşamda Kadının Toplumsal Yeri”, *Humana Bozkurt Güvenç’e Armağan* içinde, ss: 133-155, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi
- Balaman, Ali Rıza. (1982) *Evlilik Akrabalık Türleri Sosyal Antropolojik Yaklaşımla*, İzmir: İleri Kitap Yayın
- Balaman, Ali Rıza. (1982) *Te-ve Köyü Genel Etnografyası*, İzmir: Ege Üniversitesi Matbaası

- Balaman, Ali Rıza. (2002) *Evlilik Akrabalık Türleri Sosyal Antropolojik Yaklaşımlar*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları
- Baran, A.ve Çabuk, N. vd. (1998) *Şanlıurfa-Harran Ovalarında Tarla içi ve Köy Geliştirme Projesi Sosyal Değerlendirme Raporu*, Ankara: GAP İdaresi
- Bayar, Celal. (2006) *Şark Raporu*, İstanbul: Kaynak Yayınları
- Beauvoir, Simone De. (1970) *İkinci Cins*. Çev. Bertan Onara. İstanbul: Payel Yayınları
- Bebel, August. (1966) *Kadın ve Sosyalizm 1-2*, Ankara: Toplum Yayınevi
- Beder-Şen, Rahime. (1998) *Evliliğin Kuruluşuna İlişkin Özelliklerin Doğurganlık İle İlişkisi*, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- Bender, Cemşid. (2003) *Kürt Mutfak Kültürü ve Kürt Yemekleri*, İstanbul: Berfin Basın Yayın
- Benedict, Ruth. (1998) *Kültür Örüntüleri*. Çev. Mustafa Topal. Ankara: Öteki Yayınevi
- Berktaş, Fatmagül. (2003) *Tarihin Cinsiyeti*, İstanbul: Metis Yayınları
- Bora, Aksu ve Günal, Asena. (2002) *90'larda Türkiye'de Feminizm*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Boratav, Korkut. (1981) *Tarımsal Yapılar ve Kapitalizm*, Ankara: Birikim Yayınları
- Bortaçına, Azer. (2007) *Kültürün Gerçek Tanığı: Güneydoğu Anadolu*, İstanbul: Ekin Grubu
- Brettell, B. Caroline and Sargent, F. Carolyn. (1993) *Gender in Cross-Cultural Perspective*, New Jersey: East End Publishing
- Bruinessen, Van Martin. (2003) *Ağa, Şeyh, Devlet*. Çev. Banu Yalkut. İstanbul: İletişim Yayınları
- Butler, Judith. (2008) *Cinsiyet Belası*. Çev. Başak Ertür. İstanbul: Metis Yayınları
- Cantek, Levent. (2001) "Köy Manzaraları: Romantizm ve Gerçekçiliğin Düalizmleri", *Toplum ve Birikim: Tarım ve Köylülük* (Sayı:88) içinde, ss:188-200, İstanbul: Birikim Yayınları
- Ceylan A. Ve Ark. (2003) "Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Akraba Evlilikleri Türkiye" *2002 VIII. Ulusal Halk Sağlığı Günleri Bildiri Kitabı*. içinde, Akdeniz Üniversitesi
- Colleyn, J.-P. ve Auge, M. (2005) *Antropoloji*. Çev. İsmail Yerguz. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları
- Çağlar, Yücel. (1986) *Köy, Köylülük ve Türkiye'de Köy Kalkınma Sorunu*, Ankara: TZD Yayınları
- Çağlayan, Handan. (2007) *Analar, Yoldaşlar, Tanrıçalar*. İstanbul: İletişim Yayınları

- Çakmak, Erol ve Akder, Halis. (2004) “Tarım Politikaları ve GAP Bölgesi: Pozisyon Ne Olmalı”, *GAP Bölgesinde Ticaret ve Tarım* içinde, ss: 81-88, Ankara: İmaj Yayınevi
- Çetiner, Selahattin. (2005) *Sorunlarıyla Doğu ve Güneydoğu Anadolu Gerçeği*, Ankara: Türk Silahlı Kuvvetleri Mehmetçik Vakfı Yayınları
- Davis, Y. Nira. (1997) *Gender & Nation*, New Delhi: Sage Publication
- Delaney, Carol. (2001) *Tohum ve Toprak*. Çev. Selda Somuncuoğlu ve Aksu Bora. İstanbul: İletişim Yayınları
- Diken, Şeyhmus. (2002) *Sırrını Sularlarına Fısıldayan Şehir: Diyarbakır*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Diken, Şeyhmus. (2001) *Güneydoğu’da Sivil Hayat*, İstanbul: Metis Yayınları
- Doğan, M. Said ve Doğan, M. Cihangir. (2005) *Modernleşme Sürecinde Türk Köy Ailesi Araştırması*, İstanbul: Kızılelma Yayıncılık
- Doğramacı, Emel. (1982) *Rights of Women in Turkey*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi
- Douglas, Mary. (1966) “External Boundaries” *Anthropological Theory*, (page 526-535), Newyork: Mc Graw Hill
- Dökmen, Zehra Y. (2004) *Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar*, İstanbul: Sistem Yayıncılık
- Duben, Alan. (2002) *Kent, Aile, Tarih*. Çev. Leyla Şimşek. İstanbul: İletişim Yayınları
- Elmacı, Nuran ve Ceylan, Ali. (2005) “Diyarbakır’ın Göç Alan Bir Semtinde Akraba Evlilikleri ve Değişme”, *Gelenekten Geleceğe Antropoloji* içinde, İstanbul: Epsilon Yayınları
- Elmacı, Nuran (1994) “Poligami; Çok Eşli Evlilik” içinde, ss: 79-124 *Türkiye’de Kadın Olmak*, İstanbul: Say Dağıtım
- Elmacı, Nuran ve Özelçi, Pervin (2001) “Diyarbakır’da Çocuk İşhalleri: İnanışlar ve Yerel Tedavi Uygulamaları”, *GAP Çerçevesinde Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri* içinde, ss: 70-77, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı
- Emiroğlu, Vedia. (1972) *Edilli Köyünün (Akçakoca) Kültür Değişmesi Bakımından İncelenmesi*, Ankara: Varol Matbaası
- Emiroğlu, Vedia. (1975) *Köylerin İncelenmesi: Yöntem ve Tekniklerle İlgili Bazı Gözlemler*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi
- Erdentuğ, Aygen. (1992) *Günümüz Türkiye’sinde Akrabalık Terimlerinin Kullanımı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi
- Erdentuğ, Nermin. (1966) *Ankara İli Köylerinde Sosyal Hizmetler ve Sosyal Antropoloji Bakımından Bir Araştırma*, Ankara: Saik Matbaası
- Erdentuğ, Nermin. (1981) *Türkiye’de Çağdaşlaşma Eğitim ve Kültür Münasebetleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi

- Erkan, Rüstem. (2005) *Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Sosyal Yapısı ve Değişme Eğilimleri*, Ankara: Kalan Basın Yayın
- Ertentuğ, Aygen. (1985) *Çeşitli İnsan Topluluklarında Aile Tipleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi
- Fadlullah, M. Hüseyin. (2005) *İslami Açından Kadın Sorunu*, İstanbul: Ağaç Yayınları
- Faraç, Mehmet. (2004) *Töre Kıskaçında Kadın*, İstanbul: Güniz Yayıncılık
- Ferne, Wornock Elizabeth. (2004) *Şeyhin Konukları*. Çev. Gülgün Fındık. İstanbul: Epsilon
- Friedl, Erika. (2003) *İran Köyünde Kadın Olmak*. Çev. Barış Şannan. İstanbul: Epsilon Yayınevi
- Gazi, Mustafa. (2004) *Diyarbakır Türkçesi*, İstanbul: Elma Yayınları
- Golde, Peggy. (1970) *Women in the Field*, London: University of California Press
- Gök, Abdulkerim. (2004) “Bölgesel Kalkınmanın Dış Ticarete Etkisi ve GAP Örneği”, *GAP Bölgesinde Ticaret ve Tarım* içinde, ss: 75-80, Ankara: İmaj Yayınevi
- Gökçe Birsen. (1999) *Toplumsal Bilimlerde Araştırma* Ankara: Savaş Kitap ve Yayınevi
- Göktürk, Atilla. (2005) *GAP Yeniden Yapılanmalıdır*, Ankara: Rıfat Gen Ajans Matbaacılık
- Gupta, Akhil. (1998) *Postcolonial Developments: Agriculture in the Making of Modern India*, Durham and London: Duke University
- Günaydın, Ayça; Şahin, Handan; İş, Merve ve Şebnem, Keniş. (2007) “Antropolojiye Feminist Bakış” (Sayı: Bahar) içinde *BÜKAK Bülteni*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları
- Gürsoy, Akile. (1976) *Muradoba Köyündeki Dinsel İnançlar Üzerine Bir Çalışma*, Ankara: DSİ Basım ve Foto-İşletme Müdürlüğü
- Gürsoy, Akile. (1992) “Infant Mortality: A Turkish Puzzle” *Health Transition Review*, (sayı 2) ss: 131-49
- Güvenç, Bozkurt. (1985) *Kültür Konusu ve Sorunlarımız*, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Güvenç, Bozkurt. (2003) *İnsan ve Kültür*, İstanbul: Remzi Kitapevi
- Hablemitoğlu, Şengül. (2004) *Toplumsal Cinsiyet Yazıları: Kadınlara Dair Birkaç Söz*, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları
- Hançeroğlu, Orhan. (2001) *Toplumbilim Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitapevi
- Haviland, William A. (2002) *Kültürel Antropoloji*. Çev. Hüsamettin İnanç, Seda Çiftçi. İstanbul: Kaknüs Yayınları
- Heckmann, Lale Yalçın. (2002) *Kürtlerde Aşiret ve Akrabalık İlişkileri*, Çev. Gülhan Erkaya. İstanbul: İletişim Yayınları

- Hooks, Bell. (2000) *Feminizm Herkes İçindir*. Çev. Ece Aydın, Şirin Özgün, Aysel Yıldırım. İstanbul: Çitlenbik Yayınları
- İlyasoğlu, Aynur ve Akgökçe, Necla. (2001) *Yerli Bir Feminizme Doğru*, İstanbul: Sel Yayınları
- Kandiyoti, Deniz. (1997) *Cariyeler Bacılar Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*. Çev. Serpil Altuntek, Balkı Aydın-Şafak, Dilek Erdal, Yılmaz Erdal, Serpil Eroğlu, Süreyya Özbek, Şebnem Pala, Gülfem Uysal. İstanbul: Metis Yayınları
- Kaplan, Ramazan. (1997) *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy*, Ankara: Akçağ Yayınları,
- Karaömerlioğlu, Asım (1998) “Köy Enstitüleri Üstüne”, *Toplum ve Bilim* içinde (Sayı: 76), ss: 56-85, İstanbul: Birikim Yayınları
- Kaya, Tebrike (2004) “İstanbul Anadolufereri Köyü’nde Gelin-Kaynana İlişkileri”, Yeditepe Üniversitesi Antropoloji Bölümü Yayınlanmamış Lisans Tezi
- Kılınç, Hüseyin. (1998) *Kadının Batı Serüveni I – II – III*, İstanbul: Art Yayınları
- Kıray, Mübeccel. (1998) *Değişen Toplum Yapısı*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık
- Kıray, Mübeccel. (2000) *Ereğli Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık
- Kocatürk, Utkan. (1984) *Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri*, Ankara: Turhan Kitapevi
- Kongar, Emre. (2004) *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, İstanbul: Remzi Kitabevi
- Korkmaz, Ayhan. (2004) *Tabular ve Tuhaf Adetler*, İstanbul: Aykırı Yayıncılık
- Kottak, Conrad Phillip. (2002) *Antropoloji: İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış*, Ankara: Ütopya Yayınevi
- Kudat, Ayşe. (2004) *Kirvelik: Sanal Akralılığın Dünü ve Bugünü*, Ankara: Ütopya Yayınevi
- Kümbetoğlu, Belkıs. (2005) *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık
- Levi-Strauss, Claude. (2002) *Yaban Düşünce*. Çev. Tahsin Yücel. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
- Levi-Strauss, Claude. (2004) *Hüzünlü Dönenceler*. Çev. Ömer Bozkurt. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
- Malinowski, B. (1992) *Vahşilerin Cinsel Yaşamı*. Çev. Saadet Özbal. İstanbul: Kabalcı Yayınevi
- Mauss, Marcel. (2005) *Sosyoloji ve Antropoloji*. Çev. Özcan Doğan. Ankara: Doğu Batı Yayınları

- Mead, Margerat. (2001) *Sex and Temperament in Three Primitive Societies*, New York: HarperCollins
- Monaghan, John ve Just, Peter. (2007) *Sosyal ve Kültürel Antropoloji*. Çev. Hakan Gür. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları
- Moore, Henrietta L. (1998) *Feminism and Anthropology*, Minneapolis: University of Minnesota Press
- Morgan, Lewis Henry. (1998) *Eski Toplum II*. Çev. Ünsal Oskay. İstanbul: Payel Yayınevi
- Nişanyan, Sevan. (2002) *Sözlerin Soyağacı : Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*, İstanbul: Adam Yayınları
- Orhan, Şemsettin (2005) *Kadın*, İstanbul: Yaz Yayınları
- Orthner, Sherry B. (1974) “Is Female to Male as Nature Is to Culture” *Anthropological Theory*, (page 371-384), Newyork: Mc Graw Hill
- Ozankay, Özer. (1971) *Köyde Toplumsal Yapı ve Siyasal Kültür*, Anlara: Sevinç Matbaası
- Özbudun, Sibel. (2006) *Türkiye Kırsalı Yoksullaşırken... Niçin Dikkulak Oldum?*, Ankara: Ütopya Yayınları
- Özder, M. Adil. (1981) *Türk Halkbiliminde Düğün-Evlilik-Akrabalık Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Aslımlar Matbaası
- Özer, Ahmet. (1998) *Modernleşme ve Güneydoğu*, Ankara: İmge Kitabevi
- Öztürk, Cemil. (2005) *Türkiye’de Düünden Bugüne Öğretmen Yetiştiren Kurumlar*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
- Özüyılmaz, Ömer. (2008) *Gurmanc ve Kürtlerin Kökeni*, İstanbul: Karakutu
- Pierce, Joe E. (2003) *Bir Türk Köyünde Yaşam*. Çev. Zeycan Sahancıoğlu. İstanbul: Epsilon Yayınevi
- Radcliffe-Brown, A. R., and C. D. Forde. (1950) *African Systems of Kinship and Marriage*, London and New York: Oxford University Press.
- Reiter, R. Rayna. (1975) *Toward and Anthropology of Women*, New York: Monthly Review Press
- Saraçoğlu, Bedriye. (2004) “ GAP Bölgesi İmalat Sanayindeki Gelişmeler”, *GAP Bölgesinde Ticaret ve Tarım* içinde, ss: 103-140, Ankara: İmaj Yayınevi
- Saran, Nephana. (1979) “Hayatı ve Toplum”, *Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Dergisi* (Sayı: 3) içinde, ss: 13-24, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları
- Saran, Nephana. (1979) “Sosyal Antropolog Gözüyle Toplumumuzda Kadın”, *Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Dergisi* (Sayı: 3) içinde, ss: 1-12, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları

- Saran, Nephane. (1984) *Köylerimiz*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi
- Saran, Nephane. (1989) *Antropoloji*, İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayın
- Sencer, Muzaffer. (1993) *GAP Bölgesinde Toplumsal Değişme Eğilimleri Araştırması (1992-1993)*, Ankara: GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı
- Slocum, Sally. (1975) “ Woman the Gatherer: Male Bias in Anthropology” *Anthropological Theory*, (page 476-484), Newyork: Mc Graw Hill
- Sönmez, Abdülkerim. (2001) “Doğu Karadeniz Bölgesi Fındık Üretim Kuşağında Toprak Ağalığı, Köylülük ve Kırsal Dönüşüm”, *Toplum ve Bilim* (Sayı:88) içinde, ss: 69-104, İstanbul: Birikim Yayınları
- Stirling, Paul. (1993) *Culture and Economy Changes in Turkish Villages*, Cambridge: The Eothen Press
- Şafak, Balkı ve Özbudun, Sibel. (2005) *Antropolojide Kuramlar/ Kuramcılar*, İstanbul: Dipnot Yayınları
- Şahinkaya, Rezan. (1984) *Cumhuriyet Köye, Köylü Kadına ve Türk Ailesine Neler Getirdi*, Ankara: Türkiye B.M.M.
- Taussing, Michael. (1980) *The Devil and Commodity Fetishism in South America*, University of N. Carolina Press
- T.C. Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı. (1997) *GAP*, Ankara
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü. (2000) *Kırsal Alan Kadının İstihdama Katılımı*, Ankara
- T.C. Kültür Bakanlığı. (2002) *GAP Çerçevesinde Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Ankara
- Tekeli, İlhan. (1983) *Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze Eğitim Kurumlarının Gelişimi*, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi (Cilt 3) içinde, İstanbul: İletişim Yayınları,
- Tekeli, Şirin. (1995) *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Tezcan, Mahmut. (1981) *Kan Davaları Sosyal Antropolojik Yaklaşım*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları
- Tezcan, Mahmut. (2000) *Türk Ailesi Antropolojisi* Ankara: İmge Kitabevi
- Tezcan, Mahmut. (2003) *Türkiye'de Töre (Namus) Cinayetleri (Sosyo-kültürel Antropolojik Yaklaşım)*, Ankara: Naturel Yayıncılık
- Tihrani, Ebu Berk-i. (1999) *Kitab-ı Diyarbekiriya*. Çev: Mehmet Demirdağ. İstanbul: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi
- Tillion, Germaine. (2006) *Harem ve Kuzenler*. Çev. Şirin Tekeli, Nüket Sirman. İstanbul: Metis Yayınları

- Timur, Serim. (1972) *Türkiye’de Aile Yapısı*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayını
- Timur, Taner. (2002) *Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik*, Ankara: İmge Kitabevi
- Tugaç, Ahmet. ve Yurt, I., Ergil, G. ve H.T. Sevil (1970) *Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri Araştırması*, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı
- Turgut, Mehmet. (1995) *GAP’ın Sahipleri*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları
- Turinay, Necmettin. (1996) *Değişen Toplum ve Aile*, Ankara: Akçağ Basım Yayın
- Türkdoğan, Orhan. (2003) *Etnik Sosyoloji* İstanbul: Timas Yayınları
- Türkdoğan, Orhan. (2005) *Doğu ve Güneydoğu: Kabile-Aşiret Yapısı* İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık
- Türkdoğan, Orhan. (2006) *Türkiye’de Köy Sosyolojisi*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık
- Türkeş, A. Ömer. (2001) “Güdükl Bir Edebiyat Kanonu” Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Toprak Ağalığı, Köylülük Ve Kırsal Dönüşüm”, *Toplum ve Birikim: Tarım ve Köylülük* (Sayı:88) içinde, ss: 69-104, İstanbul: Birikim Yayınları
- Türkeş, A. Ömer. (2001) “Taşra İktidarı”, *Toplum ve Birikim: Tarım ve Köylülük* (Sayı:88) içinde, ss: 201-234, İstanbul: Birikim Yayınları
- Türkoğlu, Pakize. (2000) *Tonguç ve Enstitüleri*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Tütengil, Cahit Orhan. (1969) *Türkiye’de Köy Sorunu*, İstanbul: Yaylacık Matbası
- Tütengil, Cavit Orhan. (1983) *100 Soruda Kırsal Türkiye’nin Yapısı ve Sorunları*, İstanbul: Gerçek Yayınevi
- Tylor, Edward. (1889) “On a Method of Investigating the Development of Institutions, Applied to Laws of Marriage and Descent”, *Journal of the Royal Anthropological Institute* (Sayı:18) içinde, ss: 245–269.
- Ünsal, Artun. (2006) *Anadolu’da Kan Davası: Yaşamak için Öldürmek*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
- Waf, Eric R. (2000) *Köylüler*. Çev. Abdulkerim Sönmez. Ankara: İmge Kitabevi
- Warms, Richard L. And McGee, R. Jon. *Anthropological Theory*, Newyork: MC Graw Hills
- White, Jenny B. (1999) *Para ile Akraba: Kentsel Türkiye’de Kadın Emegi*. Çev. Aksu Bora. İstanbul: İletişim Yayınları
- Yalvaç, Mehmet. (2000) *Aile Sosyolojisi*, Malatya: Evin Matbaacılık
- Yasa, İbrahim (1969) *Yirmibeş Yıl Sonra Hasanoğlu Köyü*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi Yayınları
- Yasa, İbrahim. (1960) *Sindel Köyü*, Ankara: Balkanoğlu Matbaacılık

Yasa, İbrahim. (1955) *Hasanoğlu Köyü'nün İctimai-İktisadi Yapısı*, Ankara: Doğu Ltd. O. Matbaası

Yavuz, Helimoğlu Muhsine. (2007) *Diyarbakır Efsaneleri*, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları

Yücel, Müslüm. (2006) *Berdel*, İstanbul: Kesit Yayınları

Yücel, Müslüm. (2006) *Kına ve Ayna: Kürtlerde Ölüm ve İntihar*, İstanbul: Do Yayınları

İnternet Kaynakları

Bismil İlçesi Resmi Sitesi “Coğrafi Konum, Tarihi”, www.bismil.bel.tr (26 Mayıs 2006)

Cumhuriyet Yazarları sitesi “Köy Enstitüle’rinin Doğuşu ve Başardıkları”, <http://www.cumok.org/html/cumok/istanbul/koyenstitu.htm> (22 Mayıs 2008)

Diyarbakır İli Resmi Sitesi “Coğrafya”, www.diyarbakir.gov.tr/coğrafya (7 Haziran 2006)

“Nüfus”, www.diyarbakir.gov.tr/nufus.asp (7 Haziran 2006)

“Ekonomi”, www.diyarbakir.gov.tr/ekonomi (7 Haziran 2006)

“Acil Eylem Planı”, www.diyarbakir.gov.tr/acileph.asp (7 Haziran 2006)

Devlet İstatistik Enstitüsü Resmi Sitesi <http://www.die.gov.tr/istatistikler.html>

FAO Organization (Food and Agriculture Organization of the Nations) , www.fao.org/WAICENT/FAOINFO/SUSTDEV/PEdef_en.htm (19 Kasım 2006)

Faşlıoğlu, Aygül. “Kırsal Kalkınma Projelerinde Cinsiyet Dengeli Kalkınma Yaklaşımları”, www.gap.gov.tr/Turkish/Sosprj/cdeng.html (2003)

GAP Doğu Kalkınma Sitesi,

<http://www.gapdogukalkinma.com/tarim/230.GAP'ta%20pamuk.htm> (22 Haziran 2008)

GAP Resmi Sitesi “Faaliyet Raporu”, www.gap.gov.tr/Turkish/Genel/fr2006.pdf (12 Şubat 2006)

“Haritalar”, www.gap.gov.tr/flash/Tr/gahit/gharita/gtr2.jpg (10 Şubat 2006)

“Kimlik Çalışması”, www.gap.gov.tr/Turkish/sunus/kimlik1.pdf (3 Mart 2006)

GİDEM Sitesi, www.gidem.org/_Gidem/website/gozlem_uk.aspx?sayfaNo=165-22k (2005)

Gülçubuk, Bülent. “Kadın İşgücünün Tarım Dışında İstahda Edilebilebilirliği : Fırsatlar / Olanak”, www.ikv.org.tr/pdfs/BulentGulcubuk/pdf (25 Ekim 2006)

International Labour Istatistic, http://www.ilo.org/wcmssp5/groups/public/---dgreports/---integration/---stat/documents/publication/wcms_087875.pdf

TBMMOB Ziraat Mühendisler Odası resmi sitesi, “Çalışmalar” www.zmo.org.tr/calismalar40_cp.pdf (5 Ocak 2007)

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sitesi, www.khgm.gov.tr/ - 39k
“*Duyurular*”, www.ksgm.gov.tr/duyurular/duyurumi.html - 22k (22 Şubat 2007)

T.C. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, <http://www.aile.gov.tr/tr/> (7 Temmuz 2007)

T.C. Sağlık Bakanlığı, <http://www.saglik.gov.tr/> (5 Haziran 2007)

Türkiye İstatistik Kurumu, www.tuik.gov.tr/ (2 Mart 2007)

Wikipedi sitesi, “*Bismil Haritası*”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Bismil> (4 Mart 2006)

Wikipedi sitesi, “*Social Network*”, http://en.wikipedia.org/wiki/Social_network (10 Şubat 2007)

Zaman Gazetesi Sitesi “*Köy Romanı, Bizim Köy*”,
<http://kitapzamani.zaman.com.tr/?bl=5&hn=1215> (10 Mayıs 2008)

EKLER

EK 1- SORU FORMLARI

EK 1-1 HANE HALKI BİLGİ FORMU

Tarih:

Kaset Süresi / Sayısı:

HANE HALKI BİLGİ FORMU

Benim adım SANEM KULAK. Ben Yeditepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Antropoloji Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi ve Araştırma Görevlisiyim. Sizden köyde yaşayan kadınların yaşamlarını (aile hayatlarını) ve diğer kadınlarla ilişkilerini (hem akraba olarak hem de komşu olarak) değerlendirmeyi amaçlayan bir çalışmaya katılmanızı rica ediyorum. Elde edilen tüm bilgiler Yeditepe Üniversitesi için hazırladığım Yüksek Lisans Tezinde yer alacak ve sizin yaşam deneyimlerinizi anlamak için kullanılacaktır.

Bu çalışma bu köyde yaşayan, birbirine akraba ve komşu olan kadınların arasında yürütülecektir. Görüşmeyi kabul ederseniz sizinle ben görüşeceğim ve size ev hayatınız, günlük işleriniz, aile, komşuluk ve akrabalık ilişkileriniz üzerine sorular yönelteceğim. Görüşmemiz yaklaşık bir - bir buçuk saat sürecektir. Bu görüşmede vereceğiniz kişisel bilgileri aile fertleriniz ve diğer kadınlar tarafından kimseye gösterilmeyecek başka hiçbir kurum ve kişiye verilmeyecek, yalnızca ben göreceğim. Bu araştırmada ne sizin ne de yaşadığımız köyün adı geçmeyecek.

Görüşme yapmayı kabul ederseniz, sorularıma net cevaplar vermenizi rica ediyorum. Göstermiş olduğunuz ilgiye teşekkür ederim.

A. *Kişisel Bilgiler:*

- 1) Görüşülen Kişi:
- 2) Yaşı:
- 3) Doğum Yeri:
- 4) Bitirilen Okul:
 - a) Okulda Geçirilen Süre:
- 5) Oturduğu Yerde Yaşadığı Süre:

- a) Bu köyde oturduğu süre:
- 6) Medeni durumu:
- 7) Eşinin Yaşı:
- 8) Eşinin Doğum Yeri:
- 9) Eşinin Bitirilen Okul:
 - a) Okulda Geçirilen Süre:
- 10) Burada ne kadar süredir oturuyor?
- 11) Daha önce nerde oturuyordu?
 - a) Göç etme sebebi?
 - i) Evlilik
 - ii) Ekonomik sebepler

B. Evlilik Bilgileri

- 12) Kaç yaşında evlendi?
- 13) Kaç yıldır evli:
 - a) Evlendiğinizde eşiniz kaç yaşındaydı?
- 14) Nikahınız var mı?
 - a) Resmi nikah
 - i) Kaç yıldır?
 - ii) İmam nikahından geçse neden?
 - iii) Yoksa neden?
 - b) İmam nikahı
 - i) Kaç yıldır?
- 15) Bize evlilik hikayenizi anlatır mısınız?
 - a) Evlenme kararınızı nasıl verdiniz?
 - b) Kim verdi?
 - c) Evlilik öncesi evlenme konusunda ne düşünüyordunuz?
 - d) Aileniz evliliğe nasıl baktı?
 - e) Çevreniz evliliğinize nasıl baktı?
 - f) Evliliğin ilk yıllarında neler düşündü? (şimdiki zamanla karşılaştı)
- 16) Başlık parası alındı mı?
 - a) Neler yapıldı?
 - b) Başlık parasını para olarak mı aldınız?
 - c) Siz evlenirken aileniz erkek tarafından ne istedi?
 - i) İstenilenlerin ne kadarını verdiler?
- 17) Süt parası alındı mı?
- 18) Düğünüzdeki takılar nelerdi?
 - a) Takılar şuanda ne durumda
 - b) İsteklerinizi kim belirledi? (anne, baba...)
- 19) Eşle nasıl tanıştınız? (görücü usulü, aşk)
 - a) Kim tanıştırdı?
 - b) Eşi nasıl biri?
 - c) Memnun değilse nasıl bir tanışma isterdi?
- 20) Eşle herhangi bir akrabalık var mı?
- 21) Başka bir eş var mı?
 - a) Kaç yıldır?
 - b) Neden yapıldı?
 - c) Yaşama şekilleri (aynı ev, ayrı ev)
 - d) İş paylaşımı var mı? (yemek, bulaşık, çocuk bakımı)

- e) Diğer eşten çocuk var mı?
- f) Evlilik türleri nedir? (imam nikahı, resmi nikah)
- 22) Kaç çocuğu var?
 - a) Çoksa bu kadar çocuğu olmasından memnun mu?
 - b) Neden bu kadar çok çocuğu var?
- 23) Onlar hakkında ne düşünüyor?
 - a) Eğitimleri hakkında ne düşünüyor?
 - b) Sağlıkları hakkında ne düşünüyor?
 - c) Gelecekleri hakkında ne düşünüyor?

C. Ekonomik Durum

- 24) Eşinin şuan ki işi?
- 25) Eşin daha önceden yaptığı iş(ler)?
- 26) Eşi ek iş yapıyor mu?
- 27) (*Eğer aileye bağlı ise*) Nasıl geçiniyorlar, aile içi para dağılımı nasıl?
- 28) Gelir getiren bir iş yapıyor mu? (dantel, boncuk)
 - a) Nerede?
 - b) Ne işle uğraşılıyor?
 - c) Çalışmıyorsa neden?
 - d) Nasıl bir iş yapıyor? (İşteki konumu)
- 29) Hanede başka çalışan var mı?
- 30) Bulunduğu ev kendisinin mi?
 - a) Değilse ne tür bir kiracı?
 - i) Baba evi
 - ii) Normal kiracı
 - b) Ev onun ise kendi mi yapmış?
- 31) Ne süredir bu evdeler?
- 32) Tarlası, bağ/bahçesi var mı?
 - a) Varsa nerede?
 - b) Nasıl edindi (aile, satın alma)
 - c) Tarla sulak yerde mi/ kuru yerde mi?
 - d) Bu ürün için harcaması ne kadar? (traktör, gübre)
- 33) Hayvanınız var mı?
 - a) Geçimlik
 - b) Satılık
- 34) Arabası, traktörü, biçerdöveri var mı?
 - a) Yoksa tarım araçlarını kiralıyor mu?
 - b) Nasıl ve ne kadar?
 - c) Haftalık, senelik
- 35) Tarla kimler çalışır?
 - a) Kendi ailesi
 - b) İşçi tutar mı?
 - i) Düzenli
 - ii) Mevsimlik
 - iii) Kaç para yevmiye

D. Aile Bilgileri:

- 36) Hanede kaç kişi oturuyor?
- a) Kimler? (kaynana, kayınpeder, baldız...)
 - b) Kaç çocuk var?

Hane Halkı Üyesi	38)Yaşı	39) Cinsiyeti	40)Doğum Yeri	41)Eğitim Durumu (Yıl sayısı ve okulun türü)	42)Mesleği	43)Çalışıyorsa, nerede çalışıyor?	44)İkinci İşi Var mı?	45)Sosyal güvencesi var mı? (SSK, BAĞ-KUR, Yeşil Kart, Emekli Sandığı, Özel Sağlık Sigortası)

EK 1-2 HANE HALKI BİLGİ FORMU

Tarih:

Kaset Süresi / Sayısı:

HANE HALKI SORU FORMU

A. *Evlilik İlişkileri:*

- 1) Evlenmeden önce evlilikle ilgili ne düşünüyordunuz? (beklentileri)
 - a) Şimdi ne düşünüyorsunuz?
- 2) Evliliğinizden memnun musunuz?
- 3) Nasıl bir eş, evlilik hayaliniz vardı?
- 4) Evlenmeden önce evlilik hakkında fikir alabileceğiniz, danışabileceğiniz biri (bir kadın) var mıydı?
 - a) Neler öğrendiniz?
- 5) Evliliğiniz başında kimler yardımcı oldu/ aracı oldu?
 - a) Kimler sorun çıkardı?
- 6) Evlendikten sonra akıl danıştığınız biri var mıydı?
 - a) Neler öğrendiniz?
 - b) Hangi konularda? (çocuk bakımı, cinsel hayat)
- 7) (*Çocuk sayısına bağlı olarak*) Daha çocuk yapmayı düşünüyor musunuz?
 - a) Eğer erkek çocuk yoksa erkek olana kadar çocuk sahibi olmayı düşünüyor musunuz?
 - b) Erkek çocukla, kız çocuk arasındaki farklar nelerdir sizce? (önemi)
 - i) Hangi çocuğun eğitim alması senin için daha önemli?
 - c) Çocuk sahibi olmanızda ki en büyük etken kim? (eşi ve ailesi, kendisi)
 - d) Herhangi bir korunma yöntemi kullanıyor musunuz? (gizli mi?)
 - i) Aile ve eşiniz biliyor mu?
 - ii) İstemiyorlarsa neden?
- 8) Hanede genelde kararları kim verir?
 - a) Kimler, hangi konularda?
 - b) Sizin karar verdiğiniz hangi konular var?
- 9) Hanede en çok kimler karışır?

Eğer ikinci eş varsa;
- 10) Ne zaman evlendiniz?
- 11) Evlenme sebebiniz neydi?
- 12) Bu evliliğe kim karar verdi?
 - a) İsteyerek mi, zorla mı?

- 13) Nikahınız var mı?
a) Resmi nikah
i) Kaç yıldır?
ii) İmam nikahından geçse neden?
iii) Yoksa neden?
b) İmam nikahı
i) Kaç yıldır?
- 14) Diğer eşle evde yaşam alanlarını nasıl paylaşıyorsunuz?
a) Aynı ev
b) Ayrı ev
- 15) Diğer eşle iş bölümünü nasıl yapıyorsunuz?
- 16) Diğer eşle ilişkileriniz nasıl?
a) Anlaştığınız konular
b) Anlaşamadığınız konular
- 17) (Eğer diğer eşin çocuğu varsa) Çocuk bakımını paylaşıyor musunuz?
a) Çocuklar size ne diye sesleniyor?
- 18) (Eğer ilk eş ise) Bu ikinci evliliğe bakışınız nasıl oldu
- 19) Bu evlilikten dolayı eşinizle problem yaşamaya başladınız mı? (Eğer 1. eş olduğu halde resmi nikah diğer eşte ise bu konuda ki düşünceleri?)

B. Aile İlişkileri:

a. Hane İçi

- 20) Eşinin ailesiyle beraber mi yaşıyorsun?
a) Hayırsa nasıl?
- 21) Hanede eşinin ailesinden beraber yaşadığı kaç kişi var?
- 22) Kaç görümceniz var?
a) Görümceleriyle arası nasıl?
b) En iyi anlaştığı hangisi?
i) Neden?
c) Hiç anlaşamadığı hangisi?
i) Neden?
d) (Eğer akraba iseler) Evlendikten sonra ilişkileri değişti mi?
- 23) (Evde kendi dışında gelin var ise) Kaç gelin var?
a) Diğer gelinlerle arası nasıl?
b) En iyi anlaştığı hangisi?
i) Neden?
c) Hiç anlaşamadığı hangisi?
i) Neden?
e) (Eğer akraba iseler) Evlendikten sonra ilişkileri değişti mi?
- 24) Ailede yaşam alanları nasıl paylaşılıyor?
- 25) Ev içinde eşi dışında kendine en yakın hissettiği, derlerini paylaştığı, yardım aldığı kim var?
a) Neden yakın hissediyor?

- b) Neleri paylaşamıyor?
- 26) Kaynanasıyla arası nasıl?
a) İyi ise, neleri paylaşıyor?
b) Kötü ise neden?
c) (*Eğer akraba iseler*) Evlendikten sonra ilişkileri değişti mi?
- 27) Ailede en çok saygı gösterdiği (göstermek zorunda olduğu kim)
- 28) Hanedeki kadınlardan en çok hangisinde baskı görüyor, en çok kim ona müdahale ediyor?
- 29) Eşi ailede ne çok kimin sözünü dinler saygı gösterir?
- 30) Aileye genel olarak nasıl saygı gösterir, neler yapar?
- 31) İlişkilerinin nasıl olmasını isterdi?
- 32) Aile kimler ona saygı gösteriyor, ondan yardım istiyor?
- 33) En çok hangi konuda kadınlar birbirine yardım ediyor?
- 34) En çok hangi konuda kadınlar tartışıyor, anlaşamıyor?

b. Hane Dışı

- 35) Kendi ailesi nerede oturuyor
a) Ne kadar sıklıkta görüşebiliyor?
b) Ailesiyle arası nasıl?
- 36) Evliliğine tepkileri nasıl oldu? (zorladılar mı, kızdılar mı, mutlu oldular mı?)
a) Ailesinin evlendirme sebebi ne?
- 37) Kendi ailesinden en çok kimi sever?
a) Neler paylaşırlar?
- 38) Annesiyle arası nasıl?
a) Evlendikten sonra bir değişiklik oldu mu?
- 39) İki ailenin arası nasıl?
a) Ne sıklıkta görüşürler?
b) (*Eğer akraba iseler*) Evlendikten sonra ilişkileri değişti mi?
- 40) Ailesiyle eşinin arası nasıl?
a) Kötü ise, neden?

C. Komşuluk & Arkadaşlık İlişkileri

- 41) Arkadaşlarıyla arası nasıl?
a) En yakın arkadaşı kim?
i) Neleri paylaşır?
ii) Nerede, nasıl, ne zaman tanıştı?
iii) Ne sıklıkta, hangi sebeple görüşüyor (ya da görüşemiyor)
b) Artık görüşmediği arkadaşı var mı?
i) Neden?
c) Arkadaşlarında nelere dikkat eder, nelerden hoşlanır ya da hoşlanmaz?
d) Nasıl bir arkadaşlık hayal ederdi?
- 42) Komşularıyla arası nasıl?
a) En yakın komşusu kim?

- i) Neler paylaşır, hangi konularda yardım alır ya da yardım eder?
- b) Görüşmediği komşusu var mı?
- i) Neden?
- c) Arkadaşlarında nelere dikkat eder, nelerden hoşlanır ya da hoşlanmaz?
- d) Nasıl bir arkadaşlık hayal ederdi?
- 43) Onun için komşuluk mu arkadaşlık mı önemli?
- a) Neden?
- b) Arkadaşları genelde komşuları mı?
- ii) Neden?
- 44) En çok ne zaman, hangi konularda yardım alır? (Çocuk bakımı, tarla, ev işleri)
- 45) Komşuları, arkadaşları)
- 46) En çok ne zaman, hangi konularda yardım eder?
- 47) En çok hangi konularda anlaşamaz?
- 48) Evlenmeden önce ilişkileri nasıldı, neler değişti?

EK 1-3 EVLİ HANE HALKI SORU FORMU

Tarih:

Adı:

Kaset Süresi / Sayısı:

EVLİ HANE HALKI SORU FORMU

A. *Kişisel Bilgiler*

- 1) Kaç yıldır evlisiniz?
- 2) Kaç çocuğunuz var?
- 3) Eğitim durumunuz?
- 4) Kocanızın eğitim durumu?

B. *Evlilik İlişkileri*

- 5) Evlenmeden önce evlilikle ilgili ne düşünüyordunuz? (beklentileri)
 - a) Şimdi ne düşünüyorsunuz?
- 6) Evliliğinizden memnun musunuz?
- 7) Nasıl bir eş, evlilik hayaliniz vardı?
- 8) Evlenmeden önce evlilik hakkında fikir alabileceğiniz, danışabileceğiniz biri (bir kadın) var mıydı?
 - a) Neler öğrendiniz?
- 9) Evliliğiniz başında kimler yardımcı oldu/ aracı oldu?
 - a) Kimler sorun çıkardı?
- 10) Evlendikten sonra akıl danıştığınız biri var mıydı?
 - a) Neler öğrendiniz?
 - b) Hangi konularda? (çocuk bakımı, cinsel hayat)
- 11) (*Çocuk sayısına bağlı olarak*) Daha çocuk yapmayı düşünüyor musunuz?
 - a) Eğer erkek çocuk yoksa erkek olana kadar çocuk sahibi olmayı düşünüyor musunuz?
 - b) Erkek çocukla, kız çocuk arasındaki farklar nelerdir sizce? (önemi)
 - i) Hangi çocuğun eğitim alması sizin için daha önemli?
 - c) Çocuk sahibi olmanızda ki en büyük etken kim? (eşi ve ailesi, kendisi)
 - d) Herhangi bir korunma yöntemi kullanıyor musunuz? (gizli mi?)
 - i) Aile ve eşiniz biliyor mu?
 - ii) İstemiyorlarsa neden?
- 12) Hanede genelde kararları kim verir?
 - a) Kimler, hangi konularda?
 - b) Sizin karar verdiğiniz hangi konular var?
- 13) Hanede en çok kimler karışır?

Eğer ikinci eş varsa;

- 14) Ne zaman evlendiniz?
- 15) Evlenme sebebiniz neydi?
- 16) Bu evliliğe kim karar verdi?
 - a) İsteyerek mi, zorla mı?
- 17) Nikahınız var mı?
 - a) Resmi nikah
 - i) Kaç yıldır?
 - ii) İmam nikahından geçse neden?
 - iii) Yoksa neden?
 - b) İmam nikahı
 - i) Kaç yıldır?
- 18) Diğer eşle evde yaşam alanlarını nasıl paylaşıyorsunuz?
 - a) Aynı ev
 - b) Ayrı ev
- 19) Diğer eşle iş bölümünü nasıl yapıyorsunuz?
- 20) Diğer eşle ilişkileriniz nasıl?
 - a) Anlaştığınız konular
 - b) Anlaşamadığınız konular
- 21) (Eğer diğer eşin çocuğu varsa) Çocuk bakımını paylaşıyor musunuz?
 - a) Çocuklar size ne diye sesleniyor?
- 22) (Eğer ilk eş ise) Bu ikinci evliliğe bakışınız nasıl oldu?
- 23) Bu evlilikten dolayı eşinizle problem yaşamaya başladınız mı? (Eğer 1. eş olduğu halde resmi nikah diğer eşte ise bu konuda ki düşünceleri?)

C. *Aile İlişkileri*

a. Hane İçi

- 24) Eşinin ailesiyle beraber mi yaşıyorsun?
 - a) Hayırsa nasıl?
- 25) Hanede eşinin ailesinden beraber yaşadığı kaç kişi var?
- 26) Kaç görümceniz var?
 - a) Görümceleriyle arası nasıl?
 - b) En iyi anlaştığı hangisi?
 - i) Neden?
 - c) Hiç anlaşamadığı hangisi?
 - i) Neden?
 - d) (Eğer akraba iseler) Evlendikten sonra ilişkileri değişti mi?
- 27) (Evde kendi dışında gelin var ise) Kaç gelin var?
 - a) Diğer gelinlerle arası nasıl?
 - b) En iyi anlaştığı hangisi?
 - ii) Neden?
 - c) Hiç anlaşamadığı hangisi?
 - ii) Neden?
 - e) (Eğer akraba iseler) Evlendikten sonra ilişkileri değişti mi?
- 28) Ailede yaşam alanları nasıl paylaşılıyor?
- 29) Ev içinde kendinize yakın hissettiğiniz, derlerinizi paylaştığı, yardım aldığınız kim var?

- a) Neden yakın hissediyorsunuz?
 - b) Neleri paylaşamıyorsunuz?
- 30) Kaynananızla aranız nasıl?
- a) İyi ise, neleri paylaşıyorsunuz?
 - b) Kötü ise neden?
 - c) (*Eğer akraba iseler*) Evlendikten sonra ilişkileriniz değişti mi?
- 31) Ailede en çok saygı gösterdiğiniz (göstermek zorunda olduğu) kim?
- 32) Hanedeki kadınlardan en çok hangisinden baskı görüyor, en çok kim ona müdahale ediyor?
- 33) Eşi ailede ne çok kimin sözünü dinler, saygı gösterir?
- 34) Aileye genel olarak nasıl saygı gösterirsiniz, neler yaparsınız?
- 35) İlişkilerinizin nasıl olmasını isterdiniz?
- 36) Aile kimler size saygı gösteriyor, sizden yardım istiyor?
- 37) En çok hangi konuda kadınlar birbirine yardım ediyor?
- 38) En çok hangi konuda kadınlar tartışıyor, anlaşamıyor?

b. Hane Dışı

- 39) Kendi ailesiniz nerede oturuyor?
- a) Ne kadar sıklıkta görüşebiliyorsunuz?
 - b) Ailenizle arasınız nasıl?
- 40) Evliliğinize tepkileri nasıl oldu? (zorladılar mı, kızdılar mı, mutlu oldular mı?)
- a) Ailenizin evlendirme sebebi ne?
- 41) Kendi ailenizden en çok kimi seversiniz?
- a) Neler paylaşırlar?
- 42) Annenizle arasınız nasıl?
- a) Evlendikten sonra bir değişiklik oldu mu?
- 43) İki ailenin arası nasıl?
- a) Ne sıklıkta görüşürler?
 - b) (*Eğer akraba iseler*) Evlendikten sonra ilişkileri değişti mi?
 - c) Ailenizle eşinizin arası nasıl?
 - i) Kötü ise, neden?

D. Komşuluk & Arkadaşlık İlişkileri

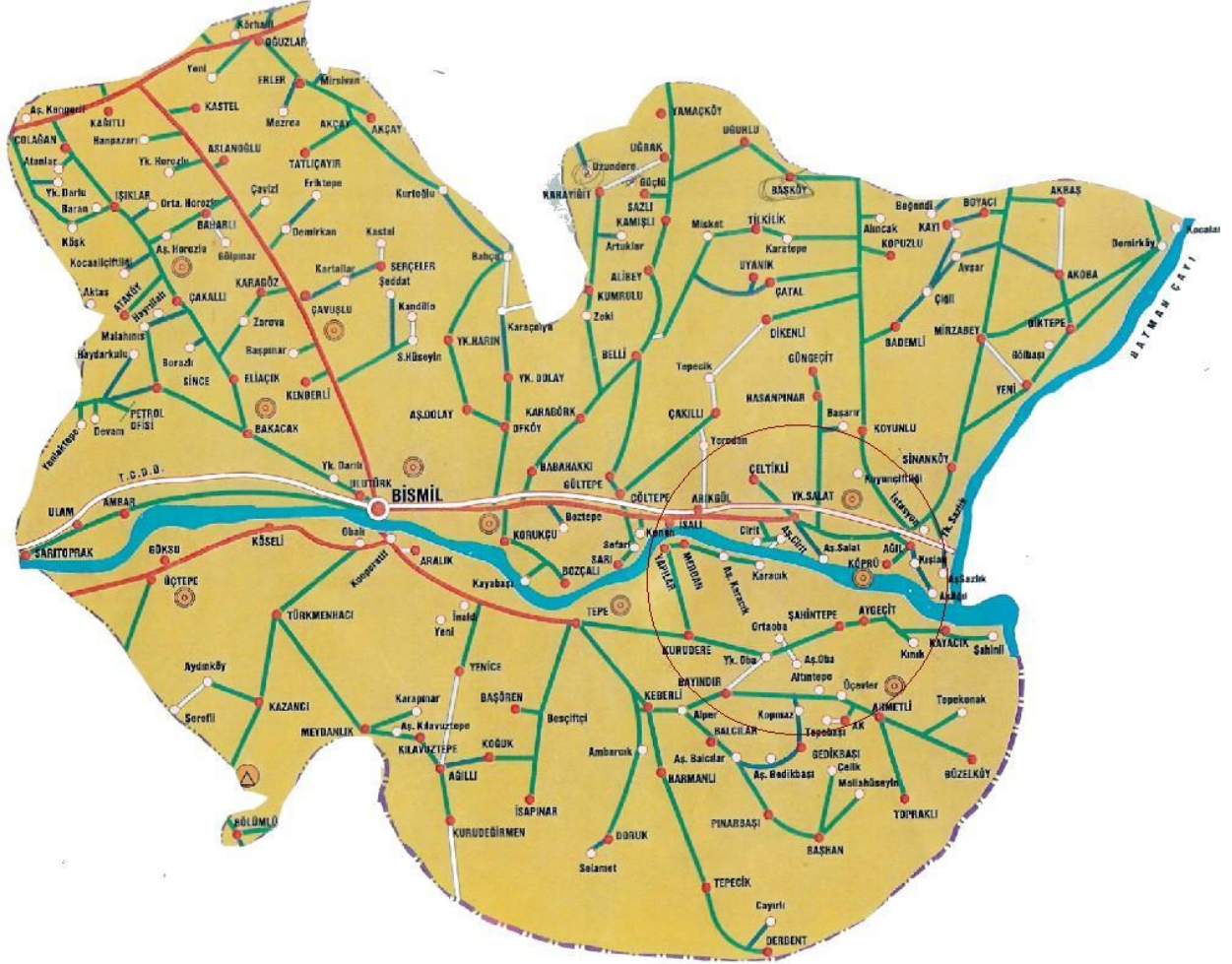
- 44) Arkadaşlarınızla aranız nasıl?
- a) En yakın arkadaşınız kim?
 - i) Neler paylaşır?
 - ii) Nerede, nasıl, ne zaman tanıştı?
 - iii) Ne sıklıkta, hangi sebeple görüşüyor (ya da görüşemiyor)
 - b) Artık görüşmediğiniz arkadaşı var mı?
 - i) Neden?
 - c) Arkadaşlarında nelere dikkat eder, nelerden hoşlanır ya da hoşlanmaz?
 - d) Nasıl bir arkadaşlık hayal ederdi?
- 45) Komşularınızla arasınız nasıl?
- a) En yakın komşusunuz kim?

- i) Neler paylaşır, hangi konularda yardım alır ya da yardım edersiniz?
- b) Görüşmediği komşusunuz var mı?
- i) Neden?
- c) Arkadaşlarında nelere dikkat eder, nelerden hoşlanır ya da hoşlanmaz?
- d) Nasıl bir arkadaşlık hayal ederdi?
- 46) Sizin için komşuluk mu arkadaşlık mı önemli?
- a) Neden?
- b) Arkadaşlarınız genelde komşularınız mı?
- i) Neden?
- 47) En çok ne zaman, hangi konularda yardım alırsınız? (Çocuk bakımı, tarla, ev işleri Komşuları, arkadaşları)
- 48) En çok ne zaman, hangi konularda yardım edersiniz?
- 49) En çok hangi konularda anlaşamazsınız?
- 50) Evlenmeden önce ilişkileriniz nasıldı, neler değişti?

E. Özel Alan

- 51) Kendinizi nasıl görüyor?
- 52) Çevreniz sizi nasıl görüyor?
- 53) Hayatınızda sevdiğiniz, sevmediğiniz yanlar neler? (elinde olsa neleri değiştirmek isterdi?)
- 54) En büyük
- a) Kırgınlığınız ne?
- b) Mutluluğunuz ne?
- c) Üzüntünüz ne?
- 55) Baraj hayatında ne gibi değişiklikler yapabilir, yapacak?
- 56) Sizce kızlar en çok hangi konularda birbiriyle yardımlaşır, anlaşamaz?
- 57) Kadın akrabalar en çok hangi konuda birbirlerinden yardım alır, anlaşamaz?
- 58) Çocuk bakımında en çok kimden akıl, yardım alır?
- 59) Cinsel konularda en çok kimden akıl, yardım alır?
- 60) Düğün için en çok kimden akıl, yardım alır?
- 61) Tarlada en çok kimden akıl, yardım alır?
- 62) Doğumda en çok kimden akıl, yardım alır?
- 63) Kışlık hazırlıkta en çok kimden akıl, yardım alır?
- 64) Temizlik, ev işlerinde en çok kimden akıl, yardım alır?
- 65) Cenaze için en çok kimden akıl, yardım alır?

EK 2- BİSMİL HARİTASI

Kaynak: Bismil Resmi Sitesi (<http://bismil.meb.gov.tr/images/bismilharitasi.jpg> - Temmuz, 2007)

EK 3- “KAPISIZ KÖYÜ” GÖRÜNTÜLERİ ¹

¹ Eklerde mevcut olan resimler tarafımdan Mayıs-Ağustos 2006 tarihleri arasında etik kurallara uygun olarak şahıslardan izin alınarak çekilmiştir.

Resim 1- Diyarbakır'ın surlardan çekilmiş genel görüntüsü - Haziran 2006

Resim 2- Diyarbakır'ın tek üniversitesi Dicle Üniversitesi genel görünüm - Mayıs 2006

Resim 3- Diyarbakır'ın ilk kurulduğu yer olan Sur İçi şimdilerde gecekondulaşmış haline gelmiş - Mayıs 2006

Resim 4- Diyarbakır'ın en büyük mirası Surlar. Yeni bir çalışmayla yenileniyor - Haziran 2006

Resim 5- Çok kültürlülüğü simgeleyen Meryem Ana Süryani Kadim Kilisesi - Haziran 2006

Resim 6- Atatürk'ün Şark Vilayetleri Komutanlığına atandığı zaman kaldığı yer şimdi Atatürk'ün müzesi olarak sergileniyor. Gazi Köşkü çok büyük bir arazi üzerine kurulu - Haziran 2006

Resim 7- “Kapısız Köyü”nün tepeden görünümü - Ağustos 2006

Resim 8- “Kapısız Köyü”nün tepeden Dicle nehrine bakan tarafı. Yolunun hemen yanından geçen Dicle Nehri’nin yaz nedeniyle suları çekilmiş - Ağustos 2006

Resim 9- Köyde kadınların önünden geçmediği ihtiyaçlarını çırak sayesinde sağladıkları bakkalın ve kahvehanenin bulunduğu yer - Ağustos 2006

Resim 10- Köyde evleri birbirinden ayıran sokak. Yanyana evler yan duvarlarla birbirinden ayrılıyor - Ağustos 2006

Resim 11- Köyün evlerini de gösteren bir evin çatısından çekilen sokak görüntüleri - Ağustos 2006

Resim 12- Çatısı düz olan evlerin damlarında bulunan ve “taht” olan geçen köylülerin yazın uyudukları büyük yataklar - Ağustos 2006

Resim 13- Köyün hemen yanından geçen tren köprüsü Dicle Nehri'nin üzerine kurulu - Haziran 2006

Resim 14- Köyün hemen yanındaki Dicle Nehri. Yaz nedeniyle akıntı çok az - Haziran 2006

Resim 15- Geçimini tarımdan sağlayan köylülerin tarlaları. Sulama kuyudan gelen suyun motorla çekilerek borulara yollanmasıyla sağlanıyor - Haziran 2006

Resim 16- Yaz sıcakları nedeniyle köylüler tarlada sabaha karşı çalışıp gün doğmadan işlerini bitiriyorlar. Bu resim ben saat dokuz sıralarında tarlalarda gezerken yanımdaki bir genç kız tarafından çekildi - Ağustos 2006

Resim 17- Görüşme yaptığım kadınların komşu ziyaretleri sırasında çekilmiştir - Temmuz 2006

Resim 18- Yeni gelin kapıya yakın oturarak misafirlere çay ikram ediyor - Temmuz 2006

Resim 19- Yeni gelin ve kaynanası akşam yemeği için ot ayıklıyorlar - Haziran 2006

Resim 20- Kaynana salonda hakim köşeye oturken yeni gelin kapı ağzında oturuyor. Bu bütün evler için aynı oturma düzeni - Haziran 2006

Resim 21- Köyün tek çalışanı olan terzi kadın, tamir için verilen bir eteği dikerken - Temmuz 2006

Resim 22- Bir zamanlar köyün ebesi olan yaşlı kadın ve ona bakan bekar kızı - Temmuz 2006

Resim 23- Kadınlar tarladan döndükten sonra tren köprüsünün altında keçi ve koyunlarını sağıyorlar - Haziran 2006

Resim 24- Her ailenin kendine göre işaretleri olan koyun ve keçileri sağarken. Görüşmecilerimden bir kız resmimi çekti - Haziran 2006

Resim 25- Köy kadınları Belediye Başkanı'nın misafirleri için yemek hazırlıyor - Temmuz 2006

Resim 26- Köy kadınları beraber dolma yaparken - Ağustos 2006

Resim 27- Kadınlar bir başka gün birbirlerine kışlık hazırlıklarda yardım ediyorlar - Ağustos 2006

Resim 28- Köylü Kadın kış için kapısının önünde yorgan içini havalandırıyor - Ağustos 2006

Resim 29- Güneydoğu Anadolu bölgesinin en meşhur yemeklerinden biri olan dolma yapılırken - Ağustos 2006

Resim 30- Köye ziyarete gelen Urfa'da bir aşirete yeni gelin olmuş genç kadın (sırtı dönük) yemek yaparken bize yardım ediyor - Ağustos 2006

Resim 31- Köylü kadın kışlık erzakını hazırlarken. Alnındaki dövmenin çocukken annesi tarafından süs olarak yapıldığını söyledi - Ağustos 2006

Resim 32- Köylü kadınların yemek hazırlıklarına yardım ederken bir ev sahibi tarafından çekildi - Ağustos 2006

Resim 33- Köy düğününde meydanda erkekler misafirlere çay ikram ederken - Ağustos 2006

Resim 34- Düğünün ikinci gecesi kına kıyafetleri içinde gelin ve damat takı töreninden önce halay çekerken - Ağustos 2006

Resim 35- Düğünün ikinci gecesini (Cumartesi gecesini) gelinin takı töreni, yanda bir kadında kimin ne taktığını anons ediyor - Ağustos 2006

Resim 36- Bekar bir kız kınıyı yoğurduktan sonra meydana getirip önce geline sürüyor sonrada misafirlere dağıtıyor - Ağustos 2006

Resim 37- Aile kadınları ikiz çocuklarına diş hediği yaparken - Ağustos 2006

Resim 38-Diş hediğinde yapılan nohutlu hedik yemeği (misafirlere ikram ediliyor) - Ağustos 2006

Resim 39- Köyün Sağlık Ocağı'ndaki doğum ünitesi - Temmuz 2006

Resim 40- Sağlık Ocağı'na ikna edilerek gelen hamile kadın. İlerleyen saatlerde doğumu gerçekleştirdi (Yüzü özellikle saklanmıştır) – Temmuz 2006

Resim 41- Köyde kadınlar arasında çıkan kavgayı izlemeye gelen kalabalık - Ağustos 2006

Resim 42- “Saç saça baş başa” girilen kavga sonrasında bir kadının yolunan saçı – Ağustos 2006

Resim 43- Misafir için hazırlanan klasik bir yemek sofrası – Haziran 2006

Resim 44- Akşam gelen misafirler daha çok bahçede çay ve çekirdek ikram edilerek ağırlanıyor – Temmuz 2006

EK 4- KADIN HİKAYELERİ

ÜNZİLE

Ünzile insan dölü
On kardeş beşi ölü
Büyüdükçe un ufak
Ve gelir de görücü

İnci gibi dişi
Görücü bilir işi
Söğüdüm ağlar gider
Ve olur Hatun kişi

Varmadan sekizine ergin oldu Ünzile
Hem çocuk hemde kadın onikisinde ana
Bir gül gibi al ve narin
Su gibi saydam ve sakın
Susar kadın Ünzile

Yağmuru kim döküyor
Ünzile kaç koyun ediyor
Dayaktan uslanalı hiç bir şey sormuyor

Korkar durur gitmez köyün en son çitine
İnanır o sınırdaki dünyanın bittiğine
Ünzile insan dölü bilinmezlere gebe
Sırların mihletini yükleyip de beline

Söz: Sezen Aksu ¹

¹ Sezen Aksu'nun 1988 yılında çıkardığı *Sezen 88* albümünde yer almaktadır.

EK 4-1 Dilsiz “Sultan Gelin”

1973 yapımı olan “Sultan Gelin” filmi Halit Refiğ’in senaryosunu yazıp yönettiği bir Türkan Şoray klasiğidir. Filmde güzeller güzeli Sultan, en yüksek başlık parasını veren zengin bir köylünün oğlu Osman’la evlendirilir. Askerde çürüğe çıkarılan ve ileri derecede kalp hastası olduğu için hayatı tehlikede olan Osman, Sultan’a kocalık edemez. Genç kız hayatın karşısına çıkardığı tüm sıkıntılara sabırla katlanmaya ve yaşamını sürdürmeye çalışır. Ancak başlık parasının boşa gideceğinden korkan aile oğullarını kaybettikten sonra Sultan’ın evden gitmemesi için en yaralayıcı törelerden birine başvurur. Daha yeni yürüyen oğullarıyla Sultan’ı evlendirirler.

Bu tip törelerin ne yazık ki sadece filmlerde ya da gün içinde sayfa çevirirken gözümüzün kenarına takılan bir haber olmadığına alan araştırmam sırasında şahit oldum.

Anormalliğin normalliği içinde devam eden bir yaşama tanık oldum. Akademik olarak levitarel evlilik olarak tanımlanan; gelinin büyük kardeş öldükten sonra kayınbiraderiyle evlendirilmesi geleneğine, biz masalarımızın başında oturarak tanımlarken ben bu tanımı yaşayan bir kadınla tanıştım. Hem kayınbiraderiyle evlenen hem de üstüne kuma gelen bir kadınla.

Dicle henüz 15’inde gelin olmuş amcasının oğluna. Sormamışlar hiç “*ister misin*” diye, zaten sorsalar da söyleyemezmiş annesi, ablası gibi dilsizmiş o da. “*Evet*” dışında bir şeye dili dönmezmiş, annesinden öyle görmüş çünkü. Gelmiş kocasının evine, kaynanasına yardıma. Sonralarda kaynanasının oğlunu büyütmüş, nerden bilecekmiş bir gerdek gecesi için ona baktığına hem de kendi gerdeğine. Kocasını beş sene sonra evden çıkmış ve bir daha geri gelmemiş. Kaza yaptı, öldü demişler Dicle’ye. Kaderine ağlamaya bile hakkı olmayan Dicle kocasına ağlamış, ağıtını yaka yaka oturmuş kaynanasının dizinin dibine. Analığı tadamadan dul kalıvermiş. Genç kızlığını bilmeden kadın, kadınlığını bilmeden dul oluvermiş bir gecede. Kaynanası “*gitme*” demiş, “*akrabasın burda bakılır sana, sahip çıkarız sana. Hem iyi gelinsin oğlum da büyüdü sayılır. Senden iyi gelin mi bulacam? Baba ocağına dönsen ele veririler seni, kısır kadınsın. Kim n’apsın seni?*”. Dilsiz Dicle “*peki*” deyivermiş.

Onca yıl baktığı, başını yıkadığı, yemeğini yedirdiği çocuk şimdi ona koca olacakmış. Dul Dicle yine kadın olacakmış. 13 yaş farkına rağmen genç kız olmuş

gerdege hazırladığı gece, oğlan çocuğu kocası da sorgulamamış hiç, yenge karısıyla yan yan yatakta otururken. Çünkü o da bilirmiş ki bu töre. Dicle gelin beklemiş analığı, yine. Ama olmamış kucağına alacak bir bebesi.

Kaynanası oğluna demiş *“olmaz böyle bir oğul. Kaybettim. Soy yürümeli, hem senin de hakkın, genç kadın alıver bir gelin daha.”* Dicle’ye sormamışlar yine. Zaten dilsiz Dicle bilirmiş “kusurunu”. Nasıl dermiş “olmaz” diye. Gelmiş genç kuma, vermiş kaynanaya onun veremediği bebeleri. Dicle gelini de bebekleri de basmış bağına. Kocasına abla sonra karı olan Dicle şimdi kumasına abla olmuş.

Bir gün ta İstanbul’dan kalkmış bir kadın çalmış kapılarını. Tanrı misafiri diye buyur etmişler. Kaynanasıyla konuşmuş, üstüne vazife olmayan sorular sormuş. Sonra onu bahçede yalnız yakalamış, çekinmiş Dicle önceleri yanlış bir şey yaparım diye. Kadın sormuş ona önceleri susmuş Dicle, sonra anlatmış gelinliğini, karılığını, kumalığını. “İstanbullu kadın”, “Sultan Gelin” demiş ona. Dicle sanmış bir yerlerde aynı şeyleri yaşayan başka bir kadın. Dilsiz Dicle o gün ilk kez dillenmiş.

EK 4-2 Bir Varmış Bir Yokmuş Şükran

Bir varmış bir yokmuş diye başlanmış masallar, dinlermiş babaannesinin kucağında küçüklüğünde hayal meyal. Bilemezmiş sonraları masal olarak başlayan aşk hikayesi "bir varmış bir yokmuş"la bitecek.

17'sinde tanımış Hasan'ı eve gelen misafirlikte yanında karısı. Alamamış gözünü ondan anlamış kocası da gönüllü. Tarlaya giderken yolunu keser olmuş, Hasan. Gönüllü gönülsüz kaçırırılmış gözlerini. Sonra duyanlar olmuş köyden babasına haber salmışlar babası önce bir güzel dövmüş Şükran'ı, sonra anlatmış: "*nikahlı karısı var olmaz*" diye. Şükran duymamış, hissetmemiş olanları. Bu ne ilk dayak ne de sonmuş. "*İlk kez sebepli yiyorum*" demiş içinde.

Hasan yine çıkmış karşısın Şükran'a. "*Kaçalım*" demiş. Şükran o gün tarladan dönmemiş. Hasan'la yeni bir hayata doğru tarladan çıkan umutlarıyla devam etmiş. Umru değilmiş Hasan evli ya da değil. Hasan anlatmış ona "*teyze kızı, sevmeden evlendim*" diye, "*35'imde ilk seni sevdim*" demiş 17'lik Şükran'a. Resmi nikah olmasa da olurmuş. Allah'ın emriyle evlenmişler, zaten kağıt parçasını kim ne yapacaktı, Allah onları onayladıktan sonra. Hasan'a ev açmış. Şükran, artık kendi evinin kadınıymış. Şükran bir de çocuk verdi mi Hasan'ına, artık ondan iyisi yokmuş. Bir oğlan, arkasından bir oğlan daha, Şükran'ın analığına analık katmış, gururlandırmış erkeğini.

Hasan her gece gelmezmiş. Bilirmiş Şükran, teyze kızına gidermiş. Arada almış diğer nikahının kokusunu ama bilirmiş Hasan onu sever, ona dokunurmuş böyle. Bir gece olmuş Hasan yok, iki gece olmuş Hasan yok. Şükran beklemiş beklemiş "*Hasan'ım gitmez*" demiş. Olsa olsa nikahlı büyü yaptı ayağını çekmek için. Dördüncü günün sonunda kapı çalmış gelen Hasan'ın kardeşi. Hasan'ı "*indirdiler*" demiş, o da ne demekse. Şükran'ın dizleri çözülmüş. Önce kardeşi yılan dilini açmış yine "*Hasan'ı kavga sırasında kurşunladılar,*" demiş. O an Şükran'ın yüreğine bir acı saplanmış, kurşundan beter. "*Son bir kez göreyim*" deyivermiş, ama nafile. Kaldırmış cadı nikahlısı cenazeyi. Şükran kalakalmış bir başına çocuklarıyla, kolu komşuya sormuş "*nüfusu yok mu diye çocukların*" o da "*alt tarafı bir kağıt Allah biliyor ya çocuklar onun*". "*Öle olmaz,*" demişler kağıt lazım.

Şükran dönmüş köyüne elinde iki çocuk karnında bir bebekle. Babasıgil almamış evine mecbur ablasına gitmiş, Şükran. Bakamaz olmuş Hasan'ın çocuklarına, enişte “3 boğaz çok dördüncüsü yolda” deyivermiş bir gece sonra almış karşısına “götür ver çocuk esirgemeye senden benden iyi bakarlar” diye. Şükran “tamam” deyip götürmüş 3 yaşındaki oğlunu hani şu kağıtlarına gerek olmayan devlet kapısına. Öbürüne kıyamamış henüz 3 aylık diye.

Sonra bir gece sancısı tutmuş Şükran'ın. Köye haber salınmış ebe gelmiş sağlık ocağından yanında bir kadınla. Şükran'a sormuş ebe “bebek kaç aylık” diye son adetini hesaplayamamış bir “6 aylık” demiş bir “10 aylık.” Hemşire “doğurtamam böyle, gel gidelim sağlık ocağına” Şükran “olmaz, doğurt” demiş bir elinde sigara. Sonra yanındaki bilmiş kadın karışmış lafa bebeğe zarar içme diye. Sanki çok biliyormuş acısını, sigaradan önce o çoktan zehirlemiş hayatını. “Ölsün” deyivermiş Şükran böyle sürüneceğine. Doğum sancısından kıvrılırken, beşikteki bebeğe baktığını görmüş kadının ve kadına demiş “o da ele gelsin onu da vericem”. Kadın susmuş Şükran bağırması hayata çılgılığı sancılılarıyla bir arada.

Koca bir varmış bir yokmuş, çocuk bir varmış bir yokmuş. Hayat bir varmış bir yokmuş. Gökten 3 elma düşmüş ama, onu alacak çocuk yokmuş.

EK 4-3 Deli Köy'ün Akıllısı

Onu köyde düşünülenin aksine diğer kadınlardan ayıran en büyük özelliği tülbendinin yanlarından sarkmayan saçlarıydı. Beyaz tülbendinin altında olmayan saçları hemen farkediliyordu. Köyün dışından gelenler pislik yüzünden saçlarını kazıttığını düşünebilirdi. Ama aslında doğruyu söylemenin bir bedeliydi bu. Her doğruyu söylediğinde diğer kadınlar tarafından saçı çekilerek dövüldüğü için saçlarını kazıtmıştı. Bu onu aptal mı akıllı mı yapardı?

Daha doğduğu andan itibaren birçok akıllıyı çıldırtan bu dünyaya başka gözlerle bakarak başlamıştı. O dünyayı görüp ona getireceği sıkıntı ve karışıklar yüzünden çıldıracağına baştan deli olarak gelmeyi tercih etmişti. Böyle boş yere oyalanmasına gerek yoktu. Bu onu akıllı mı deli mi yapardı?

Akıl sağlığının yeterli olmaması yüzünden 14 yaşında, 60 yaşında bir adama verilmişti. Böylece ona bakmaktan nefret eden ailesi ondan kurtulmuş olacaktı, kocası da kendine bir bakıcı bulacaktı. Allaha bu üzüntüyü çekecek kadar akılselimi değildi. Bu onu akıllı mı deli mi yapardı?

Üç çocuk annesi olduğunda deli olduğu için bakımsızlıktan iki çocuğunu öldürdüğünü söylediler. Diğer çocuklarına bakan akıllı kadınların sokaklarda umursamadan bıraktığı, akrep sokmasından ölen çocukların annelerinden daha mı deliydi? Hiç değilse bu sayede evlat acısını hissedebilecek akıl sakinliğine sahip değildi. Bu onu akıllı mı deli mi yapardı?

Köyde dedikoducu kadınların suratına ne olduklarını söylediğinde, dayak yediğinde akıllanıp susmuyordu. Köyde adı deli olduğu için kadınlar ona inanmamayı tercih ediyorlardı. Akıllı kadınlar onun deliliğine sığınarak ikiyüzlü davranabiliyordu. Bu onu akıllı mı deli mi yapardı?

Kocasından sokak ortasında dayak yediğinde neye dayanmaması gerektiğini anlamadığı için diğer kadınlardan da utanmıyor ve kendi acılı hikayesine üzülüyordu. Bu onu akıllı mı deli mi yapardı?

Bilmediği bir köye araştırma yapmaya gelen akıllı kadının yanında güvende olduğunu bildiği bir yerde yaşamak onu akıllı mı deli mi yapardı?

Tam olarak kimsenin onun yaşadıklarıyla nasıl baş ettiğini anlamıyor olması, onları mı yoksa onu mu akıllı ya da deli yapardı?

EK 4-4 Ya Ben?

Büyük büyük binaların büyük büyük sokaklarından birinden bir kadın çıkagelmiş, sıcak, kurak topraklara. Kafasında idealizmin kavak yelleri, bavulunda kitaplar bu küçük köye kaybolmaya gelmiş. Aklında annesinin kendini bildi bileli söylediği “*cahil cesareti seninki*” sözleriyle altın renkli köye adımın atmış. Şimdi korkuyla karışık heyecanının gizlemeye çalışarak hiç tanımadığı bir dünyaya kendi hikayesini yazmaya geliyormuş.

Yavaş yavaş girmiş kadınların arasına, onları ürkütmek için ama kendi de korkmamak için olduğunu sonradan farkedecekmiş. Anlamıyormuş başta konuşulan dili, ama onun en büyük korkusu ise kendini anlamalarıymış aslında.

Kendi şehrinde daha çok hakaret vari bir tavırla söylenen “Kürt” kelimesinin içten içe onun da ses mimiklerine yerleşip yerleşmediğinin kararsızlığında kullanmamış önceleri ama zamanla bakmış herkes kullanıyor onun da ağzından çıkıvermiş. Endişe dolu gözlerle etrafına bakmış, kimse ona garip ya da aşağılanmış bakmıyormuş. “*Önyargılı bir ifadem yok*” diye sevinmiş. Bu o köye ilk yaklaşmasıymış.

Kadınlarla vakit geçirdikçe esmer teninden ve siyah saçlarından dolayı kadınlar “*sen nasıl Kürt değilsin?*” demeye başlamışlar. Onun istediği buymuş farkedilmeden onlara zarar vermeden kabullenilmek. Her öğrendiği hikaye aslında kendi içinde bulunduğu hikayeyi şekillendiriyormuş. Onların her kelimesinin kendi parmaklarında yeniden şekilleneceğini umarak devamlı notlar alıyormuş. Kimi zaman etrafındakileri tedirgin etmemek için dışarıdaki tuvalete koşar orada not tutarmış. Döndüğünde “*en çok neyi unutmadın?*” deseler gülererek “*tuvaletleri derim*” diye içinden geçirirmiş.

Her sabah onlarla tarlaya gider oradan da kahvaltı etmek için eve gidermiş, sonra da hayvanları sağmaya ve akşama kadar misafirlik ve yemek yapmakla geçermiş günleri. İçinden de “*şehirdeki kadınlar bir de iş yaptığını sanıyor*” diye.

Sular öyle her gün akmazmış altın renkli köyde. Bazen iki gün gelmediği olurmuş. Tam bir kadınla konuşurken haber geldiğinde, kadın bir tarafa kendi bir tarafa su doldurmaya gidermiş. İşte bu zamanlar orada kalarak gözlem yapmanın ne kadar doğru olduğuna tekrar tekrar emin olurmuş. Çünkü öbür türlü kadının niye konuşmasını yarıda kestiğini anlayamaz, hatta üstüne alınabilirmiş. Ama şimdi o da kendi hayat mücadelesi içinde bir yandan yıkanırken altındaki leğende çamaşır yıkıyormuş.

İlk günlerde sıcaklar yüzünden evden çıkamayıp ayaklarını bütün gün kovaya soktuğunu hatırladığında köyün insanların sıcaklığının daha kavurucu ama samimi olduğunu düşünürmüş. Her gördüğü şey ona heyecan verirmiş. Tıpkı “Alice Harikalar Diyarında”daki Alice gibi gözlerini dört açıp tekrar yaşayamayacağı bu deneyimi anlamaya çalışmış. Elbette ki bu Alice Harikalar Diyarı, Fatma, Kezban, Zozan için bir diyar değil, gerçek yaşamış. Zamanla bundan sıyrılarak hayat koşullarını kavramaya başlamış bir kadın olarak her perdenin arkasında başka hayatlar yaşandığını farketmiş. Her deneyim aslında kendini de yenilemesini sağlamış.

Şimdi bu satırları yazarken bile bilimsel deneyimlerin dışında kendine ne kadar çok şey kattığını düşünüyor. Bilgi aldığını sanırken aslında ne kadar çok şey verdiğini düşünüyor ve ekliyor *“acaba kendilerine yardım edemeyen bu kadınlar bana ne kadar yardım ettiklerini farkındalar mı?”*

Ya ben...

EK 5- ATASÖZLERİ

EK 5-1 *Gelin ve Kaynana ile İlgili Atasözleri*

Kaynana İle İlgili Atasözleri

- Gelin çiçek, her dediği gerçek; kaynana yılan, her dediği yalan.
- Gelinin dini yok, kaynananın imanı.
- Kaynana dırıltısı.
- Kaynana pamuk ipliği olup raftan düşse gelinin başını yarar.
- Kaynana kazan garı, arayı bozan garı.
- Kaynana kaynar gelini oynar.

Gelinle İlgili Atasözleri

- Alırsan dırtlı (marazlı) gelini, çekersin hayatın kahrını.
- Bir de gelin oldumsa ata binmesi kolaydır.
- Bizim gelin bizden geçir, başını örtir, gıçını açır.
- Gelin bulduğunu işler, ganyana da çilliğini dişler.

Kuma İle İlgili Atasözleri

- Kadının biri ala, ikisi beladır.
- Kuma (ortak) gemisi yürümüş, elti gemisi yürümemiş.

Komşulukla İlgili Atasözleri

- Ateşi karıştırırsan söner; komşunu rahatsız edersen göçer.
- Hayırlı komşu, hayırsız akrabadan (hısımdan) iyidir.

Akrabalıkla İlgili Atasözleri

- Hısım hısımın ne öldüğünü ister, ne unduğunu.
- Akriba idik akrep olduk biz bize, ayrı düştük bakmaz olduk yüz yüze.
- Kuma (ortak) gemisi yürümüş, elti gemisi yürümemiş.

Çocukla İlgili Atasözleri

- Çocuklu ev pazar, çocuksuz ev mezar.
- Oğlanı kızı olmayan avrattan, eski hasır yeydir.
- Kız doğuran tez kocar.
- Kız evde olsa da elden sayılır.
- Oğlan doğuran övünsün, kız doğuran dövünsün.
- Oğlanı her karı doğurmaz, er karı doğurur.

EK 5-2 Komşuluk ile İlgili Atasözleri

- Aç kurt bile komşusunu dalamaz.
- Ev alma, komşu al.
- Hayır söyle komşuna, hayır çıksın karşına.
- Kapını kilitli tut, komşunu hırsız tutma.
- Komşu hakkı Tanrı hakkıdır.
- Komşu komşunun külüne muhtaçtır.
- Komşuda pişer, bize de düşer.
- Komşunun sakalını yoldularsa, sen de sakalını kazıt.
- Kötü komşu insanı mal sahibi eder.
- Ev alma, komşu al.
- İyi komşu kardeş sayılır.
- İyi komşu uzaktaki akrabadan öncedir.
- Komşuya değer vermeyen kendini değersiz kılar.
- Deryê xwe bıgır ciranê xwe sız dernex. - Kapını kapa, komşunu hırsız çıkarma.

EK 6- DİYARBAKIR YEMEKLERİ¹

¹ Bu bölümdeki tüm yemek tarifleri Halime Küçük tarafından 7 Ağustos 2006 tarihinde verilmiştir.

Şorba Guh (Kulak Çorbası)

Hamuru:	1 çay kaşığı karabiber
1 yumurta	1 çay kaşığı tuz
1 kahve fincanı su	Çorba Suyu:
1 çay kaşığı tuz	5 su bardağı et suyu (1 litre)
1,5 su bardağı un	2 çorba kaşığı sadeyağ
1 su bardağı sadeyağ (Hamuru kızartmaya)	2 çorba kaşığı un
İçi:	1 tatlı kaşığı tuz
4 kaşık kıyma	Yüzüne:
1 çay kaşığı köfte baharı	1 tatlı kaşığı tarçın

Yapılışı: Kıymayı baharatlarla yoğur. Bir kasede yumurta, su ve tuzu çırp, alabildiği kadar unla kulak memesinden sert hamur yap. 10 dakika demlendir, bıçak sırtı kalınlığında aç, 3 cm. karelere kes, iç koy. Hamurun iki ucunu bohça katlar gibi katla, diğer uçlar açık kalsın. 10 dakika beklet. Kızgın sade yağda kızart. Tencereye yağı, unu ilave et ve açık pembe olana kadar kavur. Et suyunu soğuk ilave et, karıştırarak kaynat. Tuz at. Beş dakika sonra kalan hamurları yanında servise al.

Lebeni-Mehir (Lebeniye Çorbası)

Malzemesi:	1/2 su bardağı yarpuz
5 su bardağı et suyu (1 litre)	Yüzüne:
1/2 su bardağı döğme (75 gr)	1 çorba kaşığı sadeyağ
1 çorba kaşığı nohut (25gr)	1 çorba kaşığı kur nane
1 su bardağı süzme yoğurt (400gr)	

Yapılışı: Nohut ve döğmeyi akşamdan içme suyunda (8 saati aşmamalıdır) ıslat. Sabah et suyu ile ateşe koy, yumuşayınca kadar pişir. Yoğurdu, çorbanın ılık suyu ile ez, çorbaya ilave et, ateşe koy kaynayıncaya yarpuzu ilave et, koyulaşınca kadar pişir, kaseye al. Yağı kızdır, naneyi ilave et. 1 dakika geçirmeden ateşten al, çorbanın yüzüne gezdir, servise al.

Şorbe Nisk (Mercimek Çorbası)

Malzemesi:	1 soğan (100 gr)
8 su bardağı et suyu (1,5 litre)	1 tatlı kaşığı kırmızı pul biber
1/2 su bardağı yeşil mercimek (75 gr)	1 tatlı kaşığı tuz
1/3 su bardağı döğme (50 gr)	1 çorba kaşığı kişniş
1/4 su bardağı nohut (25gr)	1 çay kaşığı nane

Yapılışı: Döğme, nohut ve mercimeği ayıkla, yıka, aynı kaplarda akşamdan sıcak suda ıslat, sabah hepsini beraber 8 su bardağı et suyu ile ateşe koy, yumuşayınca kadar kaynat. Soğanı halka halka doğra. Pul biberi, tuzla beraber ilave et. Pişince kişniş döv, at, kaseye al. Yağı kızdır, nane ve kırmızıbiberi ilave et. 1 dakika geçirmeden ateşten al, çorbanın yüzünde gezdir.

Şorba Zozani (Yayla Çorbası)

Malzemesi:	1 kahve fincanı un (30gr)
5 su bardağı et suyu (1 litre)	1 tatlı kaşığı tuz
1 su bardağı süzme yoğurt veya 2,5 su bardağı sıvı yoğurt	Yüzüne:
1 Yumurta	1 çorba kaşığı sadeyağ (25gr)
	1 tatlı kaşığı nane

Yapılışı: Bir kasede un, yumurta, yoğurdu iyice ez. Yavaş yavaş et suyunu yedir ve ateşe koy. Karıştırarak kaynat. Un kokusu gidip koyulaşınca tuz at. Bir taşım kaynayınca kaseye al. Yağı kızdır, naneyi ilave et, 1 dakika geçirmeden ateşten al, çorbanın yüzünde gezdir.

Kebaba Kezeb (Ciğer Kebabı)

Malzemesi:	1 karın zarı
1 kuzu karaciğeri	1 tatlı kaşığı tuz
250 gr. kuyruk	

Yapılışı: Ciğer ve kuyruğu fındıktan iri doğra, şişe üç ciğer bir kuyruk tak. Karın zarını üzerine sar. Kömür ızgarasında pişir.

Xilolik (Ekşili Köfte-Hilolik Aşı)

1 ölçü içli köfte dış malzemesi	7 su bardağı su
2 kaşık sadeyağ (50 gr)	2 çorba kaşığı limon suyu veya 1 çay kaşığı limon tuzu
2 iri soğan (200 gr)	1 tatlı kaşığı tuz
1/2 kg domates veya 2 çorba kaşığı domates salçası	

Yapılışı: İçli köftenin dışını hazırla. Nohuttan büyük köfteler yap. Tencerede yağı erit, soğanı iyice kıy, yağa ilave et, sarart. Domatesi rende, ilave et. 10 dakika kaynadıktan sonra suyu kaynar halde dök. Bir kaç taşım kaynayınca limon suyunu karıştır. Hiloliklen (köfteleri) at. Köfteler pişince servise al.

Kutlik (İçli Köfte)

Dışı:	2 soğan
1 su bardağı köftelik ince bulgur	250 gr yağlı koyun kıyması
1 su bardağı döğme ufağı (ince irmik olabilir)	1/2 su bardağı ceviz
1 tatlı kaşığı tuz	1 tatlı kaşığı tuz
1 çay kaşığı kırmızıbiber	1 çay kaşığı karabiber
1 çay kaşığı karabiber	1 çay kaşığı kırmızıbiber
1 çorba kaşığı dövülmüş kişniş	1 tatlı kaşığı dövülmüş kişniş
	2 çorba kaşığı sadeyağ

Yapılışı:

İçi: Soğanı iyice kıy. Yağla sararıncaya kadar kavur. Eti koy ve kavur, inmesine yakın tuz, karabiber, kırmızıbiber, kişnişi, bıçakla kıyılmış cevizi ilave et, karıştır, ateşten al.

Dışı: Bir tepsiye bulgur, döğme ufağı veya irmiği koy. Tuz, karabiber, kırmızıbiber, kişnişi ilave et, 1,5 su bardağı ilik su koy. Köfte hamurundan yumurta büyüklüğünde parçalar alarak avuç arasından işaret parmağıyla açarak boş yumurta kabuğu haline getir. Önceden hazırlanmış içten koy, döndürerek ağzını kapat büyük bir tencerede 10 bardak suyu 1 çorba kaşığı tuz ile kaynat, su kaynayınca köfteleri içine at, köfteler suyun yüzüne çıkınca pişmiştir. Kevgirle servis tabağına al.

Bumbar-Lumbor-Kipik- Zimbilok (Bumbar)

2 bumbar	1 çorba kaşığı kuru nane
İçi:	1 tatlı kaşığı karabiber
250 gr et	1 tatlı kaşığı kırmızıbiber
1 su bardağı pirinç	1 tatlı kaşığı tuz
1 soğan (100 gr)	Haşlama suyu:
1 çorba kaşığı erimiş sadeyağ	5 su bardağı su
1 çorba kaşığı domates salçası	1 çay kaşığı tuz

Yapılışı: Eti bıçakla çok ince kıy. Soğanı yemeklik doğra, pirinci ayıkla, yıka, tüm malzemeleri karıştır.

Bumbarları tuzla taşa sürterek içini, dışım tertemiz yıka. İçini huni ile veya dıştan iteleyerek doldur. İki yanını bağla, soğuk olan tuzlu suya at. Yarı pişince bir kaç yerine iğne batır. (Daha önce iğneleme, içi pişer dışı kalır). Bumbarlar yumuşayınca servise al.

Dolmayan Parsüyan (Kaburga Dolması)

Malzemesi:	1 tatlı kaşığı tuz
1 yaşındaki oğlak kaburgası veya kolu	1 tatlı kaşığı yenibahar
250 gr koyun kol eti	3 su bardağı su
2 su bardağı pirinç	1 su bardağı badem
4 çorba kaşığı sadeyağ	1 çorba kaşığı çok ince kıyılmış maydanoz veya reyhan
1 tatlı kaşığı karabiber	

Yapılışı: Pirinci, tuzlu ılık suda soğuyuncaya kadar beklet. Kol etini kuşbaşı doğra. 1 su bardağı su ile ateşe koy, suyunu kavurarak çektir. Karabiber, tuz at. Kaynar halde suyu ilave et, kaynat. Ayrıca tencerede 2 kaşık yağı erit. Pirinci bol suda yıka, yağda kavur, kaynamakta olan etli suya koy, yan pişmiş pilav yap.

Bademi suyla haşla. Kabuklarını soy, yıka, süzdür, sadeyağ da pembeleştir. Pişen pilavı istenirse kıyılmış reyhan veya maydanoz ilave et. Yenibahar at, karıştır.

Kaburga etle kemiğinin arasını aç, yan pişmiş pilavı doldur. (doldurmayı iyi ayarla, çok doldurursan patlar, az doldurursan su girer), üzerine salça sür ve 1 kaşık sadeyağda kızart. Kaynar halde 3 su bardağı su ilave et, tuz at, kapağını ört. Tencerede önce 1 saat kemikli tarafı alta gelecek şekilde yerleştirerek kaynat, sonra etli tarafını çevirerek çok hafif ateşte 4-5 saat pişir.

Kibe (Kibe-Karın Dolması)

Malzemesi:	
1 koyun karnı	
1 ölçü bumar dolması malzemesi	

Yapılışı: Karınları temiz yıka. Ilık su ile 1 çay kaşığı karbonatla ateşe koy. Isınınca (kaynatmadan) taş üzerinde bıçakla sürterek temizle, bol su ile yıka, küçük parçalara kes, torbalar halinde bir tarafını açık bırakarak dik.

Bumar dolması malzemesini hazırla. Karınların içine doldur, dik. Kaynamakta olan tuzlu suya at, yumuşayuncaya kadar pişir. Servise al.

Tirşik (Meftune)

Malzemesi:	2 çorba kaşığı sadeyağ (50 gr)
1/2 koyun kol kürek parça eti	1 su bardağı sumaklı su
1/2 kg patlıcan	2 diş sarımsak
2 iri domates (200 gr)	2 tatlı kaşığı tuz
4 yeşil biber	

Yapılışı: Sumaklı suyu 1 tatlı kaşığı tuz alarak 15 dakika beklet. Patlıcanları ala bula soy, boyuna dörde kes, sonra ceviz büyüklüğünde doğra, yerleştir. Yeşil biberleri patlıcan boyunda doğra ilave et. Sarımsağı döv, süzölmüş sumak suyu ilave et. Sadeyağı ara ara koy, kapağı ört. Çok hafif ateşte etler yumuşa yana kadar pişir.

Girara bi X (Duvaklı Pilav)

Pilavı:	250 gr. orta yağlı koyun kıyması
2 su bardağı pirinç (300 gr)	50 gr. badem
3 su bardağı et suyu (600 ml)	1 çorba kaşığı sadeyağ
3 çorba kaşığı sadeyağ	1 çay kaşığı yenibahar
2 tatlı kaşığı tuz	1 çay kaşığı tuz
1 çorba kaşığı tuz (pirinci ıslatmaya)	1/4 su bardağı kıyılmış maydanoz

Duvağı:

Yapılışı: Pirinçleri ayıkla, 1 bir çorba kaşığı tuz ve üzerlerini örtecek ve parmak dayanacak kadar sıcak su ile soğuyuncaya kadar beklet, temiz su çıkana kadar yıka, süzgeçte süz. Tencere ye et suyunu ve iki tatlı kaşığı tuzu koy. Kaynayınca pirinçleri sal, kapağı ört. Pirinçler de kaynamaya başlayınca hafif ateşe al. Tavada yağı kızdır dök. Yağlı kağıtla kapat, kapağı ört. Çok hamur hafif ateşte 20 dakika dinlendir. Üzerine duvağını yay, servise al.

Duvağı: Kıymayı tavada kavur. Tuzu baharatları ilave et. Yağda bademi pembeleştir, maydanozu kıy, kıymaya karıştır.

Qedayif R (Burma Kadayıf)

Malzemesi:	Şurubu:
1 kg kadayıf	750 gr şeker
200 gr suyu yağ	500 gr su
300 gr Antep fıstığı	

Yapılışı: Şekeri su ile ateşe koy, kaynamaya başladıktan 2 dakika sonra ateşten al.

Burmalık hazırlanmış kadayıfı mermerde aç, düzle. Fıstıkları sıcak suda haşla, kabuklarını soy, süzdür, iyice kurut ve mermerdeki kadayıfa boyunca yay. Baş tarafını bir elle çevirerek burma haline getir. Tepsiye ortadan başlayarak dola.

Yağı erit. Dibine biriken suyu bırakarak süz ve ısıt. Parmak dayanacak sıcaklıkta iken kadayıfın üzerine gezdir. Mangal üzerinde alt tarafını pişir (fırında kurur). Yağını bir kaba süzdür. Tepsi yardımıyla ters çevir. Süzölen yağı tekrar koy ve alt tarafını pişir. Fazla yağını süzdür.

Şurubunu sıcak halde alt tarafı da pişen kadayıfa yedir, tekrar ateşe koy. Bakır tepsi ise 8 dakika, alüminyum tepsi ise 10 dakika hafif ateşte pişir. Soğuyuncaya kadar dinlendir.

Diyarbakır teröre teslim

İkinci günlük çatışmalar sırasında ölen biri çocuk üç kişinin cenazesinde yine olaylar çıktı. 10 yaşlarında bir çocuk hayatını kaybetti. Gerginlik Batman'a da sıçradı, 12 kişi yaralandı

31/03/2006 (3819 kişi okudu)

DHA - DİYARBAKIR - Günlerdir çatışmaların çıktığı Diyarbakır'da hayatını kaybedenlerin sayısı dörde yükseldi. Önceki günlük gösteriler sırasında ölen dokuz yaşındaki Abdullah Duran, 22 yaşındaki Tarık Atakaya ve 19 yaşındaki Mehmet Işıklı'nın cenazesi sırasında yine çatışma çıktı. Bu kez de 10 yaşlarında bir çocuk yaşamını yitirdi.

Muş'taki operasyonda öldürülen dört PKK'lının cenazesi töreninin yapıldığı salı gününden bu yana savaş alanına dönen Diyarbakır, yine olaylı bir gün geçirdi. Fırınlar dışındaki işyerleri, düğünler de açılmadı. Dershaneler ders yapmadı, Dicle Üniversitesi öğrencileri de ders ve sınavlara girmediler. Çevre illerden takviye alan güvenlik güçlerinin başta kamu binaları çevresinde olmak üzere geniş güvenlik önlemi aldığı kent, sabaha cenaze gerginliğiyle başladı. Devlet Hastanesi ile Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'nden öğleye doğru alınan Abdullah Duran, Tarık Atakaya ve Mehmet Işıklı'nın cenazeleri, Bağlar beldesindeki Şefik Bey Camii'ne getirildi. Burada toplanan 15 bin kişi cenazeleri beklerken, PKK ve Öcalan lehine slogan attı. Törene Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı Osman Baydemir ile kentteki Sur, Bağlar, Yenişehir, Kayapınar belediyelerinin DTP'li başkanları ve DTP'li yöneticiler katıldı. Cenazeler yıkandıktan sonra omuzlara alınarak Yeniköy Mezarlığı'na götürüldü. Bu sırada, kapatılan DEP'in eski milletvekili Hatip Dicle, DTP'ye ait otobüsün üzerine çıkarak sükünet çağrısı yaptı

Diyarbakır'a takviye güç gönderildi. Kepenkler yine kapalıydı. Çatışmalar sırasında yaralanan 10 yaşlarındaki çocuk, hastanedeki müdahalelere rağmen kurtarılamadı. FOTOĞRAF: TUNCAY DAĞLI / DHA FOTOĞRAF: RAMAZAN YAVUZ / DHA FOTOĞRAF: REUTERS

Taş, bomba, plastik mermi...

Cenaze güzergâhındaki 10 Nisan Polis Merkezi'nde polis ve özel harekât timleri sıkı güvenlik önlemi aldı. Cenazeler Sento Caddesi'nden karşıya geçirilirken, kortejdeki bazı kişiler polisleri taşıdı. Göz yaşartıcı bomba kullanan polis, uyarı ateşi açtı. Bu sırada yaralanan bir çocuk Diyarbakır Devlet Hastanesi'ne kaldırıldı. Karnından plastik mermiyle yaralandığı ileri sürülen çocuğun yaşamını yitirdiği belirtildi.

¹ Araştırmanın yapıldığı 2006 yılında Diyarbakır merkezde yaşanan olayların gazetelerdeki başlıkları

Bu sırada kortej güvenliğini sağlayan kişiler taş atan grubu uzaklaştırdı ve kortejin mezarlığa gitmesini sağladı. Cenazelerin toprağa verilmesinden sonra Ofis Senti'ne sokulmayan gostericiler, Bağlar'da oturan bir polisin evine saldırdı. Kapısı zorlanınca, polisin eşi Emniyet M¼d¼rl¼đu'nden yardım istedi. Emniyet M¼d¼r¼ Zeki atalkaya telsizle ekipleri b¼lgeye sevk etti, aile b¼lgeden uzaklaştırıldı. Olaylarda ¼ç kişi g¼zaltına alında, 100'den fazla kişi de yaralandı. Çatışmalar geç saatlere kadar s¼rd¼.

Açık¼retim sınavları ertelendi

Akşama kadar s¼ren g¼steriler sırasında Emniyet M¼d¼rl¼đu binası, Melik Ahmet Lisesi taşlanırken, Hatboyu Caddesi'nde bir banka şubesi ateşe verildi, birçok işyeri taprip edildi. Polis g¼n boyunca g¼z yaşartıcı bomba kullanıp uyarı ateşi açtı. Emniyet Genel M¼d¼r Yardımcısı Ramazan Er, ¼st d¼zey y¼neticiler ile geldiği kentte, olaylarla ilgili gelişmeleri değerlendirdi. Anadolu ¼niversitesi Rekt¼rl¼đu, Diyarbakır Valiliği'nin, hafta sonu kentte yapılacak Açık¼retim ara sınavlarının g¼venlik nedeniyle yapılmasının m¼mk¼n g¼r¼lmediđini bildirmesi ¼zerine sınavları iptal etti. G¼venlik nedeniyle yapılmayan sınavlar, daha sonra belirlenecek bir tarihe ertelendi.

 Yazdır | Yolla | [Arşive Ekle](#)

Kaynak: <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=182962>, Temmuz 2008

AB'nin Diyarbakır endişesi

Avrupa Birliği Komisyonu, Türkiye'nin Güneydoğu Bölgesi'ndeki şiddet olaylarını izlediğini belirterek, acil çözüm çağrısında bulundu.

AB Komisyonu'nun genişlemeden sorumlu üyesi Olli Rehn'in sözcüsü Christina Nagy, konuya ilişkin açıklamasında, güvenlik birimleri ile bölge halkı arasında yaşanan gerginliğe değinerek, ortamın yumuşatılması gereği üzerinde durdu.

Sözcü, barış, ekonomik ve kültürel gelişmeye ihtiyacı olan güneydoğu bölgesinde terörizmden kaynaklanan sorunlar yaşandığının bilincinde olduklarını, ancak meselenin güvenlik boyutundan daha kapsamlı ele alınması gerektiğini söyledi.

Anadolu Ajansı'nın haberine göre, Türk yetkilileri Güneydoğu'da ekonomik ve kültürel gelişme sağlaması yolunda ilerleme sağlanması için acil çaba harcamaya çağırın AB Komisyonu, olaylarda aralarında çocukların da bulunduğu can kaybı olmasından duyulan üzüntü ve endişeyi dile getirdi.

Polisin havaya ateş açması sonucu üç yaşındaki bir çocuk öldü

Nagy, konunun Türkiye-AB temaslarında sürekli ele alındığını, gelişmelerden genel olarak endişe duyulduğunu belirtti.

Gerginlik Batman'a sıçradı

Diyarbakır'da Salı günü dört PKK'lının cenaze töreninden sonra başlayan ve üç gün boyunca devam eden olaylar Batman'a sıçradı.

Diyarbakır'da altı ölü, 257 yaralı ve milyarlarca lira maddi hasar bırakan olaylar hızını kaybederken, bu kez Batman karıştı.

Dünden beri gerginliğin yaşandığı yerlerden biri olan Batman'da bir grup polisle çatıştı.

Polisin ve jandarmaların havaya ateş açması sonucu, evinin terasında olayları izleyen dört yaşındaki bir çocuk boğazına aldığı kurşunla hayatını kaybetti.

Diyarbakır'da ne oluyor?
Kentte yaşananlarla ilgili BBC Türkçe'ye değerlendirmeler

İlgili haberler

- ▶Osman Baydemir'e soruşturma
30 Mart, 2006 | Avrupa
- ▶Diyarbakır'daki olaylarda üç ölüm
29 Mart, 2006 | Avrupa
- ▶Diyarbakır durulmuyor
29 Mart, 2006 | Avrupa
- ▶PKK'luların cenazesinde arbede
28 Mart, 2006 | Haberler
- ▶14 PKK'lı öldürüldü
25 Mart, 2006 | Avrupa

BAŞLICA HABERLER

- ▶Ergenekon'da yeni gözaltılar
- ▶Başsavcı Anayasa Mahkemesi'nde
- ▶Afrikalı liderler ulusal birliğe çağırıldı
- ▶Dünya Gündemi

Batman Valiliği, çocuğun hayatını kaybettiği yerde polisin silah kullanmadığını duyurdu.

Yetkililer, çocuğun kimin silahından çıkan kurşunla öldüğünün araştırıldığını söylüyor.

Yazılı bir açıklama yapan Belediye Başkanı Hüseyin Kalkan da, makam odasının kurşunlanıp taşlandığını öne sürdü.

Bu arada Hakkari'nin Yüksekova ilçesinde, Diyarbakır ve Batman'daki olaylara bağlantılı olarak gösteri yapmak isteyen gruplara polisin müdahale etmesi sonucu iki kişi yaralandı, yedi kişi de gözaltına alındı.

Diyarbakır'da son üç güne göre gerginlik bugün azaldı; yer yer sokak çatışmaları görülse de siyasi tartışmalar daha yoğunlukta.

Aralarında İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu ile Tarım ve Köy İşleri Bakanı Mehmet Mehdi Eker'in de bulunduğu bir AKP heyeti, Diyarbakır valisiyle ve kentin temsilcileriyle görüşmelerde bulundu.

İçişleri Bakanı Aksu, "gerekçesiz" diye nitelediği saldırıları kınadığını, ve demokratikleşmeye zarar verilmek istendiğini söyledi, anne-babalara, "Çocuklarımıza sahip çıkalım" diye seslendi.

Aksu, eleştirilerin hedefinde olan Demokratik Toplum Partilileri de isim vermeden uyardı.

Bazı siyasi parti temsilcilerinin yanlış işlere girişmemelerini isteyerek, "Güvenlik kuvvetlerimiz tertipçi işbirlikçi kışkırtıcı ve uzantılarını tespit edip adalete teslim edecektir. Bunlar teşhir edilecektir" dedi.

Bu arada gösteriler sırasında gözaltına alınanlarla ilgili yargı süreci de başladı.

Mahkemeye çıkarılmaya başlanan 268 kişiden 48'i tutuklandı.

'Kurban edin beni'

Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı Osman Baydemir de son olaylara ilişkin açıklamalarda bulundu.

Baydemir, artık eylemlerin durması gerektiğini söyleyerek, "Bütün sivil yurttaşları eylemleri durdurmaya ve evlerine çekilmeye davet ediyorum. Bütün güvenlik güçlerini de hiçbir şart ve koşulda sivil insanlara silah sıkmamaya davet ediyorum" dedi.

Osman Baydemir, ayrıca kendisinin ölümle tehdit edildiğini, makam aracının saldırıya uğradığını ve korumasına saldırıldığını öne

Osman Baydemir eylemcilerle görüşerek sükunet çağrısı yaptı

sürdü.

Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı ile Diyarbakır ve Siirt DTP İl Başkanları hakkında dün Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı soruşturma başlatmıştı.

Baydemir, hakkında açılan soruşturmaya ilgili olarak; "Sivilleşme, demokratikleşme, toplumsal barış ve istikrarın sağlanması için Osman Baydemir kurban edilmesi gerekiyorsa buyrun kurban edin beni" şeklinde konuştu.

Osman Baydemir hakkında İçişleri Bakanlığı da inceleme başlatmıştı.

Anadolu Ajansı, İçişleri Bakanlığı'nın Osman Baydemir'in "Bu kentin, bu bölgenin acısı 14 idi, bu saat itibarı ile 16'dır" şeklindeki sözleri üzerine inceleme başlattığını duyurmuştu.

Baydemir'in bu sözleri, Muş-Bingöl sınırında güvenlik güçlerince yapılan operasyonlarda ölen 14 PKK'lıdan dördünün defin işlemi sonrasında çıkan olaylarda iki kişinin hayatını kaybetmesi üzerine söylediği belirtiliyor.

Başbakandan tepki

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, dün Suudi Arabistan'dan dönüşünde Esenboğa Havaalanında yaptığı açıklamada, Osman Baydemir'e tepki göstermişti.

Erdoğan, "Belediye başkanı olmak, insana farklı bir konum getiriyor, ama sorumsuzluğu getirmiyor. Bir demokratik, hukuk devletinin içinde bir belediye başkanı bu ifadeleri kullanamaz, kullanmamalıdır" demişti.

Başbakan Erdoğan ayrıca, "Terör eğer zemin bulmaya çalışıyorsa bu zemini bu topraklar üzerinde bulamayacaktır" şeklinde konuşmuştu.

Emniyet Genel Müdürlüğü'nden de Diyarbakır'da yaşananlarla ilgili açıklamalar geldi.

Sözcü İsmail Çalışkan, Diyarbakır'da birtakım provokatif eylemler sahneye konularak olayların çıkarıldığını belirterek, olayları terör örgütünün yayın organı ROJ TV'nin kışkırttığını söyledi.

Çalışkan, olaylarda devlet ile vatandaşın karşı karşıya getirilmeye çalışıldığını öne sürdü.

Erdoğan: "Bir demokratik, hukuk devletinin içinde bir belediye başkanı bu ifadeleri kullanamaz"

DİZİN

A

- Aile, 9, 11, 14, 18, 24, 25, 26, 27, 28, 29,
30, 31, 35, 38, 40, 47, 52, 55, 58, 59,
60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 71, 72,
83, 89, 90, 92, 95, 96, 99, 102, 104,
107,115, 116, 117, 119, 122, 127,129,
131, 132, 168, 185
Aile Tipleri, 9,11,27
- Akraba, I, II, V, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 40,
41, 89, 82, 94, 95, 96, 103, 105, 115,
121, 122, 127, 135, 136, 139, 140,
141, 175
Akrabalık, 8, 9, 11, 16, 17, 26, 28, 29,
33, 34, 35, 36, 38, 40, 61, 63, 65, 66,
67, 68, 77, 78, 82, 89, 94, 96, 102,
115, 119, 123, 131,132
Akraba Evliliği, 32, 36, 37, 38, 39, 115
- Alan Araştırması, 8, 9, 24, 66, 68, 75
- Anne, 27, 30, 32, 33, 34, 35, 47, 65, 90,
92, 94, 95, 101, 106, 111, 114, 115,
132, 187
- Antropoloji, I, 6, 8, 11, 12, 14, 22, 31,
75, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125,
126, 131,172,195
- Araştırma, 8, 9, 11, 16, 25, 35, 38, 67,
68, 75, 77, 78, 115, 119, 172
Araştırmacı, 14, 31, 75, 78
- Ataerkil, 28, 38, 62, 63, 64, 65, 94

B

- Baba, 27, 28, 32, 33, 34, 35, 36, 65, 78,
90, 93, 94, 95, 96, 100, 101, 115, 117,
132, 187
- Bismil, II, 8, 9, 10, 11, 72, 73, 74, 77, 81,
83, 91, 129, 143, 195

C

- Cinsiyet, I, 13, 15, 58, 121, 122, 123, 128

Coğrafya, 128

Ç

- Çocuk, 9, 15, 29, 30, 33, 47, 55, 58, 60,
61, 64, 65 66, 71, 84, 86, 90, 92, 93,
97, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 110,
111, 117, 118, 131, 132, 133, 135,
139, 167, 168, 170, 171, 172, 185,
187

D

- Dedikodu, 62, 79, 108, 110
- Diyarbakır, II, IV, V, 7, 8, 9, 10, 11, 37,
39, 42, 43, 44, 45, 66, 68, 69, 70, 71,
72, 73, 74, 75, 76, 77, 82, 119, 120,
122, 123, 126, 128, 146, 185, 187,
195
- Doğum, 14, 63, 84, 86, 90, 91, 107, 114,
164
- Düğün, 32, 41, 63, 85, 95, 118

E

- Egzogami, 26, 31, 33, 95
- Ekonomi, 24, 128
- Elkızı, 95, 96, 105
- Endogami, 31, 93
- Erkek, 12, 13, 14, 15, 30, 34, 38, 52, 53,
54, 55, 59, 61, 63, 64, 65, 78, 84, 85,
87, 89, 90, 92, 93, 94, 96, 97, 98, 102,
104, 115, 116, 117, 118, 119, 132,
135, 139
Erkek Çocuk, 12, 15, 55, 64, 65, 90,
92, 93, 97, 98, 104, 117, 118, 135,
139
- Ev, 14, 17, 30, 40, 55, 59, 60, 63, 64, 66,
83, 85, 87, 88, 89, 96, 98, 99, 101,
104, 106, 107, 110, 115, 117, 118,

123, 125, 131, 132, 133, 136, 138,
140, 142, 160, 168, 170, 177
Evlilik, 9, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 34,
35, 36, 61, 62, 63, 65, 66, 67, 74, 82,
89, 92, 93, 94, 95, 96, 100, 115, 117,
118, 119, 131, 135, 139, 168

F

Feminizm, 11, 14, 121, 124

G

GAP, I, V, 23, 24, 37, 38, 42, 43, 44, 45,
46, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 58, 60, 61,
66, 67, 68, 73, 114, 119, 120, 121,
122, 123, 125, 126, 127, 128
Gelenek, 17, 30, 52
Geleneksel, 18, 24, 28, 29, 51, 52, 53,
58, 59, 60, 67, 82, 84, 90, 93, 94, 98,
99, 114, 115, 117
Geleneksel Aile, 29
Gelin, 9, 32, 63, 64, 84, 85, 86, 88, 89,
91, 93, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101,
102, 103, 104, 105, 106, 108, 110,
115, 116, 117, 118, 136, 110, 153,
154, 159, 161, 168, 169, 176
Gelin-kaynana, 93, 100, 103, 115,
116, 124
Gelin (yeni), 86, 89, 97, 103, 104, 116,
154, 159
Görümce, 63, 91, 100
Görüşme, 9, 53, 75, 76, 89, 96, 104
Görüşmeci, 97
Güneydoğu Anadolu, I, IV, 18, 37, 38,
42, 43, 44, 48, 49, 50, 60, 66, 68, 71,
73, 74, 77, 114, 121, 122, 123, 158

H

Hane, 9, 11, 24, 28, 29, 35, 38, 40, 41,
45, 51, 60, 61, 62, 63, 66, 74, 76, 82,
90, 91, 92, 94, 98, 99, 107, 118
Hane Halkı, 24, 38, 45, 135

i

İletişim Ağları, 9, 61, 62, 63, 110
İlişkiler, 8, 9, 11, 17, 18, 25, 35, 40, 41,
42, 54, 62, 64, 65, 66, 68, 74, 76, 77,
78, 79, 82, 89, 96, 98, 100, 102, 103,
105, 106, 107, 115, 116, 119
İmam nikahı, 132, 136, 140
İş Gücü, 59, 114, 115

K

Kadın, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 25, 29,
34, 38, 47, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59,
60, 61, 62, 63, 64, 65, 67, 68, 70, 76,
77, 78, 79, 83, 84, 85, 87, 89, 93, 94,
95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 105,
107, 108, 109, 110, 112, 113, 115,
116, 117, 118, 119, 120, 123, 125,
126, 127, 128, 135, 139, 155, 159,
160, 164, 167, 168, 169, 171, 174,
175, 185
Kadının Konumu, 64, 103
Kalkınma, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 56, 57,
58, 66, 67, 114, 119, 126, 128
Kapisız Köy, II, 7, 8, 9, 10, 11, 35, 68, 77,
81, 82, 84, 89, 95, 96, 97, 98, 102,
148
Kavga, 79, 89, 107, 108, 109, 112, 113,
116, 165, 170
Kaynana, 9, 63, 66, 89, 93, 96, 97, 98,
99, 100, 103, 105, 106, 107, 108, 110,
116, 117, 118, 133, 176
Kent, 16, 19, 25, 40, 45, 46, 48, 53, 69,
70, 71, 122, 185
Kırsal Alan, 8, 11, 16, 25, 28, 46, 48, 52,
56, 59, 60, 63, 66, 67, 119, 126
Kız Çocuk, 47, 65, 92, 93, 97, 134, 138
Koca, 12, 28, 29, 30, 63, 65, 99, 116, 168
Komşu, 41, 65, 106, 131, 153, 176, 178
Komşuluk, 8, 9, 11, 16, 40, 41, 63, 65,
66, 67, 68, 74, 76, 77, 78, 102, 105,
106, 107, 108, 110, 115, 117, 119,
131, 138, 142
Köy, 7, 8, 9, 11, 16, 17, 18, 19, 20, 21,
22, 24, 25, 27, 28, 29, 33, 35, 40, 41,

43, 48, 62, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 74,
76, 77, 79, 81, 82, 84, 85, 89, 90, 95,
96, 91, 108, 109, 110, 115, 116, 117,
122, 127, 129, 149, 152
Köylü Kadın, 78, 91, 109, 117,160
Kuma, 100, 101, 102, 168, 169
Kumalık, 94, 101,117
Kuzen, 32, 77, 94, 115
Kürt, 9, 66, 68, 77, 81, 92, 121, 174
Kürtçe, 78, 82

L

Levitarel, 168

M

Master Plan, I, 45, 49, 50, 114
Monogami, 34
Mülakat, 75

N

Neolocal, 35
Nüfus, 16, 24, 46, 47, 51, 52, 70, 72, 73,
128

P

Patrilocal, 35
Poligami, 29
Proje, 54, 57

S

Saygınlık, 62, 105, 115, 116, 117, 118
Soru Kağıdı, 76, 77

Sosyal Ağlar, 8, 9, 11, 17, 62, 66, 67,
108, 115, 118
Sosyal Eylem Planı, 49, 53, 74
Soy, 35, 36, 94, 115, 183, 184
Soyadı, 38, 92, 93, 94, 105, 115
Statü, 9, 14, 56, 61, 63, 64, 74, 97, 98,
100, 104, 106, 115, 116

T

Tarım, 16, 18, 24, 27, 36, 44, 45, 49, 55,
59, 71, 72, 73, 78, 83, 114, 128, 133
Tarla, 60, 66, 83, 84, 87, 99, 138, 142,
156, 170
Tez, 6, 7, 177
Toplum, 11, 14, 16, 17, 26, 29, 32, 40,
53, 54, 58, 59, 67, 68, 69, 75, 102,
104, 114, 117, 119, 125, 127
Toplumsal Cinsiyet, 8, 9, 11, 12, 13, 14,
15, 16, 55, 57, 58, 64, 65, 67, 119
Toplumsal Cinsiyet Roller, 8, 9, 11,
12, 16, 65, 67, 119

Y

Yardım, 11, 27, 40, 42, 76, 78, 83, 87,
88, 93, 96, 101, 104, 106, 117, 118,
136, 137, 138, 140, 141, 142, 158,
159, 160, 175, 184, 185
Yardımlaşma, 26, 40, 62, 63, 94, 103,
118
Yöntem, 75, 83,120, 124

SANEM KULAK

E-POSTA: sanemk@yeditepe.edu.tr

EĞİTİM

- 1991-1994 Eyüboğlu Koleji, İstanbul, TÜRKİYE
- 1994-1998 İstek Kemal Atatürk Lisesi, İstanbul, TÜRKİYE
- 1998-2003 Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, TÜRKİYE
BA İletişim Fakültesi, Radyo-Tv-Sinema
- 2004- 2008 Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, TÜRKİYE
Yüksek Lisans, Antropoloji Anabilim Dalı
- Haziran 2008 Tez Başlığı
“Diyarbakır’ın Bismil Kırsal’ında Kadınlar Arası Komşuluk ve Akrabalık İlişkileri”

İŞ TECRÜBESİ

- 2000-2001 ATV, “Bir Yudum İnsan”, İstanbul
Editör Yardımcısı
- 2001-2003 Kanal D, Haber Bölümü, “Bu Sabah”, İstanbul
Editör Yardımcısı
- 2001-2003 Kanal D, Ana Haber, İstanbul,
Muhabir
- 2005-2006 Yeditepe Üniversitesi, Antropoloji Bölümü, “The International Forum for Social Sciences and Health (IFSSH)”, İstanbul, TÜRKİYE
Kongre Asistanlığı
- 2006- Yeditepe Üniversitesi, Antropoloji Bölümü, İstanbul
Araştırma Görevlisi

YABANCI DİLLER

- İngilizce
- Almanca (Başlangıç)